

SÁROSPATAKI
IFJUSÁGI KÖZLÖNY.

188⁶7.

HARMADIK ÉVFOLYAM.

KIADJA

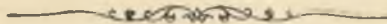
A „MAGYAR IRODALMI ÖNKÉPZŐ-TÁRSULAT“

FELELŐS SZERKESZTŐ :

KRAUSZ JENŐ.

SZERKESZTŐ-TÁRSAK :

CSIK DÁNIEL, SZAKAL KÁROLY.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD BÉLA, A REF. FOISKOLA BETŰIVEL.

1887.

1872

CHAS. H. BROWN

NEW YORK

1872

TARTALOM.

VEZÉRCIKKEL.		Lap	KÖLTEMÉNYEK.		Lap
Sárospatak, 1886. szeptember 15. <i>Krausz Jenő</i>	1	Néprománc. <i>Csik Dániel</i>	8		
Több krisztusi érzületet! <i>Cato</i>	37	Parkban. <i>Fábián Géza</i>	26		
A legációkról. <i>Krausz Jenő</i>	57	Az élet egy esermely . . . <i>Csik Dániel</i>	45		
Pro domo nostra. <i>Krausz Jenő</i>	93	Találkozó. <i>Pazar Kálmán</i>	62		
A szabadság ünnepén. <i>Krausz Jenő</i>	109	Saul (Bibliai költemény). <i>Gáspár János</i>	79		
Hittanhallgatók segélyegylete. <i>Krausz Jenő</i>	125	Demeter Lajos halálára. <i>Szuhay Benedek</i>	103		
Mozgalmak az ifjúság körében. <i>Krausz Jenő</i>	145	1848—1849. <i>Csik Dániel</i>	117		
Titkári jelentés a «magyar irodalmi önképző-társu- lat» 1886 ⁶ / ₇ -ik évi működéséről. <i>Szakal Károly</i>	161	Saul király (Bibliai költemény). <i>Szabó József</i>	133		
		Dalok. <i>Réthy Andor</i>	153		
		Népballada. <i>Csik Dániel</i>	169		
KOMOLYABB CIKKEK.			ELBESZÉLÉSEK.		
(TANULMÁNY, ÉRTEKEZÉS STB.)					
Melius Péterről. <i>Krausz Jenő</i>	3.	21	Szegő Pista szerencséje. <i>Csik Dániel</i>	9,	27
Kisfaludy Károly, mint a magyar vigjáték megte- remtője. <i>Szakal Károly</i>	30, 52,	67	A kulacsikus. <i>Illyés János</i>	46,	63
Nyílt levél Krausz Jenőhöz. <i>Kálmán Farkas</i>	40		Az én első szerelmem (Visszaemlékezés). <i>Szabó József</i>	81	
A múmia. (Flammarion után) <i>Rácz Lajos</i>	42		Költemény prózában. <i>Bodnár István</i>	104	
Közönséges egyházi beszéd. <i>Krausz Jenő</i>	59		Nehéz idők, vészes napok. <i>Mezőssy Béla</i> 118, 135,	154	
A Jézus Sirah könyvének fordítói. <i>Krausz Jenő</i>	73		Tűzokné gorillája. s—s—	170	
Párhuzam a mű- és népköltészet között. <i>Csik Dániel</i>	76, 101,	113			
A Péter-monda irodalmáról. (Baur után) <i>Szakal Károly</i>	99,	111	TÁRCA.		
Amerika műveletlen népeinek vallása. <i>Krausz Jenő</i>	127, 148,	167	<i>Úti képek.</i> I. Felvidéki hegyek közt. <i>Szakal Károly</i>	12	
A népies irány vívmányai költészetünkben. <i>Szakal Károly</i>	130		II. Egy kárpáti kirándulás. <i>Mezőssy Béla</i>	49, 65,	84
A vallásos érzelem nyilvánulása Arany János «Fiam- nak» című költeményében. <i>Csik Dániel</i>	151		III. Egy nap Velencében. <i>Papp József</i>	141	
Uzoni Boldizsár, Uzoni Sz. Balázs. <i>Krausz Jenő</i>	164		<i>Nekrolog.</i> Demeter Lajos, 1865—1886. <i>Rácz Lajos</i>	87	
			Tornaünnepély. <i>Rácz Lajos</i>	107	
			EGYLETI ÉLET. } Minden számban.		
			APRÓ HÍREK. }		

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

Sárospatak, 1886. szeptember 15.

Teljes mértékben érezzük a kötelesség súlyát, melyet a sárospataki ifjúság „Magyar irodalmi önképző-társulatának” bizalma reánk ruházott. Kötelességünk tette ugyanis, hogy e közlőnyt — melyet a két év előtt megalakult szerkesztőség az elmúlt két év alatt általános elismerést, sőt számos részéről magasztaló dicséretet kiérdemelve tudott szerkeszteni — mi is igyekezzünk, ha nem is tovább fejleszteni, de legalább előbbi színvonalán fentartani. Mi tudtuk és tudjuk azt, hogy kötelességünk teljesítésében számos akadályal fogunk találkozni; de az önképző-társulat részéről jött megbízatást parancsnak kellett tekintenünk, mely elől annyivalinkább nem térhettünk ki, mivel az ifjúságra nézve becsületbeli kérdésnek tekintettük azt, hogy két éven át létezett közlönye az azt megalapítók eltávozásával ne szűnjék meg.

Mi azért teljes erőnkkel arra fogunk igyekezni, hogy az önképző-társulat s közvetve az ifjúság bizalmára méltókká tegyük magunkat. Hogy e célunkat elérhessük, reméljük, sőt elvárjuk a szerkesztőség körén kívül álló kartársainktól is, hogy segíteni fognak minket ez iránti törekvésünkben s lapunkat fel fogják keresni közleményeikkel. Számítunk e tekintetben az előbbi szerkesztőség tagjaira is. Adja isten, hogy reményeinkben ne csalatkozzunk s munkatársak közreműködésével e lapot céljának, feladatának megfelelőleg szerkeszthessük.

Dehát mi is egy ifjúsági közlöny feladata és célja s mi közelebről a miénknek?

Tudjuk, hogy egy száz vagy még több tagból álló testületet különféle hajlamok és vágyak hatnak át, minélfogva az irányok is különbözők, melyekben az illető testület egyesei előre iparkodnak haladni. Egyik rész nem dolgozik semmit, henyeségben él napról-napra; másik rész igyekszik valamivé lenni, hogy ne találtassék haszontalan szolgának. Működésök iránya viszont ezeknek is különböző. Csak a hittanhallgató ifjúságot tekintve, látjuk, hogy egyik különösen a költészet oltárán áldozik és csodálatos! hogy theologus létére, költői hajlamait teljességgel nem kíséri meg a vallásos

költészet terén elégitni ki. Másik szépprózai műveket olvas és ír, míg némelyik a szépirodalomnak történetével és széptani tanulmányozásával foglalkozik. Néhány — és sajnos, hogy Sárospatakon s talán máshol is, ezek száma a legkisebb — a theologia egyes szakaiban működik. Elismerjük mi, hogy gyönyörködtető a szépirodalom, hasznosak a tudományok más ágai is; de egy protestáns theologus főhivatásának határozottan a theologiai tudományok tanulmányozását tartjuk és sajnálatraméltó jelenségnek állítjuk azt, hogy némelyek elégnak hiszik e tekintetben a colloquiumokra való elkészülést, s arról tudni sem akarnak, hogy az így megtanultakon kívül még sok olyan van, aminek ismeretét csak magánszorgalom útján lehet elsajátítani.

Ez a jelen képe. E képet fogja visszatükrözni lapunk is, mert egy ifjúsági közlönynek végképen nem lehet más hivatása és feladata, mint az, hogy az illető ifjúság szellemi fejlettségének hű tükre legyen. Aszerint, amint ifjúságunk különféle irányú tanulmányokkal foglalkozik s irodalmilag is különböző szakokban működik, úgy ez ifjúsági közlöny is nemcsak a joghoz és theológiához, hanem más tudományágakhoz és a szépirodalomhoz tartozó cikkeket is óhajt s lehetőleg fog is közölni. Lapunk tehát változatosságban nem fog hiányt szenvedni. Az ifjúság életének egyes viszonyaira vonatkozó vezércikkek, aztán tudományos értekezések, beszélyfélék, költemények, egyleti és vegyes hírek fogják tartalmát képezni, feladatának megfelelőleg.

Közlönyünk célja az eddig előadottakból önként foly. Tulajdonképen az a célja, hogy az ifjúság közvéleményét, törekvéseit minden irányban képviselje, ezáltal azok kivitelét lehetőleg elősegítse. De mi még más célt is kitzűtünk magunk elébe. Azon eszményi állapotot is óhajtjanók megkedveltetni ifjúságunkkal, mely ugyan talán elérhetetlen, hogy tudniillik kiki szentelje magát s tehetéseit szívvel-lélekkel azon pályának, amely életcélja s a jövőben való megélhetésének eszköze; mindenki törekedjék, a neki adott talentumokhoz képest, arra, hogy a kevesen, melylyel eddig megbízott, hű legyen; mert csak úgy bizatik aztán több is reá.

Nem akarjuk mi azt, hogy a jogász vagy hittanhallgató egyáltalában ne foglalkozzék más körbe vágó tárgyakkal is. Nem bánjuk: olvasson beszélt, verset, s ha képessége van reá, írjon is, szükséges az általános irodalmi műveltség; de első sorban szakember legyen és szaktanulmányai mellett csak mellékesen, mintegy változatosság kedvéért s felüdülés végett dolgozzék egyebet is.

Ezeket tartottuk szükségesnek előadni olvasóink tájékoztatása végett. Irányelveinket röviden összefoglalva, e néhány szóban fejezhetjük ki: az alapítók által tört ösvényen akarunk tovább haladni, tehát az ifjúság szellemi működésének hű képviselői, közéletének pedig hű tolmácsai fogunk lenni.

Hogy terveink milyen mértékben érdemlik meg a közönség tetszését és rokonszenvét, azt a lapunk iránt nyilvánulandó pártfogásból fogjuk megítélni. Mi a legjobbat reméljük; addig is tudatjuk az illetőkkel, hogy lapunk előfizetési ára ez évben is ugyanannyi leend, mint a megelőző iskolai években volt.

A szerkesztőség nevében:

Krausz Jenő,
felelős szerkesztő.

Melius Péterről.

A 16. s részben a 17. század magyar protestáns egyházi férfiainak azon sorsában, melyszerint életök folyamát s különösen annak kezdetét átláthatatlan homály borítja, Melius Péter is osztozik anynyiban, hogy születési, gyermek- és ifjúkori viszonyai még nincsenek teljesen tisztázva. Én a jelen alkalmal, az eddig ismert források alapján, bírálat alá vevén azokat, arra törekszem, hogy lehető bizonyossággal megírjam Melius ifjúkori életét. Remélem, hogy az ezután napfényre jövő adatok szintén meg fogják erősíteni egyes állításaimat.

Melius családi neve eredetileg Juhász volt. A korabeli tudósok szokása szerint járt el ő is, midőn e családi nevét görögre fordítva használta. Melius ugyanis latinos görögséggel juhászt jelent.

Születéshelye *Horhi*, mely akkor Somogymegyéhez tartozó falu volt¹⁾, ma pedig Tolnamegye Felsőnyék községe mellett, de Somogymegye határához közel fekvő pusztá. Hogy e pusztá hajdan község volt, az ott látható rom-maradványok s elhagyott pincék is bizonyítják²⁾. Szakácsi Csorba József más-hol keresé Melius szülőhelyét; egy, Szigetvárhoz közel levő Horollya nevű pusztában³⁾, amit azonban csak egyszerű feltevésnek tekinthetünk, melynek semmi komolyabb alapja nincs. A tolnamegyei Horhi mellett ugyanis a teljes névazonosságon kívül még az is bizonyít, hogy Felsőnyéken sok Juhász nevű

család létezik jelenleg is⁴⁾. Az pedig, hogy most Tolnamegyéhez tartozik, nem támaszthat kétséget senkiben, aki tudja, hogy Somogy és Tolna is a hódoltság-hoz tartoztak, s mily területi változásokon ment keresztül ama vidék akkor, midőn Somogy sok ideig nem is szerepelt mint önálló megye, hanem csak Zalához kapcsolva. Nem könnyen megtörténhet-e az, hogy Tolnamegye mellett levő részei ezen időkben ahhoz csatoltattak?

Ennél azonban sokkal érdekesebb kérdés az, mely Meliusnak születési idejére vonatkozik. Bod Péter hallgat róla. Horányi²⁾ s utána Tóth Ferenc³⁾ azt mondják, hogy 1536-ban született; Fényes Elek viszont előbbre, 1515-re teszi annak történetét⁴⁾. Révész Imre előbb kétségét fejezte ki Horányi nézete felett, majd Fényesét olvasván, magáévá tette azt⁵⁾. Balogh Ferenc 1535. körül történetnek véli⁶⁾. Warga Lajos Révész után szintén valószínűbbnek tartja 1515-öt, mint 1536-ot⁷⁾; Rác Károly pedig minden habozás nélkül elfogadja Fényes állítását⁸⁾, sőt azt bizonyítja is⁹⁾. Nekem ellenben, fontos okoknál fogva, még ezen tekintélyekkel szemben is az a meggyőződés, hogy Horányi állítása, tehát az 1536. évben való születés végképen nincs megdöntve. Azon indokokat, melyek e véleményhez való csatlakozásra bírtak, a következőkben foglalhatom össze.

Midőn Horányi Melius életrajzában először említette 1536-ot, mint annak születési évét, bizonyára nem ok és alap nélkül tette s tehát forrás nyomán írta azt. De a múlt században élt történészeink nem igen ügyeltek arra, hogy állításainknak s különösen azoknak, melyek újak voltak, csak úgy szerezhettek hitelességet, ha azokat forrásaikra való hivatkozással is megerősítik. Így tett Horányi is, kinek művében alig találunk egy pár olyan adatot, amelynél az is meg van említve, hogy honnan vette. De már Fényes Eleknek, aki olyan korban élt és írt, amidőn a történelmi kutatás már magasabb lendületet vett, az oknyomozás elkezdődött, a krónikairókat történészek váltották fel: jelölnie kellett volna azon forrást, ahonnan olyan véleményt merített, mely a köztudattal ellenkezett s az eddigi, közönségesen elfogadott nézettől eltért.

De eltekintve ezen alaki, habár igen lényeges kifogástól, más okoknál fogva sem tudom magamévá tenni azon kételyeket, melyeket Révész Imre az 1536. évre vonatkozólag táplál. Benne e kételyeket azon, teljesen hiteles adatok támasztották, melyek Melius 1557-en kezdve, mint igen tekintélyes férfit tüntetik fel, tehát ha 1536-ban született, igen fiatalon. Mindenekelőtt az a kétségbevonhatatlan adat, hogy ő, aki 1556. október 26-án iratott be a wittenbergi egyetem anyakönyvébe¹⁰⁾, már egy félév múlva, 1557. tavaszán senior lett, kételyeket támasztott benne aziránt, hogy egy huszonegy éves ifjú miként nyerhette meg társai tiszteletét és bizalmát annyira, hogy oly hamar seniorukká válaszsák¹¹⁾. Majd néhány hónap múlva

¹⁾ Az említett levél ugyanott.

²⁾ I. m., u. o. — ³⁾ I. m., u. o. — ⁴⁾ I. m., u. o.

⁵⁾ Figyelmező. 1873. 230. l.

⁶⁾ Melius Péter hatása. Debrecen, 1866. 36. l. — A magyar protestáns egyháztörténelem részletei. Debrecen, 1872. 98. l.

⁷⁾ A keresztyén egyház története. Sárospatak, 1883. II. k. 240. l.

⁸⁾ Magyar prot. egyh. és isk. figyelő. 1881. 439. l. — A magyar reformáció bölcselmi története. Arad, 1882. 118. l.

⁹⁾ Szabad egyház. 1886. 12. sz.

¹⁰⁾ Figyelmező. 1873. 8. l. — Bartholomaeides: Memoria ungarorum. Pest, 1817. 33. l.

¹¹⁾ Figyelmező. 1873. 9–10. l.

¹⁾ Horányi: Memoria hungarorum. Bécs, 1770. II. k. 602. l. — Bod: Magyar Athenas. 1766. 171. l. — Tóth: Túl a tiszai püspökök élete. Győr, 1812. 37. l.

²⁾ Fényes: Magyarországnak . . . mostani állapota . . . Pest, 1836. I. k. 331. l. és Geographiai szótára. Pest, 1851. III. k. 149. l. Továbbá: Papp Sámuel, felsőnyéki lelkész levele Révész Imréhez. Figyelmező. 1873. 229. l.

³⁾ Somogyvármegye ismertetése. Pest, 1857.

„visszahívatott hazájába,“ miután a debreceni egyik lelkészi állomásra választott meg, „hogy a szentháromságtagadók ellen küzdő hazának segítségére legyen“¹⁾, s e hivatalában kifejtett munkássága folytán nemsokára új terhet kellett vállalnia, mert mihamar esperes lett, sőt már az 1561. december 13-án mint püspök írta alá magát. Révész e pontnál is kifejezé kétélykedését a felett, hogy Melius oly ifjan, annyira ismeretessé tehetné volna magát, hogy a hitvitákban szükségét érezték volna az itthon levők, s azt hívé, hogy bizonyára már előbb kivívta a köztisztteletet és következőleg akkor már idősebbnek kellett lennie, mint egy 1536-ban született ember lehetett²⁾.

Én e kételyeket alapnélkülieknek tartom. Az a férfi, aki 15 évi lelkészkedése alatt oly nagyszámú tudományos munkát bocsátott világ elébe; aki tudománya folytán épenúgy vezér volt a vallási viták, mint az egyházszerzés terén: Wittenbergben is magára vonhatta honfitársai figyelmét. Különbö magá Révész mondá, hogy oly rövid idő alatt csak olyan egyén lehetett seniorrá, aki társai közül korára, rangjára vagy tudományára nézve kiemelkedett³⁾. Nos hát! Melius tudománya által tünt ki mind ottan, mind a hazában. Erre nézve ugyan kérdehetné valaki, hogy tudományát hol szerezte olyan fiatalon? A felelet igen egyszerű: tanulása helyén, azaz, szerintem, Tolnán; tehát, mint többek között a legtudósabb magyar reformátor, Szegedi Kis István tanítványa. Ami pedig Debrecenbe hivatásának okát illeti: Révész Imre nem vette észre, hogy mily történeti tévedés az, mely az ő kételyeit okozta. Hiszen az unitárius mozgalmak 1558 előtt még oly csekély mérvűek voltak s elvei oly kicsiny körben, Erdély egyes helyein, épen csak egy ember, Stancaró által hirdettek⁴⁾, úgy, hogy teljességgel nem volt arra szükség, hogy a debreceni lelkész is részt vegyen a küzdelemben s Meliust oly sürgetve hívják haza. Csókás 1585-ben írta az idézett szavakat Meliusról; ő a maga korának szempontjából tekintette Melius működésének eredeti célját is. Melius az unitáriusok ellen sokat harcolt, Csókás szerint tehát avégett is hivatott haza külföldről. Ámde ez nem áll. Nem úgy választott ő debreceni lelkésszé, mint egy, a hitküzdelmek terén talán kipróbált bajnok, hanem mint egy, Enyingi Török János által pártfogolt, nagyreményű ifjú, ki díszére szolgálhatandó állásának... s hogy nem csalatkoztak benne, bizonyítja az, hogy már egy pár év múlva a Tisza mellékén egy igazgatás alatt szövetkezett protestáns egyházak püspökévé lett.

Hogy analog esettel is bizonyítsunk, felhozhatjuk Meliusnak a püspöki hivatalban következő utódját, Károlyi Pétert, aki szintén húsz éves korában ment ki Wittenbergbe; onnan hasonló tekintélyes állásra, kolozsvári tanárságra tért vissza, s csaknem oly ifjan, 29 éves korában és kevés ideit, szintén négy évi lelkészi munkálkodás után lett püspökké⁵⁾. Már pedig, ha Károlyi ily gyorsan haladt előre, Meliusal, ki kortársoknak s közös ellenfelöknek, Dávid Ferencnek tanuskodása szerint sokkal feljebb állott Károlynál tudományos képzettség tekintetében⁶⁾,

épenúgy megtörténhetett az. Révésznek azon figyelemzetetésére, miszerint „ne feledjük el azt sem, hogy a wittenbergi egyetembe, különösen a magyarok, nem mindnyájan ifjúi fejjel léptek“¹⁾, mint Sylvester János, Dévai Bíró Mátyás, Szegedi Kis István — csak annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy abból, ha néhányan idősebb korokban mentek Wittenbergbe, nem okvetlenül következik az, hogy mindenki idősebb korában ment volna oda, amit bizonyít Károlyi példája épenúgy, mint — véleményem szerint — Meliusé. Különbö is a Révész által felhozott reformátorok, és még rajtok kívül többen, azért lettek oly idős, vagy legalább is meglelt korokban wittenbergi egyetemi hallgatók, minthogy már előbb katolikus papok voltak s áttérvén a protestantizmusra, szükségesnek tartották közelebről megismerni a reformáció bölcsője, a wittenbergi egyetem híres tanárainak, főként pedig Melanchtonnak elveit. Egy sincs azonban ezek között olyan, aki azon századnak hatodik évtizedében iratkozott volna be Wittenbergben, hanem mindnyájan a megelőző évtizedek folyamán. Meliussal egyidejűleg már csak protestáns iskolák növendékei időztek ott.

De másrésről is, feltéve, hogy Melius valóban 1515-ben született, azt kérdem: mivel foglalkozott, hol töltötte idejét egészen 1556-ig, vagyis eszerint negyven éves koráig? Mert egyháztörténelmi forrásainkban 1556-ban fordul elő Melius neve először; addig sehol semmi említés nincs róla. S azután is, az ő írtaiban, kortársai s a következő nemzedék műveiben soha semmi adat az ő előbbi működéséről, ámbár, ha már előbb is munkálkodott volna akár a protestáns egyház érdekében, akár ellene: semmiestre sem fedte volna el tetteit a feledés fátyola. Rácz Károly fedez ugyan fel egy Meliusra vonatkozó adatot 1541-ből²⁾. Ez Skaricza Máténak azon állítása, melyszerint Szegedi Kis István áttérítette Meliust az úrvacsorára nézve elfoglalt álláspontjáról a maga értelmére. Rácz ezt azért tartja 1541-ből valónak, mivel Skaricza Szegedinek Wittenbergben való időzésével kapcsolatosan adja elő e tény. De azt nem veszi észre, hogy midőn Skaricza épen Melius előtt Sztárayról szól, erről való megemlékezését így kezdi: Nec attinet hic de Starino... dicere...³⁾, tehát ez, valamint a Meliusról írott következő részlet, sőt a Heltairól szólóknak vége is, mely megelőzi az idézett szavakat, szintén csak mellékesen, alkalmilag adatik elő, s végképen nem chronologiai rendszerben.

Miután Rácz ez adatot úgy tünteti fel, mint Melius 1515-ben való születésének bizonyítékát, azután erre s általa felhozott más bizonyítékokra hivatkozva, azt hiszi, hogy a *Bálint pap* néven ismeretes reformátor alatt tulajdonképen aligha nem Meliust kell értenünk (Török *Bálint papja*), aki később pártfogóját, Enyingi Török Bálintot konstantinápolyi fogóságába is elkísérte⁴⁾. Onnan hazatérve, debreceni lelkész lett s a Debrecen város 1547. évi jegyzőkönyvében előforduló Péter pap ő volt. Itt lelkészkedett egészen az 1556. év közepe tájáig, amikor elindult Wittenbergbe⁵⁾.

Vizsgáljuk meg, lehetséges-e ez az egész historia?

¹⁾ Laskai Csókás Péter: De homine magno illo in rerum natura miraculo. Wittenberg, 1585. előszó.

²⁾ Figyelmező, i. h.

³⁾ U. o. 9. l.

⁴⁾ E mozgalmak leírása olvasható Jakab: „Dávid Ferenc emléke“ című művében. Budapest, 1879. 17—39. l.

⁵⁾ Tóth: i. m. 62—67. l.

⁶⁾ Jakab: i. m. 195. l.

¹⁾ Figyelmező. 1873. 10. l.

²⁾ Szabad egyház. 1886. 12. sz.

³⁾ Vita Stephani Szegedini (Miscellanea Gröningana, VI. köt. 508—559. l.), 515. l.

⁴⁾ Magyar protestáns egyházi és isk. figyelő. 1881. 439—440. l. — A magyar reformáció bölcseleti története. Arad, 1882. 118—119. lap.

⁵⁾ U. o. és Szabad egyház. 1886. 12. sz.

Bálint pap Pápa, azután pedig Debrecen reformátorának, illetőleg mindkét város első, protestáns szellemű lelkészének mondatik. Hát! ez Melius nem lehetett, már csak azon oknál fogva sem, mert Pápa biztos adat szerint már 1534-ben protestáns volt¹⁾, tehát reformációjának még ezt megelőzőleg kellett történni; nos?!... egy 1515-ben született, tehát 19 évesnél ifjabb ember sokkal kevésbé lehetett reformátor, mint 27 évnél több idővel később egy 25 éves férfi... püspök. Furcsa továbbá a „Bálint pap“ név származtatása is, illetőleg ez és a Melius neve közötti különbség kimagyarázása. Különben ilyen különös exegesissal találkozunk még a Rácz Károly érvelésében másutt is. A Laskai Csókás Péter feljebb idézett azon kifejezése, melyszerint Melius „viszszahívatott hazájába,“ szerinte azt teszi, hogy visszahívatott debreceni lelkésziségre. Indokolja ezt azzal, hogyha „valakit valami állomásra visszahívunk, önként értetik, hogy az már azelőtt is működött azon az állomáson“²⁾. Rácz azonban elferdíti Csókás szavait. Csókás azt mondja, hogy Melius „in patriam revocatus est,“ nem pedig azt, hogy „in officium,“ amely utóbbi esetben igaza volna Rácznak, míg így egyáltalában nincs. Mert ha valakit külföldről visszahívunk hazájába, végképen nem következik az, hogy épen debreceni lelkész volt azelőtt is, mivel a haza csak Rácz szerint azonosítható Debrecennel.

Még csak egy érve ellen teszem meg ellenvetésemet. Azt állítja, hogy Melius az új-szövetség fordítását 1547-ben adta ki Szegeden. Ezt határozottan az újjából szopta. Mert az kétségenkívül 1567-ben³⁾ s nagy valószínűséggel Debrecenben adatott ki⁴⁾.

Látható az eddigiekből, hogy mily mondva csinált érvekkel él Rácz; valóban örvendeniünk kell, hogy még némi valószínűséggel bíró bizonyítékait is halomra dönté maga Melius, midőn „Az egész szentírásból való igaz tudomány“ című művének Enyingi Török Ferenchez intézett ajánlólevelét megírta. Ebben ugyanis több érdekes adat között ez is olvasható: „A te Nagyságod bátyja, a Nagyságos Enyingi Török János, Hunyad-vármegyének örök ispánja vőn engem kegyelmesen az ő oltalma alá, anno 1558., mindazóta isten engem itt Debrecenben tartott.“ Ime! Melius maga cáfolja meg Rácznak az ő előbbi életére vonatkozó véleményét. Következésképpen az 1515-ben való születés híveit már csakis az ő juhászorságáról szóló mese segítheti ki, de amelyet ma már figyelemre sem lehet méltatni, mint mindjárt be fogom bizonyítani.

Az előadottak által — úgy gondolom — sikerült valószínűvé tennem a Horányi-féle állítást, mert az ellene tett kifogások s velök együtt a Fényes Elek csak úgy odavetett és semmivel sem bizonyított állítása a felhozott körülmények folytán alapjokban megsemmisülnek.

Ily álláspontot foglalván el Melius születési idejének tárgyában, multhatatlanul valótlannak kell tartanom minden olyan állítást, mely őt talán úgy tüntetné fel, mint egy somogyi juhász fiát, aki eleinte maga is atyja foglalkozását követte s csak idősebb korában kezdett tanulni. Sőt, ellenkezőleg, Bod⁵⁾,

Horányi¹⁾, Veszprémi²⁾ és Révész³⁾ azon véleményéhez csatlakozom, melyszerint ő nemesi család sarja volt. Emellett szólnak ama körülmények, melyeket Révész felhozott, tudniillik, hogy a 16. században csak nemes emberek lehetek protestáns lelkészekké, mert a jobbágyok gyermekei az 1514. évi XIV-ik törvénycikk értelmében nem költözködhettek szabadon⁴⁾, tehát nem volt joguk és alkalmuk más, esetleg távoli helyeken való tanulásra s a külföldi egyetemeken meglátogatására sem; továbbá, minthogy a jobbágyok birtokot sem szerezhettek, földesúr sem lehetett volna Melius, már pedig őt egy 1572. évi okmány úgy tünteti fel, mint szatmármegyei földbirtokost, aki Gebe, Meggyes és Szalka helységekben fekvő birtokait el akarta adni Báthory Miklósnak, ami tiltakozásra adott okot Sulyok István és néhány rokona részéről⁵⁾. E pár érv is teljesen elég volna annak bebizonyítására, hogy Melius nemes származású volt. De ha ezeken kívül, melyeket Révész közölt, még azt is tekintetbe vesszük, hogy midőn Melius számos művében, sőt zsinati végzéseiben is többször szemére veti Dávid Ferencnek csizmadia atyától való nemzetését⁶⁾, emez soha egy célzással sem érinti annak alacsony származását⁷⁾: teljes meggyőződéssel ki lehet nyilvánítnunk Melius nemességét történelmi tényül. Mert Dávid bizonyára nem valami gyöngéd érzésből nem viszonzta Melius erre vonatkozó sértegetéseit, hanem azért, mert határozott tudomása volt Melius családjának előkelőségéről. Aztán meg Meliusról is fel kell tennünk annyi, a saját érdekében való tapintatosságot, hogyha valóban alacsony származású ember lett volna, egy kevésbé alacsony származásúnak kétségenkívül nem hánytá volna fel családi viszonyait.

Ezek folytán, az eddig ismert adatok csekély és hiányos voltahoz képest, eléggé tisztán állhat előttünk az, hogy Melius a nemes Juhász családból 1536-ban született, az akkor Somogyhoz tartozó Horhi faluban, amely azonban ma már Tolnamegyében fekvő puszta.

(Folyt. köv.)

Krausz Jenő.

TÁRCSA.

N é p r o m á n c.

Búsan esendül, sirva zendül érengelve a haragnak:
Ma délután, templom után temetkezni akarnak...
Barna legény szöke leányt szeretett:
Hejh! de szíve, csalfa lelke más szeretőt keresett!

Szöke leányt sirba vitte, megölte hű szerelme,
Temetésén a faluban nincs a ki ne könyezne;
Koporsóját fekete gyász takarja:
Szegény anyja, özvegy anyja keservesen siratja!

Hogy elhangzik, elhallgat az udvaron a gyászének,
Fölveszik a koporsót a deli lányok, legények:
Úgy viszik ki a temető kertjébe
Eltemetni... sirba tenni szomorúfüz tövébe!

* * *

¹⁾ I. m., u. o.²⁾ Succincta medicorum... biographia. Lipese, 1774. I. k. 104. l.³⁾ Figyelmező. 1872. 534. l.⁴⁾ Horváth: Magyarország történelme. Pest, 1871. III. k. 317. l. — Márki: Dósa György és forradalma. Budapest, 1883. 210. l.⁵⁾ Közölve ez okmány: Figyelmező. 1872. 533. l. Eredetije a leleszi káptalané.⁶⁾ Jakab, i. m. 3. l. Kiss: A 16. században tartott magyar ref. zsinatok végzése. Bpest, 1881. 491., 497., 537. stb. l. — ⁷⁾ Tóth, i. m. 39. l.¹⁾ Régi magyar költők tára. Budapest, 1886. V. k. 266. l.²⁾ Szabad egyház. 1886. 12. sz.³⁾ Szabó: Régi magyar könyvtár. I. k. 33. l.⁴⁾ Ballagi: A magyar nyomdászat történelmi fejlődése. B.-Pest, 1878. 61—65. l.⁵⁾ Miscellanea grönigana. Gröniga és Bréma. 1762. VII. k. 365—6. lap.

Tavaszi nyíltán kiseded fejfán bús csalogány énekel,
 Panaszhangját, bús danáját halk zokogás váltja fel;
 Barna legény fájó szívvel zokogja:
 — Itt nyugszik a hűtlenségem, csalfa szívem halottja!...

S mire ez a szomorúfűz zöld lombokat is hozott:
 Egyszerű fa, kicsi fejfa tengerkönyben osztozott!...
 — Bűnét bánó barna legény könyei
 Hullanak rá, hullanak még... egyre fognak ömleni!...

Ráborul a sírhalomra s rimánkodva esdekel:
 — Tekints reám, égi atyám! könyörülj lelkemmel;
 Bujdosója leszek én a világnak:
 Csak *odafent* viseld gondját az elhervadt virágnak!

Csik Dániel.

Szegő Pista szerencséje.

Alig van nemesebb élvezet annál, mint ha vágyak által vezéreltetve ismeretlen tájakon, messze vidékeken bolyongunk s aztán valaki, kit talán a véletlen hozott előnkbe, elkezd regélni a multról, annak édes és fájó emlékeiről, melyek olyan lélekemelő érzelmeket keltenek fel bennünk. Ilyenkor a lélek, mint valami bűvár, elmerül a múlt emlékeinek tengerében s háborítlanul mereng, világokat rombol, s az ó-világnak romjain egy szebb, egy tündéribb világot alkot, hol illatosabb a lég, zöldőbb a mező, fénylőbb a harmat, zengőbbek a dalok; hol teljesedni látja mindazt, miről a lélek ébren csak félve álmodik. És a múltnak emlékei, szép regéi oly mélyen fészkelik be magukat emlékezetünkbe, hogy szinte nem lehet azokat elfeledni; nem lehet azokra vissza nem emlékezni! Bocsásson meg azért nekem is a nyájas olvasó, ha tollam a múltból egy egyszerű történetet igyekszik — halvány vonásokban bár — ecsetelni.

* * *

Torday Gáspár utolsó sarja volt egy régi nemes családnak s azon boldog halandók közé tartozott, kiket a Gondviselés ezer jóval halmozott el. Terjedelmes birtoka ott feküdt a Sajó partján. Maga pedig gondtalanul élte napjait egy kis vidéki városban. Boldogsága ugyan nem volt zavartalan, mert hiszen kinek is teremne állandó boldogsága e földön? És bizony volt idő, mikor Torday Gáspár is szenvedett, mert hiszen forrón szeretett nejét időelött temette el a hideg sírba. Dehát az idő jó orvosság... behegeszti a fájó sebeket. Aztán meg volt neki egy drága kincse: szép leánya, kinek kedvessége lassan-lassan megvigasztalta őt. Igen, Ilonka szépen nyíló, fejledező bimbója a háznak; nyájas modorával, angyaljóságával bearanyozta a legszerettebb atya életét. Nem is csoda, hiszen olyan volt ő, mint egy ártatlan, kedves kis madár, vagy mint az elrejtett tavaszi ibolya; szerette mindenki s ő is viszont szeretett mindenkit. A szelidség, párosulva a jósággal, megtettesült benne. Kinek bánat, fájdalom dülta a szívét, nem késelt azt vigasztalni; enyhe szóval, gyógybalzsammal fájó sebet gyógyítani. Így történt, hogy a szegény nép őrangyalnak tekintette.

De nemcsak a lelke volt a legnemesebb, hanem külsőleg is őt tartották legszebb leánynak a vidéken. Valóban,

ha látta az ember, nem tudta, hogy rózsapiros arcát, nefe-lejtskék szemeit, vagy aliómló szőke haját bámúlja-e inkább? Ártatlan szíve, romlatlan lelke nem tudta még, hogy az élet tele van szenvedésekkel, gyötrellemmel. Atyja mellett minden boldogsága megvolt, s az élet oly mosolygó színben tűnt fel előtte, hogy szinte már kíváncsi volt a szerencsétlenséget közelebből megismerni, s teljes részvétellel fordult minden szerencsétlen felé. Még alig mult tizenöt éves; csoda-e hát, ha azt sem tudta, hogy az ég nővel a szívben egy virágot, melynek illata oly édes, hogy képes elaltatni az élet minden fájalmát; mely megmutatja a földön a mennyet; mely rózsaszínű ujjával képeket fest a lélek elé és ezt emberi nyelven *szerelemnek* nevezik. Igen, az ő ártatlan szívében még ismeretlen alvó tündér volt a szerelem, s nem volt eddig senki, aki azt felébreszthette volna. De multak a napok s a még nemrég vidám, táncoló gyermekből gondolkozó hajadon lett. Ábrándos szemei most már érzelm- és gondolatmélységről tanuskodtak.

Mikor aztán eljött az ősz s a fák hullogatni kezdték sárgult leveleiket s a költöző madarak csapatonként szálltak tova szebb tájakra, melegebb vidékekre: olyan jólesett lelkének a haldokló természet ölen elmerengeni. Szinte fájó érző szívének, mikor látta kis kertjében egy-egy kedves virágjának hervadását, s alig tudta felejtetni azokat a kedves, dalos madarakat, melyek neki olyan szépen dalolgtak, s ő azokat olyan sokszor oly szívesen hallgatta, mintha csak értette volna, mit dalolnak. Dehát hiába! megérkezett a hideg tél is, hosszú éjszakáival, dermesztő hidegével, mely jégkérget vont a vizek fölé.

Torday Gáspár vendégszerető háza sok vendéget látott ily időben. A jó házigazda magyar szívesége, de még inkább drága kincse, Ilonkája, erős vonzerővel hatottak a város és vidék intelligens fiataljaira. És az Ilonka csevegő ajkai, örökké beszédes szemei olyan hamar lebilincseltek azoknak a fiatal embereknek a szívét. Nem is csoda! hiszen ha ránéztek rózsapiros orcájára, igéző volt nyájassága; ha belenéztek ragyogó szép kék szemébe, szinte megittasodtak tőle; és ha az a csókratermett eperajak mosolyogni kezdett, odaadták volna érte lelkök túlvilági üdvösségét is. Szinte imádták Ilonkát, s az ő ártatlan szíve alig tudta, mi történik körülötte, s habár a legnagyobb előzékenységgel fogadta is udvarlóját, sehogysem tudta érteni azok szenvedélyes szerelmi vallomásait. Már szinte híre ment a városban, de még a vidéken is, hogy a Torday Ilonka szíve olyan hideg, érzéketlen, hogy azt talán senkisé tudná szerelemre gyúlasztani. Pedig dehogy nem! Hiszen a 17-ik év, amelyben ő volt már, meghozza ám a szív álmait. És bizony meg is hozta. Csakhogy az ő szíve álmát nem is sejté, nem is gyanította senki. Nem tudták, hogy nem vágyik ő fényes rangra, méltóságra; nem tudták, hogy nem vonzza őt korántsem a nagy gazdagság mesés varázsa. Nem úgy nevelte őt az édes atyja, ki maga is a legnemesebb gondolkozású férfi volt. Fényes bizonyossága ennek azon csodás apai gyöngédség, melylyel Torday Gáspár egyetlen leányával szemben viselteték. Úgy gondolkozott, hogy neki, mint apának, legfőbb kötelessége egyetlen leányának jövő boldogságát biztosítani. Erre nézve pedig mint legbiztosabb módot abban

találta fel, ha meghagyja leányát szíve jogaiban. Többször kérte, intette is már leányát, mikor egy-egy udvarlója kezét kérte, hogy egyedül szívére hallgasson és csak ahhoz menjen nőül, akit igazán szeret. Képzeltetni aztán, mennyire megörült e szavaknak az angyaljóságú Ilonka. Tehát szabad a szíve s annak adhatja cserébe, akit igazán szeret. És ha talán egy kis szikra fellobbanna abban a szívből, nem kellene attól tartania, hogy eloltja azt atyjának esetleges büszkesége, tiltó szava, hiszen nem jégből van az ő szíve. Ez volt a jó Ilonkának megérdemelt boldogsága! Mert bizony az a szikra csakugyan lobbot vetett az ő szívében! Mikor eljött a kikelet s víg madárdal zengte át a vidéket; mikor tarka virágszőnyeg borította a térséget: Ilonka szívében is nyilni kezdett egy örömvirág, a szerelem virága. És pedig olyan hamar, olyan gyorsan kinyílt az, alig lehet elképzelni! Elmondom hát, miként nyílt ki oly gyorsan, s milyen gyönyörűség volt nézni, mily nagy boldogságot árasztott, mikor aztán kinyílhatott!

* * *

Május 15-én köszöntött be X. városba a sorozó bizottság, hogy derék újoncokat válogasson össze a deli legények közül. Már kora reggel megnépesedik a városház udvara, mely a Torday Gáspár régi nemesi házával épen átellenben emelkedik. Ott állnak rendezetlen tömegben a legények, várva, míg a sor rájuk kerül. Hátok megett vannak a könyező szülék, kinek az édes apja, kinek az édes anyja; ott siratják gyermeköket jóelőre. Ne csodáljuk könyeiket, bizonyára nem ok nélkül hullnak azok! Künn az úteasoron halványarcú, könyes szemű leányok sírdogálnak; siratja mindenik a maga boldogságát. Dehát kívánjuk-e, hogy ne hullassák könyeiket, mikor régi kedves szeretőjüket szakítják el tőlük, hogy majd három vagy ki tudja, hány év múlva adják vissza?

Parancsoljuk a felhőnek, hogy kelet felé szálljon, mikor a szél nyugot felé hajtja; mondjuk a viharoknak, hogy ne bántsa a virágot; vagy a napnak, hogy ne szárítsa fel a harmatot; vagy tiltsuk meg a madarak énekét kikeletkor, ha ez lehetséges: úgy ezek a szomorkodó leányok is megtanulnak nem könyezni; de így megmaradnak búbanatos gerlicéknak. Dehát tehetnek-e ők másként? Mikor kedveseiket fegyverek közt kísérik be egy terembe, hol majd együtt felesküsznek katonának! Már többen vannak együvé zárva a derekabb legények közül. Úgy akarnák egymást vigasztalni! Hej! pedig nehéz a vigasztalás az olyannak, akinek magának is szüksége van arra.

Torday Ilonka is szemtanuja volt a megható jeleneteknek. Magas házuk ablakából olyan szánakozó tekintettel nézte, amint egy-egy csoport legényt fegyverek közt kísértek, hogy őket is a többiekhez zárják. Tudja isten! nem ismert közöttük senkit se és mégis úgy megszánta azokat a szegény, bánatos fiúkat, meg aztán azokat a könyes szemű, halványarcú leányokat; úgy elgondolkozott azok jövő sorsán! Amint így el-elmereng képzelete, ismét egy csoport legényt kísérek az utcán. Mind csupa derék fiúk; sűgárak, mint a jegegye, erősek, mint a cédrus; valóban gyönyörűség végignézni rajtuk. Volt közöttök különösen egy barna fiú, kinek szép-

sége és deréksége kitűnt a többi közül s kinek arca leginkább mutatta, hogy szenved. Öltözete elárulta, hogy valami szegény, árva fiú lehet. S valóban az is volt. Szegő Pistának hívták. Ott haladt ő társai közt, lecsüggesztett fejjel; nem akarta, hogy a világ leolvassa arcáról, amit a szívében érez. Minek is tudná ezt más ember, úgysem érdekel az ő baja senkit. Csupán egyszer tekintett fel, s ezen egy tekintet is olyan lemondó volt; azután meg egy borongós dal hangzott fel ajkán:

„Árvából lesz jó katona,
Kinek nincsen pártfogója.“ sat.

és minden egyes hangja oly sok fájdalmat fejezett ki! De hát nem is csoda hiszen mindenik a szívéből fakadt; ott pedig csupán bánatos gyöngyök teremtek. És ez a bánatos dal felhatott a szánakozó Ilonka nyitott ablakába is, s amit alig hinne az ember, még viszhangra is talált egy mélyen-érző, angyalszívből; ez az angyalszív pedig az Ilonkéé volt. Miről szegény Szegő Pista nem is álmodott: egy vagyonos, angyalszívű jó teremtes úgy eltudta nézni az ő deli természetét; bánatos arcán úgy megtudta érteni az ő borongós nótáját. Maga Ilonka se tudta miért, csak érezte, hogy egyre sebezsebben dobog a szíve! (Folyt köv.) Csik Dániel.

Uti képek.

I. Felvidéki hegyek közt.

Bejárva Erdély vadregényes tájait, Szabolcs homok-sivatagjait, végzetünk Ung felső részére sodort; hol társammal együtt alig véltünk egyebet találhatni burgonyánál, zabnál és sült tótoknál. Mily kellemes volt azonban meglepetésünk, midőn ideérve, a legregényesebb s legköltőibb tájakat szemlélhettük! E költészetet lehelő tájakat nézve, azt kellene hinnie az embernek, hogy tót atyánkfiai különös kegyeltjei Istennek; az igaz, hogy vallásos nép. üres idejét — ha ugyan van — imádkozással tölti. Nőde a többit meg káromkodással, mert hiába, e nélkül már náluk nem megy a munka.

Mindjárt Ungvártól, a megye székhelyétől, Szobránc felé haladva, a legszebb vidék tárult fel előttünk. Útunk egyik oldalán meredek bércek, vadregényes völgyek közt vezetett, másik oldalán pedig termékeny sík rónaság lengeté arany-kalászeit (de nem zab, mint véltük). Fent a bérce-tetőn egy-egy komor felhő teríti szét sötét palástját, árnyékot vetve az egész hegyre, míg a sík róna felett derült nyári nap süt, merész ellentétet képezve a bérce-tetőn gomolygó felhő-tömegekkel.

Útunk egész Szobráncig ily regényes vidéken vezetett; Szobránc maga egy kis igénytelen felvidéki városka, de annál nevezetesebb fürdője, melyet nemcsak hazánk, hanem idegen nemzetek fiai is nagy számmal keresnek fel kitűnő gyógyhatású vizeért, vadregényes vidékéért s friss hegyi levegőjeért. Ideérkezve, nagy s előkelő vendégseregre találunk, melynek nagy része, különösen a fiatalja, ugyancsak kurálta magát Lányi zenéje mellett. Itt tettek bennünket figyelmessé a felvidéki hegyek egy pár közelfekvő neveze-

tességére, u. m. a szinnai kőoszlopra, a tengerszemre s a Vihorlátra. Nem akarván elmulasztani erre jártunkban a felvidék e természeti szépségeinek megtekintését, másnap korán reggel vezetőink kíséretében kirándultunk az említett helyek megtekintésére.

Útunk folyvást vadregényes tájakon vezetett; itt merész sziklahasadékok, tátongó mélységek, majd friss pázsitos völgyek kötötték le figyelmünket. Elsőben a tengerszem felé tartottunk. Másfél óra múlva elértük a várva-várt hegyi tót. A hatás, melyet e hegy tetején elterülő kis tenger szemlélete reánk gyakorolt, felülmúlta várakozásunkat. Csodálattal állottunk meg a természet e ritka tüneménye felett, tünődve, hogy hol vette magát e kis tenger a hegytetőn? Ez az úgynevezett tengerszem körülbelül 5—6 hold területű, négyszög-alakú tó; partjait egyik oldalról kopasz, meredek sziklafalak képezik, másik oldalról pedig fokozatosan emelkedő tölgyerdőkkel borított hegy. Vize tiszta, úgy, hogy a fenék egy ölnyre még mindenütt látható; különben, mint megbízható emberek állítják, több helyen oly mély, hogy azt még eddig nem sikerült senkinek sem megmérni. A tengerszem partján egy ladik áll folyvást, melyet a látogatók igénybevehetnek bármikor. Megtekintve futtában a tengerszemet, ismét csak azt kezdtük kutatni, hol vette magát a nagy víztömeg? A megfejtésnél segítségünkre jött vezetőnk s elvitt a tengerszem nyugoti végére, hol — mint mondá — ráakadunk a tó forrására. Itt csakugyan rátaláltunk a forrásra, mely egy magas sziklából fakad s gyönyörű vízesést képezve, jut be a tengerszembe. Gyönyörű látvány tárult fel előttünk, midőn a hátunk mögötti sziklaorom felé emelkedett a nap, az üde reggeli szellő pedig a vízesés boltívéből szétsugárzó vízcseppeket nyugoti irányba terelte s az így folyvást tartó vízpermetegben feltűnt szemünk előtt egész pompájában Iris hétszínű öve. A vízesés örök moráját mi sem zavarta, nem zengett azon túl semmi, csak azok a panaszos hangok, miket a fülemilék hallattak a magasban.

Szóltanul merengtünk e látvány fölött egy darabig, s talán még tovább is folytattuk volna a merengést, ha kalauzunk vutkis butykosa, melyből jót kortyintott, nem emlékeztett arra, hogy jó lenne már nekünk is kipihenni az út fáradalmait s új erőt meríteni a kirándulás többi részéhez. Búcsut vettünk hát Irisünktől, hogy felkeressük a tó túlsó végén elhagyott „elemózsiánkat.“ Képzeltetik azonban kedves olvasóink, mily különös érzés fogott el bennünket, midőn úti készletünknek csak hűlt helyét találtuk. „Megszöktette“ bizonyynyal valamelyik arra cirkáló tót atyánkfia; s míg mi Iris bájainak szemlélésébe mélyedtünk el, addig ő már hihetőleg meg is tartá lakziját megugratott elemózsiánkkal. Végre bele kellett nyugodnunk, hogy pisztránggal s rákkal elégitjük ki magunkat; no mert a tengerszem e tekintetben sem hálátlan látogatóival szemben. Alig egy pár pere alatt, annyi pisztrángot s halat tettünk zsákmányunkká, hogy még vagy három pár kollegát (pedig ez nagy szó) jól tarhattunk volna.

Lakománk végeztével a „Vihorlátnak“ vettük útunkat. Két órai út után, melyet sűrű erdős hegyen kellett megtennünk, végre alacsony cserjével borított helyre értünk,

hol már szabad lett a kilátás. A hegyek, halmok egész a láthatárig váltogatják egymást; de valamennyi között óriásilag emelkedik ki, mint egy szikla-bálvány a zord „Vihorlát.“ Egy félóra alatt tetején voltunk. Ha alatta elragadó látványban részesültünk, úgy — elmondhatjuk — hogy tetején istenek számára való látvány tárult fel előttünk. Egyik oldalon Galicia, másik oldalon Magyarország, egy oly festmény, melynél szebbet, elragadóbbat festeni nem lehet. A lengyel táj felett északra vonuló zivatar omlik végig, az egész vidék felett hófehér felhőtömegek úsznak, melyeket felülről megvilágít a nap, s melyekből a villámok sűrűn cikkáznak; alattuk sötét, borongós erdő és mező. A magyar táj felett derült nyári nap önti szét arany sugarait, s a völgyekben a megszorult napsugár arany ködöt sző, mely az erdős hegyhátnak változatos színt ad. A hegyoldalon csörgedező patakok ezüst tükördarabokként villognak fel a völgyek sötétiből, s zuhatagaik távol esattogása egy örök morgást küld fel a magasba. Mindez együttvéve oly benyomást gyakorolt reám, melyet csak érezni, de leírni nem lehet.

Sokáig maradtunk volna e helyen, de tervünk szerint még az u. n. szinnai követ is meg kellett látogatnunk.

Búcsut véve a Vihorláttól, a szinnai kőoszlop felé tartottunk, mely a környéken élő nép hite szerint egy tatár vezérnek kővévált teste. Alig vettük észre, a látottak felett emelkedve, midőn egyszerre a szinnai kőoszlop alá értünk. Ez egy 40—50 méter magasságú 10—12 méter széles oszlop. Nem elégedtünk meg megtekintésével, hanem tetejébe is felmentünk, egy arra a célra szolgáló, meglehetősen rossz karban levő lábtó segítségével. Midőn felértünk, egyszerre kezdtük rá: „Hazádnak rendületlenül“ stb., s csak midőn elvégeztük, vettük észre, hogy nem egyedül vagyunk; a szomszéd kisebb szikla-oszlopokon nők és férfiak voltak, kiket — amint később megvallották — nagyon megleptünk koncertünkkel. Én, miután nem szeretek sokáig magasban lenni, leszállottam, barátom pedig még fenmaradt s elkezdé szavalni Petőfi „Talpra magyar“-ját. Én egy terebély tölgylátvány alatt szemlélttem e jelenetet. Hamarjában Olympus és istenei jutottak eszembe: longorum Zeusz, ki magas trónjáról osztogatja parancsait s körülte kisebb magaslatokon a többi istenségek: a fényes Apolló, örökké mosolygó Idália, Aglája, Euphrosyne stb. Merengéséből egy mennydörgés ébresztett fel, talán Jupiter atyánk boszút akart rajtam állani, mert az Olympustól ide mertem varázsolni képzeletemben. S hirtelen, mintha Olympus valamennyi istene ellenünk esküdött volna, zivatar keletkezett, megeredt a zápor, s mi bőrig ázva jutottunk a Kárpát-egyesületnek egy negyedóránnyira fekvő menházába. Itt vártunk, míg elállt a vihar, s a zápor megszűntével, búcsut intve még egyszer a szép tájnak, hazafelé indultunk, elgondolkozva a látottak felett.

Charles.

EGYLETI ÉLET.

Az ifjúsági hivatalok betöltése többnyire nagy izgalmakat szokott felidézni, amelyek — sajnos! — gyakran elszomorító jelenségekkel járnak együtt. A jelen iskolai évre szóló választások egy része a szokásnak megfelelőleg még a mult iskolai év végén megtörtént, a többiek pedig a napokban ejtet-

tek meg. Ezek eredményéről az egyes egyleteknél alább szólunk. Itt csak azt említjük fel, hogy mind a múlt évben megtörtént választásoknál, mind a most lefolytaknál örömmel tapasztaltuk azon férfias higgadságot és komoly meggyőződést, mely a választók kedélyét uralta.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ tagjaiúl, az akadémiai ifjúság létszámához viszonyítva számosan, harmincegyen iratkoztak fel. Alakuló gyűlését szeptember 11-én tartotta meg, 27 tag jelenlétében. A gyűlés első tárgya, a tanár-elnök megválasztása volt. Egyhangúlag nagy lelkesedés között ismét *Szinyei Gerzson*, tanár úr lett a választott, ki meghívattván a gyűlésbe, székét hatásos beszéddel foglalta el. Fejtegette társulatunk szép hivatását, kifejtette az önképzés fontosságát; előadta, hogy a tagok miképen felelhetnek meg hivatásuknak s tehát miként részesülhetnek a társulat által nyújtott szellemi hasznokban. Majd felhívta a gyűlést az alakulás tovább folytatására, azaz a többi hivatal betöltésére. Ez gyorsan megtörtént, mivel csakis a titkár- és főjegyző-választásnál vált szükségessé a szavazás; a többi tisztségek betöltése egyhangú választás útján történt. És pedig megválasztottak: alelnökké *Krausz Jenő*, IV. éves; titkárrá *Szokol Károly*, IV. éves; főjegyzővé *Csik Dániel*, III. éves; pénztárnokká *Csontos József*, III. éves; ellenőrré *Korocz József*, III. éves; aljegyzővé *Szükszay András*, II. éves theologusok. Választatott azután egy háromtagú bizottság a közlönyünk pénzügyei feletti felügyeletre, végül pedig a pályakérdések kitűzése végett is küldetett ki egy négy tagból álló bizottság.

b) Az „énekkar“, mely a múlt év végén számos jeles tagjának eltávozása által oly nagy veszteségeket szenvedett, bizonyos aggodalommal tekint a jövőbe. Bízunk azonban vezéreinek erélyében és buzgalmában, mely talán valamiképen mégis csak pótolni igyekezend az üres helyeket. Óhajtjuk e remény teljesedését s hiszszük is, hogy az az egyetértés, melylyel e százados multú egylet jelen évi elnökét megválasztá, szép jövőt fog eredményezni. Az elnök-jelöltő gyűlés szept. 6-án tartatott meg. Egyhangúlag jelöltettek *Szokol Károly* és *Osváth Zoltán*, IV. é. hittanhallgatók. A köziskolai szék csakhamar megerősítvén a jelölteket ilyenekül, 9-én az elnök-választás is megtörtént. *Szokol Károly* választatott meg egyhangúlag, ki meghívattván a gyűlésbe, hivatalát a következő, szépen előadott beszéddel foglalta el:

Mélyen tisztelt ifjúsági énekkar!

Mély megilletődéssel állok itt e pillanatban, hogy megköszönjem a megtisztelő bizalmat, melylyel a mélyen tisztelt ifj. énekkar csekélységemet az elnöki hivatal betöltése alkalmából megajándékozta.

A legnemesebb örömrészlet tölti el bensőmet annak tudatában, hogy a sárospataki főiskola ifjúsági ének-kara, ez az oly fényes multtal dicsekvő s a jelenben is oly tekintélyes testület, főiskolánk méltó büszkesége, éppen bennem helyezé bizalmát, hogy a nagy ősök nyomdokain haladva, vezessem biztos úton a kitűzött nemes cél, az ének- és dalművészetben való tökély felé; hogy örködjem szellemi, erkölcsi s anyagi érdekei felett s hogy egy rövid iskolai év folyamán legyek én is éber őre egy századon át féltékenyen őrzött drága kincsének, független autonomus kormányzati jogának a ne-

talán azt elnyomni vagy csak részben is megcsonkítani akaró tekintélyekkel szemben.

De e gondolatok, mélyen tisztelt ifjúsági énekkar! amidőn egyrészt az öröm érzetét fakasztják fel az én keblemben, másrészt nem csekély aggodalmat keltenek bennem az iránt, hogy vajjon az én gyenge erőm s tehetségem képes lesz-e énekkarunkat biztos irányban vezetni? Nem fognak-e énekkarunk ez iskola évi pályája elé oly nehézségek gördülni, melyeknek leküzdésére erőtlenség leszek?

Ha azonban számbaveszem jelenlegi viszonyainkat, ha egy pillantást vetek énekkarunk közelmúlt történetébe, aggodalmaim, ha nem is egészen, de legnagyobb részben elenyésznek.

Hogy az ének- és dalművészet terén ez iskolai év folyamán is közelebb jussunk kitűzött célunkhoz, az egyedül tőlünk függ, mélyen tisztelt ifjúsági énekkar! az eszközök legalább, melyeknek segítségével ezt tehetjük, birtokunkban vannak. Szólamaink között egy van, mely ez időszert némi tekintetben kifogás alá eshetik; de talán nem alaptalan abbéli reményem, hogy az új tagok beosztása által ez is teljessé lesz. Van szakszerűen képzett zenetanárunk s énekvezérünk, kik énekkarunk kebelében kifejtett fáradhatlan tevékenységök által már a múlt iskolai év folyamán is nagy elismerést vívtak ki énekkarunk s magok részére.

Íme tisztelt énekkar, alig hiányzik valami egyesületünk kebeléből — eltekintve az évről-évre bekövetkező változástól — ami annak felvirágoztatására nélkülözhetlen lenne; azért csak egyedül rajtunk áll, hogy ez iskolai év folyamán is újabb leveleket tűzzünk ama hervadhatlan koszorúhoz, melyet őseink érdemelték ki énekkarunk részére.

De egyéb tekintetben sincs okunk az aggodalomra. Énekkarunk a legközelebbi multban élte le reform-éveit, midőn mindnyájunkat balsejtelmek fogtak el. Félve, hogy az ujitások eredménye: független önkormányzati jogainknak megnyirbálása lesz. Aggodalmainkat öröm váltá fel. Átéltük az ujitások korszakát anélkül, hogy autonomus kormányzati jogainkból csak a legkisebbet is fel kellett volna adnunk. Sőt ha figyelembe vesszük, hogy éppen azok a reform-évek ajándékozták meg szeretett zene-tanárával, ki ahelyett, hogy önkormányzatunk terén igyekeznék magának tért hódítani, szeretetteljesen s egész áldozatkészséggel bocsátja közre énekkarunk felvirágoztatására az ének- és dalművészet szerzett szellemi kincseinek gazdag tárházát: bátran elmondhatjuk, hogy a bekövetkezett ujitások egyedül énekkarunk fölvirágoztatását célozzák.

Nincs tehát okunk, tisztelt énekkar! amiért sötét színekkel kellene rajzolnunk a jövőt; énekkarunk háborítatlanul, minden fennakadás nélkül haladhat előre, lépést tartva hazánk hasonló célú egyesületeivel. S hogy előhaladásunk minél nagyobb legyen, én nem tudok részemről egyebet ajánlani, mint azt, hogy legyen nekünk ezután is oly drága kincsünk az énekkar, mint volt eddig; lelkesüljünk a művészi dalért úgy, miként őseink lelkesültek s mint elődeink, mi is szeretetteljesen, egyesülve munkáljuk énekkarunk érdekeit. Ha ezt tesszük, úgy hiszem, hogy a jövőben is büszkesége leszünk alma materünknek.

Én, részemről, tisztelt énekkar! legelső kötelességem-

nek mindenkor énekkarunk érdekeinek szolgálatát fogom tartani; minden legkisebb hivatalos intézkedésnek egyedüli irányadója énekkarunk jól felfogott érdeke lesz. S hogy ígéretemnek megvalósítása könnyű legyen rám nézve, csak arra kérem énekkarunk t. tagjait, hogy ajándékozzanak meg engem továbbra is becses bizalmukkal s szeretetükkel, hogy így a kölcsönös bizalom s szeretet fűzzön össze bennünket oly szilárd testületté, mint aminő szilárd testületet képeztünk a multban.

Most pedig megköszönve a mélyen tisztelt ifjúsági énekknak bizalmát, szívesen üdvözölve az énekkar t. tagjait, az elnöki hivatalt ezennel elfoglalom, s énekkarunk életében az 188⁶/₇. iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom.

A beszéd után felhangzott éljenzések lecsillapultával a többi választások történtek meg, mind egyhangulag. Az üresen levő két főénekesi tisztségre *Papp István*, III. é. th. és *Kovács István*, II. é. th. választattak meg; végül pedig a még így is hiányos bizottság, *Székely Imre*, IV. éves hittanhallgatóval egészítettet ki.

c) Az „akadémiai ifjúság olvasóköre“ szeptember 12-én tartotta meg a tanévek kezdetén szokásos közgyűlését, *Krausz Jenő*, ifjúsági elnök vezetése mellett. A gyűlés első sorban a megüresedett bizottsági helyek betöltésével foglalkozott. Megválasztottak bizottsági tagokká: *Hubay Kálmán*, III. é. jogh., *Patáky Pál*, II. é. theol., *Tüdös István*, I. é. theol., *Dusza János*, I. é. theol., *Klein Sámuel*, I. é. jogh., *Stépan Géza*, I. é. jogh. Az így teljessé tett bizottság tagjai közül aztán az ellenőri teendők végzésével *Székely Imre*, IV. é. theol.; a jegyzői toll vezetésével pedig *Tüdös István*, I. é. theol. bízott meg. E választások után, a jövő évre megrendelendő hírlapokat és folyóiratokat állapította meg a közgyűlés, mely végül még több, az ifjúság beléletére vonatkozó határozatot hozott.

d) Az „Erdélyi önképző-kör“ szeptember 11-én tartotta meg alakuló gyűlését, tekintélyes számú tagok jelenlétében. Tanár-elnökké ismét *Kovácsi Sándor*, tanár úr választott meg, ki már néhány év óta kitűnő érdemeket szerzett a társulat felvirágoztatása körül. Az alelnöki állás betöltésénél a közbizalom *Mezőssy Béla*, VIII. osztályos személyében öszpontosult, kit, mint e hivatalra igazán legérdemesebbet, mi is a legszívesebb örömmel üdvözlünk. A többi hivatalnokok a következők lettek: titkár *Atányi Lajos*, VIII. o.; könyvtárnok *Finkey Ferenc*, VIII. o.; pénztárnok *Horváth Zoltán*, VIII. o.; ellenőr *Eperjesy Jenő*, VIII. o.; főjegyző *Gulyás István*, VII. o.; aljegyző *Meggyaszay István*, VII. o.; alkönyvtárnok *Kiss Zsigmond*, VII. o.

e) A „theologiai önképző-kör“ titkárává, *Csontos József*, III. é. theol. választott meg.

APRÓ HIREK.

— Felkérjük azokat, kik lapunkat járni akarják, hogy legyenek szívesek előfizetéseiket minél előbb beküldeni, vagy — esetleg — levelezési lapon tudatni az iránti

szándékukat, hogy az előfizetési díjat később juttassák kezeinkhez. Nem mulaszthatjuk el egyúttal figyelmeztetni azon tisztelt pártolóinkat, kik az előző évekről, vagy azok egyikéről még hátralékban vannak közlőnk árával, hogy szíveskedjenek már kiegyenlíteni tartozásaikat s ne okozzanak áldozatkész önképző-társulatunknak szándékosan kárt. Az előfizetési ár lapunk homlokán olvasható s a szerkesztőséghez küldendő.

— Az iskolai év ünnepélyes megnyitása szeptember 6-án történt, az igazgató-tanács, a tanári kar és az ifjúság nagy részének jelenlétében. *Mitrovics Gyula*, főiskolai lelkész úr fenkölt gondolatokkal teljes szép imája után *Nagy Gusztáv*, akadémiai és *Molnár Lajos*, gimnáziumi igazgató urak üdvözölték röviden az ifjúságot; az utóbbi egyszersmind felolvasta a gimnáziumi tanulókra vonatkozó iskolai törvényeket, amely azonban ezután bizvást elmaradhatna, mivel csak unalmassá teszi a más tekintetben igen felemelő hatású ünnepélyt. Majd *Kun Béla*, tanár úr tartotta meg székfoglaló beszédét, a statisztika fontosságáról értekezvén, szellemesen alkalmazva állításait hazai viszonyainkra is. A beszédet gyakran félbeszakító ki-kitörő éljenzés bizonyoságot tett arról, hogy az egyházkerület kitűnő választást tett *Kun Béla* úrban. Meg kell emlékeznünk itt arról, hogy az ifjúságra igen jó hatással volt az új tanár úr ama bizalmas megszólítása, melylyel az ifjúság iránt érzett szeretetéről tett kiváló bizonyoságot. Köszönet érte! *Kun Béla* úr után *Dr. Finkey József* úr lépett a szószékre s egy különösen szakszerű, alapos, tudományos készületségről tanúskodó értekezést olvasott fel az örökösödési jogról, mely szintén élénk tetszéssel fogadtatott. Az új tanárok eskütétele után szétoszlott a közönség.

— *Borsodi József* köznapi imái. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe az alább következő, előfizetésre való felhívást. Reméljük, hogy azok, akik ismerik Borsodinak gyönyörű ünnepi imáit, nem fogják megvonni pártfogásukat hétköznapi imáitól sem. Nem különösen azok, akik a felhívást közlő *Mitrovics* tanár úr tanítványai voltak, s így többször hallhattak tőle Borsodi imáiról. Azok meg lehetnek győződve afelől, hogy amit ő a felhívásban ír, azt nemcsak pusztán szónak kell tekiuteni, hanem lelke legőszintébb nyilatkozatának. A szépen írt felhívás így hangzik: „*Borsodi József*, megboldogult simonii ref. lelkész a gömőri egyházmegye lelkészi kara kérte fel, már régebben arra, hogy köznapi és alkalmi imáit bocsássa sajtó alá. E derék lelkészi kar, felismervén a drága kincset, nem akarta, hogy talán örökre elzárva maradjon az a világ és a közhasználat előtt. Most, midőn a műre az előfizetési felhívást, felkérés folytán, én írom meg, ki a kötetet átnéztem és sajtó alá rendeztem; azt hiszem: nincs szükség arra, hogy hosszabbban ajánlgassam azt a lelkészi kar figyelmébe és pártfogásába. Borsodi e századnak kétségenkívül egyik legnagyobb és ihletett ajkú imáirója s én tétovázás nélkül teszem azon vallomást, hogy szintén ámulattal állottam meg mindenkor azon ember és a föld porától így menten maradt lélek előtt, aki épen napjainkban, e sokat zaklatott és sok alacsony érdek által sivárrá tett korban is így tud imádkozni. Hiszem, hogy ez elismeréssel mindenki fog adózni az elköltözött

szerzőnek, aki csak könyvét kezébe veendi és lélekkel olvasni fogja. A 12 ív terjedelmű mű folyó évi október hóban fog szétküldetni. Előfizetési ára: Egy füzött példánynak 1 frt. 50 kr.; kötött példánynak 2 frt. Az előfizetési pénzek a mű kiadójához: *Borsodi József*, királyi járásbíró úrhoz küldendők *Tornallyára* (Postaállomás, Gömörmegyében), ki mint az elhunyt szerzőnek fia, ily módon is le akarta róni nagynevű édes atyja iránt való tiszteletét és szeretetét. A műre már előbb tett nagyszámú megrendelések érvényben maradnak. Kelt Sárospatakon, 1886. augusztus 25-én. *Mitrovics Gyula*, s.-pataki ref. hittanár s főiskolai lelkész.

— *A Pálóczi Horváth Simon és Mária-féle* polytechnikum alapítványok egyike már a folyó iskolai évre kiadatik. Az igazgató-tanács — mint halljuk — egyhangúlag *Kérészy Zoltán*, jelenleg I. éves technikusnak szavazta azt meg, kit bizonyára az egyházkerületi közgyűlés is meg fog erősíteni az alapítvány élvezetében.

— *„Izráel népének története Jeruzsálem második pusztulásáig“* című munka jelent meg az Athenaeum részvénytársulat kiadásában, mint a „Történeti kézikönyvek“ XIII. kötete. Irta *Wellhausen J.*, német theologiai tanár s fordította *Kardos Albert*. A munka a bibliai kritika legújabb vívmányai alapján készült, s azoknak, akik a német nyelvet eléggé nem tudják, igen jó szolgálatokat tehet a biblia tanulmányozása közben oly nagyon szükséges segéd-tudománynak, az izráeliták történetének megismerésére. Nem száraz, tudományosnak látszani akaró stylussal van írva, hanem valóban élvezetesen van előadva, úgy, hogy nemcsak a szorosabb értelemben vett szakember, hanem általában az egész művelt közönség élvezettel olvashatja. A theologusoknak pedig mind a bibliai vallástan tanulmányozása, mind a szentírás magyarázása közben feltétlenül szükséges, miért is szívesen ajánljuk megszerzését.

— *Kettős ünnepély* színhelye volt szeptember 12-én a helybeli ref. templom. Ugyanis, mint minden iskolai év első vasárnapján, úgy ekkor is *Mitrovics Gyula*, főiskolai lelkész úr tartott alkalmi egyházi beszédet s ez képezte az ünnepélyes istentisztelet első részét. Péter apostol második levelének I-ső részéből az 5-ik vers ezen szavai: „A tudományt kössétek össze jó cselekedetekkel,“ képezték az ígétet, melyeknek alapján arra intett és buzdított, hogy „neveljünk okos, de becsületes embereket!“ A feszült figyelemmel hallgatott beszéd után az ünnepély másik mozzanata következett, mely a jövőről a multa irányozta a hallgatóság figyelmét. *Zombory Gedő*, megyeszóci lelkész és egyházmegyei tanácsbíró úr tartott emlékbeszédet a sárospataki egyház nem rég elhunyt jeles lelkésze, *Terhes Barnabás* felett. Egy pár hibás életrajzi adatot leszámítva, a beszéd igen jól sikerült s hatása alatt mély bánattal, de egyszerűsmind azon óhajttással oszlott szét a közönség, vajha *Terhes Barnabás*hoz méltó utód választatnék az ő megürült helyének betöltésére! Ez alkalommal az ifjúsági énekkar is szerepelt két darabbal, a körülményekhez képest elegendő sikert érve el.

— *Az érettségi pótvizsgálatok* augusztus 31-én és szeptember első napjaiban, mégpedig az írásbeliek augusztus 31-től szeptember 4-ig, a szóbeliek pedig szeptember 7-én és 8-án tartattak meg. Összesen 14-en jelentkeztek, kik ezt megelőzőleg a VIII-ik osztály egyes tantárgyaiból javító vizsgálatot tettek. A vizsgázók közül csak hárman nyertek minden tantárgyból osztályzatot, hatan decemberben fognak egy-egy tantárgyból javítani, öten pedig egész évre vettettek vissza. E vizsgálatokon, mint miniszteri biztos, *Dr. Beöthy Zsolt*, budapesti tudomány-egyetemi tanár szerepelt.

— *A katolikus akadémia* megalapítása alkalmából sokan kezdik emlegetni egyházunk vezérférfiai közül egy protestáns egyházi irodalmi társulat szervezésének szükségét. A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap,“ „Az Erdélyi Protestáns Közlöny,“ Czelder M. „Figyelő“-je már közöltek is egyes felszólalásokat ez ügy érdekében. Bizony, ideje már komolyan gondolkozni e felől is; mi részünkről felette óhajtuk e társulat megalakulását. De azt hisszük, hogy a sárospataki theologiai ifjúság még e társulat kebelén kívül, annak felállításáig is munkálkodhatnék az egyházi irodalom felvirágoztatása érdekében . . . anyagilag. Tanáraink mindenikének vannak sajtó alá adható művei. A mult évtizedek folyamán az a jó szokás uralkodott Sárospatakon, hogy a theologusok a hittanárok egyes műveit saját költségökön kinyomatták. Nem tehetnők-e ezt meg mi is? Kövessük buzgó elődeinket, áldozunk ily célra mi is! — Egyelőre legyen elég ennyi. Most csak fel akartuk vetni ez eszmét, határozott javaslattal később fogunk fellépni.

— *Sárospatak városát* ismét meglátogatta a tavasszal itt időzött *Báródy Károly* szintársulata. Nagyon sajnáljuk, de e társulatról igen kevés jót mondhatunk. Van egy pár tagja, kik a vidéki színészek között elsőrendűeknek mondhatók, de a többiek igen gyengék. Csak abban excellálnak, hogy szerepöket igen kevésbé tudják s ebben az igazgató jár elől buzdító példával. Még eddig csak egy előadás érdemelte meg a közönség pártfogását, az, melyet a sárospataki tűzkárosultak javára rendeztek. Ez sem azért, mintha ebben különös tehetséget és szorgalmat fejtettek volna ki, hanem a jótékony célért. A legjobb akarat mellett sem ajánlhatjuk az ifjúság figyelmébe!

— *A főiskolai ifjúság létszáma* az előző évhez képest ismét csökkent. Beiratott a gimnázium nyolc osztályába összesen 409 tanuló; és pedig a VIII. 30, VII. 27, VI. 46, V. 53, IV. 44, III. 55, II. 76. I. 78, a progimnáziumban van 29. Az összes hittanhallgatók száma 62, a joghallgatóké 38.

— *A tápintészetben* 180 ifjú étkezik.

Tartalom: „Sárospatak, 1886. szeptember 15.“ Krausz Jenő. — „Melius Péterről.“ Krausz Jenő. — „Néprománc.“ Csík Dániel. — „Szegő Pista szerencséje.“ Csík Dániel. — „Úti képek. I. Felvidéki hegyek közt.“ Charles. — „Egyleti élet.“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

Melius Péterről.

(Vége).

Gyermekkoráról semmitsem tudunk. Szülői bizonyosan protestáns hitűek voltak már az ő születésekor, mert hiszen azon vidék leggazdagabb és leg hatalmasabb földesura, Enyingi Török Bálint, már azelőtt buzgó pártfogója volt a reformációnak¹⁾. Már pedig Melius szülői valószínűleg közeli ismeretségben vagy talán épen rokonságban lehettek a Törökcsaláddal, mert körülbelül csak innen magyarázható ki Enyingi Török Jánosnak, Debrecen későbbi földesurának Melius iránti azon különös figyelme, hogy megszerezte számára a debreceni lelkészséget.

A protestáns buzgóság, az egyház és haza iránti hő szertetet tehát korán beoltathatott a fogékony gyermek szívébe. Majd, midőn elérkezett a kellő idő, beadták szülői valamelyik tekintélyesebb protestáns tanodába. Hogy melyikbe, arra nézve eltérők a vélemények. Veszprémi azt állítja, hogy Debrecenben nyerte kiképeztetését²⁾ s innen ment ki Wittenbergbe. Tóth Ferenc nézete szerint nem igen tanulhatott Debrecenben, hanem inkább Tolnán; Veszprémi állítása ellen első sorban azt hozza fel, hogy Melius tanulókorában a debreceni iskola még nem volt olyan helyzetben, hogy onnan egyenesen külföldre lehetett volna menni, mert hiszen még 1558-ban is, midőn Melius lelkész lett, a lelkészi hivatal össze volt kötve a tanárral, amit az bizonyít, hogy épen Melius egy ideig a tanárságot is vitte. Azt is felhossa, hogy a török mozgalmak miatt nem igen merték volna a szülők oly messze vinni gyermeköket lakkelyöktől³⁾. Szűcs, István ellenben úgy gondolja, hogy Melius a debreceni iskolában tanult. Bizonyítékul felhossa Meliusnak „Az egész szentírásból való igaz tudomány” című, már említett művéből az ajánlólevél feljebb idézett szavait, de... elferdítve. Ferdítése abban áll, hogy az 1558. évszámot 1548-ra változtatja⁴⁾. Balogh Ferenc szintén azt hiszi, hogy Melius, mint a debreceni iskola növendéke ment Wittenbergbe⁵⁾.

Vajjon melyik nézet felel meg a valóságnak, Tóth Ferencé-e, vagy a többié? Határozzuk meg kétségtelen történeti tények alapján!

Az, hogy a debreceni iskola Melius lelkészsége idejében — sőt már előbb is — még nem állott volna magas fokon, nem áll. Ha meggondoljuk azt, hogy

— ha nem is létezett volna Debrecenben a reformáció előtt valami középiskola-féle, pedig lételének vannak nyomai¹⁾ — még azon esetben is, a protestantismusnak e nagy, középponti fekvésű magyar városban való uralomra jutása után bizonyára állítottatott volna olyan, épenúgy, mint másutt: még pozitív adat nélkül is elhihetnők, hogy Melius tanulásának idejében elég magasán állhatott a debreceni iskolázás. De fenmaradt adatok meg épen kétségtelenné teszik, hogy Debrecennek 1551. óta nagy iskolája volt s azelőtt is elég tisztességes lehetett. Gönczi Fabricius György, tiszántúli püspök és debreceni lelkész ugyanis 1586-ban szóról-szóra a következőket írta: „A ti kegyelmetek városa, mi időtől fogva az istennek igéjének fejet hajtott, főképen ez harmincöt esztendő alatt buzgó volt az evangéliumnak hallgatásában és tanulásában, szorgalmatos gondot viselt az isten anyaszentegyházára, az tanítókra és tanulókra²⁾”. A debreceni egyház tagjai tehát 1551. óta fejtettek ki különösen nagy buzgalmat az egyház és iskola körül. Alig egy pár év múlva, valószínűleg 1552—1533 körül már a híres Sylvester János lett debreceni tanárrá, aki innen csak 1558. elején, a lőcsei másodlelkészségre távozott el, mégpedig Melius buzgó marasztása dacára³⁾. Ez azon tájban hivatván meg Debrecenbe, bizonyára úgy tekintette Sylvester távozását, mint kezdetben szükséges vezérlő szellemének elvesztését. Csaknem bizonyosnak tartom, hogy Melius az iskolában a Sylvester helyének csak ideiglenes betöltésére, mint kisegítő alkalmaztatott, nem pedig tanársággal egybekötött lelkészi állomásra választatott meg. Hiszen már Sylvester sem viselt lelkészi hivatalt s így határozott visszaesés lett volna Melius lelkész-tanársága. Itt tehát külön volt választva e két hivatal, amely körülmény azon időben, amidőn csaknem minden lelkész hordozta egyszersmind az iskola-tanítás terheit is, nagymérvű fejlettségre és arra mutat, hogy a debreceni iskola már ekkor tekintélyes és jól berendezett lehetett.

Igy igazítván helyre Tóth Ferencnek e téves véleményét, áttérhetek annak kutatására, hogy tanult-e tehát Melius Debrecenben? Nézetem szerint Tóth Ferencnek már abban igaza van, hogy nem tanult. És pedig épen azon tény következtében, hogy 1551-ben és nem előbb emeltetett a debreceni iskola magasabb színvonalra. Meliusnak ellenben mulhatatlanul előbb kellett kezdenie tanulmányait, hogy 1556-ban kimehessen külföldre. Az meg nem tehető fel, hogy szülői őt egy oly távol levő iskolába vitték volna akkor, amidőn közelökből fejlettebb iskolát találhat-

¹⁾ Buday: Magyarország históriája. Debrecen, 1808. 101—103. l. — Tóth: A magyar- és erdélyországi prot. eklézsiák históriája. Komárom, 1808. 104. l.

²⁾ I. m. I. k. 105. l.

³⁾ I. m. 39—40. l.

⁴⁾ Debrecen város történelme. Debrecen, 1871. II. k. 590. l.

⁵⁾ A magyar protestáns egyháztörténelem részletei. Debrecen, 1872. 80. l.

¹⁾ Szűcs, i. m. I. k. 146. l.

²⁾ Főlegyházi Tamás: Új Testamentom. Debrecen, 1586. Ajánló-ievél.

³⁾ Régi magyar költők tára. Budapest, 1880. II. k. 437. l.

tak. Ennélfogva csakis a Debrecent már 1536. óta birtokló¹⁾ Enyingi Török család befolyásának tulajdoníthatnók azt, ha Melius a távoli és még nem nagy hírű debreceni iskola növendéke lett volna. Ámde Melius említett művének előbeszédében a Török családnak vele és Debrecennel éreztetett jószágáról emlékeztetve meg, még jelentéktelenebb jötteteiket is felsorolja, s ezt egy szóval sem említi, holott, ha megtörtént volna, bizonyosan nem hallgatja el. Sőt, szerintem, ez előbeszédnek előbb szószerint idézett pontjából határozottan ki is lehet venni, hogy ő 1558 előtt nem is időzött sohasem Debrecenben. Miért is? hiszen szülőhelyétől nem volt oly távol a virágzó vörösmarti, pécsi s a legvirágzóbb tolnai iskola, amely épen legközelebb is feküdt²⁾. Aztán meg Tóth Ferencnek másik érve, melyet Melius debreceni tanulása ellen felhoz, teljes mértékben észszerű. A protestantismus a török által elfoglalt területen nyugalmat, sőt pártfogást élvezett. Miért ment volna valaki háborús időben olyan területre, mely még mindig fenyegetve volt a harcok zajától s az elpusztításnak még mindig ki volt téve?

Hogy a tolnai iskola azon időben, midőn Meliusnak tanulnia kellett, magas fokon állott, az teljes hitelességgel megállapítható mind egykorú, mind későbbi adatok nyomán. Halasi Bálint 1647-ben írja, hogy Tolnán 1546-ban „ludi magister“ volt Karancsi Mihály³⁾; tehát, mint Debrecenben 1551 után, itt már ekkor sem a lelkész viselte a tanítói hivatalt, hanem külön, épen csak erre választott egyén. Ebből teljes bizonyossággal lehet következtetni jól berendezett s népes iskolára, amelybe számosan vitettek vidékről is, mivel a tolnai protestánsok még nem voltak olyan nagy számmal, hogy az odavaló születésű tanulók tanítását el ne végezhette volna a lelkész⁴⁾. A Karancsi vezetése alatt levő iskolát, mely még csak elemi iskola vagy legfeljebb a mai algimnáziumnak megfelelő volt, Zigericus Imre emelte magas színvonalra s fejlesztette főiskolává 1549-ben, mint Flaccius Mátyáshoz ezen évi augusztus 3-ikán írt levele bizonyítja, melyben azt is tudtára adja ennek, hogy az általa nyitott felsőbb iskolában már átlag hatvanan tanulnak⁵⁾. Az 1551-ben itt működött egyházi férfiaknak irodalmi működésére is találunk adatot. Kolozsvártrt ugyanis az említett évben jelent meg a „*Jezus Sirah könyve magyar nyelven*“, melyet Tolnáról küldtek be Heltai Gáspárhoz kiadás végett; a fordítók nevei azonban nincsenek közölve⁶⁾. Az ily munkás erők szorgalmának eredményeként tekinthetjük azt, hogy 1556 körül a tolnai iskola annyira tömve volt tanulókkal, hogy azok két tanteremben is alig fértek el; mintegy ötvenen pedig már kikerülő-félben valának s kiképeztetésükre már csak a külföldi egyetemek látogatása volt hátra⁷⁾; ami azt sejteti, hogy valószínűleg ezen ifjak voltak az intézet legelső növendékei, a Zigericus által tanítani kezdet hatvan ifjú közül a folytonosan haladók, akikkel előhaladásuknak megfelelőleg, az iskola mindaddig

emelkedett, míg végre a nevezett évben elérte legfelső fokát s végzett növendékei már csak egyetemen folytathatták tanulmányaikat. És Melius épen ezen évben ment Wittenbergbe! . . .

Melius tehát a tolnai iskolában tanult és pedig a körülmények tekintetbevételével, azt hiszem, hogy még a legegyszerűbb ismereteket is Tolnán szerezte.

A tolnai iskola kitűnő növendéke 1556. október 26-án iratkozott be a wittenbergi egyetem anyakönyvébe. Kétségenkívül nagy szorgalommal igyekezett betetőzni tudományosságának ama szilárd alapra fektetett épületét, melyet Tolnán jeles tanárai: Karancsi Mihály (?—1549.), Zigericus Imre (1549—1553.), Szegedi Kis István (1553—1554.)¹⁾, Túri Pál (1554—1556.) közreműködésével emelt. Áhitattal, szent lelkesedéssel hallgathatta jeles tanárai, s különösen Melanchthon, a „Praeceptor Germaniae“ előadásait. Feltárultak előtte a szellem kincseinek bányái, melyekből szabadságában állott nagy zsákmánnyal jönnie ki. És ő fel is használta e szabadságot. Szorgalma, tudományos képzettsége köztiszteletet, megérdemelt tekintélyt szereztek számára. Alig félévi ott időzése után, 1557. tavaszán a megüresedett seniori állásra választott meg a magyar nemzeti társulat által. Tisztét aránylag rövid ideig viselte, mivel néhány hónap múlva Enyingi Török János közbenjárása és pártfogása kieszközölte számára a debreceni lelkészséget. Ez 1557 végén történt. Állomását azonban csak 1558. elején foglalta el. Szilády Áron azt mondja ugyan, hogy Melius már 1577-ben Debrecenben volt²⁾. Mondja pedig Türk Dániel naplójára támaszkodva, melynek adatai szerint Sylvester János 1557. végén hivatott meg debreceni tanári állomásáról a löcsei másodlelkészségre; de e hivatalát csak 1558. februárjában foglalhatta el azon hosszas egyezkedés miatt, melyet Melius Péter okozott, aki Sylvestert mindenáron Debrecenben őhajtott volna marasztalni³⁾. Szilády vélekedésével szemben áll Melius azon kétségtelen hitelű állítása, hogy őt Enyingi Török János 1558-ban vitte Debrecenbe. Melius ebben nem tévedhetett. De különben is Melius állításával jól össze lehet egyeztetni Türk adatát. Az 1557-ik év végén hívták meg Sylvestert a löcseiek. Türk ez időpontot bizonyosan arra az eseményre értette, midőn a Sylvestert meghívó küldöttség elindult Löcseről. Ez pedig 1558-ban is érhetett Debrecenbe s Melius, aki meg ott tartózkodásának kezdetét teszi 1558-ra, nem pedig hazahívásának idejét, már alkudozhatott a küldöttséggel s maraszthatta Sylvestert. Veszprémi⁴⁾ s utána Révész Imre⁵⁾ jól sejtették tehát, hogy Melius 1558-tól fogva lelkészkedett Debrecenben; én e forrás nyomán azt is hozzátehetem, hogy 1558-nak elejétől fogva.

Nagy tevékenységet követelő, fényes munkatér nyílt meg Melius előtt. Sok teendőt kellett végeznie, hogy a beléhelyezett bizalomnak megfeleljen; mely tudományát, tágkörű ismereteit gazdagon kamatozó tőkévé tenni, azaz működni az egyházi irodalom terén; szervező és kormányzó képességével teremteni és fentartani; szónoki tehetségét, lelkipásztori bölcsességét érvényesíteni, hogy a debreceni egy-

¹⁾ Figyelmező. 1873. 7—8. l.

²⁾ Tóth: A magyar- és erdélyországi prot. eklézsiák története. Komárom, 1808. 52. l. — Lampe-Ember: Historia ecclesiae ref. in Hungaria et Transsylvania. Utrecht. 1728. 673. l. — Frankl: A 16. századi iskolázás. Budapest, 1873. 174. l. — Wallaszky: Conspectus reipublicae litterariae. Buda, 1808. 177. l. — Toldy: Az újkori magyar nemzeti irodalom története. Pest, 1853. 26—27. l.

³⁾ Lampe-Ember: i. m. 667. l.

⁴⁾ Ribini: Memorabilia. Pozsony, 1787. I. k. 90—91. l.

⁵⁾ I. m. 93. l.

⁶⁾ Szabó: Régi magyar könyvtár. B.-Pest, 1879. I. k. 12—13. l.

⁷⁾ Tóth: Túl a tiszai püspökök élete. Győr, 1812. 41. l.

¹⁾ Skaricza Mátó: Vita Stephani Szegedini (Miscellanea grönigana. VI. k. 508—559.). 521—23. l. — Régi magyar költők tára. B.-Pest, 1886. V. k. 307. l. — Tóth: A magyar- és erdélyországi protestáns eklézsiák története. Komárom, 1808. 52. l.

²⁾ Régi magyar költők tára. B.-Pest, 1880. II. k. 437. l.

³⁾ Századok. 1871. 29. l.

⁴⁾ I. m. IV. k. 364. l.

⁵⁾ Figyelmező. 1873. 12. l.

ház a megkezdett úton tovább haladva, az ő vezetése alatt a vallás-erkölcsi életnek messze kitűnő magaslatára jusson. És ő mindezt végrehajtotta. Munkálkodott, „míg nappal volt,“ teljes erővel, lázas buzgalommal, páratlan lelkesedéssel s — ami mindezeket megkoszorúzta — csaknem minden téren fényes eredményyel.

Melius életének további folyama, tehát munkálkodása a hitviták és az egyházszerzés terén általánosságban ismeretes; részletes kidolgozására már eddig is számos adat található, de ezek között is fordulván elő egymásnak részben vagy egészen ellenmondók, itt is sok a tisztázni s a történelmi bírálat útján megállapítani való. Most, tér, idő és kellő forrástanulmány hiánya miatt sem erre, sem irodalmi működésének beható ismertetésére nem terjeszkehetem ki; de, hogy legalább mint írónak képe, ha vázlatban is, előttünk álljon, közlöm műveinek időrendileg összeállított címsorozatát, mely az összes, eddig megjelenteknél teljesebb, oly műveket is magában foglalván, melyekről eddig nem volt tudomásuk a Meliussal foglalkozó irodalomtörténészeknek.

1. A szent Pál apostol levelének, melyet a Kolossébelieknek írt, prédikáció szerint való magyarázatja. . . . Debreczen, 1561. 8.-r. (R. M. K. I. 47.).

2. A Krisztus közbenjárásáról való prédikációk. . . . Debreczen, 1561. 4.-r. (R. M. K. I. 46.).

3. Az Arany Tamás hamis és eretnek tévelygéseinek és egyéb sok tévelygéseknek . . . meghamisítási . . . a debreceni tanítók által. . . . Debreczen, 1562. 4.-r. (R. M. K. I. 48.).

4. Confessio catholica de praecipuis fidei articulis exhibita. . . . Debreczen, 1562. 4.-r. Nagyrészen Melius műve (R. M. K. II. 85.).

5. Confessio ecclesiae debreciensis de praecipuis articulis. Debreczen, 1562. 4.-r. Az előbbivel teljesen egyezik, az előszót és ajánlólevelet kivéve (R. M. K. II. 86.).

6. Katekhizmus. Debr., 1562. 8. (R. M. K. I. 49.).

7. (A kísértet és a bűnös ember párbeszéde és különféle könyörgések). Debreczen, 1562. 8.-r. (R. M. K. I. 50.).

8. Magyar prédikációk, kit postillának neveznek. . . . Debreczen, 1563. 4.-r. (R. M. K. I. 53.).

9. Válogatott prédikációk a próféták és apostolok írásából. . . . Debreczen, 1563. 4.-r. (R. M. K. I. 54.).

10. Agenda, magyar liturgia. . . . Az előbbinek függeléke.

11. Refutatio confessionis de coena domini Matthiae Hebler, Dionysii Alesii et his conjunctorum. . . . Debreczen, 1564. 8.-r. (R. M. K. II. 90.).

12. Apologia et abstersio ecclesiae debreciensis a calumniis. . . . Debreczen, 1564. 8.-r. (RMK. II. 91.).

13. (A zsidók áldozatairól). Említve a 15. számúnak 14. levelén.

14. (A halál könyve). Említve ugyancsak a 15. számúnak 54. levelén.

15. A két Sámuel könyveinek és a két Királyi könyveknek . . . igazán való fordítása. . . . Debreczen, 1565. 2.-r. (R. M. K. I. 55.).

16. (Kronikák könyve). A 15. számúnak előszavában mondja, hogy a Paralipomenonnak egy részét már lefordította s a hátralevőt is le fogja fordítani; ki is nyomatja, ha pártfogó akad. E műből egyetlen példány sem maradt fenn korunkig; de minthogy ilyen sors érte Meliusnak több művét is, melyek egykori létezéséhez pedig kétség sem férhet, feltehetjük, hogy ezt is kinyomatta. Pártfogót bizonyosan talált

s ernyedetlen szorgalmát ismerve, bizton állíthatjuk, hogy fordítását be is végezte; annyival is inkább hihetjük ezt, mivel még azon évben, 1565-ben kiadta az ó-szövetség egy másik könyvének fordítását, amelyről pedig a 15. számúnak előszavában még csak említést sem tesz. Ez:

17. A szent Jób könyvének igazán való fordítása. . . . Várad, 1565. 4.-r. (R. M. K. I. 58.).

18. Brevis confessio ad synodum Debrecii celebratam . . . convocatorium. . . . Debreczen, 1567. 4.-r. (R. M. K. II. 105.).

19. A Debreczenbe összegyűlt keresztyén prédikátoroknak igaz és szentírás szerint való vallásuk. . . . Debreczen, 1567. 4.-r. (R. M. K. I. 60.).

20. A háromságról. 1567. Említve a 21. számúban, a 63. cikk végén.

21. Articuli ex verbo dei et lege naturae compositi. . . . Debreczen, 1567. 4.-r. (R. M. K. II. 104.).

22. (Új-testamentom). 1567. 4.-r. (R. M. K. I. 63.).

23. Propositiones de Jah et Jehovah, seu de unitate et trinitate in deo vero. . . . Várad, 1568. 4.-r. (R. M. K. II. 118.).

24. A szent Jánosnak tett Jelenésnek igaz és írás szerint való magyarázása prédikációk szerint. . . . Várad, 1568. 4.-r. (R. M. K. I. 69.).

25. Az igaz keresztyénségnek rövid fundamenta. Debreczen, 1569. 4.-r. A 6. számúnak második kiadása (R. M. K. I. 72.).

26. Az egész szentírásból való igaz tudomány. . . . Debreczen, 1570. 4.-r. (R. M. K. I. 77.).

27. Igaz szentírásból kiszedetett ének. . . . Debreczen, 1570. 4.-r. (R. M. K. I. 78.).

28. Krisztusnak, szent Péternek, szent Pálnak és pápának egymással való beszélgetései. Debreczen, 1570. 8.-r. A 7. számúnak II. kiadása. (R. M. K. I. 79.).

29—31. A 32. számúnak János Zsigmondhoz intézett ajánló-levelében említi, hogy Genfben kinyomott három művét Bézának rólok írt véleményével együtt csatolja a hitvalláshoz a fejedelem számára (Lampe-Ember, 267. l.).

32. Confessio vera ex verbo dei sumpta et in synodo csengerina uno consensu exhibita et declarata. . . . Debreczen, 1570. 4.-r.

33. Herbarium. . . . Kolozsvár, 1578. 4.-r. (R. M. K. I. 141.).

Maradt fenn még néhány levele és három templomi éneke; ezek a Gradualban levő 179., 210. és 259. énekek („Sárospataki Füzetek.“ 1857. 872. l.).

Krausz Jenő.

TÁRCZA.

Parkban.

Hosszu, setét, sulyos bánat
Vete szép arcodra árnyat,
Fájó lelked búra von.
Ara voltál, büszke voltál,
Esküvőre várt az oltár,
Még a gyűrű ujjadon.

Andalogva jársz a kertben;
Sárga, hulló levelekben
Látod tépett életed.
A vén parkban — merre átlátsz —
Imbolyogva zúg az ákác:
Itt hagyott és elfeledt.

Egy csalódás volt az oka,
Hogy bus lelked megtagadta
A hitet, reményt, jövőt.
Már imádban hit se lángol,
Oda készülsz, oda vágyol,
Hol a múlás árnya főd.

Igy megtörve látom véged,
Sok-sok emlek újra éled,
Ujra éget szivemen.
Volt egy lányka, édes, drága,
Szőke haj hullt homlokára,
— Az is így tett ép' velem.

Régi emlék, régi bánat . . .
Nem tudom, mért vádolnálak;
Szálni tudlak csak nagyon.
Súlyos teher főd lehajtja,
Örömet könnyitnék rajta,
Régi álom — angyalom!

Fábián Géza.

Szegő Pista szerencséje.

(Vége)

Ilonka szívét egy előtte eddigelé ismeretlen édes érzet hatotta át. Szerette volna, ha az csupán az ő titka marad; de ártatlan szíve egyre csak azt sugta neki: mutassa meg atyjának is azt a fiút, kinek látása oly sebes dobogásba hozta szívét. És ő hallgatott szíve sugallatára. Pajzán kedvvel hívta atyját az ablakhoz és kipirúlt arccal, ragyogó szemekkel, akadozva rajzolta le előtte a Szegő Pista szép alakját. Torday Gáspár szinte el volt ragadtatva az örömtől, midőn látta, hogy leányát az a fiú olyannyira érdekelni tudja, midőn vizsgaszemeivel észrevette, mint gyúlad ki egyre jobban leányának harmatgyenge, piros arca; mint ragyognak egyre tüzesebben azok a szép, nefelejeskék szemek. . . . Szinte a szívébe látott leányának s onnan olvasta ki, hogy abban egy szikra gyúlt ki. E szikra pedig az első szerelem szikrája volt.

Tudjuk már, hogy Torday Gáspár mily kiváló gyöngédséget tanusított leánya iránt, könnyű tehát megértenünk azt a nagy örömet, melyet az ő szíve a szerzett tapasztalat felett érzett. Hogy is akarhatta volna ő azt, hogy az a kigyúlt szikra ott a leánya szívében — talán az ő hidegsége, büszkesége miatt — elhamvadjon? Sőtinkább nagyon is meg volt győződve afelől, hogy apai kötelességét csak úgy teljesíti igazán, ha méginkább ápolni igyekszik azt a kigyúlt szikrát; hiszen tudta ő azt, hogy ettől függ leányának jövő boldogsága. Ezen tudat egy nemes gondolatot ébresztett lelkében. Magárahagyta merengő leányát s ment a sorozóbizottsághoz, hogy kiváltsa Szegő Pistát, bármennyibe kerüljön is, a katonai kötelezettség alól. Csodálatos nagylelkűség, példányszerű apai gyöngédség!

Míg Torday Gáspár ezen nemes szándékát megvalósította, azalatt Szegő Pista ott panaszkodta szomorú sorát társainak, kik legalább a jövőben kerestek maguknak vigasztalást, de ő előtte a jövő is olyan szomorú színben tűnt fel. Azután is elhagyatott árva lesz ő, azután se remél-

het ő boldogságot — így töprengett magában — és félrevonult a többi fiúktól, mert szemében egy hivatlan könnycsepp jelent meg; azt kellett onnan letörölnie, hogy mások észre se vegyék. Majd egy kissé nyugodtabbnak látszott, mert a hit jóságos szikrája kezdé melengetni keblét s az isteni gondviselést juttatá eszébe. E pillanatban kettőt fordúl a zárban a kulcs, föltárul az ajtó s rajta egy főhadnagy kíséretében Torday Gáspár lép be s szemeit fürkészőleg járattja végig a legényeken. Nemsokára szemébe tűnik Szegő Pista, megilletődve megy felé, szótlanul fogja meg kezét s odavezeti a főhadnagy elé, mondván: „Íme, főhadnagy úr, ezért a fiúért lettem amaz áldozatot, s most — úgy hiszem — el is vihetem őt magammal.“

„Egész bátorsággal, uram — viszonzá a főhadnagy — a fiú szabad, bár — amint látom — derék katonát veszítünk benne.“ Szegő Pista meg csak ott állt tétovázó tekintettel, alig tudta, mi történik körülötte; azt meg nem is gondolhatta, mily boldogság várakozik reá. Még csak szó se jött ajkára, hogy őszinte érzelmeit kibeszélje, szívből jövő köszönetét kifejezze, de azok a könnyelt szemek elárulták, hogy szívében a legmélyebb hálaérzet vert gyökeret s ez sajtolta szemeibe azokat a könnycseppeket. Azután pedig búcsút vett társaitól s szótlanul követte nemeslelkű szabadítóját; maga se tudta hova, csak sejtette, hogy egészen új világba, boldogságba viszi útja. És valóban odavitte.

Torday G. mindent megtett arra nézve, hogy gyámfia, Szegő Pista boldogsága teljes legyen. A városban külön lakást rendezett be számára s a legnagyobb tapintattal gondoskodott tisztességes ruhájáról, élelméről. Nem akarta, hogy fogyatkozása legyen valamiben. De viszont Szegő P. se volt háládatlan. Rövid időn — hogy úgy mondjuk — jobb keze lett jóltevőjének. Igyekezett még a gondolatját is ellesni, csakhogy kedvébe járhasson. Következtek aztán a boldogabbnál boldogabb napok, melyek lassankint mind ama sebeket behegeszték, melyeket a mult ütött a Szegő P. ifjú szívében.

Hát vajjon a kedves Ilonka tudja-e már, mily boldogságot rejteget számára a jövő? Hiszen ha tudná, akkor ugyan nem vett volna olyannyira szívében erőt az a lázas nyugtalanság, amely szinte gyötörte már, mióta csak megismerte Szegő Pistát. Igen, ő csak nem tudta feledni azt a szegény fiút, kit csak egyszer s akkor is oly kis ideig látott, de emléke így is mélyen vésődött be az ő ártatlan szívébe. Torday csak egy szóval se árulta el titkát leánya előtt, pedig milyen nagy örömet szerezhetett volna neki. Dehát ez a titkolódzás sem tarthatott már sokáig. Nem is tartott. Nehány nap leforgása után, ép egy vasárnap délután, az egész titok napfényre jött. Szegő P. most először jelent meg az ősi Torday-házban. Torday G. személyesen ment el érte és együtt is jöttek vissza. Ilonka ekkor is virágai között sürgölődött, hol úgy tűnt fel, mintha valami égből alászállott tündér lebegne ott. És azok a játszi szelők — mintegy lágy sóhajokká válva — édesbúsan lengedeztek körülöttek, a virágok meghajtották bokrétás fejüket a hódító arc előtt s úgy tetszett, mintha mindenik virág örömtől reszketett volna, midőn szép szemével reánézett. Hát még az ember? . . . Kis kertjéből kedves atyja hívó

szava hallattára sietve ment édes atyja szobájába. Amint belép, hirtelen csak lángoló pir fut el arcán s szemlesütve öleli és csókolja meg kedves atyját, ki csak, midőn nagy nehezen kibontakozhatott leánya ölelő karjai közül, akkor mutatta be Szegő Pistát e szavakkal: „Íme, leányom, gyámfiám áll előtted, légy jó hozzá, mondhatom, hogy méltó reá.“ Mintha bizony idegen lett volna neki Szegő Pista? ! Amióta csak meglátta, hányszor gondolt reá és mégis most, mikor újra látja, olyan remegve nyújtja neki kezeckéjét! De e nem várt meglepetés Szegő Pistát is meglehetősen zavarba hozta. Zavarát azonban nemsokára eloszlatta Ilonkának nyájassága, előzékeny társalgása. És ezek a nyájas szavak meg is tették hatásukat, mert a mikor Szegő Pista estefelé lakására eltávozott, még akkor is fülébe csengtek azok és valóban úgy érezte, mintha csak egészen átalakult volna.

Ettől fogva többször fölkereste azt a helyet, hol mindig oly kellemesen telt az idő. Sőt mi történt? Úgy érezte, mintha bizony Ilonkának angyalképe mind mélyebben hatolna be szívébe és mintha egy édes érzet vonzaná őt Ilonkához; de még maga se tudott számot adni ezen érzelemről. Olyan furesán is szokott ébredni az a szív, minden készülődés nélkül! És amikor úgy esténként pihenni tért, olyan édes álmok röpkedtek körül! Mintha csak Ilonka karjai közt nyugodott volna s a boldogság tündére virágok alakjában szórta volna reájok a legédesebb örömeiket. Óh mily gyönyörű kép, milyen édes élet tárult fel álmodozó lelke előtt!

Hónapok teltek el így, mialatt Szegő Pista sokszor esett gondolkozóba szíve felett, s mennyire megijedt, mikor az azt sugta neki, hogy szereti Torday Ilonkát. Szerette volna szívét elcsittítani, de hát lehet-e megtiltani a szívnek, hogy szeressen, ha egyszer az szeretni akar? . . . De hát a szerelemmel együtt jár az aggodás is. A bizonytalanság kételyeket támasztott lelkében. Vajjon számíthat-e Ilonka bírhatására? E kérdés újra meg újra felmerült bensejében. Érezte, hogy a felelettől függ egyedül életének nyugalma. Idáig jutott tehát Szegő Pista, hogy bírni akarta a gazdag Ilonkát. Soh' se csodálkozzunk rajta, hiszen a szerelem nem ismer korlátokat. Aztán ugyan létezik-e fiatal szív, mely a legtiltakozóbb körülmények dacára is némi csekély és titkos reményt ne táplálna imádottja bírhatásához? Nem álmodik-e olykor-olykor a fennálló viszonyok mesés fordulatáról? Nem bízik-e önkénytelenül is a gyakran minden emberi számítást meghíúsító véletlenben?

Pista pedig nem egyszer tapasztalta már Ilonka részéről azt az odaadó nyájasságot, gyöngédséget, melyre csak a szerető szív képes. Különb, ha nem szeretné — így töprenkedett magában — miért örülne, ha látja? miért nyugtatná oly gyakran és hosszasan igéző tekintetét rajta? Miért kísérné oly feltűnő módon részvételével, figyelmével? Számptalan ily kérdés üldözte szüntelen, mint a szerencsétlent a sors s a boldogtalant a gyötrellem. És valóban e kérdések nem is voltak alaptalanok. Mert Ilonka szerette is Szegő Pistát úgy, amint csak szeretni lehet; szerette a tapasztalatlan szív első lángoló szerelmével, melylyel csak egyszer lehet az életben szeretni. És bizony ő nem igen tudta rejtegetni szíve titkát, kivált Szegő Pista előtt; nem

is csoda, hiszen a szív olyan hamar elárulja azt, hogy szeret, azelőtt, akit szeret! És ha szóval nem mondták is, mennyire szeretik egymást, mégis tudták mindketten.

Sőt Torday előtt sem maradhatott sokáig titokban a dolog. Ennek örült ő leginkább; jól esett látnia annak a két egymásért dobogó szívnek boldogságát, amelyek megszoktak már együtt élni, egyszerre dobogni. Még csak egy lépés s az meghozza mindháromnak a legnagyobb boldogságot. Nemsokára ez is megtörtént. Épen születésnapja közelgetett Torday Gáspárnak. Szegő és Ilonka régen várták már e napot és amikor elérkezett, elmulaszthatták volna-e üdvözölni a legszeretettebb apát s a legdrágább jóltevőt? Világért sem. Szegő Pista már kora reggel megjelent az Ilonka kis kertjében, hol kedvese várta is már, s mikor forró kézsorítás közben szemébe nézett, olyan méla és pajzán lett egyszerre. De viszont a Szegő Pista szíve is csordultig telt a legédesebb érzelmekkel, s mégsem volt ereje, nem volt annyi bátorsága, hogy azokat szóbaöntse. Hallgattak ők mindketten, de annál inkább beszéltek a szemek. Kevés idő múltán bementek az ünnepeltnek szobájába és itt egymásután fejezték ki szívből jövő üdvkívánataikat a legboldogabb apának, kire e szép meglepetés a lehető legkedvesebb hatást gyakorolta. „Köszönöm, kedves gyermekeim!“ — válaszolá aztán elérzékenyülve — „hogy megemlékeztetek rólam, boldogítson a jó Isten mindkettőtöket.“ A pillanat hatása egy régiebb gondolatot is megérlelt elméjében s most már öröm futotta el arcát, mikor így folytatta tovább beszédét: „Engedjétek meg, kedves gyermekeim, hogy én is kifejezhessem veletek szemben legforróbb óhajvásomat. Hallgassátok meg édes atyátok szavát! Az lenne még hátralevő életemnek egyetlen óhaja, legfőbb boldogsága, ha ti egymást szeretve, egymáséi lennétek, s én hiszem, hogy a ti fényes boldogságtok megaranyozná az én hajlott napjaimat is.“ És e szókra az a boldog szerelmes pár, talán ép a nagy örömtől, szólni se bírt, csak odaborúlt egymás kebelére, a nemeslelkű apa pedig megáldotta őket s együtt sirtak mind a hárman. Csakhogy azok a lehulló könyek örömkönyek voltak s azokban a boldogságnak fényes napja ragyogott fel három szívnek életében! . . .

Íme, nyájas olvasóim, a multból egy egyszerű történet, mely ma már tán sok ember előtt hihetetlennek is tűnik fel; de hát ki tehet róla, ha „változnak az idők és mi is változunk azokban.“

Csik Dániel.

Kisfaludy Károly, mint a magyar vígjáték megteremtője.

Kisfaludy Károly egyike a magyar nemzeti irodalom legkimagaslóbb alakjainak, mert ő volt az, aki — megértve a kor intő szövegét — legfőbb célul tűzte ki maga elé a magyar költészet felszabadítását az idegen irodalmak nyomasztó hatása alól; ő volt az, aki költészetében legszilárdabban veté meg alapját a nemzeti visszahatásnak az idegenszerűséggel szemben. Felléptekkor a classicismus ulti diadalát, melynek műelvi hatása alatt oly költészet jött létre, amelyből teljesen hiányzott a nemzeti zamat, a specificus magyar jelleg, s így a nemzeti szellem nem fejlődhetett a költészet útján.

Kisfaludy Károlynak már, valamint minden egyéb költői művében, úgy vígjátékaiban is, abban öszpontosúl főtörékevése, hogy egy önálló, idegen irodalmak befolyásától ment nemzeti irodalomnak vessen meg alapját. Hasztalan keressük már az ő vígjátékaiban a klasszikus költőink által annyira kedvelt mythologiai alakokat, képeket; ezek helyett Kisfaludy, a mindnyájunk előtt ismerős tősgyökeres magyar alakokat, a nemzeti sajátságokat s a magyar életet legjellemzőbb vonásaival vitte be vígjátékaiba is. Kisfaludy már nemcsak azért mondható a magyar vígjáték megteremtőjének, mert vígjátékainak nagy részét a dramaturgiai szabályok szigorú megtartásával írta; hanem főként azért, mert a magyar társadalmi életet jellemző vonásaival ő tünteti fel azokban legelőbb. Ezért mondja Toldi, hogy a magyar vígjáték általa született; nem mivel előtte e nemből íróink nem, vagy csak kevés szerencsével dolgoztak, hanem mert a magyar világot ő tüntette fel s művei nemzetiek s jelesek egyaránt¹⁾. Épen azért, mert vígjátékaiban a nemzeti élethez fordul s alakjait a magyar társadalom keretéből veszi. szárnyalta egészen túl elődeit s alkotott epochát a magyar dráma, közelebről vígjáték-irodalom történetében; méltán mondja Gyulai, hogy Kisfaludy Károly érdemeit csak az tudja méltányolni, ki ismeri régibb drámairodalmunkat²⁾.

Nálunk a tulajdonképeni drámairodalom első nyomai a XVI. század politikai, hitújítási, erkölcsi s iskolai irányzatú színdarabjaiban keresendők. A XVII. és XVIII. században is írnak tanodai drámákat; mindezek azonban távolról sem felelnek meg az aesthetikai kívánalmaknak, de a nemzeti életre sem folytak be fejlesztőleg. Ezen okoknál fogva — amint Molnár mondja — a XVI., XVII. és XVIII. századbeli tanodai drámák és moralitások érdekesek lehetnek irodalomtörténeti szempontból, de tartalmilag és formailag egyaránt az aesthetikai ítéletet ki nem állhatják és a nemzeti fejlődésre legkevésbé sem folytak be³⁾. Bessenyei lép fel e téren is újítólag s követi Dugonics, Csokonai s Szentjóbí; de műveik távolról sem felelnek meg a dramaturgiai szabályoknak s valamennyin meglátszik, hogy íróik a dráma elméletének legkezdetlegesebb elemeivel sincsenek tisztában. Nem egyebek még a színdarabok — lehet mondani — felvonásokra osztott regényeknél, melyekben az elbeszélést párbeszédre váltja fel; cselekvénynek, kerek compositio-nak s biztos alapokon nyugvó jellemzésnek még vajmi csekély nyoma található. De nem is csoda ez azon korban, midőn nemzeti életünk, ha forrongásban, alakulófélben volt is, de nem rakta még le szilárdan alapjait. Már pedig — amint Gyulai mondja — nagy drámai költők csak ott állhatnak elő, hol egy nemzet nemzetiségét megalapította és terjeszteni kezdi, hol nagyszerű forrongás után az anyagi és szellemi törekvések szép egyensúlya áll be, s hol egy súlyedő korszak romjain diadallal emelkedik az új és megtermékenyítő a szellemeket⁴⁾.

A virágzó nemzeti drámairodalomnak másik legfőbb kelléke, a színház is hiányzott. Nemzetünk — fájdalom — még nem volt a fejlődés azon fokán, hogy fel tudta volna

fogni a színészetnek nagyjelentőségét, a nemzeti élet fejlesztése szempontjából; nem jutott még el annak tudatára, hogy mily jelentékeny szerepe van a színügynök a nemzeti életben. Nem célozom kiterjeszkedni színészetünk e korbéli történetére s társadalmi viszonyainknak rajzolására; legyen elég ezeknek feltüntetésére egy, azon korbéli színésznőnk következő szavait ide csatolni: „A németek adhattak remekműveket a színpadon, mert volt pártolás, mert uralkodó nyelv volt a német a magyar fővárosban; a főbbrendűek szégyeltek magyarul beszélni, s ha tudtak is, még a polgárság is német volt jobbadán. Csak alig lehetett helylyel-közzel egy igazi derék polgárházat találni, s csakis ezek a kevesek és az ifjúság pártolták némileg a magyar színészetet. A színészetet csak komédiának, legfőleg csupa kedvtöltésnek és nem szükséges dolognak tekintették. Egy kis ének, néhány dal, ez volt az egész, ami ingert adott, hogy néhány úri ház is pártolja¹⁾).

Ily körülmény között színházunk nem tarthatta fenn magát. De másrésztől tagadhatatlan, hogy úgy színészeink egy pár kivételével, mint drámaíróink, nem voltak megáldva annyi tehetséggel, hogy biztosíthatták volna a sikert a németekkel szemben. Íróink közt — mondja Kölcsey 1814-ben — egyet sem ismerek, ki ezen pályán szerencsésen mehetne. Kontárok a játszó és azok az írók is; s így maradnak, ha nem csalódom, míg egy szerencsés, nem remélt epocha fel nem tűnik²⁾. E nem remélt epocha csakugyan bekövetezett Kisfaludy Károly felléptével. Gr. Brunszvik Ferenc közbenjárására 1819-ben Eder Gy., szintársulata nyert engedélyt játszhatni a pesti német színházban. A társulat szereplését, Kisfaludy „A tatárok Magyarországon” című darabjának előadásával kezdte meg. A mű rendkívüli hatást idézett elő a közönség körében; német és magyar lapok egyaránt hirdették a nagy diadalt, melyet e mű aratott. A fehérvári szintársulat most sem tarthatott ugyan 18 előadásnál többet a fővárosban, de ez a rövid tartamú szereplése is nagy fordulópontra idézett elő színműirodalmunkban.

Az elsorolt előzmények után lép fel Kisfaludy K. s teremti meg a magyar vígjátékot, mire hivatva volt tehetségénél, gazdag tanulmányainál s viszontagságteljes életénél fogva egyaránt. E három tulajdona birtokába juttatta mindazon eszközöknek, melyek által csaknem páratlan sikert vívhatott ki maga számára vígjáték-irodalmunk történetében. Lehet mondani, hogy egész élete folytonos hányattatások láncolata, melyek a leendő vígjátékíró előtt az emberismeret s élettapasztalás gazdag forrásait tárták fel; e viszontagságteljes életútja fejleszté ki realismusát, mi vígjátékainak is jellemző vonása. Ez a vonása vígjátékainak, t. i. a realismus, kapcsolatban a nemzeti szellemmel, bizonyára jótékonyan hatott elődeinek idealismusával s idegenszerűségével szemben. Míg Kisfaludy K. elődei csak arra törekedtek, hogy nyelvök legyen magyar, addig ő vígjátékaiban már tárgy, felfogás és előadás tekintetében egyaránt buzgó apostola a magyar nemzeti szellemnek; mert ő — amint Szinyei G. mondja — nemcsak az ízlés és erkölcs, hanem a nemzeti szellem, a hazafiúi érzés ápoló iskolájának tartá a színészetet³⁾.

¹⁾ Irodalmi beszédek II. k. 11. l.

²⁾ A nemzeti színház és drámai irodalmunk, 135. l.

³⁾ Figyelő 1880. IX. k. 320. l.

⁴⁾ Budapesti szemle. 1873. I. k. 139. l.

¹⁾ Déryné naplója. I. k. 113—114. l.

²⁾ Élet és Litteratura. 1827. VIII. k. 112. l.

³⁾ Előadásai Kisfaludy Károly költészetéről.

Mint tudjuk, Kisfaludy Károly, tragoediákkal kezdé meg drámaírói pályáját; a komoly dráma művelésére azonban nem annyira benső szükséglete készítette mint inkább lángoló hazafiúi érzelve, erős nemzeti lelkesedése, mely rendszeren a dicső mult felett állapodik meg. Kétségen kívül vígjátékainak megírásánál is az említett nemes cél lebegett szemei előtt; de ezenkívül a vígjátékírás saját benső szükségleteinek volt kielégítése; mert arra már saját természeténél hivatva volt. Egyéniségének lényeges alkatrészeit éppen a humor és satyra képezte, melyek nélkül hangulatot, játszi, pezsgő életet nem lehet teremteni, még ha megvan is a comicai ér. Életviszonyai is segélyére jöttek neki, mint vígjátékíróknak. Mint kitűnő tehetségű, szellemdús s szépkülsejű férfiú előtt a legelőkelőbb körök ajtói is tárva állottak, mi bizonyára kellemes alkalmat szolgáltatott neki arra, hogy elsajátítsa a könnyed társalgási nyelvet, mely pedig a vígjátéknak is a nyelve. Ugyancsak e körök az ő fürkésző s erős megfigyelő tehetségének, mely az ellentéteket — mi pedig a comicum alapja — ügyesen feltalálta, tárgygyal is szolgálhattak vígjátékaihoz. Szóval Kisfaludy Károly egyéniségénél s életviszonyainál fogva egyaránt a vígjátékírásra volt hivatva, mit, nagy szerencséjére vígjátékíró munkának, maga is észrevesz s ki is nyilatkoztat. „Sajnálom — mondja ő — hogy egy drámát is írtam, komor szívvel a vígra érzek ihletést¹⁾. S megismerve hivatási terét, a vígjátékíráshoz lát s 14 vígjátékában megveti alapját a magyar vígjáték-irodalomnak.

(Folyt. köv.)

Szakal Károly.

EGYLETI ÉLET.

Lapunk mult számának megjelenése óta minden egyes megalakult főiskolánk ifjúságának körében s ezzel nagymérvű munkálkodás kezdődött meg a munkálkodni szeretők részéről.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ buzgón működik; szavatok, elemzések, prózai és verses felolvasások, bírálatok, változatosan töltik be az üléseket. Első gondolai közé a társulat a pályakérdések kitűzését sorozta. A kiküldött bizottság a következő tetteket állapította meg:

1. *Elegia*. Jutalma 6 frt. Beadási határideje december 1-je.

2. *Heine „Das Sklaven-Schiff“ című költeményének műfordítása*. Jutalma 12 frt. Beadási határideje február 16-ika.

3. *Beszély*. Jutalma 12 frt. Beadási határideje március 5-ike.

4. *„Toldi szerelmének“ széptani elemzése*. Jutalma 20 frt. Beadási határideje április 20-ika.

Elhatározta továbbá az önképző-társulat, hogy ez évben is 5—5 frttal fogja jutalmazni a titkári hivatalhoz az év folyamán beérkezendő legjobb költeményt és prózai művet. Végül a szavatok megjutalmazására vonatkozólag úgy intézkedett a társulat, hogy 5—5 frtot tűzött ki a később megtartandó víg és komoly szavati verseny győztesének.

¹⁾ Bánóczy: Kisfaludy Károly élete és munkái. II. k. 204. lap. Kisfaludy levele Gálhoz.

b) A „*theologiai önképző-kör*“ szokott működési körében és szabályzata szerint munkálkodik. A III. éves hittanhallgatóknak tárgyas imát kellett írniok e tétel felett: „A kevés is elég lehet, ha Isten megáldja azt.“ A A IV. éveseknek közelebb adatott ki egyházi beszéd témájául a következő tétel: „Korunk egyik jellemző vonása az, hogy kicsiny erényekkel takargatja nagy bűneit,“ melyhez először is textust kell keresniök.

c) Az „*Erdélyi önképző-kör*“ elismerésre méltó szorgalommal igyekszik megfelelni céljának, az önképzésnek. E cél felé való haladásában, a szorgalomnak még fokozottabbá tétele végett, ez évre is számos pályadíjat tűzött ki, és pedig a következő tárgyakkal:

1. *Lenau „Der Polenflüchtling“ című költeményének műfordítása*. Jutalma 5 frt. Beadási határideje december 4-ike.

2. *Eötvös József báró „Búcsu“ című költeményének széptani méltatása*. Jutalma 6 forint. Beadási határideje január 8-ika.

3. *Beszély*. Jutalma 7 frt. Beadási határideje február 8.

4. *I. Mátyás uralkodása politikai, társadalmi és művelődéstörténeti tekintetben*. Jutalma 8 frt. Beadási határideje március 5-ike.

5. *Széptani tanulmány „Az ember tragoediájáról.“* Jutalma 12 frt. Beadási határideje április 2-ika.

Ezekon kívül *Zsindely István*, tanár úr, mint mindig, úgy ez évben is sziveskedett kitűzni egy aranyat, most a következő pályakérdésre: „*A logika a mathesisben.*“ Beadási határideje május 19-ike.

d) A „*gyorsíró-kör*“ kevés számú, de lelkes tagokkal alakult meg. Elnökévé *Korocz József*, III. éves hittanhallgatót választá meg, ki egyszermind a pénztárnoki teendővel is megbízott. Alelnök és ellenőr *Simon Mihály*, szintén III. éves; jegyző és pénztárnok pedig *Rácz Kálmán*, I. éves theologus lett. A kör elhatározta, hogy az alelnök vezetése alatt tanfolyamot nyit, továbbá, hogy minden hónapban fog versenyt tartani.

e) A „*sakk-kör*“ elnökévé *Szivos Mihály*, tanár úr lett ismét megválasztva. Alelnök lett *Lányi János*, I. é. jogh.; pénztárnok *Nagy Ferenc*, I. é. jogh.; jegyző *Váry Sándor*, VIII. o., ellenőr *Reiter Géza*, VII. o.; bizottsági tagok: *Lánczy Béla* I. é. th., *Németh Géza* VIII. o. és *Sallai Béla* VII. o.

f) A „*torna-egylet*“ elnökségét *V. Krüzselyi Bálint* tanár úr ismét elfogadta. Alelnökké még a mult tanév végén megválasztatván *Hatvany László*, IV. é. jogh., most csak a többi hivatalokat kellett betölteni. Pénztárnok *Márton Imre*, IV. é. jogh.; jegyző *Berzsenyi Béla*, II. é. jh.; bizottsági tagok: *Kádár Lajos*, IV. é. jh. és *Kovács István*, II. é. th. lettek.

g) A „*zene-egylet*“ elnökévé *Kun Béla* tanár úr választott meg; alelnökké *Thuránszky Zoltán*, II. é. jh.; karnagygyá *Farkas Lajos*, I. é. th.; jegyzővé *Tüdös István*, I. é. th.; ellenőrré *Forgon Lajos*, III. é. jogh.

h) Az *ifjúsági könyvtári* bizottság alelnökévé *Szakal Károly*, IV. é. th. választott meg; a megüresedett bizottsági tagsági helyek pedig *Hubay Kálmán*,

III. joghallgatóval, Tüdös István, I. é. hittanhallgatóval és Hánka Imre, I. é. joghallgatóval töltettek be.

i) A „*betegsegélyző-egylet*“ jegyzője Papp István, III. é. th. lett; ellenőre pedig Márton Imre, IV. é. jh. Új bizottsági tagokul megválasztattak: Forgón Lajos, III. é. jh., Dávid István, I. é. jh.

j) A *kölcsönpénztár* egyik ellenőre Szakal Károly, IV. é. th. lett. A hiányos bizottság Forgón Lajos, III. é. joghallgatóval, Tüdös István, I. é. hittanhallgatóval és Lányi János, I. é. joghallgatóval egészítettet ki.

k) A *jogász-egylet* elnökévé a múlt évi elnök, Hatvány László, IV. éves ismét megválasztatott. Alelnök Thuránszky Zoltán, II. é.; pénztárnok Marton Imre, IV. é.; könyvtárnok Gacsályi Károly, II. é.; jegyző Lányi János, I. é. lett.

APRÓ HIREK.

— A „*magyar irodalmi önképző-társulat*“ elhatározta, hogy 1882-ben, fennállásának ötvenedik évében kiadott „Emlékkönyvének“ meglevő példányait féláron, tehát 50 kron fogja eladni. Melegen ajánljuk ez, irodalmi színvonalon álló kötetet mindazok figyelmébe, kik azt még eddig nem szerezték meg. A kötet ára Szinyei Gerzson, tanár úrhoz, a társulat elnökéhez küldendő.

— A *Tarcalon*, szeptember 19-től 21-ig tartott egyházkerületi közgyűlés lelkészavatással kezdődött, mely alkalommal Horváth János, petrahói lelkész predikált, általános megelégedést víva ki. Az ünnepélyen ifjúságunk énekkara kitűnően szerepelt, szintúgy este, a tarcali egyház által rendezett hangversenyen is. E jól sikerült szereplésnek fő-tényezője Terfaloga Dávid, I. é. jogh. volt, aki felséges hangjával valóban hódított. Meg kell emlékeznünk a szavalókról is: Bodolay Miklós és Kovács István, II. é. hittanhallgatókról. Az előbbi pompás, komikus szavalataival páratlan tetszést aratott. Az egyházkerületi gyűlés tárgyai közül megemlítjük, hogy az énekkar új alapszabályai tudomásul vétettek s a kar részére évenkénti 50 frt. rendszeres segély szavaztatott meg. Minthogy pedig ez csak a jövő évtől kezdve tétetik folyóvá, a jelen évre *Ragályi György*, az immár közmondásos áldozatkészségű, felsőborsodi gondnok ajándékozott az énekkarnak 50 frtot. A sárospataki ifjúság egyes egyleteiről már annyiszor megemlékezett így e mintabuzgóságú és nemes szellemű férfiú, hogy mi csak ámulattal tudunk megállani nagy lelke előtt, s nem vagyunk képesek hálánkat méltó szavakban kifejezni. E gyűlésen bontattak fel a főiskolai algondnoki hivatal betöltésére beadott szavazatok is. Az eredmény az, hogy *Dókus Gyula*, sátoralja-ujhelyi főszolgabíró, főiskolai igazgató-tanácsos úr választatott meg. Fiatal erélyétől, egyházas érzelmeitől és ismert tehetségétől sokat vár a főiskola és az egyházkerület. Mi az ifjúság részéről őszinte szerencsekívánatainkat nyilvánítjuk, a bizalom által ily magas polcra emelt férfiúnak. Helyébe igazgató-tanácsossá *Dókus Ernő* választatott. A *Terhes Barna* elhunytával megüresedett hely pedig

Kérészy Barna, egyházkerületi egyházi aljegyzővel, a főiskola egykori kitűnő tanárával töltetett be. E szerencsés választás nem ok nélkül keltett közörömet, mert az igazgató-tanács valóban kitűnő erőt nyert e jeles lelkészben.

— A *sárospataki lelkészi állomás betöltetett* folyó hónap 3-án, s örömmel jelenthetjük, hogy *Bálint Dezső*, zádorfalvi lelkész úr választatott meg a szavazatoknak több mint háromnegyedrészevel. A főiskolai ifjúság számos körülmény miatt felette örvend ez eredménynek. Kapcsolatosan megemlítjük, hogy Nagy Sándor úr, az egyháznak ez ideig helyettes lelkésze, elhelyeztetett innen. Ez eset kellőleg van méltatva a „Sárospataki Lapok“ legközelebbi számában; mi ennél fogva és különben is csak arra szorítkozhatunk, hogy szívünk mélyéből fakadó sajnálatunknak adjunk kifejezést a felett, hogy meg kell válnunk egy példányképünk-től. Mert a távozó segédlelkész úr igazán mindig követésre méltó példát mutatott nekünk az önfeláldozó munkásságra, a meggyőződés szilárdságára és a részrehajlatlan igazságosságra, s emellett még valódi barátunk is volt.

— *Kálmán Farkas* lelkész úr kellemes meglepetésben részesíté lapunk egyik szerkesztő-társát. Ugyanis a múlt számban közölt néprománcot átírta énekdallamra s azt e! is küldte emlékül. Ugyanő, ki a magyar protestáns egyháztörténelemnek egyik legalaposabb ismerője, dicsérettel nyilatkozik a „*Mélius Péterről*“ írt cikkről is.

— A *sárospataki ref. akadémián kitűzött pályakérdések*:

1. A *Vay-féle kettős díjra* (25 f. 20 kr. és 16 f. 80 kr.): Irassék egyházi beszéd Példabeszédek II. 11. következő tétele felett: „A szorgalmatosság becsül tégedet, az értelem pedig megőríz.“

2. A *Vay-féle nagyobb díjra* (33 f. 60 kr.): Rajzoltassék a magyar protestáns egyháznak üldöztetési korszaka 1671—1681-ig és adassék elő, hogy minő helyzetet teremtett a magyar protestáns egyház számára az 1681-ik évi országgyűlés.

3. A *Péczei díjra* (42 frt.): Adassék elő Pál apostol egész tanfogalma, kimutatattván annak vezérgondolata, az apostol autentikus íratának alapján.

4. A *Tóth-Fischer díjra* (30 frt.): Adassék elő kút-fők alapján, mi benső okok idézték elő a keleti kérdést Európában és Ázsiában s fejtsék ki különösen Oroszország viszonya a keleti kérdéshez a passarovici békétől kezdve a mai napig.

5. A *Okolicsányi díjra* (24 frt.): Adassék elő a római jogból, hogy miként fejlődött történetileg s mely alapelveken nyugszik a végrendelet tartalma elleni örökösödés.

A pályamunkák tisztán s idegen kézzel írva, meg-lapszámozva, 1887. áldozócsütörtökön, május 19-én, d. u. 6 óráig adandók be.

Tartalom: „*Mélius Péterről.*“ (Vége). Krausz Jenő. — „*Parkban.*“ Fábán Géza. — „*Szegő Pista szerencséje.*“ (Vége). Csik Dániel. — „*Kisfaludy Károly, mint a magyar vígjáték megteremtője.*“ Szakal Károly. — „*Egyleti élet.*“ — „*Apró hírek.*“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi Önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-utca 21. szám alatt. —

Több krisztusi érületet!*)

Nem tudom, régebben is mutatkoztak-e a sárospataki akadémiai ifjúság kebelében azon sajnálatos tünetek, amelyeket én már két év óta folytonosan tapasztalok, s amelyeknek ellenében irdítatva érzem magamat arra, hogy cikkem címében foglalt óhajtásomat nyíltan kifejezzem. Mondom: nem tudom, megvoltak-e? de úgy gondolom, hogy azokat nem mint a mult idők hagyományait őrzi és ápolja a jelen nemzedék, s remélem, hogy csak ephemer jelenségeknek kell tekintenünk. Azért szeretem ezt hinni, mert így könnyen kiírthatók; míg, ha öröklött és megrögzött baj eredményei: akkor szavaim bizonyára hatás nélkül fognak elhangzani, s pusztában kiáltó szavakbá válnak.

Nem akarom kimerítő részletességgel előadni e két év néha igen izgalmas eseményeit — legyen reájok a feledés fátyola borítva! — csak épen azok indító okait óhajtom a lehető legnagyobb tárgyilagossággal felsorolni. Megsértett önértzet, túlzott önbecsülés, hiú ambitio, egy kis önkénykedés, sőt némirészben még az önérdék is okozója volt azon zajos életnek, mely nemcsak egyes egyletekben — most az önképző-társulatban és torna-egyletben, majd az énekkarban — hanem általában az ifjúság egyetemében is, az ifjúsági hivatalok betöltése alkalmával folyt. Ilyenkor aztán persze főszerepet játszottak a szokott korteseszközök, különösen pedig a légből kapott rágalmak. A jelen iskolai év elején már nem jelentkeztek e kárhuzatos tünetek, s már reménykedni kezdettünk, hogy végleg elmúltak azok; már szívünkben örvendeztünk az ifjúság új életre ébredése felett; már azt hittük, hogy ez év egy új, az eddiginél boldogabb korszaknak leend kezdete. De hajh! örömünk rövid ideig tartott; hitünkben, reményünkben csalatkoztunk; a való élet kiábrándított... már látjuk, hogy „nulla dies sine linea.”

Egyik akadémiai szak nagy többsége testületi ügygyé teszi két egyénnek teljesen magánügyét; csatlakoznak hozzájuk a másik szakból az

*) E cikket — dacára annak, hogy sok tekintetben nem értünk vele egyet — közöljük, mint számos kartársunk véleményének tolmácsát.
Szerk.

egyik érdekelt fél személyes ellenségei, kik talán azt is remélik, hogy ez alkalommal annak egész jövőjét megsemmisíthetik. Ifjúi hevőkben olyan tette ragadtatják magokat, melyre teljességgel nincs joguk; mert hiszen az akadémiai tanári kar sohasem bocsátá ki kezéből az akadémiai hallgatók elleni fegyelmi eljárás és felettök való bíraskodás jogát; sohasem adá beleegyezését egy, az ifjúság tagjai közül alkotandó önfegyelmező becsületbíró-ság intézményéhez. Jól tette, határozottan jól tette. Személyes ellenszenv, sőt ellenséges érület egyrésztől; jó barátság másrésztől sohasem lehetnek alkalmasak oly ügyek elbírálására, mint az említett is, mely már alapjában magán viselé a gyűlölködés és rosszakarat bélyegét.

Én, aki visszavonult szemlélője voltam az érintett régebbi eseményeknek, s a jelen esetben sincs semmi tevőleges szerepem, egyáltalában nem akarok pártállást elfoglalni; sőt félreértések kikerülése végett azt is kinyilatkoztatom, hogy az ifjúság nem általánosságban, hanem csak részleteiben eszközlője az eféle viszályoknak, s ezek is csak annyiban hibásak, hogy a jelen kor e jellemző vonását: az egymással megférni nem tudást ők sem tudják levetkezni, s nem képesek magasabb keresztyéni álláspontra emelkedni. És én épenazért nyúltam tollhoz, hogy ezen sajnálatos viszonyok hatása alatt kifejezést adjak keblem azon őszinte kívánságának, hogy legyünk mi mindnyájan jobbak azoknál, akik reásüttették e korszakra az önzésokozta pártoskodás bélyegét. Ismét térjen vissza az ifjúság közé a békeség, s ne csináljon közöttünk elválasztó falakat a nézetkülönbség, melyet nálunk nem elvi tekintetek, hanem csak személyi érdekek okozhatnak. Ne legyen ellenségeskedésnek okozója a pályakülönbség sem! Jogász és hittanhallgató ugyanazon alma mater kebelén, ugyanazon egyház jótéteményeit élvezi. Hálátlanok leszünk e főiskola iránt, ha nem szeretjük egymást testvérileg. Hűtelenek leszünk vallásunk alapítójához, aki azt rendelé, hogy szeressük még ellenségeinket is, s a gyűlöletet viszonzzuk szeretettel, bocsánattal. Óh! legyen hát ifjúságunk kebelében egyetértés! Hiszen mindnyájan egy célra törekszünk, az igazság keresése főcélja minden-

künknek. Ha különböző hivatali állásban fogunk is munkálkodni, de ugyanazon társadalom fog körébe fogadni. Az egyházi élet terén meg teljesen egymásra leszünk utalva; lelkészi és világi elem együtt kormányozza a protestáns egyházat. Mi, leendő lelkészek, majdan vissza fogunk emlékezni arra, hogy önök jogászok! mily mértékben mutatják magokat az egyház hálás fiainak. Bizalommal fogjuk kezökbe tenni egyházunk vezetésének a világiakat illető részét, ha már előre is biztató reményeket táplálunk irántok. Azonban legyenek meggyőződve afelől, hogy azok irányában egy csepp bizalommal sem viseltethetünk, akik, habár elfogadják a lelkészi szószék használatát által ünnepek alkalmával nyújtott jótéteményt, mégis bizonyos fokú kiesinyléssel nézik az egyházi ügyeket. Legyenek azért önök is egyházas érzelműek, s ne tekintsenek minket ellenlábasainknak! Így aztán teljessé, később pedig rendületlenné lehet a két szak között a kölcsönös bizalom és becsülés.

Ezen jószándékú törekvéseink keresztülvitelében már csak azon oknál fogva sem szabad kélekednünk, mert, mint folytonosan tapasztalhatjuk, olyan előjelek mutatkoznak, melyek arra engednek következtetni, hogy a jogakadémiák élete s mindenik előtt a patakié nem sokáig fog már tartani.

Most pedig hozzátok fordulok, pályatársaim, hittanhallgatók! Tartsuk főkötelességünknek első sorban magunk között elhinteni a szoros egyetértés magvait, hogy azok addig, míg kilépünk a gyakorlati működés terére, terebélyes fává fejlődjenek. A protestantismus létjogosultsága a gondolkodás szabadságán alapszik, mert hisz ez volt megalkotója. Innen van az, hogy a protestáns felekezetek kebelében gyakran meg kell történnie a vélemények szétágazásának és így a vallásos és egyházi élet terén többnyire különböző nézetek állnak szemben. Legyen ez úgy ezután is! A mozgás életet feltételez. Küzdjünk meggyőződésünk mellett állhatatosan! Elkerülhetetlen, hogy az elvek harcában a küzdő felek is kapjanak és viszont oszszanak csapásokat. De azért mindenikünk azt tartsa szem előtt, hogy „inimicus rei, amicus personae“ legyen. Személyek ellen sohase küzdjünk, személyeket soha ne pártoljunk, hanem igenis mindig csak a személyek által képviselt eszméket tekintsük; legyen vezérelvünk az igazságosságon és őszinteségen alapuló ama régi közmondás, mely így hangzik: „Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas.“ vagyis szabad fordításban s ódon színezetét letörülve: „Még ha barátunk van is érdekelve valamely ügyben, csak az igazság legyen vezérünk véleményünk megalkotásában, de ítéletünkben soha el ne felejtkezünk Krisztusnak ama parancsáról, mely szeretetet követel.“

Cato.

Nyílt levél Krausz Jenőhöz*).

Édes öcsém Uram!

Köszönettel vettem és nagy megelégedéssel olvastam az „Ifjúsági Közlöny“-t, melyet szívesek voltak öcsém Uramék hozzám megküldeni; s látván, hogy a „hasznos az édessel“ együtt van benne (egy derék értekezés a nagy *Meliusról* s utána egy gyönyörű „Nép-románc“): azzal óhajtottam köszönetem kifejezést adni, hogy a románc szerzőjének nótát, Önnek pedig némi megjegyzéseket küldjek, miknek szépen indult bűvárkodó pályáján hasznát veheti!

Írja öcsém Uram, *Meliusról* szóló derék értekezés végén, hogy három templomi éneke maradt fenn; ezek a *Graduálban* levő 179., 210., 259. énekek, s ennek bebizonyítására idézi a „Sárospataki Füzetek“ 1857. 872. l. található bizonyítékot.

Már ha erre kell valamit szólanom, azt mondom, hogy *Melius*-nak négy éneke maradt fenn, melyek közül a *Graduálban* egy sincs!

Úgy látom: 1. Hogy t. öcsém Uram a „Sárospataki Füzetek“ után közli, amit közöl, abban pedig nagyon kezdetleges és megbízhatatlan adatok vannak énektörténelmünkre vonatkozólag.

2. Nem tudja, mi az a *Graduál*.

3. Nem vizsgálta a legrégebb s legközvetlenebb kútforrásokat.

E három pontról következőket írhatom:

Csak például hozom fel a „Sárosp. Füz.“ adattaira: az 1864. évf. 5-ik szallitmányában egy értekezés van azon csonka énekes-könyvről, mely a coll. könyvtárban találtatik (teljes példánya ismertetésért adtam a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 1881. évfolyam, 33—35. szám) a 192. l. levő s a versfökből *István deák* nevet adó énekről *Szentpétery Sám.* azt mondja, hogy ez a név *Geleji Katona István; Erdélyi* azt mondja rá: „nem lehet, mert akkor, midőn a *bártfai* énekes könyv nyomtatott, *Geleji* talán még a világon sem volt vagy igen gyengekorú lehetett. „Jó! Most az a könyv 1593-ban nyomtatott (*Geleji* pedig 1594-ben**) született s meghalt 1649. dec. 12.); de megvan ez az ének az 1579-iki énekesben is; de ki hát az az *István deák*? . . . megmondja a *Heltai Cantionale*-ban maga, hogy ő *Temesvári István deák, telegdi scholamester* 1569-ben.

Íme, egy másik példa (ugyanazon folyam): *Bod Péter* még csak 7 énekszerzőt ismert, *Tóth Ferenc* a 7-hez ötöt fedezett fel, *Szentpéteri Sámuel* ehhez 18-at adott, *Erdélyi* (*Szombati* után) még összesen 15 nevet adott stb., holott *Toldy* rég megírta már akkor, hogy a XVI. századból több mint 50 énekszerző nevét ismerjük.

Legyen elég ennyi annak megmutatására, hogy kedves öcsém Uram bizonytalan kútforrást basznál *Melius* énekeinek bizonyításául. Én tehát most, magukból a legközvetlenebb forrásokból bizonyítom be, hogy *Melius*-nak 4 éneke maradt fenn:

a) A régi *Cantionale*-ban (és nem *Graduálban*) levő 179. számú; ez megvan *Göncziben* (1592.) a 84. lev. hátl. s így kezdődik:

*) Nagy örömmel olvastam át e „Nyílt levelet,“ melyből valóban sokat tanultam. Megvallom, hogy nagytisztelőtű *Kálmán Farkas* úrnak a *Melius* énekeiről szóló állításomra vonatkozó mindhárom vádja tényen alapúl, mivel ezekre nézve igazán nem tettem bővebb kutatásokat. De mentsen ki az a sajnos körülmény, hogy nem is tehettem, mivel főiskolánk könyvtárában sem a *Geleji-féle Graduál*, sem pedig *Gönczi* énekes könyvének 1592. évi első kiadása nincs meg a különben is ez csak mellékesen tartozott tárgyamhoz.

**) Úgy tudom, 1589-ben!

Szerk.
Szerk.

Mindnyájan örülünk hű keresztyének . . . versfőkből kijön : *Melius fecit in Debrecen.*

b) 210. sz. megvan Gönczi 77. lev. hátl., s így kezdődik :

Csudálatos nagy bölcseség. . . hogy ez *Meliusé*, bizonyítják az 1579. és 1582-iki énekesek, hol szerző neve nyilván ki van írva.

c) 259. sz. Göncziben 121. lev. hátl., hát ez hogy lehet *Meliusé*? midőn Gönczin kezdve, minden gyűjteményben a versfő e nevet adja: *Gregorius Szegedinos fecit*; így kezdődik :

Gyakran nekünk kellene Istennek . . . a viláért se szabad a versfőkből kijövő névnel megállanunk, mert több példa van rá a régi ének-irodalomban, hogy más a szerző, mint aki a versfőből kijön (például *Thorday Benedek, Papi, Benedek*, pedig egyik se szerző), hanem keresnünk kell és kutatnunk az illető ének *első megjelenéséig* fel; ha már ez énekkel így teszünk, *Bornemiszában* a 79. l. látjuk, hogy szerzőül nyilván *Melius Péter* van kiírva. Nem ritka dolog, hogy némely szerzők azoknak nevét rejték a versfőkbe, kiknek az éneket ajánlották, vagy akiknek tiszteletére írták. Így van itt is. Megvan ez ének 1579-ikiben is, dacára a versfőkből kijövő névnek, már egy régi kéz fölé írta a *Melius* nevet; ez ének után következik :

d) „*Sokszor kellene erről emlékeznünk.*“ mely 1579. után többé nem jó elő (bizonyosan ezért került el az irodalom-történészek figyelmét, mert ezen énekes csak egy példányban van meg a kolozsvári ref. coll. könyvtárában), szerző: *Somogyi Péter mester*, általánosan tudva van, hogy ez *Melius álneve*.

2. Szóljunk már a *Graduál* elnevezéséről. Erről bővebben írtam az „*Adalékok a XVI. és XVII-ik század irodalom-történetéhez*“ cím alatt már sajtó alá kész művemben (mely e két század összes ének-irodalmi gyűjteményeinek ismertetését foglalja magában)*).

A *Graduál* az, ami le van írva *Szabó K.* Régi Magyar Könyvtárában 658. szám alatt, ott még csak 7 példány van jegyezve; ehez adtam én még négyet, a hajdu-böszörményit, hajdu-nánásit, fogarásit, óbudait. Amiről kedves öcsém Uram emlékszik, az *Cantionale*; mert a XVI. és XVII. században *háromféle énekes-könyv* volt a magyar ref. egyházban, u. m.: *Graduál* (öreg- és kis-), *Cantionale* és *Impressum*.

A *Graduál* :

A nevezett háromféle énekes-könyv létezett ugyanis e két században, melyek tartalmazzák az e korból való összes termékeket, melyek úgy nyelvtani, mint költészeti, sőt zenészetit tekintetben is, az irodalom-történet előtt roppant kincs-bányát képeznek.

Nyomozásaim alapján állíthatom bizton, hogy a *Graduál* a XVI. század közepén innét (lásd Huszár Gál, 1574.) fejlődött ki s foglalt tért.

Miért hívták Graduálnak? Erre nézve *Geleji* az 1636-iki előszavában ezt mondja: *Graduálnak hívták az nótáknak grádusaiért.*“ Ez ugyan csekély meghatározás. *Révész Imre* (Tört. közl. 1866.) így szól erről: „*Graduál származik a grádustól, mely lépcsőt jelent. A római kath. egyházban már régtől fogva némely zoltárokat az oltár lépcsőjén, vagy más — lépcsővel ellátott — magas helyen szokták énekelni. Innen az ily énekek, sőt későbbben és általában a zoltár-könyvek graduálisoknak, röviden graduálok-nak neveztetek. Öreg, nemcsak vént, hanem nagyot,*

*) Vajha minél előbb megjelenne!

vastagot, teljességre jutottat jelentett nyelvünkben, p. o. „öreg fűrés, öreg reszelő, öreg estve“ sat.

Geleji a *nótáknak grádusait* adja is.

A *Graduál* kizárólag a cerimonialis istenitisztelet elvégzése céljából. a *pap, kántor és chorus* számára rendeltetett.

Tartalma : régi latin cerimonialis hymnusok fordítása, miket Kálmáncsehi Sánta Márton, Temesvári István, Thonai Lukács (s tán még mások is) fordítottak magyarra.

Dallamai : élvezhetlen gajdolások, minden zenei ízlést nélkülöző kanyargatások, úgyannyira, hogy csak egyetlen sincs, mely a cerimonialis istenitisztelet elhagyása után magát a nép között fentarhatta volna! *Ez a graduál!*

A *Cantionale* a nép kezébe adatott, közistenitiszteletre rendeltetett Énekes-könyv volt, miként ezt Gönczi 1592-iki (első) kiadásának címrata bizonyítja.

Ebben vannak már a magyar reformátusok által írt magyar zoltárok, s ez u. n. népénekek, melyek örök díszét képezik a magyar irodalomnak; mind versméreti, mind dallami tekintetben, mintegy új világot nyitnak fel a buzgó lélek előtt; s korántsem lehet csudálni, ha a XVII. század pápista gyűjteményeiben (1651-en kezdve) feles számmal találjuk fel őket.

Ezeket akartam röviden kedves öcsém Uramnak tudomásul adni, kívánván a kegyelem Istenétől, áldást, kitartást, kedves eredményt szépen kezdett megindulásához!

Gyűd, 1886. október 21.

Kálmán Farkas.

A múmia.

— Flammarion Camille-től. —

Mély megindulás vett erőt a jelenlevőkön; a szó elhalt az ajkon, a lélekzet visszafojtódott, a szív izgatott lüktetéssel vert, midőn egyiptologunk — a szemfedő fölé hajolva — arról Sesostrisnak, az istenek és emberek királyának, a mózeskorabeli faraónak nevét olvasá le, ki háromezerháromszáz év óta aluszsa itt örök álmát. A koporsó külső faboritékán már kibetűztetett a királyi név és pedig a reáírott főpapi balzsamozási jegyzőkönyvről, de a szemfedő felírata az utolsó kétséget is elűzte. Óvatosan vonták le a szemfedőt, alatta széles gyapotkötélkébe volt göngyölve a test; ezt lefejtve, egy második, varrott szemfedőre bukkantak; azután ismét két, másféle kötélekreteg s egy finom vászonlepel következett, mely a holttestet tetőtől talpig beborítá. E lepel alatt már kidomborodtak a király erőteljes, vaskos idomai; Moint istennő képe volt piros és fekete színnel a lepelre festve. E vászonleplet is lefejtették s a nagy hóditó teste még mindig nem volt látható; még egy utolsó lepel takarta, mely illatos kenőcsök, cédrusnedv, myrrha, gyömbér s más fűszerekkel volt beitatva. Csak e lepel eltávolítása után jelent meg szemünk előtt a thebei, karnaki, luxori, ramesseumi és tanisi hős.

Elpusztíthatatlan kép! A test, bár halva, de úgy nézett ki, mintha a halál csak most győzte volna le. S amint a hulla így előttünk feküdt, az ember majdnem kísértetbe jött azt hinni, hogy valami galvánáramlat képes volna azt még rezgésbehozni, miként ama hullákat, melyek az orvosi boneterem asztalán a modern tudomány növendékeinek kísér-

lettárgyul szolgálnak. Teste, mely nagy és nemes a halál némaságában, még ma is hasonlít amaz egykorú, csiszolt gránit-képekhez, melyek évezredekkel dacoltak. A fej hosszúság és a törzshöz mérve kicsiny. A feje teteje egészen meztelen; halántékait ritkás, ősz haj fedi, mely hátul körülbelül $\frac{5}{8}$ m hosszú fürtté sűrűsödik. A homlok keskeny és alacsony, a szemöldök merész ívezetű, a szempillák fehérek; a kis szemek alatt hosszú, száraz, erősen hajlott orr emelkedik; az arcsonatok kiülők, a fülek kerekdedek és lyukasok, az állkapocs erősen kifejtett és az áll igen magas. Kis száját vastag, húsos ajkak szegélyezik; belőle elkopott, de fehér és egészséges fogak tűnnek ki. Ritkás és éltében gondosan borotvált szakála és bajusza halála után tovább nőtt. A bőr földes, fakószínű, helyenkint fekete foltokkal belepve.

A törzs nemkevésbé épen maradt meg, mint a fő, de a hús összeasszása külső kinézését jelentékenyen megváltoztatta. A nyak alig vastagabb, mint a gerincoszlop, a mell széles, a vállak magasak, karjai mellén keresztbe vannak téve, finom kezén még mindig látszik a pirosító, mely a toillettehez tartozott. A csípőkön és bordákon a hús össze van száradva, a lábak hosszúkás, vékonyak és kissé laposak, és a kezekhez hasonlóan pirosítóval befestettek. Egészbenvéve egy erőteljes agg hullájának látszik. Alszik. A királyi hullát, miután kellően megvizsgálták, üvegszekrénybe zárták és a boulaki muzeumba vitték, s egykor talán át fog Párisba, e modern Babylonba költözni, ahol ugyancsak e király obeliszkja és szobra is található.

Íme, előttünk van e hatalmas fejedelem, ki újjának egy mozdításával, szemeinek egy intésével ezer meg ezer rabszolgát végeztethetett ki; itt van, kivel egyetlen halandó sem beszélhetett másképp, csak térdencsúszva; ki magát isten fiának, sőt egyenesen istennek nevezte és akit némely képe abban a helyzetben ábrázol, amint két mythologiai, régi isten közt magát imadja. Úgy tetszik, mintha még a sírnak mélyéből is ellenmondást nem tűrő parancsot osztogatna és alattvalóinak hódolatát várna. Szinte látjuk, midőn a királyok királya diadalmasan tér haza a leigázott országokból; pompázó diadalmenetben vonul, győzelmi harsonák zaja zúgja körül, fejedelmek és papok környezik, kik tömjént égetnek előtte; bilincsbevert foglyok és aranyos ruhájú és drága fegyverzetű országuagyok követik és ő közönyösen hordozza körül diadalszekere tetejéről tekintetét a népek milliói felett, kik odaözlöltek, hogy diadalát üdvözljék.

Thébe forró sivatagjai, a Nilus partjai — ameddig csak szeme lát — alattvalói és rabszolgái által voltak benépesítve. S e tömegben keresztül, mely az ő arcát csak az ily diadalmas bevonulások alkalmával láthatta, előfutárai nagy fáradsággal törtek útat, hogy atyjának, Amnon-Ráhnak templomához érjen, ahol a papság hódolata várt reá. Nem lehetett oly kívánsága, melyet parancsnak ne tekintettek volna, és nem volt parancsa, mely meg ne valósult volna. Korlátlan hatalma volt élet és halál felett!

Akkoriban — 3000 évvel ezelőtt — Egyiptom fénytől és dicsőségtől sugárzott. Sesostris vagy II. Ramses az egyiptomi királyok 19-ik dinasztiajához tartozott; tizennyolc dinasztia enyészett el előtte Menes óta, ki Memphist alapította. Több, mint 3000 dicsteljes év telt el Menes és

Sesostris uralkodása között; már régóta áll Cheops és Chepren pyramisa, a gizehi sphynx, Memphis, a régi királyi székhely, a szent Abydos és a Memnon-szobor, mely a hajnal sugaraitól megszólalt. Thébe, a 100 kapujú város, még aránylag fiatal, ez képviseli az utolsó egyiptomi civilizáció előhaladását és fényűzését, azon fényűzést, melyet az ázsiai nők terjesztettek, kik az egyiptomiak hideg és érzéketlen blazirtságával szemben az utóbbi időben a keleti érzékiség puha és lasciv örömeit honosították meg. A festményekkel és márványszobrokkal gazdagon díszített palotákban — amelyek aranytól és más drágakövektől tündököltek, s amelyeket virágövezte márványmedencék, karcsú vízoszlopok, szétlövélő szökőkútak hűtöttek le — valóban a legvakítóbb fényűzés uralkodott; a márvány előcsarnokokban ritka madarak csicseregtek; a termek mámorító illatot leheltek és kerevetekkel, nyugágyakkal, puha szőnyegekkel voltak telve; a Nilusra néző ablakokon édes hangok hatoltak be, gyöngéd dalok, meztelenkarú hárfás-leányok dalai, a kájnok, a szerelmi álmok tündérországai után való esengésnek rythmusai. . .

Thébe kapui előtt Karnak és Luxor fejté ki pompáját a Nilus jobb partján, míg a balparton paloták és templomok által képezett útcasorok vezettek a holt-városba, amely talán népesebb volt, mint az élők városa, mert az egész Egyiptomot csudálatrakeltő és rengeteg temető borította, melyekben minden hullá, még a rabszolgáké is, be van balzsamozva a jövő élet számára. Száz sphynx szegélyezte a Karnaktól Luxorba vivő útat. A karnaki palotát 134 oszlop tartotta, melyek közül 12 húsz méter magas volt. Valóságos erdő ez, felnyúló kövekből, melyek közt a napsugár — különös módon töretve meg — titokteljesen rezgő fényhullámokban húzódik el. Az oszlopok be vannak festve és a képek élénk színei elevenítik meg a csendes, rengeteg termet. Luxorban a csarnok bejáratát 2 obeliszk díszíti, melyeket Ramses állíttatott fel; ezen obeliszkemek egyike jelenleg a Concorde-tért díszíti Párisban. A Nilus másik partján emelkedett a maga 30, kehelyalakú oszlopával a Ramesseum, melynek kapuja tiszta arannyal volt bevonva. II. Ramses szobra, mely benne volt, többet nyomott egy millió kilogrammál. Ragyogó pompában úszó óriási termek vannak jobbra is, balra is a sziklába vésvé; féldombor-szobrok ékítik, melyek emaillozott szemekkel bámulnak az éjszakába. A bebalzsamozott hullákat kőkapuk védik az élők kíváncsisága és a létkör támadása ellen, mert sértetlenül kell vára-koznok ama napra, mely új életre kelti majd őket.

Az egyiptomiak hite szerint a lélek alá volt rendelve a testnek, még a kettőnek különválása után is; a megmérhetlen tér távolában is a testet tükrözte vissza; érezte az időt és téren át annak megsértését, megbántását; a testi hüvelynek sértetlenül kellett fenmaradnia, hogy a lélek is sértetlenül fenmaradjon. Innen van a hullák iránt tanusított határtalan gond és azok megkímélésére nézve fennálló szigorú parancs. Ha felnyitunk egy sarkophagot, melybe, a papok hite szerint, soha, egyetlen halandó tekintetének sem szabad behatolni; ha kifejtünk egy múmiát: bámulat és tisztelet fog el azon kegyeletes gondoskodás láttára, amelylyel a régi egyiptomiak halottaikat kikészítették, feldíszítették, eltemették.

A földalatti halott-városban szünet nélkül dolgoztak a balzsamozók, komor papok felügyelete alatt, akik párduebőrbe öltözve, sakál-álarccal voltak borítva. A hullák, egykori rangjuk szerint, más-másféle báuásmódban részesültek. Egy király vagy királynő síri-ruhája a képzelhető legnagyobb pompával volt kiállítva. Festők, aranyművesek, fodrászok díszítették a bebalzsamozandó testet. mintha csak lakodalomra készítenék. A nők szűzies helyzetben feküdtek, bájait még a sírban is elleplezték. Egy fiatal asszony, kit a thébei halott-városban találtak, egy újszülött gyermeknek kis múmiáját tartja szívére szorítva. A haját simára fésülték, a körmöket csinosan levagdalták, a szemöldököt befestették, a mellét megaranyozták. És e gondoskodás annyira ment, hogy még a család házi állatait is bebalzsamozták.

A faraók fővárosa egyúttal a papok és halottak titokteljes városa, a harcosok gyűlhelye, a kereskedelem és élvezetek székhelye is volt. Sem Róma, sem Páris nem nyújt a történetírónak oly képet, mely Thébének s a Nilusnak Mózes-idejébeli képével összehasonlítható volna. Ki ne emlékeznék vissza arra, hogy épen ezen mostanában emlegetett Faraó volt az, aki a zsidó népet Ramses városának építésére hajtotta. S hátha még rágondolunk, hogy ez a kor, mely ezen képeket szemünk elé varázsolja; hogy a királyoknak ez a királya, ez az udvar, ezek a paloták, ezek a templomok Jeruzsálem alapításánál 400, Róma építésénél 700 évvel előbb fényltek és ragyogtak. Mennyi kimagasló ember — Menestől Ptolemeusig; — mennyi szép asszony — Nitaguridtól Kleopatráig — tűnt el ez 5000 év alatt, az egyiptomi dynastiák és birodalmak ezen váltakozása közben? S vajjon miért éltek? Micsoda ismeretlen napokat, micsoda világtengereket, miféle ismeretlen égtájakat fedeztek fel ama szellemi világban, amely felé az egész teremtettség törekedni látszik? A Faraók lelke, ha halandó fűleink előtt megnyilatkozhatnék, egyetlen szavával bizonyára több felvilágosítást adhatna, mint e sírjaikból kibolygatott, királyi múmiák tudományos megvizsgálása. Kétségkívül elmondaná, hogy az egyiptomi theologia valót tanított, midőn a halhatatlanság régióit a végtelenség csillaghegyébe helyezte át. Őt ezredév telt el, népek tűntek el, új nemzetek támadtak, mióta ez a királyi hulla be van balzsamozva. Ki tudja, milyen lesz a világ kinézése újabb 5000 esztendő múlva? A tenger hulláma talán — mint egykor — akkorra ismét Páris és London felett fog zajgani, s az ázsiai egyesült államok elnöknője talán egy sereg bűvárt fog küldeni a Himalaya bérczei mellől, hogy keressék fel azon a helyen, ahol egykor Páris állott, a tenger fenekén a francia Sesostris maradványait. azon uralkodót, kinek pusztán nevét vetette ki a történelem oceánja a partra. . . . A civilizáció színtere más világrész leendő és Európa, mely oly sokáig csillagként tündökölt, kialszik s szunnyadni fog a multak emlékeiben. . . .

Franciából: R. L.

TÁRCZA.

Az élet egy csermely . . .

Az élet egy csermely, leánykám!
Partján ezer virág fakad;
Hűs csöppjein a játszi napfény
Enyelgve űz játékokat.

Midőn a regg csilláma lobban:
Csermely csörög, virág virúl. . .
És mond csodás, tündér-regéket
Ifjú s leány ábrándírúl.

Óh! mert az ifjú szívben is van
Egy égnövelte kis virág,
Amely, mikor kibontja kelyhét,
Megittasúl a szívvilág.

De amiként sivár mezőség
Meglopja a csermely vizét,
S a sok kinyílt virág a parton
Hervadva veszi el színét:

Igy jár szívünk virága is, bár
Korán kinyílni kénytelen;
Ha nem talál rokon kebelre:
Mégkönyezetlenül hal el.

Szeress azért te is, leánykám,
Igy földtaláld mennyedet,
Hol hallgat ajkad és csupán gyors
Szívdobbanásid érezed.

De óvakodj' szeretni hűtlent,
Mert érdemed pokol lehet;
Míg engemet, ki hűn szeretlek,
Hideg szíved sírba temet.

Csik Dániel.

A kulacsikus.

Az Isten szent nevére kérem nyájas olvasóimat, hogy ne csigázzák eszöket ez új szó értelmének a kitalálásán, mert bizony mondom, hogy nem találják ki; hanem ne sajnálják végigolvasni e történetecskét, melyből világos lesz az, hogy miféle csudabogár az a kulacsikus.

Úgy-e bár, úgy illik, hogy mindenekelőtt hősömet mutassam be? Jól van!

Van szerencsém bemutatni *Rugacz Ferdinánd* urat, a szakállasi szent eklézsiának — amint méltóztatik látni — érdemjeles kántorát (viselvén orrán a kántorok érmét), saját törvényes fiatal feleségének tulajdon férjét, mindenféle fluidumok, liquidumok legfőbb patronusát; a kulacs nagy mesterét, a pince vaskulesos vitézét stb. stb.

Érdemei a következők: A község legelső *litterátusa* (kitűnően kezelvén a litert). Napot nem mulaszt, hogy a pincét meg ne látogatná; estét dettó, hogy be ne rúgna. Egészsége jó, dacára, hogy víziszonyban szenved. A plebános még azt is érdeméül rója fel, hogy fiatal felesége van.

És óh! talán nem is méltóztatnak hinni: az ennyi virtusokkal ékeskedő férfit most négy fal között, az unalomtól gyötörtetve — egyedül pipájának füstfelhőiben találva vigasztalást — látjuk ülni és gondolkozni az élet mulandósága felől.

Mondom tehát: kántor uram pipázik a kályha mellett s közbe-közbe olyanokat ásit, mint egy dohányzsacsó. Künn pedig az idő kegyetlen, a szél csapkodja a hideg esőt már

három hét óta szakadatlan. Nincs olyan ember, aki most ki tudna menni a pincék sorára.

Íme, kántor uram kinyitja száját, de nem azért, hogy ásitson, hanem hogy kifejezze elégedetlenségét az idők mostoha járása felett, mely miatt még a pincébe sem mehet ki a jámbor halandó. Azután pedig nagy méltósággal felemelkedik ülőhelyéről s a vakablak felé irányozza lépteit, ott a függőnyt félrevonva, hatalmas kétliterest emelt ki belőle. De csakhamar csüggedten tette vissza, bánatának ily rövid szavakban adván kifejezést: „üres!”

Egy új reménycsillag most a fogas felé vonzza. Leakasztotta onnan is a régi csikóbőröst, megrázogatta . . . egyszer . . . kétszer . . . nem kotyog . . . borzasztó. Lemondólag, fájdalomtelt hangon mormogta fogai közt: „Ez is üres!”

Bizonyosan megitta az asszony!

Ez utóbbi szavakat nem mondta, csak gondolta. És óh, azok az asszonyok! mintha értenék még a gondolatot is! Kántor uram hűséges hitvestársa, egy csinos fiatal menyecske, csak betoppan az ajtón s kedvesen bocsát egy hamis mosolyt megszorodott szívű férje felé: „Ügy-e lelkem, öregem, jó volna most az a borocska? Látod, minnek iszod meg mindig? Ki látott olyat, hogy még éjszakának idején is, mikor minden jámbor keresztényen alszik, felkelsz ágyadból és iszol, amennyi beléd fér, igazabban: amennyi a kulacsban van!”

„Asszony! én nem ittam meg! megint ezekkel az idéttlen kifogásokkal állsz előmbe, hogy én iszom meg éjjel?” — kiáltott zordonan a reményében megcsalódott szomjas kántor — „Az nem igaz! punctum! rézpor! Ha én egyszer este lefekszem, reggelig az ördög sem ébreszt fel! Tudod?”

A kis menyecske erre a kemény hangra pityergőve húzta kicsiny ajkát és keservesen replikázott szomjas férjének: „Nem te iszod meg? Jól van no! ha már ezt is rám fogod. Én vagyok a korbély, én iszom mindig! Én ittam meg most is, mikor te aludtál! Mindig neked kell igazat adni, az én szavam sohasem igaz. Jól van no, hát én ittam meg!”

„De lelkem, kicsikém! — szóla engesztelőleg Ferdinánd úr — én nem emlékszem, hogy egy kortyot is ittam volna; ne haragudjál lelkem, megihatta azt más is!”

„Dehogyan itta! dehogyan itta! nem más itta meg azt lelkem, öregem! magad ittad meg. Tudod, megint rajtad volt az a *betegség*! . . .

„Miféle betegség? megint azzal a bolond mesével áltatsz?”

„Hej Ferdi! Ferdi! nem bolond mese az! A sáta főtisztelendő is azt mondta, hogy vannak olyan emberek, akiket a sátán ezzel a gonosz betegséggel gyötör.”

Ferdinánd úr hitetlenül rázta nagy fejét.

„Hát aztán, hogy hívják ezt a betegséget?”

„A sáta főtisztelendő úgy magyarázta, hogy *kulacsikus* betegség.”

„Kulacsikus! kulacsikus! Nem hiszem én azt asszony! csak el akartok engem bolondítani. Nem hallottam én ennek hírét soha.”

„Pedig ez igaz! én már többször tapasztaltam rajtad ezt a betegséget. Hát a lunatikus betegségben hisz-e?”

„Abban igen. A Csirmasz Pestu is abban mászta meg a templomot, ahonnan lepottyánván, jó stólat kaptam a szép bucsúztatóért.”

„No lelkem efajta a kulacsikus betegség is.” Amint a lunatikus embert vonza magához álmában a telt hold, épen úgy vonz magához téged is a telt kulacs, mikor alszol. A mult éjjel is el volt függönyözve a kulacs; nagy lassan felkeltél ágyadból s kísértetiesen lebegtél a fogas felé, ott a kulacsot megfogtad, kebledre szoritottad oly szerelmesen, hogy engem, egyetlen törvényes feleségedet még úgy soha. Aztán száját szájadhoz víve, kiittad belőle egy cseppig, tudod: egy cseppig. Aztán megint lefeküdtél. És mégis engem gyanúsítasz! Óh jaj nekem, gyöngé aszszonynak! !

„De hát mért nem költesz fel ilyenkor, hogy legalább magam győződném meg róla?”

„Próbáltalak már, de nem bírlak felkölteni, olyan mélyen alszol. Hiába neked szó, hiába lárma, fel nem ébredsz. Már a jövő éjszaka egy dézsa vizet teszek ágyad elibe, hátha attól felébrednél?”

„Inkábbegy dézsa bort, óh asszony! mert a vízzel megölsz!”

— — — — —

Dacára a kriminális időnek, dacára a térdig érő sárnak, kántor uram pincekulacsos és kulacsos felfegyverkezve habuckolt ki a pince felé. Útközben folytonosan azon törte a fejét, vajjon csakugyan lehetséges-e az a kulacsikus betegség?

„Nem hiszem! nem hihetem! punctum! Engem az az asszony csak bolondít! Megállj asszony! majd a végire járok én a dolognak: felfedezem a turpisságot! Igen, mert itt turpisságnak kell lenni. Punctum!” Míg ezeken jártatta elméjének kerekeit, egész öntudatlan állapotott meg egy pince előtt, épen úgy, mint a szamárnak szokott állapotni azon a helyen, ahol többször jól tartják. Principálisának, főtisztelendő plébánosának pincéje volt ez. És itt egy nagyot sóhajtván a fáradságtól, még mindig az előbbeni dolgokon jártatva esztét, rávágta hangosan: nem igaz! punctum!

A plébános úr (aki közbe legyen mondva, mindazoknak a virtusoknak, melyekkel kántor uram díszkedhetett, a superlativusával bírt) meghallva e hangokat pincéje előtt, kitekintett s rákiáltott a gondolkozó mesterre: „no koma, mi nem igaz?! . . .”

A kántor felijedt merengéséből e hangokra. Szinte maga is elrestelte, hogy ilyen bolondságon úgy el tud gondolkozni s azt felelte a főtisztelendőnek, hogy az nem igaz, hogy most jó idő van.

„No az már csakugyan nem igaz!” mond mosolyogva a fölszentelt élő borkulacs. „Hanem hát az igaz, hogy nekem jobb borom van, mint kántor uramnak. Térjen csak be s kóstoljuk meg!”

A kántor úgy cselekedett. Az már igaz beszéd! . . . nem úgy mint a feleségéé.

(Vége köv.)

Illyés János.

Uti képek.

II. Egy kárpáti kirándulás.

Sűrű, nehéz köd ült a tájon, midőn odahagytam a poprád-felkai állomást; a hótakarta hegyek szürke fátyollal voltak bevonva, s mintha ez óriások el akarták volna rejteni fenséges szépségöket, komor felhőkkel takarák el kéklő ormaikat.

A szokatlan zord tájék, a messziről kitetsző tülevelű fenyők éles susogása, a tarlott bokrok felett sivitó szél kínos zizegése igazán kellemetlen benyomást tevének reám. Mily óriási az ellentét az én szülőföldem és e zord vidék között! Lelkem önkéntelenül odarepült, hol dajkám ringata, hol először ejtém ki e szót: apám! Látám magam előtt a kékelő szőlőhegyeket, hallani véltem a szüretelő leányok édes dalát, majd a hazatérő gulya kolompjait; odaképzelm magam a susogó tölgyek alá, oda a pázsitos rétre, hol szebbnél-szebb virágok terjesztik szirmaikat, hol a csicszergő kis madár dalát annyiszor hallgattam, hol minden víg életet, kedvet lehel. . . míg itt előttem egy ködfelleg, melyből a tájékozatlan útas alig tud kibontakozni; néhol csak az örökzöld fenyőket lehet látni, melyek éles hangjokkal szinte boszantják az embert; másutt meg a kopár sziklákat, melyeknek ördögien borzalmas képe félelemmel tölté el szívemet.

Merengésemből kocsisom hangja ébresztett fel: „megérkeztünk!“ Dacára az út fáradalmainak, csak igen kevésé valék eltörődve, s gyors léptekkel siettem előre megrendelt lakásom felé, mivel némileg mégis ki kellett nyugodnom magamat, hogy a holnapi kirándulásban teljes erővel vehessek részt.

(O)-Tátrafüred első pillantásra is megragadta kedélyemet; a csínos, svájci modorban épült villák, bár a nagy köd miatt alig voltak láthatók, ízléseseknek tünnek fel. Ezek, aztán a fürdő közepén levő szökőkút magasra szökő vize és a templom körül levő szép rondella, elosztaták némileg a kedvezőtlen benyomást, s mntegy előre sejtve a következő nap élvezeteit, víg kedélyvel tértem nyugalomra.

Korán volt, midőn felébredék; a balzsamos levegőt, melyet a fenyők lehelnek ki, kéjjel szívtam magamba, s a csipős reggeli szellő, mely pajzánul játszadozott az ablak függönyeivel, egészen új életre teremté. Midőn a szabadba értem, a társaság már indulni készült. Körülnézvén, felséges jelenetet pillantottam meg. A távoli hegyek felett megláttam a napot, amint megindult ragyogó pályáutján s kiterjeszté gyémánt-palástját a mindenség felett; még halvány sugarai — mint a smaragd és topáz fénye a gyémánt esiszolt lapjain — megtörének a tetőkön csillogó hó ezernyi parányain, a fenyves közepén tova sikamló kis csermely locsogó hajkait pedig rózsaszínűvé festék be. E patakosa hűs vizében számos apró hal vickádozott; a fölé hajlongó fenyők levelei szokott, túlvilágias zenéjüket előidézve simultak egymáshoz. Mindezek együtt boldogsággal tölték el szívemet s akaratlanul is imára nyíltak ajkaim.

Valóban, kit nem tanított meg a vész, hogy Urához forduljon; ki feledi istenének szent nevét, ide . . . óh! a természet kebelére jöjjön, s ennek fensége megtanítja a

mindent intező szellem imadására. Nézd a piciny fűszált, melyet pajzán szellők csókdosnak! . . . az Ő hatalmát hirdeti; nézd az óriási fenyőket, melyek évszázadok óta dacolnak a vihar tomboló erejével! . . . az Ő teremő erejének nagyszerű alkotásai; hallgasd a kis madárkát, melynek dala oly bűbájosan szól! . . . az is Őneki ad hálát csicszergésével, hogy felvirasztá az új nap reggelére.

Minden, de minden — kezdve a legparányibb porzsemtől avagy kavicstól az iszonyú sziklákig, százados fenyő-
kig — minden a leghatalmasabb Ur, a mi istenünk fenségét és végetlen jóságát hirdeti. . .

Sokaig merengtem volna még a kora reggel nagyszerű szépségében, ha vezetők nem adott volna jelt az indulásra. Sietnünk kellett, hosszú út állt még előttünk; lovainkra pattanánk s előre ügeténk. Vidám kedélyvel, megelőző napi gondolataimat és érzelmeimet egészen elfeledve, indultam el a társasággal. Célunk volt a Rózsa-menházig lovagolva a nagyszerű tarpataki vívezést megtekinteni; néhányan pedig még a lomnici csúcsot is meg akartuk mászni.

Az út valóban kellemes volt. Az erdők között új életre ébredt minden, s habár az őszi szél átjárta egész testemet, annyira el valék telve a vidék szemlélésével, hogy azt fel sem vettem.

Kis patakoeska fut az erdőn keresztül, elénkbe jő, majd ismét eltűnik előlünk . . . honnan ered? melyik forrásból buzog ki? . . . ki mondhatná azt meg? Talán annak a szép kárpáti tündérnek könyeiből jött létre, ki évszázadok óta siratja régi kedvesét; talán vize is e könyek miatt oly sósízű, talán színe is azért oly átlátszó? ki tudja azt? Hiszen itt minden tárgyhoz, minden fűszálhoz, minden fához, minden kősziklához szebbnél-szebb regék vannak fűzve. Az a szikla ott, mely úgy hasonlít egy emberalakhoz, vajjon mióta áll ott? hiszen már egészen be van fedve repkénnyel, s korhadt talapzatát zöld moha díszíti . . . erről is sokat beszél a rege. Hát arról az összenőtt két darab körül, mely a magas kőszikla-oromról néz le reánk, s mely úgy hasonlít két összeforradt szívhez? Ki tudná mindazt elmondani?

A tájék mind érdekesebbé lesz. Most felemelkedünk jó magasra, majd ismét alászállunk a völgybe; az út mellett ott piroslik gömbölyded gyümölcsével az áfonya, amonnan meg nagy esomóban tekint felénk a fekete szemű gyümölcs, mely táplálékát képezi a nyájakat ezen hegyekben őrző pásztoroknak. A növényzetten már meglátszik, hogy ősre hajlik az idő; az áfonya levelei összekunkorodtak, a virágok szirmai, melyek egész nyáron üde színnel bírtanak, most hervadva hullanak alá; a fűszálak sárgán bólintgatnak, köszöntgetnek az útatónak, illatuk már nem a régi, nem ifjak már, mint voltak néhány héttel ezelőtt, csak néhol akad egy-egy még zöldelő szál, mely mintha szégyelné, hogy elmaradt a többtől, pirulva dugja el kis fejét a többiek közé. . .

Haldoklik a fűszál, hervad a kis virág . . . álomra készül a természet.

De nem, nem egészen, a fenyők még mindig a régiék. Ha a tavasz eljő éltető balzsamával; ha a virág újlag kitarja majd szirmai: a nap akkor is örökzöld leveleire löveli éltető melegét; ha lehull a virág s elhervad a fűszál: még akkor is örökzöld levelek között süvölt el a fagyos szél.

Nem változnak meg ők soha . . . nem halnak el s nem is kell felébredniök sohasem!

Az út igen meredek helyre vezet; az eddig elég széles járható tér folyton szűkebbé lesz, míg végre oly kis helyre szorúl, hogy két ló is alig képes egymás mellett elmenni. Hegysziklák állják el útunkat, melyeknek százados fejét benötte a lágymoh, agg halántékaik körül hervadhatlan koszorút font az örökzöld repkény.

Végre felérünk a tetőre, nagyszerű kilátás tárul elénk. Ott lenn a völgyben egy magas sziklabéretetűn áll a *Rózsamenház*, mely a köd által vont szürkületben úgy néz ki, mint egy őskori lovagvár, mint egy rablóvezér tanyája, ki ide a rengeteg erdők közé menekült az üldöző hatalom elől. Alatta ott kanyarog örvényes habjaival a *Tarpatak*, mely egy oldalról megközelíthetlenné teszi e lakot; távoli moraja alig tud elhatni, füleinkbe; zúgó mormogása úgy hallatszik, mint kis gyermeket altató dajka gyügyögtető danája. Altató dana a pataké is, altatja a természetet.

Leszállván a völgybe, örvendetes meglepetés ért, mert rablóvár helyett, hol kegyetlen haramiák kínozzák foglyainkat, jó magyaros vendégfogadót találtunk, hol valóban igen kellemesen pihentük ki a lovaglás fáradalmait. Pihenés után gyalog indulánk az innen alig tíz percre eső *tarpataki vízesés* megtekintésére.

Tarpatak! szeszélyes, de mégis nagyszerű játéka a természetnek! a te képed örökké élni fog emlékemben. Ha látunk egy lángészalkotta művet, melybe az egész lelkét lehelte s melynek nagyszerűsége a képzeletet s vele együtt a halandót egy szebb világba készíti repülni; ha hallgatjuk egy ihletett költő alkotását, mely fenséges eszméivel eltölti a lelket s megtisztítja a földi sártól: óh mondjátok! vajjon nem örökre kitörülhetlen az szívünkben, mit akkor éreztünk?

Óh mondjátok! vajjon kimosódhatik-e szívemből az a benyomás, amit akkor érezek, amidőn minden lángész forrása, az isten egyik legfelségesebb alkotását szemlélém? Nem, sohasem fogom feledni ama nagyszerű képet . . . ott álltam a zuhatag felett egy gyöngye hidaeskán; láttam, mint hánytörög alattam az óriási szenvedélyű folyó, tajtékozójabajaival meg-megverdesve a rendíthetetlen sziklákat; hallottam, mint ordít oroszlantorokkal, mintha kitörni akarna keskeny medréből, hogy megboszúlja magát mindazért, mit évszázadok óta fogságában szenvedni kénytelen vala; mint sikamlilik tova az óriási szikla tetejéről, s vak dühében nem látja az alatta tátongó iszonyú mélységet, melybe botorúl rohan . . . alábukott, egy rettentő jajgatás, mintha milliónyi ember kiáltana segélyért, még egy óriási jaj s aztán . . . égő homlokokra hullanak a szikla-óriások erején megtört vízpárák: a megölt Tarpatak permetező vércseppjei.

Láttalak Tarpatak! láttalak, hogy soha el ne feledjelek; láttalak s magam elé tudom képzelni magát a Niagarazuhatagot is, mert hiszen csak te lehetsz ahoz hasonló.

Láttalak és szünet nélkül magasztalom fenséges alkotód hatalmát és dicsőségét, mely olyan csodaműveket képes teremteni, mint te vagy.

(Folyt. köv.).

Mezőssy Béla.

Kisfaludy Károly, mint a magyar vígjáték megteremtője.

(Folytatás).

Lapunk szűk tere nem engedi meg, hogy Kisfaludy összes vígjátékaira kiterjedjek; de meg felesleges is lenne többet részleteznem, mint amennyiből kitűnik, hogy ő igazi alapvetője vígjátékírodalmunknak. Hogy azonban megismerhessük Kisfaludyt teljesen, nem fogom mellőzni kevésbé sikerült vígjátékait sem, hogy így megismerhessük gyenge oldalát is.

Első vígjátéka Kisfaludynak — idői sorrend szerint — a „Kérők“ című, melyet 1819-ben írt. Már e darabjában fényesen tündöklék elénk vígjátékírói tehetsége, ámbar ugyancsak e műve gyenge oldalát is feltárja azon hibákkal, melyek különböző mértékben bár, de feltalálhatók többi vígjátékainak nagyobb részében. A „Kérők“ című vígjáték tartalma következő:

Baltafy, nyugalmazott kapitánynak van egy leánya Máli s két fogadott gyermeke, Károly és Lidi. Károly és Máli szeretik egymást, s bár kölcsönösen meg vannak győződve szerelmükről, soha sincs nyugtok; hol egyik, hol másik támaszt kételyeket. Ilyenkor rendesen az ügyes és vállalkozó szellemű Lidi lép közbe s hozza rendbe dolgaikat. Most az egyszer azonban igazi veszély fenyegeti a szerelmeseket. A kapitány ugyanis két kérőt jelent be Málnak, kik közül választania kell: az egyik kérő Perföldy Tóbiás Jakab (juris utriusque et philosophiae doctor és felesküdt ügyész), a másik pedig br. Szélházy. Máli és Károly egészen oda van e szörnyű hírtől, de Lidi most is segélyökre siet s megmentésök végett azt a csel szövi, hogy a kérők előtt magát fogja a kapitány leánya gyanánt megismertetni. A csel csakugyan sikerül, Ferenc káplár segélyével, ki a tőle kérdezősködő kérőkkel elhiteti, hogy Lidi a kapitány leánya s hogy a kapitány csak próbára akarja tenni a kérőket, midőn Málit vallja előttök leányának. A kérők tehát mindketten Lidinek udvarolnak, s midőn végre Baltafy felkéri Málit, hogy választana a kérők közül, elszörnyűködve látja, hogy mind a két kérő Lidi kezéért eseng. Most már Lidi felvilágosítja a kapitányt s a kérőket az általa szőtt esetről. Szélházy, megtudva a tényállást, rohan Málihoz s kéri kezét, de kosarat kap; Perföldy azonban megmarad Lidi mellett s őt meg is kapja feleségül. Befejezésül a kapitány ezen szavakkal adja áldását Málira s Károlyra: „Vegyétek egymást és éljete a haza javára s dicsőségére!“

Mint a tartalomról is látszik, az egész vígjátéknak központját a Lidi által szőtt csel képezi, mely mindenestre elég erős alapja a bonyodalomnak; mert — ismerve a kérők egyéniségét — nem is lehet feltételezni, hogy a csel ne sikerüljön. Szélházy előtt feltűnik ugyan, hogy Baltafy katona létére ily fogással akarja leánya kérőit kiismerni (II. felv. 5. jel.); Perföldy azonban, a kipróbált prókátor és doctor philosophiae, nem is gondol arra, hogy a leánycsere háló a kérők részére.

E vígjáték szereplői különben oly tipicus alakok nagyrésztben, hogy már magok biztosították a hatást. Perföldy hű kinyomata azon kor ügyvédeknek; testestől-lelkestől

hazaí, küzd a zengzetes magyar nyelv diadaláért, de beszéde azért tarka a sok latin szótól. Ügyvédi stílját ismertesse meg a kapitányhoz intézett levele: „Spectabilis kapitány úr! Minthogy a házi circumstanciák úgy hozzák magukkal, hogy a házassági vinculumba lépjek, tehát voluntarie szememet az úr kisasszonyára vettem és vele az élet tengerén keresztül navigálni eltökélém. Azért humillime jelentem, hogy első Septemberre praefigáltam a terminust, legottan az oculatát elvégezvén, a matrimonialis documentumokat mindjárt solemnisalni és authenticálni fogom. Különben magamat recomendálván“ stb. Lidinek egész bizalommal vallja meg, hogy „szívét még eddig conserválta et sic porro nem is emlékszik, hogy valakit sincere szeretett volna kis kutyáján kívül.“ Hogy mennyire életből vett alak Perföldy, mutatja azon körülmény, hogy benne sokan Nagy Istvánra ismervén, megtámadták érte Kisfaludyt¹⁾.

Nem kevésbé sikerült comicus alak br. Székházy, ki igazi példánya az azon korbéli üresfejű és zsebű, szélhámos, idegen nyelvet és szokásokat majmoló mágnásainknak. Külsejét Ferenc kápiár így írja le: „tarkás fején egy kis csúcsos kalap, az orrán egy pár téli ablak, kifúclott dereka és igen bő vászonnadrágja van“ (I. felv. 5. jel.). Érdekes, hogy hogyan adja elő külföldi útazása alkalmából szerzett gazdag tapasztalatait Károlynak: „Gondolja az úr! Olaszország szélén! Hah! rettentő dolog! Kocsim felfordult, eltört és nekem egy egész félóraig gyalogolnom kellett! Velencében, Rómában, Párisban sokat, sokat láttam. Velencében egy gyönyörű leányt láttam. Rómában igen édesen aludtam, Párisban kitűnő ebédet ettem!“ (II. felv. 5. jel.). Ezek hát a külföldön szerzett tapasztalatok! Hogy mennyire az anyagi érdek embere, mutatja azon körülmény, hogy, bár jobban tetszik neki Máli, de mert pénzre van szüksége, csak sajnálkozással tekint reá; no mert azt hiszi, mint hiú ember, hogy Máli halálosan szerelmes belé. „Mint áll a szív környéke? — kérdi Málitól — sajnálom, hogy ily szomorúságot okozok a kisasszonynak, komor tekintete nyilván elárulja csendes szerelmét; de ne tulajdonítsa nekem, óh ne az én jó szívemnek; én tisztelen, becsülöm, sőt szeretem is a kisasszonyt; hanem a sors! a körülállás! Ach!“ (II. felv. 5. jel.). Külföldieskedését mutatja azon jelenet is, midőn sajnálkozással értesül arról, hogy Lidi nem beszél franciául. Óh! mert franciául sokkal szebben tudna szerelmet vallani.

Margit, Baltafy néne is igazi Éva-utód; benne feltekinthető az öreg asszonyok minden rossz tulajdona. Legnevetesebb bőbeszédűsége; a megérkezett kérőket így akarja mulattatni: „Én tek. nemes nemzeti és vitézlő Kukoróczy úrnak, több nemes vármegyének, az első közül való tábla bírójának hátramaradt özvegye vagyok, mindjárt elbeszéllem egész életünket. Én születtem. . .“ S el is beszélné egy szuszra 60 évi élettörténetét, ha öcsese félbe nem szakítja. Málit így oktatja: „Máli! tudod! aztán sírj, érted? Mikor engem szegény boldogult uram elvitt, 12-szer elájultam, többször is elestem volna, de jó helyt nem találtam és a szép ruhámat féltettem.“

Általában e vígjáték szereplői, mind élénk comicus

alakok s csak növelik a hangulat érdekességét s a folytonos derűtséget, melyet maga a csel s az abból folyó comicus helyzetek s fordulatok idéznek elő. A bonyodalom megoldása is szerencsés, mert az igazi szerelmesek (Károly s Máli, Lidi s Perföldy) egymáséi lesznek; a pénzért nőstül br. Székházy szégyenletesen sül fel.

Sokban hasonlítanak a „Kérőkhöz“ a „Szeget szeggel“, a „Gyilkos“, a „Hűség próbája“, a „Fösvény“, „Három egyszerre“ című kisebb vígjátékok és a „Leányörzö“ című nagyobb vígjáték. A comicum alapját ezekben is épenúgy, mint a „Kérők“-ben csel képezi; tehát a motívumot, a cselekvény rugóit külső körülmények alkotják, nem lélektani alapon, a szereplő személyek jelleméből fejlődnek azok. A „Szeget szeggel“ című vígjátékban az átöltözködés képezi a csel; ezen alapul a bonyodalom s a kifejlés is, amennyiben az átöltöztet leveletése után bekövetkezik a felismerés. A „Gyilkosban“ is a főszereplő átöltözködése által szőtt csel, illetőleg cselek képezik a comicumot; Sándor u. i., hogy atyját rászédje, most mint báró, majd mint lengyelzsidó jelen meg atyja előtt, hogy tőle pénzt csikarjon ki. A „Hűség próbája“ című vígjátékban Mátyás király bohóca; a „Fösvényben“ a vándor színész; a „Három egyszerre“ című vígjátékban pedig az álvadász csele képezi a comicum alapját.

Vannak azonban Kisfaludynak olyan vígjátékai is, melyekben a comicum lélektani alapon nyugszik; nem külső körülmények, talán félreértések hozzák azt létre, hanem a szereplő személyek jelleméből következik az önként. Ha megnézzük pl. a „Betegek“, „Leányörzö“ és „A kénytelen jószívűség“ című vígjátékokat, látjuk, hogy azokban az egész cselekvénynek pszichológiai alapja van; a cselekvény minden egyes szála a jellemekben gyökerezik. A „Betegekben“, Rudházi és Kistelky beteges képzelődése képezi a vígjáték alapját; a „Leányörzöben“ pedig Sziklász nyújtja az alapot, ki ahelyett, hogy hűségesen megőrizné a gondjára bízott Nellit, maga is szerelmissé lesz s nőül veszi gazdasszonyát. Sokkal jobban lett volna itt keresztülvie az alapeszme, ha Sziklász bukása is azzal lett volna kapcsolatban; nevezetesen, ha ő is Nellibe lett volna szerelmes, nem pedig gazdasszonyába. „A kénytelen jószívűségben“, mely egyike Kisfaludy Károly legérdekesebb szövevényű vígjátékainak, a jellem-comicummal az öreg gróf Erényinél találkozunk. Ő nem nézheti el, hogy öcsese szegény feleséget vegyen, de ő maga, öregsége dacára is kész egyszeri találkozásra beleszeretni, a jó családból való, de szegény Idába. Öcsésének megtiltja átok alatt, hogy nőül vegye Idát; maga azonban feleségül akarja venni titokban. Öcsésére igen neheztel, de midőn kívül turpissága s Idával titokban folytatott szerelmi viszonya: kész megbocsátani öcsésének s beleegyezni Idával kötendő házasságába.

Nagyobb szabású vígjátéka Kisfaludynak az említettek-nél, a „Pártütők“ című, melynek tartalma következő:

Hajnalfynak, egy magányba vonult kereskedőnek fogadott gyermekei: Elek, Mili s Róza, tudván azt, hogy Hajnalfy lelkes barátja a magyar színészetnek; nevenapja alkalmából műkedvelői előadással akarják őt meglepni s az előadásra Schillernek „Armány és szerelem“ című művét

¹⁾ Toldy F.: „Irodalmi társas köreink emlékezete.“ Kisf. társ. évl. 1875. X. k. 220. l.

választották. Hogy az előadást megtarthassák, Elek meghívja barátait a közeli városból, közreműködés végett: Élesdy Lajos hadnagyot, ki Milinek és Tóházy Károlyt, ki Rózának kedvese. Élesdy s Tóházy levélben értesítik menetelökről; e levél azonban vesztökre szolgált az ifjú műkedvelőknek. A kántor u. i., kinek a levél át lett adva, hogy Elekhez vigye, nem rendeltetési helyére vitte, hanem a bíró uramhoz. A bíróné kérelmére a levelet felbontják s abból a következőket olvassák: Kedves barátom! Vettem leveledet, nagyon örülök azon planumnak, melyet velem közlöttél és szívesen segítlek abban; mihelyt a nap lehanyatlik, kocsira ülünk és hozzád sietünk. Már én a járást tudván, társaimmal látatlan beszököm. Ha a dolog jól elsül és a major Luizájával a mérget szencsésen megitta, vígan töltjük az estét. A praesidenst megragadtam; nem akart ugyan olyan későn jönni, de szép szavakkal rávettem: csak ő legyen köztünk, majd elfelejti gondját. A Marschall kalb, alios bornyú, mediciniroz ugyan, de a pisztolyt mégis mellének szegezem; az öreg muzsikusnak készíts jó bort, hogy elfelejtse leánya halálát. „Holnap tüzelünk . . .“ stb. Lett általános felháborodás a bíró házában, ezek hallatára; a levélben az „Armány és szerelem“ című drámára vonatkozó célzásokat mind igaz, megtörténendő ténynek gondolják. Legalább is pártütés van készülöben! — mondták a tudákos tanácsosok. Hogy nézhetné azt el a falu tanácsa, mikor ölés, rablás s pusztítás fenyegeti a falut. Összegyűjtik hát az egész falut, s a műkedvelőket elfogják, épen akkor, midőn már az előadáshoz készülnek; sőt még Hajnalnyt is magukkal vitték. Körmösdy táblabíró elé. Itt aztán nagynehezen sikerült felvilágosítani a táblabírót s a falusi tanácsot a félreértésről.

(Folyt köv.)

Szakal Károly.

EGYLETI ÉLET.

a) *A jogász-egylet* kitűzte pályakérdéseit a következő tételekben:

1. Világosították meg, vajjon nemzetközi beavatkozásoknak van-e helyök s ha van, mily körülmények között s mily feltételek alatt? Vajjon e kérdés körül mennyiben térnek el a jogbölcészeti szempontok a tételes jogtól? Az európai hatalmak közül, mely hatalmak s mily mérvben éltek vissza a beavatkozási joggal a 19. században? Jutalma 25 frt.

2. A magyar törvényhozás közgazdasági működésének főbb eredményei 1867—1885-ig s azok méltatása. Jutalma 30 frt.

3. Indokolható-e jogbölcészeti szempontból a házastársak elválása? s ha igen, fejtsenek ki a főbb indokok! Jutalma 30 frt. Beadási határidő mindháromra nézve 1887. április 1-én.

Megemlítjük egyúttal, hogy ez egylet közelebb kinyomatta célszerűen módosított alapszabályait.

b) *A kölcsönpénztár* szintén ki fogja nyomtatni nem régen átalakított alapszabályait, melyek hivatva lesznek arra, hogy az eddigi tömeges kötvénymegsemmisítéseknek s így a tőke folytonos csökkenésének elejét vegyék.

APRÓ HIREK.

— *A magyar ev. ref. egyház egyetemes conventje*, okt. 23-án tartott ülésében, alig egy pár jelentéktelen módosítással elfogadta a theologiai vizsgálatok tervezetét, melyet julius elején, Szász Károly, dunamelléki püspök elnöklete alatt készítettek az öt akadémia küldöttei. Kimondták egyúttal, hogy a jövő 1887/8. tanévben léptetik életbe. Hogy a tervezet egyik oélját: a tanárok választásánál eddig gyakorolt eljárás javítását, illetve átalakítását a jelen tervezettel, immár szabályzattal nem fogják elérni, azt bizonyosnak tekintjük. A lelkészképesítő vizsgálatok azonban az eddigittől némileg különböző rendszerben fognak történni. Kívánatos volna, hogy a szabályzat azon pontja, melyszerint az első és második képesítő-vizsgálat között csak egy évi gyakorlati működés kívánatik, a főtiszt. tiszáninneni egyházkerület által kiterjesztetnék azokra a sárospataki theológusokra is, kik már nem fognak tehetni alapvizsgálatot, tehát a jelenlegi IV., III., II. évesekre. Eziránt különben annak idejében lépéseket fogunk tenni.

— *Akadémiai ifjúságunk* folyamodványt nyújtott be a nagy- és tek. köziskolai székhez, mint a főiskolai énekkar főhatóságához, az énekkari alapszabályok egy pontjának megváltoztatása iránt. Az illető pont szerint ugyanis az énekkari bizottság tagjai ünnepválasztáskor öttel előbb tételnének sorshúzás útján megállapított helyöknél. Így tehát a jelen évben mindig a karelnök lenne az első eligens. Felmenne elnöki fizetése vagy 250 frtra. Teljes bizalommal reméljük, hogy a nagy- és tek. köziskolai szék át fogja látni kérésünk jogos, igazságos és méltányos voltát és nem fogja a karelnököt olyan kiváltsággal felruházni, mely azoknak, kik épen oly érdemeket szereztek jó legatiók élvezésére, nagy károkat fog okozni.

— *Főiskolánk múlt évi széniora*, Horváth György, jelenleg a zürichi egyetem hallgatója. Sok sikert és szerencsét kívánunk nemes törekvéséhez! Midőn megemlékszünk ez örvendetes dologról, alkalmilag lehetetlen ki nem nyilvánítunk afeletti sajnálatunkat, hogy nálunk semmi lépés nem történik a külföldi egyetemek látogatásának előmozdítása végett. Más theologiai akadémiákról minden évben 4—5 végzett theológus időzik külföldön, Patakról még nem is minden évben akad egy-egy. Elmaradunk, ha csak így haladunk.

— *A francia nyelv* tanulására összesen tiz gimnáziumi tanuló jelentkezett, kik közül heten kezdők, hárman pedig haladók.

— *Siposs Bertalan*, II. gimn. oszt. tanuló a szüreti szünidőn, Gyulaházán (Szabolcsm.) meghalt. Béke poraira!

Tartalom: „Több krisztusi érzületet!“ Cato. — „Nyilt levél Krausz Jenőhöz.“ Kálmán Farkas. — „A mumia“ (Franciából). R. L. — „Az élet egy esermely. . .“ Csik Dániel. — „A kulcsikus“ Illyés János. — Úti képek. II. „Egy kárpáti kirándulás.“ Mezössy Béla. — „Kisfaludy Károly, mint a magyar vígjáték megteremtője“ (Folytatás). Szakal Károly. — „Egyleti élet“ — „Apró hírek.“ —

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

A legációkról.

E lapok mult számában említve volt, hogy az akadémiai ifjúság egy legáció-választási ügyben folyamodványt nyújtott be a nagytiszteletű és tekintetes köziskolai székhez. Kérelmünk elutasított s ifjúságunk tagjainak most már csak az a teendőjük, hogy teljes tisztelettel hajoljanak meg e határozat előtt s beletörődjenek az ezáltal szentesített szabályzatba, bármily kedvezőtlen is az sokunkra nézve. Bevégzett ténnyel állván szemben, veszem a dolgot én is úgy, amint van és csak általa felköltött gondolataimat fogom előadni, amelyek — előre is kijelentem — abban összpontosúlnak, hogy a legációk rendszerében bizonyos változtatásokat tartok szükségesnek.

Hogy az énekkar hivatalnokai a legáció-választások alkalmára előjoggal ruháztattak fel, azt — minden egyéb körülménytől eltekintve — kedvező előjelnek tekintem arra nézve, hogy még más reformok szükségessége is nemsokára elismertetik s azok létesíttetnek is. Mindnyájan tudjuk, hogy a legáció-választók vagy eligensek sorrendje sorshúzás útján állapítatik meg; külön húzatván a kitünő, külön a dícséretes és ismét külön a kielégítő osztályzatúak. Ez a megkülönböztetés igen helyes, de én még nagyobb mérvűt óhajtanék. Én ugyanis némileg különösnek találom azt, hogy egy olyan eligens, akinek minden érdemjegye kitünő, történetesen, ha rosszul húzatik, utána van például egy olyannak, aki mindössze három tantárgyból colloquált s mindenikből csak jelese van. Történt olyan eset, hogy egy ilyen 3 jeleses IV. éves hittanhallgató első diák volt. De még azon esetben is, ha egy érdemjegye sem hiányzik, méltánytalanság történik avval, akinek mindenből kitünője, így tehát 6—7 fokkal jobb osztályzata van.

Ez még azonban nem a legkülönösebb eshetőség. Van még furcsább is. Valaki jeles tanuló, de jelesei mellé véletlenül dícséretest kapott valamelyik tantárgyból; könnyen megtörténhetik, hogy utána eligál egy olyannak, akinek van három jója, a többi tárgyakból pedig vagy nem is állott colloquiumra, vagy — ha meg is próbálkozott vele —

készületlensége miatt visszautasított, esetleg kétszer is. Noha amannak 9—13 fokkal még azon esetben is jobb indexe volna, ha ennek minden tantárgyból sikerült volna egy-egy jót szerezni.

Az ilyen esetek kikerülése végett, én részemről legjobbnak tartanám, ha érdemsorozat állapítatnék meg a szorgalom eredménye alapján és az electió e sorozat szerint történnék, mindazáltal némi kivétellel, amiről később fogok szólni. Azok pedig, akik egy vagy több tantárgyból nem colloquáltak, minden egyes hiányzó érdemjegy után öttel hátrább tétetnének. Mert hiszen, ha valaki januárban, illetőleg júniusban betegség által akadályoztatik a colloquálásban, van annak elvégzésére elég ideje húsvétig, illetve szüretig. És még így is előnye van azok felett, akik rendes időben, egy hónap alatt teljesítették ebbeli kötelességeiket, mivel ő legalább is másfél hónapnyi idővel rendelkezik az elmulasztottak helyre pótlására.

Most pedig lássuk az érintett kivételt! Mint-hogy közönségesen elismert dolog az, hogy nemcsak a calculus teszi az embert, hanem valami egyéb is, s valóban gyakori eset az, hogy egy gyengébb osztályzatú egyén sok tekintetben felette áll egy jobb osztályzatú kartársának: én igazságosnak tartanám bizonyos kiváltságok adását. Ez irányban az első lépést már megtette főiskolánk mélyen tisztelt tanári kara akkor, amidőn az ifjúsági énekkar hivatalnokaira nézve kimondta s ez egylet alapszabályai közé iktatta, hogy az illetők a legacionális névsorban öttel előbb tétetnek a sors által nyert helyöknél. Ilyen előnyben kellene részesíteni (ha már néhányan részesíttetnek) az ifjúság kebeléből még másokat is, és pedig első sorban a „Magyar irodalmi önképző-társulat” hivatalnokait. Ma már úgyis ezen egylet játszsza a vezérszerepet az ifjúság között. Hathatósan elősegíti tagjainak szépirodalmi és tudományos munkálkodását, közlőnyt tart fenn, néha ünnepélyeket rendez, sőt már országos emlék-ünnepen is résztvett. Bizony megérdemelne egy kis anyagi jutalmat is! Aztán az ifjúsági és olvasóköri elnök, az ifjúsági könyvtárnok, a jogász-elnök szintén megérdemelnék, hogy olyan előjoggal ruháztassanak fel, mint a karelnök; s amennyire ismerem

ez egyes hivatalokkal járó teendőket, határozottan állíthatom, hogy legalább is annyi teher hordozása volna azzal jutalmazva, mint a karelnöké.

Ezen módozatokat vélem én az igazságossággal és méltányossággal leginkább összeillőknek és nem is hiszem, hogy ezek keresztülvitelét valami gátolhatná. Elvégre is a legáció jótétemény, melyben mindenki részesül s méltó, hogy az érdemeiből bővebben részesüljön belőle. És épen ezért remélem, hogy az ifjúság tagjai közül sem sokan találkoznának olyanok, akik ezen minden jogos érdeket kielégítő módosításokat örömmel ne fogadnák.

Volna még egyéb változtatni való is a legációkban. Sok a legáció, kevés a legátus. Ez utóbbi bajon csak az idő segíthet, de az előbbinek igen egyszerű gyógyszere van. Ha némely helyek, melyek egymáshoz közel vannak s most külön legátust járatnak, összezsugoroltatnának: kettős előny éretnek el. Egyrészt a jövedelmezőbb legációkká válnának, másrészt meg nem kellene gyermekeket is felhasználni szószéki szolgálatra.

Ha nem volnék meggyőződve a felől, hogy „szelet vetvén, vihart fogok aratni,” mondanék még néhány szót két legacionális sajátság: a specifikáció és főképen az úgynevezett beírás ellen. De mivel indokolásomban példákra kellene hivatkoznom, márpedig „nomina sunt odiosa” — elégnek tartom a magam részéről azt kijelenteni, hogy azok megszüntetése nagy örömeimre szolgálna.

Közönséges egyházi beszéd.

Alapige: Máté XXIII. 24. Vak vezérek, akik megszűrik a szuuyogot s elnyelik a tévét.

Általános jellemvonása minden korszaknak, hogy az illető kor jobbjai soha sincsenek megelégedve az akkori időkben élőknek, azaz kortársaiknak erkölcsi állapotával. Mindig azon panaszkodnak, hogy az ő koruk roppant elfajult, még egy korban sem tért le az emberiség az istennek útjáról annyira, mint épen az ő idejükben. Bánatos borongással elmélkednek a felett, hogy mi lehet e folytonos hanyatlásnak, nagymérvű sülyedésnek indító oka? Végre is abban kénytelenek megnyugodni, hogy ez megfejt-hetetlen; de hogy való, azt teljesen bizonyosnak tartják s folytonosan példányképpül emlegetik a régi jó idöket, amidön más idök, más emberek léteztek.

Pedig hát ezeknek a siránkozóknak többnyire nincs igazok. Egyik kor lehet ugyan erkölcstelenebb, mint a másik; de az semmiesetre sem igaz, hogy az emberiség folytonosan visszafelé menne az erény útján. A történelem meggyőzőleg bizonyítja, hogy gyakran megtörtént már az az eset, melyszerint egy későbbi korszak sokkal magasabb színvonalú erkölcsi-séggel igyekezett betölteni emberi hivatását, mint egy megelőző. Az említett téves nézet okát abban kereshetjük, hogy változván az idök, mi is változunk azokban. Gyermekek s ifjúkorban még mindenki egészen másképen vélekedik bizonyos dolgokról, mint öreg korában. Az ifjú még vidám, elégedett szemmel tekint mindent, felette hajlandó más hibáinak

elnézésére s elég könnyű vére van arra, hogy ő is kövessen el hibákat; de amelyeket, mint öreg, való-ságos bűnöknek tart s a saját tetteit rendesen elfeledvén, komor szemmel, rideg elmével szemléli a jelent. És nagyban sopánkodik a felett, hogy a mai fiatalság milyen laza erkölcsiségű és könnyelmű gondolkodású az ő kortársaihoz képest.

Némelyek azonban nem mennek ennyire. Ők csak annyit állítanak, hogy az ő fiatal korokban bizonyos jellemző hibák nem léteztek, amelyek most általánosan el vannak terjedve; vannak egyes bűnök, tévedések, melyek az előbbi időkben nem divatoztak annyira, mint most. És nekünk is el kell ismernünk, k. h.! hogy ezek igazságot szólnak. A megszokás hosszú útján némelyik kor elsajátít valami olyan tulajdonságot, amely aztán jellemvonásává válik, mivel más korokban csak igen kicsiny mérvben uralkodott hozzáképest.

Nézzük például saját korunkat! Ennek is vannak ily megkülönböztető sajátságai. Ilyen a többi között az is, hogy ma minden ember azt hirdeti, hogy ő benne nincs hiba, ő gáncs és kifogás nélkül való igaz ember. De e nagyhangú dicsekvés mögött nagy bűnök rejtőznek igen soknál, amelyek elfedésére jelentéktelen jótetteket igyekeznek felhasználni. Világítsuk meg ez állításunkat! tárgyaljuk e kérdést bővebben! Mit is állítunk tehát? Nemde azt, hogy *korunknak egyik jellemző vonása az, miszerint kicsiny erényekkel takargatja nagy bűneit?* Önként azon kérdés jó ajkainkra, melyek tehát azok a kicsiny erények s melyek azok a nagy bűnök? Minthogy azoknak teljes sorozatát kimeríthetni emberi erőnek nem adatott, csak arra merek vállalkozni, k. h.! hogy azokat nagy vonásokban tüntessem fel előttetek életből meritett példáimmal. Azután pedig azt igyekszem kimutatni röviden, mily eszközökkel érhetjük el azt, hogy ezen szomorúan jellemző vonás lassankint kiirtassék e kor emberei közül, mi közülünk.

I.

Ha körülnézünk társadalmunkban, igen sok embert látunk lelkesülni nemes célokért, magasztos eszmékért és valóban igazi örömmel telik el kebelünk a lelkesedés-szülte mozgalmak láttára. Teljes odaadással, ernyedetlen kitartással foly az elv-harc, mely aztán gyakran anyagi áldozatokat is követel a küzdelem részeseitől. Az önzetlenség, melyet ilyenkor tapasztalunk, bámulatunkat költi fel. Szívünkben dicsőítjük ama jeleket, ama nagyokat, kik ez önzetlenség világban áldozni mernek önzetlen célokért. Kicsiny összegek ajándékozása, mellékes jövedelmekről való lemondás is őszinte tiszteletünket és hálánkat vívja ki.

Tekintsünk azonban a lepel mögé, hol e becsülést szerző tettek indító okait fogjuk meglátni! Igen gyakran önző szívet, kufár lelket találunk a jótékony érület helyén; nagyravágyást vagy feltűnési viselkedetet a nemes célok elérése után sóvárgó, szeretetteljes lelkek helyén. Egyik azért áldozik a szegények javára, hogy híre terjedjen nagylelkűségének, s feltűnést keltvén, megtiszteltetésekben részesüljön. A bizalomnak számos jele keresi fel az olyant is, aki zászlójára egy honboldogító, magasztos eszmét tűz ki. És mi indító oka? A megbántott önértet, melynek nem tudott kielégítést találni egy másik táborban, amely megvan elégedve a létező viszonyokkal és ő önhittségével azt hiszi, hogy a nemes eszme védői örülni fognak egy elvtagadónak s eme másik táborban szerencsésebb fog lenni.

És az nem történik-e meg gyakran, hogy valaki csak azért mutatja magát az elv emberének, hogy azon elvet eszközül használván fel, mind magasabbra hágjon a hatalom és gazdagság lépcsőjén s szerencsés körülmények között olyan polcot foglaljon el, amelyre különben, saját belső érdemeinél fogva, nehezen juthatott volna el? És mivel jut gazdagsághoz, hogyan éri el hatalmi vágyai beteljesülését, minő eszköz juttatja az általánosan tisztelt személyek közé? Vagyonából, mely már kezdetben is tekintélyes volt, jótékony célú egyleteknek ajándékoz néhány forintnyi összeget; alapítványokat tesz, kicsinyeket bár, az egyház, az iskola javára, vagy pedig más útát választ s nagy hanggal hirdeti rendíthetetlen meggyőződését, tele szájjal beszél a haza, a nemzet boldogtalanságáról s szünet nélkül lármázza, hogy az ő eszméi tökéletes boldogságot fognak árasztani a szegénységben sinlődő nemzetre, a szolgaságba jutott hazára. Ámde midőn magas állást foglal el, avagy gazdagságával emelkedik mások fölé, cserbenhagyja az eszközül használt szép elveket.

Hát nem látunk-e arra is példát, hogy valaki szentnek látszó odaadással küzd az egyház jogaiért a hatalom ellen, amely azok ellen tör, hogy megszüntesse őket? S mi e buzgalom oka? mi lesz e küzdelem eredménye? Előrelátó szemeivel észreveszi, hogy a népszerűtlen hatalom még népszerűtlenebb rendeletei általános visszatetszést fognak szülni felekezeti különbség nélkül, s hirtelen átlátja, hogy a népszerűség fogja karjaira emelni azt, aki nem rendül meg a hatalom fenyegetéseitől s bátran kiáll annak fegyverei elébe. Célját éri. Nevét szertehordja a hír szellője, ragyogó csillagként tűnik fel a haza halványuló egén; nemcsak felekezeti, hanem országos hősként dicsőítik. Politikai nagysággá válik, de hajh! nem igaz érzelmek folytán.

Általában, k. h.! ritkán találunk olyan embert, aki keble legőszintébb meggyőződésével, minden mellékérdek nélkül, pártolja a saját magáé gyanánt vallott elvet; aki esetleg nézeteinek helytelenségéről való meggyőződése miatt változtasson pártállást, hitet, meggyőződést, vallást. Kevesen vannak olyanok, akik — alapigénk szavait használva — midőn megszűrik a szűnyogot, egyúttal ne nyeljék el a tevét. Többnyire csak szűrik meg amazt, hogy arra vonják a közfigyelmet, mert különben igen könnyen észrevehető volna a tevé, melyet elnyelnek.

II.

Most már, k. h.! miután láttuk egy pár bizonyítékát annak, hogy valóban jellemzi korunkat ama képmutatás, mely egyesekről azt akarja elhíttetni a közönséggel, hogy azok a legerényesebb emberek, holott az erény álarca alatt gyakran a legundokabb vétkek özönnel lakoznak: keressük azon módokat, melyekkel képesek lehetünk megsemmisíteni korunk szóban levő rossz tulajdonságát!

Higyjétek el! k. h.! hogy az elrejtett és leplezett bűnök sokkalinkább elítélendőek, mint a nyíltan folytatott gonosz üzemek. Órizzedjétek tehát a képmutatók példájának követésétől; gondoljátok meg, hogy amint ezek kétszeresen vétkeznek, úgy a ti hasonló vétkeitek is kétszeres beszámítás alá fog esni. Azután pedig legyetek egyházas érzelműek, áldozatkészek; nyújtsatok segélyt az arra szorulóknak, egyseknek úgy, mint testületeknek; anyagi és szellemi tehetségekhez képest igyekezzetek előmozdítani minden nemes célt és pedig ne csak fillérekkel, mert hisz az olyan nem tekintetik áldozatnak isten ítélőszéke

előtt, ami nektek a szó igaz értelmében nem áldozat. Áldozat az, amely azt eredményezi, hogy kénytelenek lesztek megvonni magatoktól bizonyos kényelmi szükségleteket, melyeket különben megszerznétek. Áldozat az, ha valaki testi és szellemi fáradozással, még anyagi érdekei megrontásával, azok ellenére is, ernyedetlenül küzd, mint egy nagy eszmének igaz és rendíthetetlen híve, s ha kell, életét is kész elveiért feláldozni. Ilyen az a jótétemény, az az erényes tett, amely méltán megérdemli az áldozat nevet.

Ha ti magatok is áldoztok jótékony célokra — értek az áldozat szó alatt nemcsak pénzbeli áldozatot — meglássátok, k. h.! el fog következni az az idő, amidőn nem fogtok oly ámulattal tekinteni ama képmutatókra, kik nagy fenszóval dicsérik az isten felséges nevét s kicsiny tettekkel bizonyítgatják erényes voltukat. A ti jótetteitek mellett az ő áldozattételeik nem fognak ritkaságoknak látszani; sőt ellenkezőleg, ha ti tehetségeitekhez, körülményeitekhez képest teljesítetek emberi, hazafiúi és egyháztagi kötelességeiteket, kevés idő múlva kényszerítve lesznek, hogy önző céljaik elérése végett nagy erényekkel takargassák nagy bűneiket; s így lassankint eljutnak oda, hogy a leplezett nagy bűnököt hosszú fejlődés után mérsékelni fogják az erények, melyek addig ellensúlyozhatásukra szükségesek. Hiszen fontoljátok meg, k. h.! ugyan micsoda jótétemény van abban, ha valaki óriási vagyonnal, talán milliókkal rendelkezve, egy pár száz forinttal akarja elhíttetni a közönséggel, hogy ő áldozatkész ember? Az ilyen ember százainál többet nyom a kegyelem mérlegén a szegény özvegy asszony fillérje. Az egyházunk közalapjára adakozó szegény napszámos szerény adománya kétségeinkivül nagyobb erényre mutat és belső értékre nézve hasonlíthatlanul feljebb áll, mint dúsgazdagjaink vagyonából sok ezernyi összeg.

* * *

K. h.! Istennek parancsait soha ne téveszszétek szemeitek elől, járjatok az ő útján, mert hisz' csak ez vezet az örök jutalom helyére; általában igyekezzetek lehetőleg minden erény birtokosává lenni! Eként bizonyosan nem lesz sohase szükségetek arra, hogy kicsiny erényeket fitogtassatok azon célból, hogy erényeseknek láttassatok. Anélkül is tisztelettel fogja elismerni rólatok a közvélemény, hogy számos erénynek vagytok birtokosai. Gazdagon fog jutalmazni a közelismerés és saját öntudatotok, melyekhez képest mi értéke sincs a hatalomnak és gazdagságnak, mert bizony az ezek utáni vágyódás okozza az emberiségnek legtöbb bűnét. Alkossatok ti e kor számára egy más jellemvonást, hogy azt mondhassa a mult idő embere a jelenről: e kor az erények kora, melyben minden ember méltán hirdetheti az ő jóvoltát. *Amen!* **Krausz Jenő.**

TÁRCZA.

Találkozó.

Csöndes, holdas éjszakán
Várok kedvesem után,
Szív-epedve várom őt
Egy virágos ágy előtt.

S im! megszólal egy virág,
— Édenem feldülni vágy —:
>Tegnap itt volt kedvesed,
S megsugá, hogy nem szeret.«

Megrezeg a nyárlevél,
Bólingatva így beszél:
>Szerelmesed csapodár,
... Mást szeret már, másra vár.«

Susogó, lágy hangokon,
Mint a nyári fuvalom,
Felsőhajt a tulipán:
>Ne járj a hűtlen után!«

Csalogat a nefelejts:
>Leánykám! el ne felejts!
Óh! jer, csókolj engemet,
Úgy sincsen már kedvesed.«

Most egy szellőlebbenés
S megszűnik a fecsegés...
Ime! itt a kedvesem.
Kiért oly rég epedtem.

Összeforr ajkunk, szívünk,
Végtelen lesz szerelmünk,
S a virágok hallgatnak,
Csak... a csókok csattannak.

Pazar Kálmán.

A kulacsikus.

(Vége.)

A főtisztelendő és a kántor egy-egy üres, élére állított hordón foglalának helyet. Velök vis-à-vis szintén egy fenekére állított hordó vala, melyen telt üveg s poharak kíulgatták magukat a szomszjúhozó lelkeknek.

Nem soká kínálgatták egymást. Mindkettőnek volt magához való esze.

„Cudar idő ez, főtisztelendő komám uram!“ — kezdé meg a beszédet a bősavú kántor — „aligség-aliglan tud az ember ide kimászni.“

„Az már igaz!“ vágja rá a plebános. „Vitetek is most annyi bort haza, hogy eltartson, míg ez a cudar idő tart, legalább nem kell minden áldott este kicaflatni. Miért nem tett így kántor szomszéd is?“

A kántor e szavakra lecsüggeszté nagy fejét s szomorúan mondá: „Hiába viszek, reggelre bármennyi volna is, elfogy.“

„Elfogy! elfogy, hát gazdálkodni kell veled. Lakjék jól borral idekint, mint én.“ És hogy szavainak annál nagyobb súlyt kölcsönözzön, töltött s kínálgatók.

A kántor újra lecsüggeszté fejét s gondolkozott, hogy elmondja-e azt, amit felesége állít, t. i. hogy ő *kulacsikus betegségben* szenved. Nem fogja-e kinevetni a plebános úr, hogy ilyen bolondságokat is elhisz. Dehát ki tudja? Hátha van a dologban valami? hátha lehetséges ez a betegség?

Még egy pohár borra volt szüksége, hogy megjöjjön bátorsága e fatális eset elmondására. Mikor a pár pohár bor bekebeleztetett, néhány hangos köhéccseléssel megköszö-rülte torkát s így kezdé szerencsétlenségét előadni:

„Nekem egy szörnyű betegségem van, amit hihetőség az ördög bocsátott reám. (A plebános keresztet vetett magára). Azt mondja a feleségem, hogy én *kulacsikus* vagyok; hogy engem álmomban épen úgy vonz a kulacs magához, mint a lunatikust a hold. Akkor aztán, ha a kulacsához juthatok, iszom, amennyit csak bírok; kiiszom a kulacsot mind. Ne nevéssen ki, főtisztelendő uram! Mondja meg: van-e, lehetséges-e ez a betegség? Hej, hej, nagy bajom ez nekem, azt mondja a feleségem.“

A főtisztelendő szomorú arcot öltve, hallgatta végig a kántor vallomását. Nem mosolyodott el rajta, mint a kántor gondolta, hanem ünnepélyes komolysággal emelte égre kezeit és monda:

„Az Úr legyen neked irgalmas, bűnös embernek! Kulacsikus betegség van; te is abban szenvedsz; régen gyantottam ezt! Fogok érted egy nagy misét mondani, ha az Úrnak tetszenék rajtad könyörölni!“

Rugacz Ferdinánd, az érdemjeles kántor, kétség és aggodalom között töltötte ezután éjjelét és nappalát. A plebános igazat adott feleségének, de ő benne a hitetlenség csiráját nem tudta kiölni. Látszólag megnyugodott sor-sában; de azon gondolat, hogy őt bolonddá is tehetik, folytonosan kísértette, s mindig azon törte a fejét, hogy miképen lehetne ezt megtudni teljes bizonyossággal?

Aki Rugacz Ferdinándot ismeri, nem hinné el, amit most mondandó vagyok. Elhatározta, hogy kimegy a pincébe és nem rúg be, józanon fog hazajönni és lefeküdni. Bizony ez nem mindennapi küzdelmébe került. „Dehát“ — gondolta magában — „rendkívüli dolgokat csak rendkívüli eszközökkel lehet elérni.“

S megtette Rugacz, amit gondolt. Kiment, s midőn töltötte a kulacsot, nyelte a száraz kortyokat, a viláért meg nem kóstolta volna a bort. Ismerte a természetét, tudta jól, hogyha egyszer megkóstolja, ne adj isten, hogy addig tovább menjen a pincéből, míg teljesen be nem csodálkozik. Nem ivott tehát, csak lehajtotta búsan a fejét egy hordóra, várván az időt, amikor a hazajárásnak rendes ideje elérkezik.

Midőn sötétedett, vállaira akasztá az olyannyira kedves terhet, a kulacsot s bandukolt tántorogva hazafelé, gondolván magában, hogy nem érdemes egyenesen menni, mert úgysem hiszi el senki, hogy nincs berúgva. Odahaza szintén adta a részegét, botorkázott, lármázott, ölelgette a feleségét, mint rendszeren szokta. Feleségecskéje pedig megvetette számára az oldalszobában a jó puha ágyat s beledugta a dunna alá kántor uramat, hogy csak aludjék szépen, csendesen; majd vigyázni fog reá, hogy valami baj ne érje.

Pár pere múlva hangos korholás jelezte, hogy Ferdinánd úr az álmok országába költözött.

A menyecske pedig mosolygott magában: „No! ezzel leszámoltam mára. Reggelig az ördög sem költi fel.“

Ne higgyék! nyájas olvasók! a fondorlelkületű Bugacz nem aludt el, csak tetette, mintha rendes állapotban volna; sőt erősen elhatározta, hogy nem is alszik el; ha el nem alszik, akkor rá nem jöhet a kulacsikus betegség; és ha ez rá nem jön, akkor a bornak meg kell maradni... és ha a bor mégis elfogy, akkor bizonyos, hogy nem ő a kulacsikus.

Az idő tíz óra felé közelgetett. A háznál minden elcsöndesült; egyedül kántorné asszonyom virasztott, unatkozott, kötötűket forgatván kiesiny újjacskaik között. Közbe-közbe halk sóhajtások emelkedtek a padlás felé.

Egyszer csak halk koccanás hallatszik az ablakon. (Kántor uram fülelni kezdett a dunna alatt).

A menyecske hirtelen felugrik, a pitvarajtóhoz oszon s azt kinyitja. Egy bőköpenyegű, borotvált képű úri ember bátorkodott tiszteletét tenni.

Már volt szerencsénk vele találkozni: a szakállasi főtisztelendő plebános úr.

Rögtön az ajtóban megölelte a menyecskét, egyet cupantott rózsás ajakára s susogó hangon kérdezte: alszik-e a vén korhely?

A vén korhely pedig izzadt a dunna alatt. Látni nem látott semmit, mert az ajtó be volt húzva, de hallotta a cuppanást, a suttagást, a többit pedig gyanította.

Mindketten helyet foglaltak az asztalnál. A menyecske leakasztotta a fogasról a *kulacsot* s két pohárral egyetemben az asztalra tette. Közbe-közbe hol koccintás, hol cuppanás hallatszott.

A kántort hol a meleg, hol a hideg kezdte gyötörni. Nem állhatta tovább. Felkelt nagylassan az ágyból s kezdett leleselkedni az ajtóhasadékon.

Óh irtózatos!! Nem mondom meg, hogy mit látott a kántor, de elég az hozzá, hogy a pincébe járó nagy botját két kezébe kapva, rohant ki az oldalszobából, mire hangozó pufogás és irtózatos ablakesörömpölés hallatszott.

A plebános kihordta az ablakot, mint a megriasztott kopó. A menyecske pedig okosabbat nem tehetvén, elájult.

„No most már tudom, hogy ki a *kulacsikus*“ — mondá Rugacz uram önelégült mosolyal. — „Csak ezt akartam megtudni, punctum!!!“

Illyés János.

Úti képek.

II. Egy kárpáti kirándulás.

(Folytatás.)

A tarpataki vízesés nagyszerűsége által teljesen elbűvölve tértünk vissza a Rózsa-menházhoz, hogy ott kipihenven magunkat, másnap hazánk egyik főbüszkeségét, a lomnici csúcsot látogassuk meg. Nagyon kora reggel volt még akkor, amidőn a szükségesekkel ellátva, elindulánk a fáradságos útra.

Óh! ne haragudjál reám, ne neheztelj, te a borok királyát termő hegy; te, akinek zöldelő szőlővegekkel koszorúzott fejeden a szőlő drága aranycseppjei csillognak; de lásd! ilyen hálátlanok az emberek. Addig rajongva szemléljük a remekművet, míg remekőbbet nem találunk; de ha

meglátunk egy szebbet, egy nagyobb szerűt: meghidegülünk amaz iránt s ezért lelkesedünk. Úgy-e nem haragszol reám, tokaji hegy! hogy elpártoltam tőled; nem neheztelsz, hogy elfeledtelek téged, kinél szebbet nem képzelék. Mit tehetek én arról, hogy elfeledtelek abban a percben, amikor megpillantottam az őszfűrtű óriást: a lomnici csúcsot.

Dehát lehet-e csodálnunk a törpét, ha az óriást szemlélhetjük? Emlékezhetem-e reád, Hegyalja! midőn előttem áll a hegykirály?

Igen, előttem állott egyszerű fenségében hazánk hegyeinek ősz királya: a lomnici csúcs.

Egyszerű, szürke köntös volt rajta, mikor megláttam; szürke fejét nem övezte ragyogó dícsfény, melyet pedig jó barátja, a fénylő nap, néha fellegekbe nyúló fejére sugároz; oly egyszerű volt, mint aminőnek képzeltem s oly fenséges, mint egy nagy királyhoz illő.

Úgy tetszék nekem, mintha az ősz hegy komor ormával hívólag bölintett volna felém. Jerünk tehát, tekintsük meg az ősz királyt, teljesítsük parancsát!

Minél tovább haladunk, a tájék képe annál érdekesebb és változatosabb; borzalmasnál borzalmasabb képek tárulnak elénk; egyik regényesebb s fenségezsebb, mint a másik; minél magasabbra törekszünk, anuál járhatatlanabb helyeken kell haladnunk; az alatt még széles utak keskeny ösvényekké lesznek, míg végre ezek is eltűnnek.

Hallgatagon, érzelmeink által uralva, haladánk előre. Olykor akadályozott egy-egy, a földön fekvő fenyő, melynek fekhelyét sárgult levelek képezék, jóelőre puha ágyat készített magának halála előtt. Ki tudja, mióta fekszik már itt, mikor csavarta ki gyökerestül a dühöngő szélvész? Most egy rohanó patak kanyarul elénkbe, melynek a sziklaóriásoktól szűk mederbe szorított hullámai, mint kelepébe jutott vadak, verdesik a durva sziklát, de belátva hasztalan erőlködésöket, dühöngve rohannak tova. Majd sziklatömegek állják el útunkat, melyek, mintha mondani akarnák fenyegető tekintetökkel: útas, állj meg! ez itt az én birodalmam, ki adott neked engedélyt arra, hogy ide betörj?

Merre menjünk? emitt a kanyargó, örvényes folyó, amott az iszonyú sziklák. Csüggedve, majduem félve tekinték szét: e meredek sziklákon miként haladunk át? de íme! ügyes vezetőnk nyugodtan, hidegvérrel — hisz' ez az ő birodalma! — vezet egy sziklagát élére, amely oly keskeny, hogy csak a legnagyobb vigyázattal haladhatunk rajta. Egyik oldalról fülünkbe zúg a folyó borzasztó moraja, a másikon iszonyú mélységet látunk, mely megreszketteti egész valómat, szívem remegni kezd. Csak egy, egyetlenegy vigyázatlan félrelépés s mily könnyen alábukhatunk; egy ügyetlen lépés s vérünk vörösre festi a szürke habokat, vagy pedig szétzúzott agygyal heverünk a tátongó mélységben.

De ismét változik a kép, eltűnik a zuhogó folyam, eltűnik a sziklák iszonyú tömege, téres helyre jutottunk. Csípős, hideg szél zúg át a vidéken, átjárja tagjainkat egész a velőig. Érezni lehet, hogy magas hegyhátra értünk fel.

Mily nagy a változás! Míg amott lenn a völgyben sudar, magas fenyők büszkén tekintenek a kékkelő ég felé, addig azok, melyek itt körülöttünk hajlongva susognak, csak alacsony cserjékhez hasonlítanak. Ez apró fenyők, mintegy

szégyelve a völgyben lakó testvérbátyjaiktól kicsiny voltukat, mind alacsonyabba hajtják le susogó fejüket. Bizony szégyelhetik is magokat, mert míg azok hatalmasak, büszkék, addig ők satnyák és törpék. Amazok felett sivíthat a dühöngő szél, ordíthat az örvongó vihar: mégsem hajolnak meg soha; kettéhasíthatja őket a cikázó villám, de mégsem veszik le tekintetüket a magas égről; derékban kettétörhetnek, de nincs hatalom, mely őket meghajlásra kényszeríteni képes volna. Ti pedig, elkorososult ivadékok, mint az ingó nádszál a lenge szellő erőtlen fuvalatára, azonnal lehajtjátok fejeiteket, ha lombzataitokat a legkisebb szellő is érinti.

Szegény törpe fenyők! ti, a természet mostoha gyermekei, igazán sajnálatraméltók vagytok. Ruházatotok is olyan, mintha a föld sajnálná tőletek a zöldelő lombot, e szép új ruhát, s csak olyat ad reátok, amit büszke testvéreitek, a völgyi fenyők már régen levetettek. És ti türitek e sok méltánytalanságot tehetetlenül; nem akarjátok, nem tudjátok megboszúlni magatokat, hanem keservesen zokogtok, fájdalmasan sóhajtoztok, úgy hogy az ember szíve megesis rajtatok.

(Vége köv.)

Mezőssy Béla.

Kisfaludy Károly, mint a magyar vígjáték megteremtője.

(Vége.)

A comicumot itt is, mint Kisfaludy több más, általunk ismertett vagy említett vígjátékában, külső, a vígjátéki alakok jellemétől egészen független körülmények alkotják. Az képezi ugyanis a comicumnak s egyúttal az egész cselekvénynek alapját, hogy az elfogott levélből a falusi tanács *pártütést* süt ki; s ezen az alapon következik be a kifejlés is a félreértés kiderítése által.

Tárgya e vígjátéknak nem eredeti, mert azt Kisfaludy, Clauren „Der Giftmord“ című művéből vette¹⁾, mit különben ő maga is beismer Gálhoz írt levelében. E művének egyik érdeme épen az ügyes átdolgozásban áll, amennyiben a különben idegen tárgyat sikerülten alkalmazza hazai viszonyainkhoz.

Figyelmet érdemlő e vígjáték azért is, mert benne — lehet mondani — népszinművünk első csiráit fedezhetjük fel. Kisfaludy Károly fellépteig még nem igen méltatták népünket arra a drámaírók, hogy színpadon is szerepeltessek. Jelentek ugyan meg Kisfaludy Károly vígjátékai előtt is szindarabok, az akkor divatozó német bohózatok mintájára, mint pl. „*Parlagi Jancsi*,” „*Politikus csizmadia*,” „*Borsszem Fankó*“ s Munkácsy „*Garabonciás diák*“-ja, melyekben a nép fiai is szerepelnek; de a typicus magyar alakoknak, a népelet sikerült rajzának még vajmi kevés nyoma található bennök. Kisfaludy már annyiban szerzett több érdemet e téren, hogy neki már vannak sikerült alakjai a népeletből, bár ő is csak mint az alsó comicum képviselőit szerepelteti a népies alakokat. Épen ez a körülmény oka annak, hogy sokszor épen a comicus helyzetek létrehozása céljából túlságos satyrai éllel rajzolja a nép-életet,

¹⁾ Dr. Heinrich G. Fővárosi Lapok. 1880. 257. sz.

mint ez a „*Pártütők*“-ben is történt, hol nagyon is átlépi a valószínűség határát, falusi népünk tudatlanságának s együgyűségének feltüntetésénél.

Hogy több helyet ne említsek ezen állításom igazolására, csak a bíró monológiát hozom fel például, ki a levél felbontása után így elmélkedik: „Már holnap ilyenkor az egész világ rólam beszél; majd ha a király meghallja, mely veszedelemben forgott az ország és én mily okosan elmélőzttem azt, magához hívát; én bagó süvegemben, rókaprém mentémben és egy veres aranycsíkos puruszliban előtte megjelenek — bátran megállok. Ő környülvéve az ország nagyjaitól, nékem kegyesen int, így szól hozzám: drága öreg bíró uram! tessék hozzám jönni — csak közelebb — én felette meg vagyok kenddel elégedve.“

Nagyobb hűséget s eredetiséget találunk a bíróné, kisbíró s a kántor alakításánál.

Legtypicusabb alak az összes szereplők között Körmösdy táblabíró, ki maga is hajlandó a pártütést komolyan venni, s ahelyett, hogy észrevenné a falusi tanács tévedését, a legnagyobb szigorral vallatja az elfogott ifjú műkedvelőket, a veszélyes vagy legalább annak hitt levél minden pontjára vonatkozólag. Gazdag irodalmi képzettségének jelét adja akkor, midőn a vádlottak Schillert emlegetvén, mint az „*Ármány és szerelem*“ szerzőjét — ily megjegyzést tesz: „Rogo azt a familiát nem ismerem.“ Hogy mennyire életből vett alak Körmösdy assessor, mutatja az is, hogy Kisfaludyt meg is támadták érte. „Bizonyos rendet szűrni igen veszedelmes dolog — mondja Kisfaludy — ha az ember dicősége jelét nem akarja a hátán hordozni. Engem a „*Pártütők*“-ben az ostoba assessorért kétszer akartak megverni“¹⁾.

Az eddig ismertett vagy említett vígjátékokban is bebizonyította Kisfaludy hivatottságát, de legnagyobb diadalát aratta a még eddig nem ismertett, „*Csalódások*“ e. 4 felvonásos vígjátékában. A „*Csalódások*“ tartalma következő:

I. felv. *Lombainak*, ki uradalmi inspector gr. *Elemér* és *Körmösdy Lina* fiatal özvegy „*commassált*“ jószágán, van egy *Elek* nevű fia, ki fogadott testvérét, *Lidit* szereti s őt akarja nőül venni. *Lombainak* azonban egészen más „*plánumai*“ vannak *Elek* és *Lidi* jövőjére vonatkozólag. *Elek* számára ugyanis a vén, de gazdag *Luca* kisasszonyt kerítgeti, *Lidit* pedig egy jómódú, de már koros földbirtkosnak, *Mokány* szánta. Hasztalan kéri *Elek* és *Lidi*, hogy adja rájuk áldását, az csak megerősíti szándékában, s hogy ezután ne zavarják *plánumait*. megtilt köztük minden közlekedést. Történik azután, hogy megérkezik gr. *Erényi* is a fővárosból, kinek *Lombai* a többek között azt is elmondja, hogy *Lidit* *Mokány*hoz adja feleségül. A gróf érdeklődik *Lidi* iránt s miután belátja azt, hogy a koros s emellett darabos, durva modorú *Mokány* nem *Lidi*hez való: kéri *Lombait*, hogy ne tegye *Lidit* boldogtalanná. *Lombai* a gróf érdeklődéséből mélyebb következtetést vonván ki, már a gróft is *Lidi* leendő férjeként tekinti.

II. felv. Megérkezik *Körmösdy Lina* is a fővárosból, kihez *Lombai* siet tisztelegni s tisztelegése után ismét új *plánumot* sző. Nem elégszik meg azon *plánumával*,

¹⁾ Vasárnapi Újság. 1880. évf. VI. sz.

hogy Lidit gr. Erényi nejévé tegye, hanem emellett még Eleknek Linát, a gazdag és szép özvegyet, ki most a gróffal összeperelt, szemelte ki feleségül; Mokánynak pedig — mintegy kárpótlásul Lidi helyett — Lina társalkodónőjét, Vilmát ajánlja. Célja elérése végett nem késik minden oldalon felgyujtani a féltékenység tüzét; Linával elhiteti, hogy a gróf Lidinek udvarol *komoly szándékkal*; a gróffal viszont azt tudatja, hogy Linának Elek tetszik. Mokány megfogadván Lombai tanácsát, fölkeresi Vilma lakását, de megjárja, mert Vilma helyett Linával találkozik, kit ugyancsak összecépsdes s ölelget Vilma helyett; csak a későn érkezett Lombai világosítja fel tévedéséről. Ezalatt a féltékenység minden oldalon felgerjedt; a gróf féltékenységét még az is növeli, hogy Linához megérkezett báró Kényesy, ki találkozáskor a gróffal, nem késik vele tudatni, hogy különösen bírja Lina kegyét; másrésztől meg Elek Linánál tett látogatásai is bosszantják. Linában is mindinkább nő a féltékenység, mivel a gróftot többnyire Lidivel látja együtt. A Lidi által, a kerti fára vésett „E“ betű, Eleknél is megerősíti azon gyanút, hogy Lidi Elemér grófba szerelmes. Így általános a zavar, csak Lombai örül, hogy plánumai biztosan haladnak a megvalósulás felé.

III. felv. Lombai tovább szövi nagyralátó terveit, s hogy annál inkább sikerüljenek, magának Vilmát, kit azelőtt Mokánynak ajánlott, szemeli ki feleségül; hogy pedig br. Kényesytől megszabaduljon, Lucát, Elek régi jegyesét akarja vele elvételni. Vilmánál azonban már megelőzte Mokány, ki nyers modora dacára is jó benyomást gyakorolt reá őszinte nyíltságával. Báró Kényesynél vizshangra találnak ezen szavai: „Ha pénz kell, ott van Luca kisasszony, zárja le a szemét és nyúljon utána.“ „Legyen tehát — mondja Kényesy — én, mint egy heros, nekirontok a szörnyetegnek.“ Ezután Lombai Lucával is tudatja br. Kényesy komoly szándékát s a kerti lugasba küldi, hol a báró, ígérete szerint, már várni fog reá. Lombai azonban felsül, mert Elek is akkor adott találkát Lidinek a lugasban. Lombai azt híven, hogy Luca és br. *Kényesy* csakugyan a lugasban van, a lugashoz hívja Linát, hogy mulatságot szerezzen neki s hogy egyszersmind a báró csapodárságáról meggyőzze. Mintha mennykőcsapás érte volna azonban, midőn *Luca* és *Kényesy* helyett Lidit és Eleket találja ott. Alig tudja eltávolítani Linát, kivel azt hiteti el, hogy a lugasban Lidi és gr. Elemér vannak. Azután reájok ront s mint „plánurontók“ ellen, erősen kifakad.

IV. felv. Itt már a szereplők kölcsönösen fel vannak világosítva a tévedésekről, csak Kényesy és Lombai tévelyegnek még mindig. Br. Kényesy szerelmes verset talál egy rózsabokorban, melyet Luca függesztett oda. Kényesy, Lina írását ismervén fel a versnél, azt hiszi, hogy ő tette azt a bokorba; ezért Lucával már szóba sem akar állani, s midőn ez hozzá közeledik, gorombán utasítja vissza. Később megtudván, hogy a verset Luca hozta el Lina könyvéből, ki akarja Lucát engesztelni s megkéri kezét; de Luca boszúból egy egész társaság előtt kosarazza ki.

Lombai azon hiszemből van, hogy plánumai sikerülnek, t. i. hogy Lina Eleké, Lidi a grófé lesz.

A gróf elkeseredésében el akar utazni, de mielőtt

eltávoznék, nem állhatja meg, hogy meg ne látogassa Linát; itt aztán nyomára jönnek a csalódásoknak s felfedezik Lombai plánumait. Előhivatják Lombait, ki már nem tud hova lenni az örömtől; Elemér gróf Lidi kezét kéri tőle — Elek számára, mit Lombai nem vesz észre; Lina pedig Elek kezét kéri, de Lidi számára. Lombai siet a beleegyezéssel. De mintha szélhűdés érte volna, midőn megtudja a valót, hogy plánumai mind elromlottak; mert a gróf Linát jegyezte el, Eleket és Lidit pedig egymás számára kérték tőle; és még Vilma is Mokányhoz megy feleségül. Csak nagy nehezen kezd magához térni, midőn a gróf Elek nevére egy szép curiát írat át, Luca pedig a lakodalmi költség fedezését vállalja magára, ekkor megvizsgálatódik s e történetnek vígjátékká alakítását terveli.

Kisfaludy a „Csalódások“-ban emelkedett mint vígjátékíró, tetőpontra. Szerkezet, az érdekesebbnél érdekesebb comicus helyzetek, a művészi jellemzés s a jellemzetes, könnyen folyó nyelv, egyaránt mesteri kezekre vallanak e műben. Az egész vígjátéknak alapját Lombai plánumai képezik; ezek által jönnek létre a folytonos csalódások és félreértések, melyek aztán létrehozzák a legcomicusabb helyzeteket.

Alakításban, a szereplő személyek eredeti, művészi jellemzésében itt mutat legtöbb művésziességet fel. Aki elolvasta e művet, az nem fogja bizonyára soha elfelejteni annak jellemzetes alakjait. Lombai, Mokány, Luca kisasszony, br. Kényesy, Tamás kertész — mind oly mesteri alkotásai Kisfaludynak, melyek a magyar irodalom legkitűnőbb jellemfestői között biztosítják helyét.

Általában elmondhatjuk, hogy a „Csalódások“-ban, a jellemek lélektani alapon, a legnagyobb következetességgel vannak kifejtve. Ez a körülmény, továbbá a szilárd alapon nyugvó compositio, a gyorsan folyó eselekvény, az érdekes helyzetek s a jellemzetes, könnyen folyó nyelvezet eszközlik azt, hogy Kisfaludynak „Csalódások“ c. vígjátéka nemcsak hogy kiemelkedik többi vígjátékai közül, hanem vígjátékírodalmunknak még mai napig is egyik legszebb gyöngye. A lélektani alapon nyugvó jellemzés, a bonyodalom művészi megalkotása s kifejtése, a mesterien csoportosított comicus helyzetek, a jellemzetes, játszi, életerős dialogok tekintetében maig is igen kevés vígjáték szárnyalta túl e művet.

Következtetést vonva a Kisfaludy vígjátékaira általunk tett megjegyzésekből, elmondhatjuk, hogy miután az ő vígjátékaiiban találkozunk először szilárd compositioval, lélektani alapon nyugvó comicummal, a magyar társadalmi élet legkiválóbb alakjainak legeredetibb jellemzésével s a legnagyobb ízléssel kezelt zengzetes magyar nyelvvel — ő nemcsak szilárd alapját vetette meg vígjátékírodalmunknak, hanem műveinek egy része úgy a nagy közönség, mint a szigorú kritika előtt bátran megállja helyét mai vígjátékíróink műveivel szemben.

Szakai Károly.

EGYLETI ÉLET.

a) A „*theologiai önképzőkörbe*“ beadott egyházi beszédek közül, a lapunk mai számában közölt találatott legkiválóbbnak; az imák közül pedig kettő része-

sült dicséretben. A kör tagjai e művek bírálata mellett szónoklati gyakorlatokkal és a gyakorlatba vágó kérdések megvitatásával is foglalkoznak. Azonkívül most ismét kell dolgozatot írniok, és pedig a IV. éveseknek egy keresztelési agendát, a III. éveseknek meg egy karácsoni egyházi beszéd bevezetését, szabadon választandó alapíge nyomán.

b) A „magyar irodalmi önképzőtársulat“ pályakérdései közül az elégiát kívánónak határideje e hó 1-én lejárván, arra egy pályamunka érkezett. Az eredmény azonban nemcsak mennyiség, hanem minőség tekintetében is gyenge, mert az illető munkának a díj nem adatott ki. Ennélfogva a pályatétel ismét kitűzetett.

c) Az „Erdélyi önképzőkör“ műfordítási pályatételére két mű érkezett, de amelyek sorsa még nem döntött el, mivel a kiküldött bíráló-bizottság tagjainak véleménye megoszolván, az ítélelhozatal joga új bizottságra ruházott.

d) Az „énekkar“ új alapszabályai, melyeket a legközelebbi egyházkerületi közgyűlés erősített meg, kinyomattak.

e) A „tűzoltó-egylet“, melynek működése pár év óta szünetelt, most ismét megalakult. A negyven tagból álló egylet főhivatalnokai a következők: elnök *Dr. Kun Zoltán*, főiskolai orvos úr; parancsnok *Németh József*, IV. éves jogh.; segédtszt *Várady Sándor*, IV. éves jh. Az ügyvezető bizottság többi tagjai a következők: *Vattay Bálint* II. éves jgh., *Papp István* III. éves theol., *Terfaloga Dávid* I. éves jgh., *Szikszay András* II. éves th., *Kovács István* II. é. th., *Jelenek Gyula* VIII. oszt. és *Simonffy Pál* VII. oszt. tanuló. Az egylet, megalakulása után első köteletségének az alapszabályok kidolgozását tartotta s ezt el is végezte. Mi örvendünk e nemescélú egylet újraébredésének, de nem titkolhatjuk el a feletti megütközésünket, hogy az alakuló közgyűlésre vonatkozó meghívón mintegy lefoglaltatott minden *nemes* érzés az egylet tagjai részére. Na! dehát meg vagyunk arról győződve, hogy ez nem *nemtelen* érzelmekből eredt, hanem egy kis felesleges és meggondolatlan túlbuzgalomból.

f) A „gyorsíró-kör“ már három versenyt tartott. Szeptemberi versenyén *Simon Mihály*, III. é. theol. (egy perc alatt 143 szóttagot írt); a novemberin *Rácz Kálmán*, I. é. theol. (159 szóttag); a decemberin pedig újra *Rácz Kálmán* (162 szóttag) győzött. A kör ismét tagjává lett a budapesti országos gyorsíró-egyesületnek, s több gyorsírási közlőnyt rendelt meg.

APRÓ HIREK.

— Felkérjük lapunk tisztelt olvasóit, hogy szíveskedjenek előfizetéseiket, különösen pedig esetleges hátralekékat beküldeni.

— *Haldózás.* Beke Károly, volt hittanhallgató, ott-hon, Putnokon, folyó hó 11-én, hosszas szenvedés után meghalt. Régóta el voltunk már készülve e szomorú eseményre. Hiszen mindnyájan láttuk, hogy gyógyíthatlan tüdő-sorvadása bizonyára sírba fogja tenni mihamar. Ugy sze-

rettük volna irtózatoss munkájában megakadályozni az életét sorvasztó kórt! Ugy óhajtottuk volna életét még számos évre nyújtani! Mindhiába! A halál győzött. Hideg sírban nyugosznak már poraid, kedves barátunk! Aki miudig csak vidámságot szerzettél nekünk kitűnő humoroddal, s önképzőtársulatunknak is annyi jó órát szerzettél jeles komikus szavataiddal: most, életedben egyszer, szomort és bánatot okoztal. Nyugodjál békében! Mi meg fogjuk őrizni emlékedet.

— *Báthory István* halálának háromszázados emlék-ünnepélye alkalmával, mely folyó hó 12-én Krakkóban tartott, főiskolánk ifjúsága (akadémia és gimn. VIII—VII. oszt.) a következő távirattal üdvözlé az ünneplőket: *A monsieur le président des arrangeurs de la solennité de Báthory, Krakkó.* — A sárospataki főiskolai ifjúság a lengyel-magyar testvériség ez emlékünnepeén a magyar Báthory fényes korához méltó jövőt kíván a lengyel nemzetnek és kijelenti, hogy a távolban is együttérez az ünneplő lengyel testvérekkel. *Az ifjúság nevében: Krausz Jenő, Németh József, Mezössy Béla.*

— *Az ifjúság egy része* részvényes bál rendezése iránt mozgolódik.

— *Az ünnepválasztók* sorrendjének megállapítása 13-án történt meg. A sorshúzás legérdekesebb eredménye az, hogy az énekkar elnöke, aki a kitűnő osztályzatú IV. éves hittanhallgatók között hatodiknak, azaz utolsónak húzatott, a neki adott előjognál fogva első diák lesz, így tehát a jelen alkalommal 65 frt. fizetéspótlékot kap, melyet hátrább menő kartársai fizetnek számára és pedig különösebben az elsőnek kihúzott 20 frtot, a harmadiknak húzott 25 frtot, az ötödiknek húzott szintén 20 frtot.

— *Két kartársunk* között nem régen a felett folyt élénk vita, hogy a magyar katolikusok e szót: „keresztény“ a „kereszt“ szóból származtatják-e vagy nem? A vita nem ért véget, mivel az egyik fél mereven ragaszkodott a kérdést igenlő nézetéhez és pedig tekintélyre hivatkozva. Mivel e nézet nagyon el van terjedve, nem tartjuk feleslegesnek elmondani róla véleményünket. Mi végképen nem rokonszenvezünk a katolicizmussal, de azért a leghatározottabban ráfogásnak állítjuk azt, hogy „keresztből“ származók „keresztény.“ Hiszen akkor latinul „crucianusoknak“ neveznék magukat; már pedig azt mindnyájan tudhatjuk, hogy biz' ők „christianusoknak“ íratnak és mondatnak. Egyébiránt „quisquis suorum verborum optimus interpret.“ Hitének tételeivel ismerős katolikus sohasem fogja azt állítani, hogy az ő vallása alapítója a kereszt. Miért is volna annak kivételek a magyar katolikusok a világ összes többi katolikusai közül? A „keresztény“ csak annyiban különbözik a „keresztény“-től, hogy a magyar nyelv természetével kevésbé összhangzóan alakított a „christianus“ szóból. A tekintélyre hivatkozásra nézve pedig azt kívánjuk megjegyezni, hogy ez már igazán katolikus különlegesség. Érvekkel és bizonyítékokkal szemben csak gúnyos mosolyt kelthet az eféle.

— *Helyreigazítás.* Lapunk múlt számában, egyik szerkesztői jegyzetben azt írtam, hogy sem a Gönczi-féle énekes-könyv első kiadását, sem a Graduált nem vizsgáltam át. A Graduált felesleges is lett volna átnéznem; kérem azért e megjegyzésemet csak a másokra érteni. Különben is a Graduált megvan főiskolánk könyvtárában. *K. J.*

Tartalom: „A legációkról.“ — „Közönséges egyházi beszéd.“ Krausz Jenő. — „Találkozó.“ Pazar Kálmán. — „A kulacsikus.“ (Vége.) Illyés János. — Úti képek. II. „Egy kárpáti kirándulás.“ (Folyt.) Mezössy Béla. — „Kisfaludy Károly mint a magyar vígjáték megeremtője.“ (Vége.) Szakal Károly. — „Egyleti élet.“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi Önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

A Jézus Sirah könyvének fordítói.

Téves felfogásból származott ferde nézet az, hogy történelmi tényeket csak pozitív adat nyomán lehet megállapítani. Ez a nézet oda alacsonyítja a történelmet, hol a történész a szó legszorosabb értelmében csak compilál; hol a gondolkozó józanésznek, a következtető értelemnek semmi szerepe nincs; tehát végeredményben arra a színvonalra helyezi, melyen az már nem tudomány. Hány és hány történelmi tény maradt volna az emberiség előtt elrejtve, ha ezen balvélemény érvényesült volna az igazi tudósoknál is?! Az egyetemes történelemnek, különösen az ó-kor, vagy közelebről épen Magyarország történelmének mily sok eseményét derítették ki azon történészek, kik nem ragaszkodtak mereven a holt betűhöz, hanem a szellem törvényeinek is hódoltak!? Hiszen a történelmi ízeset gyakran még pozitív adatok ellenében is kivívja a maga jogait s bírálat útján kimutatja még az egykorú források tévedését is.

De nincs miért tovább fejtegetnem e tárgyat, hiszen valóban történésznek nevezhető író nem is tagadta még meg az ész jogait; ezt csak másolók és kivonatozók tehetik. Ezek pedig a tudomány ítélőszéke előtt úgy sem állhatnak meg! Áttérek tárgyamra, mely szintén egy történelmi és pedig irodalomtörténeti kérdés tisztázása; pozitív adat nélkül ugyan, de a források összevetése alapján.

A 16. században a reformáció elveinek hatása alatt hazánk tudósai közül többen megkísérelték a biblia egyes könyveinek nyelvünkre való átültetését. Fordítottak úgy az ó-szövetségből, mint az újból; viszont úgy a kanonikus, mint az apokrifus könyvekből. Egy ilyen fordítás volt az ó-szövetség egyik apokrifusának, a Jézus Sirah könyvének fordítása.

„A Jézus Sirah könyve magyar nyelven” 1551-ben jelent meg Kolozsvártt. Heltai Gáspár és Hoffgreff György nyomdájában nyomtatott s 114 levél terjedelmű munka. Gyulai István, kolozsvári magyar prédikátor írta hozzá az előszót. Ebben előadja, hogy a könyv kéziratát Heltai Gáspárhoz Tolnáról küldték be a fordítók, de nevöket elhallgatták. Heltai a fordítás átnézését és esetleges kijavítását Gyulaira bízta, ki e megbízatásnak meg is felelt, s a mű az általa tett változtatásokkal nyomtatott ki¹⁾. Vajjon kik fordították az apokrifus könyvek e legérdekesebbjét; kik voltak a Gyulai által említett megnevezetlen fordítók?

Tudva van, hogy e korban a görög nyelv tudása általában a ritkaságok közé tartozott s csak a lelkészek voltak benne többé-kevésbé jártasak, sőt még ezek között is sokan voltak olyanok, akik keveset,

¹⁾ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. I. k. Budapest, 1879. 12—13. l. 26. sz.

vagy épen semmitsem értettek hozzá. Bizonyosnak tarthatjuk tehát, hogy a Jézus Sirah könyvét Tolnán mások le nem fordíthatták, csak a lelkészek s tanárok. Feltehetőnek ugyan azt is, hogy talán az odavaló protestáns iskola egy pár növendéke volt a fordító s e feltevést megerősíthetné az, ha szerénységből eredőnek tekintjük a fordítók azon eljárását, hogy nevöket eltitkolták a kiadó előtt. De midőn történelmi tény az, hogy magasabbrendű protestáns iskola csak 1549-ben alapított Tolnán¹⁾, s így 1551-ben még azon tanulók sem bírhattak e fordításhoz megkívántató készséggel, kik az alsóbbrendű tanulmányokat az addigi kisebbszerű iskolában 1549-ig elvégezvén, ekkor egyenesen a felsőbb tudományokat kezdték tanulni: el kell vetnünk e feltevést s megmaradnunk az előbbi mellett, aminek következtében most már azt kell keresnünk, hogy kik voltak a fordítás idejében a tolnai lelkészek és tanárok.

Tolnán a reformáció már kezdetben elterjedt. Bizonyítja ezt azon körülmény, hogy 1546-ban protestáns iskolamester volt Karancsi Mihály²⁾. Ezt nem teheti kétségessé Zigericus Imre azon állítása sem, melyszerint, amikor ő az 1546. márciusban Tolnára ment, két hét alatt annyi ezer ember között alig akadtak hárman vagy négyen olyanok, akik által az evangelium igazsága helyeseltetett, amiért ő aztán tovább is állott innen³⁾. Mert Zigericus állítása nem azt teszi, hogy ott végképen nem voltak protestánsok, hanem, igenis, azt, hogy nem tudta növelni térítéseit által a meglévők számát. Ezen nézetemet igazolja minden körülmény, mely Zigericus szavaiból okszerűen kimagyarázható. Ugyanis két eset lehetséges. Zigericus vagy lelkészi, illetve tanári állomás elfoglalása céljából ment Tolnára, vagy csak térítői szándékkal; harmadik esetet találnunk nem lehet. Ha az előbbi eset állana, akkor ott is maradt volna s nem ment volna onnan máshova, tehát így is igazolva volna az, hogy Tolnán a reformáció már azelőtt megkezdődött. Viszont, ha az utóbbi eset a valóban megfelelő, akkor meg Zigericus szavait a mondottak szerint úgy kell magyaráznunk, hogy nem talált alkalmas talajt a térítésre s azért hagyta el Tolnát.

Karancsi Mihályon kívül még Tövisi Mátyás az, akit Tolna 1549. előtti egyházi személyei közül névszerint ismerünk. Ő viselte ugyanis az 1548. év őszéig a tolnai lelkészséget⁴⁾; hogy mily időtől fogva, azt nem tudjuk. Minthogy ő 1548. október 9-én a wittenbergi egyetem hallgatói közé iratkozott be⁵⁾.

¹⁾ Ribini: Memorabilia. I. k. 1787. 93. l.

²⁾ Lampe-Ember: Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transsylvania. Utrecht. 1728. 667. l.

³⁾ Ribini: i. m. 90—91. l.

⁴⁾ Régi magyar költők tára. V. k. Budapest, 1886. 306. l.

⁵⁾ Bartholomaeides: Memoria hungarorum. Pest, 1817. 21. l.

a tolnai lelkészi állomás megüresedett s ennek betöltése végett tért vissza Tolnára Zigericus 1548. utolsó vagy 1549. első napjaiban, miután két évig és kilenc hónapig több helyen hirdette az Úrnak ígét¹⁾. Ő itt csakhamar új, magasabb színvonalon levő iskolát nyitott, s míg ő ezt vezette, Karancsi az alsóbb iskolában tovább folytatta munkálkodását. Zigericus azonban alig fogott hozzá a kettős hivatala által reárott kötelességek teljesítéséhez, már érezni kezdte, hogy nagy terhet vállalt magára és Flaccius Mátyáshoz, a későbbi híres braunschweigi, jenai és regensburgi tanárhoz²⁾ Wittenbergbe írt levelében sürgetőleg üzeni Tövisi Mátyásnak, hogy minél előbb siessen vissza Tolnára, hol szívesen várja mindenki³⁾. Ez nemsokára vissza is érkezett, de csak kevés ideig örvendhetett a tolnaiak bizalmának, mert már 1551-ben meghalt⁴⁾. Helyét Beremeni János foglalta el, ki azonban szintén nem sokáig élt⁵⁾. Tövisi és Zigericus kettős lelkészkedésük idejében, 1550-ben új tanár köszöntött be a tolnai egyházba, illetőleg iskolába; Dombi Péter, ki aztán aránylag hosszú ideig, 22 évig működött itt⁶⁾. Minthogy még 1556-ban is csak két tanterme volt a tolnai iskolának⁷⁾, bizonyosan Karancsi helyére lépett ez új tanár, aki aztán Zigericus igazgatósága mellett vezette az alsóbb osztályokat.

Az 1551. évben, tehát a „Jézus Sirah könyve“ fordításának megjelenési idejében, a tolnai egyház hivatalnokai eszerint a következők voltak: kezdetben Zigericus Imre, Dombi Péter és Tövisi Mátyás, azután pedig ez utóbbi helyett Beremeni János. Ámde Beremeni csak 1551-ben lett tolnai lelkész s a szóbanforgó fordítás szintén 1551-ben jelent meg, miért is ennek — a Gyulai által végzett felülvizsgálásra és a kinyomatásra nem kevés idő levén szükségessége — bizonyosan még 1550. végén, de legkésőbb 1551. elején el kellett Kolozsvárra küldetnie. Ennek következtében Beremenit számításon kívül kell hagynunk, hasonlóképen Dombit is, mivel magának a fordításnak elkészítésére is több idő kellett, mintsem, hogy Dombi részt vehetett volna benne. Karancsitól is el kell tekintenünk; talán azért is, mert esetleges betegsége miatt még az elmunkálatokban sem működhetett közre; de azért megkülönböztetően, mivel körülbelül nem igen bírt elegendő képzettséggel az irodalmi foglalkozáshoz. Mert ha kellőleg képzett egyén lett volna — azt hiszem — Tövisinek Wittenbergbe való útazása alkalmával ő követte volna ezt lelkészi állásában. Így tehát csak Zigericus és Tövisi személyében kereshetjük a fordítókat, de ezek közül aztán egyiket sem lehet elhagynunk, mivel Gyulai előbeszéde határozottan fordítókról beszél, tehát egy-nél többet kell felvennünk.

Megtörténhetik, hogy az esetleg még napfényre kerülendő forrásokból más eredmény fog kitűnni, de határozott meggyőződés, hogy ennek dacára is tanulmányoznunk kell az eddig ismert adatokat, igyekeznünk kell belőlök a leginkább valószínűt kikutatni. Nagyban meg fog könnyíttetni ezáltal a későbbi kutatók munkája.

Krausz Jenő.

¹⁾ Ribini: i. m. 92. l.

²⁾ Frankl: A hazai és külföldi iskolázás a 16. században. Pest, 1873. 201 l.

³⁾ Ribini: i. m. 94. l.

⁴⁾ Lampe-Ember: i. m. 660. l.

⁵⁾ Skaricza Máté: Vita Stephani Szegedini (Miscellanea grönigana. VI. k. 508—559. l.). 523. l.

⁶⁾ Frankl: i. m. 167. l.

⁷⁾ Tóth Ferenc: Túl a tiszai püspökök élete. Győr. 1812. 41. l.

Párhuzam a mű- és népköltészet között.

Ha forgatjuk irodalom-történetünk lapjait s fonatólora vesszük a költészet fokozatos fejlődése folyamán kifejlett széptani elveket s elméleteket: világosan szemünkbe tűnik, hogy koronként új meg új nézetek kerültek felszínre s váltak a régi, elavultakkal szemben uralkodókká. Bizonyoságul erre nézve legyen szabad rámutatnom a tárgyilagosság szempontjából, csupán azon körülményre, hogy míg Toldy, a nagy irodalom-történész, a népköltészet irodalmi jogosultságát nem ismerte ei¹⁾, addig a mai közvélemény Erdélyi és Gyulai után elméleti; Tompa, Petőfi és Arany fényes sikerei után pedig gyakorlati szempontból is egyenjogúnak tekinti a nép- és műköltészetet. És valóban mindkettőnek határozott története van. Lássuk tehát ezeknek egymáshoz való viszonyát először is külsőleg, azaz irodalomtörténeti szempontból.

Tagadhatlan az, hogy mint minden nemzetnél, úgy nálunk is, a költészet a bölcsőkorban még egy és ugyanazon forráson csörgedezett tova. És ezen költészetben még az egész nemzet világnézete nyert kifejezést. Itt találjuk a nyelv ifjúságát, eredeti s jellemző vonásait, innen halljuk a nép szívének úgyszólván minden dobbanását, látjuk és halljuk vágyait, kedvelt eszméit, szóval egész lelki világát. De valamint az a sajátos, eredeti vonása a nép lelkületének — mely azt a bölcsőkorban jellemezte — a polgári és társadalmi viszonyok változával sokat veszített eredeti zatájából, úgy a hajdankori költészet varázsa is azonnal eloszlott, mihelyt a tudományosság, a magasabb műveltség szellője érintette nemzetünket. Igen, a költészet addig közös forrása két ágra szakadt, s míg az egyik — a műköltészet — új meg új erőkkel gyarapodva, mindig szélesbülő medrében vígan csergedezett tova, addig a népköltészeté csak hogy ki nem apadt. A tudomány napja elhomályosította a nemzeti költészet csillagát s az írók elfeledték azt, hogy a költészet csak akkor a lélek virága, akkor a való égi mása, ha nemzeti színét idegen szín nem váltja fel, s ha a talaj, melybe gyökerét ereszti, nem idegen ország határa, hanem édes magyar hazánk földje. Elfeledték, hogy a költészet égi adomány s mint ilyen, közös kincse az embereknek s nincs kizárva senki abból, hogy a költészet forrásából merítsen magának édes élvezetet, boldog megnyugvásnak csöppjét. Sőt mit cselekedtek? széltiben hangoztatták: „Odi profanum vulgus,“ vagy: „nem akarom, hogy verseimet a köznép is megértse.“ Bizonyos tudós-költészet kapott lábra, mely idegen emlékün táplálkozott s így szelleme sem lehetett összehangzó a magyar ember szellemével, sem pedig külső megjelenése a magyar nyelv természetével. Amint Erdélyi János említi: „Hallottunk énekeket és dalt a görög és római mértéken és modorban, ismerünk olasz és francia hevet és könnyűséget, angol ízt és német komolyságot költői műveinkben²⁾.“ De ugyancsak Erdélyi adja meg a vigasztalást a szomorú tapasztalat közepette, mondván: „Mondatott: a műveltség árt a népköltészetnek, s ez igaz, de miért átkoznók a napot, hogy a hajnalt elüzi egünkről, az anya fogy, a gyermek növekszik; amaz meghal, ez életben marad s a nem fentartja magát fájában³⁾.“

¹⁾ Szépirodalmi Figyelő, II. évf. II. fele, 195 l. és Irodalomtörténet 360. l.

²⁾ Erdélyi J. kisebb prózái. I. k. 20. l.

³⁾ Ugyanott 11. lap.

Hát vajjon a népköltészet csekély, de tisztavízű forrása miből és honnan táplálkozott azon hosszú idő alatt, míg íróink nagyrésze, részint a tudós osztály, részint a kiváltságos nemesi osztály számára írta kizárólag költeményeit? Hát bizony többnyire csak a nép kebeléből fakadtak a dalok, melyeknek alaphangja, mint a kornak hangulata, borongós, bánatos volt. Értem itt főleg azon dalokat, melyek előbb a török-, majd a kuruc-világban jöttek létre, melyeket Thaly Kálmán oly nagy gonddal gyűjtött össze s mentett meg az utókor számára.

A szerencsétlen mohácsi csata gyászos következménye már magában rejti a kuruc-világ előzményeit s ezzel együtt a kuruc-költészet csiréit is. A nemzet felett mindinkább beborul a láthatár. A pártviszály elgyengíti az erőket. Majd mikor a szégyenletes vasvári béke lázas ingerültségbe hozta jobbaink szívét, létrejött a Wesselényi-féle összeesküvés, de amely rövid időn gyászos véget ért. A nemzet zöme eddig alig birt tudomással a mozgalom felől, de amikor az összeesküvők vérét folyini látta, akkor ébredt igazában öntudatra. S mi lett az eredménye? hosszú negyven év tragoediája. Beállt a harcok világa s fegyverzöreje közül kihallott a nép jajveszékelése, kivált mikor a protestánsok üldözése is kezdetét veszi, a harci riadót felváltja a kétségbeesettek imája, kiáltása a magas egekhez s a gályarabságra hurcolt prot. lelkészek éneke. Vajjon ilyen mozgalmas időben, midőn oly sok szenvedésen ment át a nép, megtörténhetett volna-e az, hogy a nép érző szívének húrjai érintetlenül maradtak volna? Nem, sőt megrendült a nép ajkán a bánatos dal, mert lehetett volna-e másféle, mikor a szív csordultig telt keserűséggel! S ha látjuk, hogy e kor költészetét túlnyomólag a lyra uralja — nincs okunk a csodálkozásra, mert hiszen a harcok zajában — a folytonos küzdelmek között nem igen ért rá a nemzet, hogy az eseményeket részletesen elbeszélje. Ilyenkor az érzelmek túlsúlyra emelkedése miatt, mind az események nyugodt szemlélése, mind a kellő tárgyilagosság hiányzik. Általában elmondhatjuk, hogy mozgalom az időben, mozgalom a kedélyekben, főleg a lyrának kedveznek. Nem hiányzanak azonban e korból teljesen az elbeszélő költemények sem, habár a legtöbb alanyi érzelmeket is rejt magában. Fontosak még e korból, mint szintén a népköltészet termékei, a gúnydalok és bújosók énekei is. Látni való ezekből, hogy a műköltészet mellett a népköltészet is megtermé ezen korban a maga gyümölcsseit.

Később aztán, a XVIII. század utolsó negyedében bekövetkezik, mint tudjuk, az irodalmi újjászületés kora. Egyesek a műköltészet művelői közül, az u. n. ó-népies iskola tagjai, figyelembe kezdik venni a népköltészet termékeit s fölébred bennök az ösztön hazai talajban hazai virágot termesztetni és munkájuk nem is veszett kárba, mert egy-két virágjuk még ma sem vesztette el illatát és színét. De hát ezt csak mi mondjuk már, nem így az azon kori irodalmi közzélemény, mely csak mostoha gyermeknek tekintette a népköltészetet. Dehát azért csak fentartotta így is életerejét s mindig akadtak bajnokok, kik a nemzeti múzsa arcát olykor-olykor öröme derítették. Sőt mi történik?

Századunk második negyedében a magyar nemzet, mely hosszú évtizedek során végzetes álomba merült, lassanként életre ébredt és lázas sietséggel tört előre az emberi haladás útján. A magyar nemzet életének e szakában van valami fenségesség, sőt

ha nem vizsgáljuk a belső rúgókat, ha elmellőzzük a kor szellemi állapotát a politikai jelenségekhez viszonyítani, valami csodaszerűség is.

A magyarfaj történelmének e fenséges napjaiban foglalta el az európai népek sorában méltán megillető helyét. Ekkor mutatta meg, hogy kikelt a népszabadságnak és emberi jogoknak vihartól szétszórt magja a vértől ázott magyar földön is. És tagadhatjuk-e, hogy e korban a költészet, az irodalom azon csatorna, mely egyesíti a világszabadságot a nemzeti szabadsággal, mely a humanizmus fenséges gondolatát megtermékenyíti a hazafiság jótékony sugarával. Az irodalom hajta végre a nemzet ama lélekemelő átalakulását, mely a szűkkörű korlátokkal és előjogokkal körülvevett magyart, faja boldogításáért és szabadságáért munkáló emberré tette. Ugyanakkor a classicaire lendületű nemzetes költészet leszáll a hősök és hadvezérek korából a néphez s ennek gondolkodásából, érzelmeiből igyekszik önmagát felfrissíteni. A magyar költészet műzsája megunja a classicaire költészet üveg-házi virágainak kábító illatát; az utánzás halvány viaszfénye nem elégíti ki többé, hanem a népköltészet vadvirágainak egészséges, üde illata után és a nép-érzések szelid, verőfényes melege után vágyik. A költők sorában mind szélesebb elterjedést nyer azon meggyőződés, hogy a költőnek kora érzései és eszméi tolmácsolójának kell lennie. Ily körülmények közt mi sem lehetett természetesebb, mint visszatérni a megromlott vérű, elerjedt idegű műköltészetnek ősi és eredeti kútforrásához — a népköltészethez. És ez meg is történt! S ezen örvendetes jelenséget ma már bizonyosan senkisem fogja Toldival, „izlésbeli visszaesésnek“ tekinteni.

De midőn ezt megemlítjük, lehetetlen elhallgatnunk a Kisfaludy-társaság és Erdélyi János, mint kezdeményezők, kitűnő érdemeit a népköltészet felkarolása körül. Míg amaz már 1841. pályakérdésül tűzte ki a népiesnek meghatározását és hatását a költészetre s a népköltészeti gyűjtemények kiadása által a figyelmet a népköltészet felé irányozta: addig Erdélyi János a népköltészeti kincsek összegyűjtéséhez fogott s gondos kezével s hivatásszerű érzékével számunkra s az utókorra egy nagy és szép irodalmat mentett meg, mely nélküle talán rövid időn eltűnt volna a realizmus szelleme által áthatott társadalmi élet hullámai között. Sőt nemcsak, hanem elméletileg is igazolta a népköltészet nagy fontosságát s irodalom-történeti jogosultságát. Nem sokáig késett ezzel a gyakorlat sem. A költészet egén három fényes csillag jelent meg s a nemzeti múzsa arca víg öröme derült. Rövid időn szerte hangzik a hazában, palotában úgy, mint kunyhóban: „A virágnak megtiltani nem lehet,“ „Télen nyáron pusztán az én lakásom,“ „Kondorosi csárda mellett“ stb., a hazának ifja, vénje figyelemmel hallgatja a János vitéz történetét, a regék szelid hangját s úgy megőrül, mikor maga előtt látja a régi Toldit új és fényes alakjában, mikor olvashatja az ősök küzdelmeit, Buda halálát, Etele diadalát. Egy egész új világ tárult fel a nemzet lelke előtt, s midőn ez új világban szerte nézett, szinte repesett a szíve örömeiben! Nem is csoda, mikor a drága honi földön annyi s oly szép hazai virágok fakadtak — mikor az édes anyanyelv is fényes diadalt ült — mikor mindenik dal mintha csak szívéből szakadt volna ki a nemzetnek.

Ha már elfogadjuk azt a nézetet, pedig el kell fogadnunk, hogy az „új népies iskola“ három kiváló képviselője: Tompa, Petőfi és Arany sokat tanultak,

sokat merítették a népköltészet forrásából: lehetetlen be nem ismernünk, hogy a népköltészet méltán vivta ki a maga számára az irodalom-történeti jogosságát. S ma már bizonyosan senkisémm fogja tagadni, hogy a népköltészet elevenítő és üdítő forrása a műköltészetnek és senkisémm fogja Toldival azt állítani, „a népköltészet nem is poézis, hanem csak a poézis anyaga.“ Valóban a népköltészetet joggal nevezhetni a görög mythos csodás Lethe folyójának; míg ugyanis a Lethe vizének hatásától a holtak, mint árnyékok, hús és vér nélkül keltek életre: addig a népköltészet levegőjétől a műköltészet valóbb életet nyert s megizmosodott. Méltán mondhatta Erdélyi János, mikor a népköltészet alapján felépült népies irány diadalra jutott költészetünkben, hogy: „a nép- és műköltészet tanulmányai kölcsönhatásba léptek, közös mederbe szakadtak s áthaták egymást teljese-¹⁾“ És ugyan mi is — akik már szerencsés utódok vagyunk — tehetünk-e mást, mint hogy hálás kegyelettel emlékezzünk meg azon lángszellemekről, akik elméleti úgy, mint gyakorlati téren fényesen igazolták a népköltészet nagy jelentőségét, akik bár letűntek már költészetünk egéről, de közöttünk maradt magas szellemek drága ereiként őrzött műveikben. Olvassuk ezeket és fellobog keblünkben a hálaáldozat lángja!

(Folyt köv.)

Csik Dániel.

TÁRCZA.

S a u l.

— Bibliai költemény. —

Izraelországban Genezáreth partján,
Tördeli a pálmák lombját erős orkán.
A tó vize zajlik, fölverte a vihar,
Harsogva zúg a víz széles hullámmal.
Majd fehér sörényét kicsapva a partra,
Apró gyöngy-szemeit a légebe kavarja;
Süvölt, zúg, morajlik; szilaj zuhogása
Zajongó néptömeg lármájának mása.
Mely, mint a természet, szenvedélyvel lázad.
Zúg a boszú hangja:

— «Nem tűrjük! gyalázat!

Kereszten hala meg, gonosztevő-módra,
Remegő lecke szállt büntető Seolba.
S vétkes felekezet nevezi istennek,
Imádni — boszúnkra — reggel, este mennek.
S egy ilyent tisztelnék Izrael szent földén? . . .
Nem tűrjük! mit rendel, teljék be a törvény!»
De mint a viharban perenyi szünet támad,
Halk hangot emel most óvatos vigyázat:
— «Vétek, tudjuk, látjuk! ámde vegyük észbe,
Hogy Róma tartja a hatalmat a kézbe»;
Légiók sasára sötét gyanu szállna,
Ránk vezetné azt a mást fenyítő lárma.
Nagy rabbink jóslata, várjuk el, milyen lesz:
— Istentől van: marad; ha nem: úgy is elvesz!»
Hiába. Mint elem, mely fékvesztve tombol,
Felzúdul a zsivaj ezernyi torokból:
— «Sault halljuk! mit szól az enyhe tanácsra?»

¹⁾ Erdélyi., Kisebb prózái. II. k. 127. l.

Lassú zümmögéssé verődik a lárma.
— «Izrael népei! irástudók, vének,
Birtokosi Mózes dicső örökének!
Szóljatok, mondjátok! ki ellene törvén,
A bünös fejére mit rendel a törvény?
Szóljatok, mondjátok! mi szállt Jezabelre,
Ki bünös szemeit bálványra emelte?
Szóljatok, mondjátok! habozva mit késtek?
A parancs világos, tépelődni vétek!»
Belemarkolt a szó a szív közepébe,
Felfakadott a düh kárhuzatos mérge;
Száguldva rohantak, mint vészteni felleg. . .
— Megszűnék a vihar (Genezáreth mellett!

István meghalt, mire eljőve napszállat,
De Saul lelkében féktelen düh támad.
— «Nem elég! a többi gúnykacajjal nézzen?
Mig lehet, vágjuk ki a fekélyt merészen.
Főpapi parancscsal Damaszkusba mégyek,
Lesz alkalom újra törvényt látni, vének!
És megyen előre . . . arca, lelke sötét.
Süvöltő szél rázza az erdők üstökét;
Felzúg a fuvalom, mint kinzottak jajja,
Saul lelke döbben, hogy e hangot hallja.
Sötét a természet, csak távolban fénylik
Valami fényes láng, fölhatva az égig.
Meglöbben, eltűnik, mint hamvadó máglya;
Szemeit behunyja, mégis egyre látja.
«Saul, mire készülsz? hát nem szörnyű vétek
Embereket ölni Jákob istenének?
Elohé-Zebaoth, irgalomnak atyja,
Zendíté hajdan a próféták szózatja.
Megállj! ha meg nem hat áldozatok vére:
Hiába hallatszík eithérád zengése!
Azazel teszi rád vétekverő karját. . . .»
Saul áll zordonan.

— «Hát akik zavarják

A választott népnek ősi dicsőségét.
Szitkokkal hirdetik a szent vallás végét?
Ezeknek irgalom, e káromló hadnak,
Kik Mózes székére csúfosan támadnak?
Mig kavicscsá nem lesz hegyek nemes érce,
Tüzet nem röpít ki a Gilboa bércé;
Mig Gehinnom völgye örömhelylyé válik:
Irgalmat nem adok — nem, soha — halálíg!
Adonáj úgy áldjon!» . . .

A vén föld megrendül.

Vakító fény villan a légen keresztül.
Hegy inog, folyam zúg, csattog felhő orma,
A megrendült ember leborul a porba.
— «Saul! büszke Saul! nem lehet azt tenned!
Útjába nem állhatsz az élő istennek!
Saul! véres Saul! ki ellen szállsz harcra,
Útadon megállit az igazság arca!»
— «Oh uram! szólj, ki vagy?»

— «Az igazság vagyok!

Mit te nem ismertél, most szemedbe ragyog.

Megtört büszke lelked; igaz útra térve,
Te veszed a zászlót hadvezéri kézbe;
Fenhordod, bejárva az egész világot.
(Győzödsz!)

— «Lelkem megnyílt! ime tisztán látok!»...

— — — — —
És hangzott az íge szerte a világon.
Lakott ázsiai sivatag pusztákon;
Ezüstös, aranyos városokba szálla:
— Fény múlt! üdvözít a Krisztus halála!
Hellas lakosai köré sereglének,
Pusztulnak szavára idegen istenek.
— Sem zsidó, sem görög nincsen többé itten,
Testvérek a népek egyesítő hitben!
Magasztaló himnusz egetverő szárnyon
Krisztust dicsőíté újuló világon.
Pál ajkán zeng a szó, szívbe útát törve:
— «Mélység és magasság el nem szakaszt tőle!»

Gáspár János.

Az én első szerelmem.

— Visszaemlékezés. —

Mélységes titkot fogok elmondani. Ott volt eddig elrejtve szívem fenekén, rajtam kívül más élőlény nem tudta e világon. És ime, most önmagam beszélem el; nem bírok vele, kitör belőlem. Kérem, ne ítéljenek el érte, nem csacsakaságból teszem. Szeretném, ha különösen szép olvasónőim kegyeskednének meghallgatni, s aféle balvéleményt nem táplálni felőlem, mintha én örömemet leném a szívtitkok kifecsegésében. Mondhatom, hogy nálam hallgatagabb ember nem létezik a földkerekségén; ha kell, néma leszek, mint a hal, egy árva szócskát nem árulok el abból, amit egy nő feltétlen bizalma reám pazarol. Aki nem hiszi, próbálja meg!

Tehát volt nekem egyszer egy szerelmesem, azóta is szeretem mindig, hanem hát ő nem szeret engem. Ismerkedésünk igen regényes vala s már csak azért is megérdemli, hogy az olvasó közönség becses tudomására hozzam.

Tizenhét éves valék. Épen annak a kornak a hajnalán, mikor a szív minden szép arc látására fellobban; mikor a lélek az ábrándok bűbajos világában jár. Egy háromtornyú kis városban töltöttem el életemnek ezen arany-időszakát, amely város ott fekszik a felföld egyik legszebb pontján, mosolygó völgy ölében, ezüstvizű folyócska mellett, szellős halmok lábainál, sötétlő erdők szomszédságában. Sokszor bolyongtam a lombos erdők árnyékában, édes gyönyörrel hallgatva a madarak többszörösen visszhangzó dalolását. Felhevült képzeletem mindenféle fantasztikus jeleneteket rajzolt elem, s jövőm képét paradicsomi boldogság közepette az édenkert alakjában örömvirágokkal szegélyezve tüntet fel. Igy gondolkozik minden ifjú; jaj annak, aki sötét színekkel festve, visszadöböntő, komor arccal látja a jövőt! Annyira megszoktam a falombok halk susoságását, melyek szinte érthető hangon beszéltek hozzám, zavartalan életet jósolva; meg a madarak csattogását, melyek azt látszottak

mondani, hogy víg öröm karjai közt futom meg életpályámat; mindezt annyira megszoktam, hogy alig volt nap, melyen föl ne kerestem volna a merengő lelkemmel egybehangzó erdő csendes egyedüliségét. Odamentem tanulni, odamentem gyönyörködni.

Egy nap szintén ott tanulgattam, közbe-közbe hosszasan elgondolkozva valami eszembejutott futólagos ötlet felett. Jól emlékszem rá, egy imaginaris számtani tételt kellett megfejtetni, amelylyel örömet foglalkoztam, mert nem a rideg valóságra, hanem a képzeletre kellett támaszkodni; akkor pedig különösen kedveltem azt, ami ideális, ami képzetes. Máskülönben mindenki tudhatja, hogy a számtani tétel kidolgozása, mégha a képzelet játszsza is annál a főszerepet, sohasem lehet valami eszményi foglalkozás; épenazért is említtem fel enemű fáradozásomat, hogy valaki azt ne gondolja, miszerint lelkem fellegekben járó, magasztos gondolatokkal volt elfoglalva, ennél fogva az az egész jelenet, melyet most akarok leírni, élénk képzelődésem szüleménye csupán.

Tehát mondom, ott törtém az eszemet egy mennyiségtani feladaton, amidőn egyszerre egy édes, andalító, eddig még sohasem hallott hang vegyült a madarak énekébe. Valami olyan bűbajos dal, ami szebb volt, mint az angyalok ajkán a zsolozsma, gyönyörködtetőbb, mint a sphaerák zenéje. A könyv kiesett kezemből, lábaim a földhöz szegeződtek. Egy pillanatra úgy tetszett, mintha valami tüneményes alak lebbent volna el szemem előtt; de a másik percben már nem láttam egyebet, mint az égfelé nyúló fák egyenes sudarait, nem hallottam mást, mint a zizegő lombok suttogását.

Mi volt ez? Álom? Nem! hiszen jártam-keltem, láttam, éreztem. Hallucinatio? Az sem, hiszen olyan tisztán cseugett fülembé az a lebilincselő dallam. Káprázat? Talán igen! De hiszen olyan jól láttam azt a magas, karcsú termetet, sarkig érő éjfékete haját, hajnalpírral áttört hófehér arcot, sугárt lövelő csillagszemeket, mosolygó, pici szájacskát.

Lett légyen akárhogy, én meg voltam babonázva. Futottam össze-vissza járatlan úton, epedő vágygyal lesve, hol pillantom meg a kedves tüneményt? Tövis megszagatta ruhámat, összekarcolta arcomat; százszor megbotoltam a kiálló fatörzsekbe; lábaim reszkettek, mellem lihegett, egész testem átizzadt a pihenés nélküli szaladástól. Hasztalan! A hang elnémult, az alak eltűnt nyomtalanul.

Estére leverte kedélylyel, holtra kifáradtan érkeztem haza. Ellankadt tagjaim, bágyadt szempilláim nyugalom után vágyódtak, s az éji szender csakhamar betakart hollófürteivel. És ő róla álmodtam. Biztató mosolylyal lépett hozzám, puha kezével megsimogatta arcomat s pajkosan megfenyegetve mondá:

— Hát illik az, egy nőt úgy kergetni!? —

Szólni akartam, de hang nem jött ki torkomon, ami nekem úgy fájt, ami engem úgy boszantott, hogy azt kívántam magamba: báresak örökre megnémúlnék, ha most nem tudok beszélni. Reggelre kelve, még égetőbb szenvedélylyel lángoltam az ismeretlen hölgy iránt. Legforróbb óhajtasom, ifjú életem egyedüli célja volt megtudni kilétét. Mihelyt

lehetett, rohantam az erdőbe, bebarangoltam annak minden zege-zugát, felkutattam összes bokrait. Mintha bizony egy szép hölgynek egy kicsi csipkebokor alá is el lehetne rejtőznie! Ne csudálkozzanak, kérem, rajtam. Bohó valék. Eszem, szívem Ő nála volt... Hanem nem találtam semmit. Reménytelen kétségbeeséssel vágtam magamat a földhöz és aztán — szégyelem kimondani — zokogtam, mint akinek édes anyja fekszik a ravatalou. Könyörgöm, ne gúnyoljanak ki miattam. Nagyon gyöngé szívem van, akkor különösen érzékeny valék. És a sírás könnyített keblemen, nyugodtabb lettem, s mindazt, ami addig emésztett, lemondva Ő róla, kezdettem tekinteni egy üres, szétfoszló, ábrándszötte képnek. Hiszen olyan sokszor téved az ember, annyiszor megesalnak érzékeink!

De csakugyan igaz az, hogy az okatlan szerelem mindig megboszúlja magát; akkor tapasztaltam magamou. Okatlan szerelmemnek káros következményei lettek. Dühödtt versíró vált belőlem. Lemondhattam Ő róla, de azt nem tiltathatam meg szívemnek, hogy mélységes bánatát sentimentális dalokba ne öntse. A tanárok nem bírtak velem, még az órákon is érzékeny poémákat faragtam. Szaporodtak is azok szekérszámra. Ime, egy közülök ízelítőül:

Bár hosszú éveken	Lelkem mindennapon
Öröm ragyogna rám:	Nyögő panasza kél,
Mitsem enyhítene	Ennyi kín közt e test
Szívemnek bánatán.	Nem is sokáig él.

Akkor még nem tanultam anthropológiát, ha talán valaki e tekintetben kifogást tenne az utolsó strófa ellen, gondolja meg azt. Denique nekem szörnyen tetszett. El is szavaltam az erdőben isten tudja hányszor; hadd tudja meg Ő, a szívtelen, végnélküli fájdalomamat. És megtudta, nemcsak, hanem megtanulta tőlem a dalt. Észvesztő hangját ismét hallottam zengeni, ígésző dalolása megreszketteté a levegőt.

— Ah! tehát mégsem vagy te valótlan ábránd! — kiálték magamon kívül — tehát mégis itt kell lenned valahol?

Ismét a régi valék. Örjögve futkostam ide s tova. Sehöl, semmi. Pedig itt kell rejtőznie! Fölkeresem, ha életembe kerül is!!..

— Másnap emésztő kíváncsisággal siettem az erdőbe. Valami olyan szokatlan érzés fogott el. nagy dolgokat sejtettem. Igen szép májusi nap volt. A derült égről meleg sugarakat lövelt alá a nagy tűztest. Csacsogó szárnyasok hangicsáltak a fák lombjai közt, miket enyhe szellő rezegtetett. Távrolról egy patakocska csobbanó habjainak locsogása hallatszott, mintha örvendve hívogatná azokat, akiket merengő lelkök az erdőbe vitt. Arrafelé vettem lépteimet. Amint a patakparti tisztásra kiértem, hirtelen egy olyan látomás tűnt szemem elé, amitől lábaim meggyökereztek, gondolatom megakadt, lélekzetem elállott. Ott volt az én tündérem. de milyen ingerlő helyzetben!?

A patak partján ült, háttal felém a puha gyepszőnyegen. Hollófürtjei vállain leomolva, szélesen terültek el a himes pázsiton, vakító fehérségű kicsi lábacskáit gyermekek újjongással verdeste a csörgedező habokba. Majdhogy eszem nem vesztettem, alig néhány lépésnyire a mennyországához. Ereim feszültek, vérem iszonyú sebességgel lükte-

tett, mindkét szemem odatapadt az ígésző alakra. Megtapogattam a körülöttem levő fákat, ha ébren vagyok-e? Semmi kétség. Szerelmesem pajzán kedvteléssel kezdett dúdolni valami enyelgő dalt, közbe-közbe nagyokat sikoltott, mikor egy-egy merészebb halacska elesúszott rózsás lábacskáim mellett.

Nem állhattam tovább, lábujjhegyen közelédtem a hely felé, nehogy zajt csinálva, elriaszszam az égi lényt. Már ott voltam háta mögött, de félttem érte, hogy kezeim az üres semmiséget fogják ölelni. Odahajoltam föléje. lángoló arcomat látni lehetett a síma víz tükreben. Gondolom ő is látta, de nem akarta észrevenni. Így telt el néhány pillanat. Egyszer aztán lázas remegéssel öleltem át hattyúnyakát. Ő ijedve szökött fel, de nem futott tova... éreztem — igen! éreztem, amint alabástrom karjaival átfonta nyakamat, arcomat érinté a pihégő kebléből előtörő forró lehellet, homlokomra tapadt mézédés ajkának csókja... aztán... aztán szívem nem bírta tovább a túlvilági gyönyört. Elvesztettem eszméletemet.

Mikor ismét magamhoz tértem, akkor már nem volt ott, csak parányi lábacskáinak nyomait lehetett észrevenni a puha fűben. Azóta sehasem láttam, azaz láttam biz én többször, de — lefestve. Úgy mondják, hogy az valami görög istennőnek a képe. hanem én valahányszor rátekintek. mintha csak eltűnt imádottamat szemlélném benne. Szegény ugyan megjárta velem! Bizonyosan azért nem mutatja most már magát, mert tapasztalta, hogy érdemetlenre pazarolja kegyét. Nagyobb embert nézett ki belőlem, mint amilyen lettem! Én azonban még most is epedek utána. Tanum ez a gyarló visszaemlékezés.

— Ime, az én első szerelmem. Most már találja ki a szíves olvasó, mi több ebben: az álom-e vagy az ábránd?

Szabó József.

Úti képek.

II. Egy kárpáti kirándulás.

(Vége.)

A növényzetet a törpe fenyőkön kívül egyedül egy kis fehér virág: a hóvirág képviseli. Ott látható ez a szikla tövében, fehérlő szirmaival; oly kedvesen, oly szelíden tekint reánk, hogy pár percre elfeledjük lakhelyének kietlenségét. Neki nem kell csillogó napsugár, éltető meleg, hogy felnövekedjék; neki niucs szüksége a permetező esőre, hogy felüdítve szebben virúljon; ő nem vágyakozik arra, hogy fehér fejecskéjét a tova sikamló patak locsogó vizében megfüröszsze; őt nem gondozzák ápoló kezek, őt nem védi meg senki a zúgó szél, a fagyasztó hideg ellen.

Így él a kis hóvirág, senki által nem ápolva, elhagyatottan, szeretet nélkül. Méltán elnevezhetnők az elhagyatottság, az árvaság virágának. Illata nincs, de hiszen honnan is kölcsönöznéd őt a halottak országában, ahol sohasem változik és sohasem múlik el semmisen.

Itt hasztalan keresünk szemünkkel élő lényt; akár egy repülő madárkát vagy egy zümmögő bogárkát, akár pedig egy, a kősziklákon ugrándozó zergét. Nem látunk itt a

törpe fenyőn s a hóvirágon kívül egyebet ama számtalan kőnél, melyek útunkban hevernek s melyek annyira hasonlítanak az emberi test egyes részeihez, mintha kővé vált emberek tagjai volnának. S a nép regéje valóban azt beszéli e kövekről, melyeket oly könnyedén gördítünk el magunk elől.

Meghallgatván az erről szóló megható történetelgondolkozva sietünk előre, merengve lépegetünk mind magasabbra. Alig veszem észre, hogy már egy órai útát tettünk meg anélkül, hogy valamire figyeltem volna. Majd felpillanték, elüzém borongó gondolataimat, . . . megbénult s elfásult idegeimre a legmeglepőbb benyomást tette a természet egy nagyszerű jelenete.

A köd eloszlott, csak néhol lebegett egy-egy szürkülő folt, . . . lábaim alatt ropogó hó csikorgott. Ki tudja, mióta van már ez itt, mikor hullottak alá e hópihőkék a kis angyalkák puha párnáiból? Ide a nap egy hónapban is alig süt egyszer, forró sugarai nem szeretik e helyet: itt nincs kicsiny fűszál, melyet élte^o hevével nagyra növeszsen; nincs csicsergő madár, melyet dalra készteszen. A halottak országa olyan fagyos, hogy még a nap égető heve is engedni kényszerül neki.

Különös kedvezménye volt reánk nézve a véletlen játékának, hogy a nap ép ez alkalommal küldé sugarait a hőtömegre s ennek mi tanúi lehetünk.

A jelenet valóban fenséges és meglepő volt. A gerlachfalvi csúcs kékelő orma mögül bukkant ki a nap; halvány, vöröses sugarai rásütöttek a milliárdnyi hójegecre, melyeknek minden egyes lapján — mint a kicsiszolt gyémánton a lámpafény — megtörték és szétoszlottak a fény-sugarak. Ezer és ezer színváltozat vonult el előttem: a szírvány színei, tarkázva a színek legfinomabb árnyalataival; emitt a rózsaszín ezernyi változatban, amott a zöld dús árnyalataiban. Oly felséges látvány volt ez, aminőt csak a Mindenható művészete tud létrehozni; oly jelenet, amelynek nagyszerűségét híven ecsetelni a leggeniálisabb művész sem volna képes.

Ragyogó csillogás vett körül. Mintha a föld összes csillárai itt lettek volna felhalmozva, mintha a világ drágaköveinek összesége világított volna felém: szemeimet kénytelen voltam behúnyni; mert hiszen nézhetjük-e sokáig a fénylő napot? Tündöklő fényével elvonná szemünk világát! Aztán . . . nem tudom mi történt velem. Talán álmodtam? Talán ébren voltam? . . . Nem! képzeletem rajzolt elem merész álmképeket, melyeket én valónak hívék. Egy ragyogó fényű trónt láttam magam előtt, mely a hóparányok által szétlövellt sugarakból volt összealkotva és amelynek aranytalapzatát tündöklő gyémántok ékesítették, oldalát pedig topáz, smaragd és rubin díszítették. A trónon ült egy ősz öreg, lengő fűrtelivel kedélyesen játszadozott az enyelgő szellő; feje fölött, melyet a nap sugarai fénykörrel árasztottak el, zöld fenyőgallyakból font koszorút tartott két tündér. Oly jól illett a király fenséges homlokához az egyszerű korona. Ez ősz a Kárpátok királya volt. Még most is jól emlékszem arcára, még most is hallani vélem a bájos dalt, melyet a körülötte lejtő tündérek énekeltek tiszteletére; s

midőn mindez előtérbe tolúl emlékezetemben, kételkedve kérdem: mi volt ez? valóság-e vagy csak képzelet.

Igazán úgy tűnik fel előttem e jelenet, mint midőn a mennynyel álmodunk s még álmunk után is halljuk az angyalok karának bűvös dalát, látjuk az ég fénylő nagyszerűségét s csillogását, aztán úgy fáj távoznunk a légkörből, hova szűnet nélkül vágyakozánk. Én is úgy óhajtottam volna, hogy e jelenet soká, nagyon soká, napokig tartott legyen, ha sohasem lett volna vége e nagyszerű káprázatnak.

De mi ez? a még kevéssel előbb ragyogó hómező teljesen elsötétült. „Álmodom-e vagy ébren vagyok, tündérek üzik velem pajzán játékukat?” — kiálték fel önkénytelenül. Megdörzsölém szemeimet, körülnéztem . . . mindenütt rideg némaság, eltűnt a fény, szétfoszlott a királyi trón . . . és az elbúvó nap búcsusúgára egy pillanatnyi időre vérvörösre festi be a hómezőt, hogy aztán még áthatlanabb legyen a sötétség. A kevéssel ezelőtt szétfoszladozott ködfellegek kezdtek összetornyosulni s a fenséges jelenet, mely — vezetőnk állítása szerint — hónaponként is alig történik meg egyszer, már csak emlékével gyönyörködtetett.]

Azonban e fellegek nemsokára alászállottak a völgybe s így hát nem akadályozhattak meg minket abban, hogy egy másik nagyszerű jelenetben is gyönyörködhessünk. E tudat meggyorsítja lépteinket, sietve mentünk felfelé, hogy addig, míg felérünk, a szerencse csalfa istenasszonya meg ne változtassa terveit s szürke felhőgomolylyal ne takarja el előlünk a fenségesnek ígérkező kilátást.

További útunkban semmi érdekesebb változás nem mutatkozott; a vad kopár sziklák és a kis hóvirág folyton követtek. Csak a törpe fenyők maradtak el mellőlünk. Még nekik is rideg e tájék, melynek a föld parányi életerőt sem kölcsönöz; ahol minden, mi él, a halál birtoka.

Komor hangulattal haladánk odább, s alig vettük észre, hogy íme! a hegycsúcs legmagasabb pontját értük el. Sajátos érzés lepett meg, midőn eszembe jutott, hogy hazánknak csaknem legmagasabb helyén állok, mely egyszermind elválasztó pontja a két testvér-hazának; emitt még az édes magyar baza, amott meg az idegen, de mégis rokon lengyel föld.

A látvány, mely elénkbe tárult, vetekedett az előbbivel. Midőn széttekinték, azt hívém, hogy az alföld rónáin vagyok: szemeimet nem korlátozá semmisem; tekintetem, mint a sík pusztán, képes vala elhatolni egész addig, hol az ég szerető hitvesét, a földet keblére zárja. Amonnan, a távolból előtűnik a Kriván, felhők fedik egész törzsét, csak kékelő teteje tekintget felénk; itt pedig Nedec várának a félhomály által szürke fátyollal bevont bástyái látszanak. Körülötte feleszáll a Poprád habja is, mely e várat, mint gyermekét a forrón szerető anya, karolja körül.

Nagyszerű panoráma ez. Egyfelől mogorván tekintenek felém a szepesi városkák fátyolképei, melyek messziről úgy néznek ki, mint az alföldi, délibáb-alkotta tünemények; másik oldalon Lengyelország egy pár városkájának apró tornyait látom. Oly egyszerű s mégis oly fenséges és megható e kép!

A természet csendjét csak egy tengerszem vizének mormolása zavarja. Egy tó a hegycsúcs tetején! . . . Honnan

ered ez? mi hozta létre őt? Talán a zuhogó záporok s fergetegek adták létét? De hisz' akkor élete csak rövid ideig tartana. Avagy olvadó hőtömegek szülték? Óh! nem, nem! Az ő élete sokkal régibb keletű. . . talán azokból a könyccseppekből állott elő, melyeket e két, oly sokat szenvedett testvér-nemzet évszázadok óta sirt? talán itt folytak össze a könyvek, melyeket e két haza jobbjai nyomott hazájok sorsa felett hullatának?! Nem, ez sem lehet! Hiszen akkor nem picinyke tó volna ez, de nagy folyam, melynek zúgó árjába vér is vegyülne, s mely ezzel együtt tengeráradattá nőne. . . . Távozzatok tőlem, ti fájó gondolatok! És vídámítsatok keblemet, ti kedves ábrándképek! Repüljön lelkem a jelenből a jövőbe; azon korb, midőn e népek nagysága, e jelenben halványvilágú mécs, fénylő meteorra fog átváltozni, mely rettegésre indítja a világot!

Sokáig álltam így, ábrándozva, s mintegy álomból ébredtem fel vezetőnk szavára, ki visszatérésre figyelmeztetett. Mily édes örömmel maradtam volna még tovább is e helyen! De hiába, távoznunk kellett. Oly rosszul esett elhagynom e vidéket, melyet annyira megszerettem; elhagynom a fenyőt, a kopár sziklát, a rohanó patakot. Emlékl csak a Kárpátok rózsáját, egy kicsinyke hóvirágot hoztam magammal.

Eltávozám hát tőled, ősz hegy, talán örökre. Ámde, midőn utolsó búcsúszómat küldöm feléd, vigasztal az, hogy örökké szívembe lesz vésvé ama nap emléke, mely nekem oly sok élvezetet s oly nagy gyönyört nyújtott.

Mezőssy Béla.

NEKROLOG.

DEMETER LAJOS.

1865—1886.

Amit mindnyájan régóta félve sejtettünk, elvégre csakugyan bekövetkezett; a megtörött ifjú életerő december 22-én véglobbot vetett, s sokat szenvedett ifjú barátunk holttestemei december 25-én eltétettek az anyaföld kebelébe nyugalomra, örök pihenésre! Mily kegyetlen, gúnyolódó a sors! Midőn mindnyájunk szívét a karácsonyi öröm melege töltötte be: az ő szíve, az a nemes indulatokkal, fenkölt érzelmekkel telt szív — épen akkor hült ki; midőn lelkeink az áhitat szárnyain a magasba emelkedtek: az övé is akkor emelkedett föl örök búcsút sóhajtván a föld felé!

Mindig keserves a sír előtt állni, mely elvette tőlünk azt, kivel együtt mintha lelkünknek jobb részét is eltemették volna; de kótszerűesen megdöbbenő — szinte szűknek érezzük keblünket a fájdalomra — ha egy fiatal életet látunk abba roskadni; egy virágot, mely kitárt kelyhén a harmat édes cseppjét már érezte, de még nem tölthette be azon hivatását, hogy magvakat és gyümölcsöket hozott volna. Látni a világ zaját, küzdelmeit lelkesedve váró ifjat örökre elhullani, a szemeket, melyeknek tűzében ezer édes remény és nemes vágy lobogott, örökre lezáródni: óh van-e valaki, akinek szíve meg ne rendülne, még ha nem pályatársa,

szívben-lélekben összeforrott barátja volt is az elhunytak mint én valék!

Ki ne ismerte volna közöttünk azt a sugár magas természetű, halvány arcú, vídám tekintetű s örökké derült kedélyű ifjat, ki minden szépnek, jónak lelkes munkatársa, a tréfának, vídamságnak lelke, a mulatságnak vezére volt? Ha ismertétek, akkor azt is tudjátok, hogy tetteiben mély becsületérzés, gondolkodásában nemesség és gyöngédség voltak vezérelvei!

Leírjam életrajzát, felsoroljam élete főbb mozzanatait? Meghalt 22-ik évében! Oly rövid ezt kimondani, de oly nehéz benne megnyugodni! Egy élet történetének kevés ez, de egy halál történetének igen sok! Rövid arra, hogy nagyot, sokat tehessünk; de elegendő, hogy mások tiszteletét, becsülését és szeretetét kiérdemeljük! Mennyi édes reményt, milyen magasrátörő vágyakat tört le, mily ragyogó álmoképeket faszlatott szét, fogyasztott meg a halál: óh ki tudná azt megmondani! legfeljebb csak sejteni tudjuk. S ki tudná megmondani, mily emésztő kiu és gyötörő fájdalom lehet: érezni az életvágyat, érezni magában ifjúi erőt a cselekvésre, képességet egy életpályának becsületos megfutására, a férfiúi feladatnak emberül való betöltésére; lelkesedni mindaz iránt, ami nemes, ami egy ifjúi szívet csak lángrobbanthat, s ekkor a sorvadó testtől megkapni ama figyelmeztetést: hasztalan minden reménykedésed; hasztalan akaró örülni az életnek! Óh, mint lázadhatott fel az a szív! Óh, mint kiálthatta a testében szűrő töviseknek: én még nem akarok pihenni! Megtenni mindent a megmentésre, s látni azt, hogy nincs menekvés-part sehol: óh istenem, mily megpróbáltatásokat mérsz a gyöngé emberi lélekre!

Most már elzúgtak fájdalmai, pihen csendesen. Mi könyeinkkel s lelkünk fájdalmával őrizzük emlékezetét!

Demeter Lajos született 1865. január 8-án, Gömörmegyében, A.-Bátkán, hol atyja, Lajos, tanító. Elemi iskoláinak végeztével, 1874-ben a szomszédos Rimaszombatba ment, s itt végezte a gimnázium 6 osztályát. Rimaszombatból 1880. szeptemberben Patakra jött az „alma mater“ kebelébe, remélvén, hogy innen, majd évek múlva, csak mint káplán fog elszakadni! A Gömörből jött fiúk egész kis kolóniát képeztek az iskolában, s mindig szorosán összetartottak; nehezen vegyültek el a többiek közé, de körükbe is nehezen fogadtak be valakit. Így lassan ismerkedtünk velök; főként az önképző-kör s az itt kifejtett munkálkodás és eszmecsere által tanultuk őket ismerni és becsülni! Amint egymással jobban megismerkedtünk, szeretetünkkel is szívesen adóztunk nekik. D. L. egyike volt azoknak, akik csak lassan foglaltak helyet szívünkben; de hódítása azután époly szilárd volt. Erős meggyőződése, szilárd ítélete, szép tehetsége, kapcsolatban széles olvasottságával s főleg aesthetikai ismereteivel, kartársai között mindig előkelő helyet biztosítottak számára. Főleg irodalmi tanulmányokkal szeretett foglalkozni; egy-egy költeményen, például balladán, hetekig eltöprengett, hogy annak alapeszméjét megértse, szépségeit föltárja és élveze; s emlékszem, hogy egyebek között Szász Károlynak „A világirodalom nagy eposzai“ című művét a legbehatóbban áttanulmányozta. Az önképző-társulatban felszólalása mindig uagy nyomatékkal, igen sokszor döntő

hatással volt egyes vitás széptani esetek elbírálásánál; meggyőződését úgy ilyen, mint más esetekben mindenkor bátran kimondta, még ha talán azért a többség el is ítélte: ifjú korunkban nem könnyen hallgatjuk el azt, mire véruünk zúdulása jelzi ellenszenvünket; csak később, a megalkuvó férfi-korban, vagy a megtört vénségben vagyunk türelmesek.

De legfőbb szereplése itt is a szavalás terén nyilvánult; csengő hangja, élénk arca, könnyed, fesztelen mozgása — melyek a mélyen átértett és átérzett darab előadását kísérték — mindig megszerezték számára az elismerést, évről-évre nyertese volt a komoly szavalati versenyeknek. 1885. tavaszán a torna-egylet által rendezett gyaloglási versenyen ő is pályázott a koszorúért; ez erőfeszítés — hozzájárulván még egy későbbi erős áthülés — aláásta különben is gyöngye egészségét, elsorvasztá életerejét. Megtört, hanyatlott szemlátomást. Betegségét csendesen, rezignációval tűrte, olykor jó kedélye is felcsillant; míg mi levert szívvel állottunk előtte, ő sokszor élcelt s mosolyra indított. Utóbb azonban megtört kedélye, kihalt életkedve. Tavaly áprilisban elfogadta a Poroszlórról beérkezett díjlevelet, kiment 3 évre tanítónak; azon remény táplálta, hátha a szelid alföldi levegő megjavítja, helyrehozza egészségét; másfelől azon is gondolkozott, hogy a tanítóságon pénzt gyűjtve, a papi pályát mással fogja felcserélni. Reményében csalódott, folyvást gyöngült, hanyatlott; levelei fokozatosan mutatják, mint tört meg a testtel együtt a lélek ereje is; utolsó, nov. 26-án írott levelén már rajta van a halál fagyos lehellete: „nagyon beteg vagyok. Már levert lábamról a betegség és többé nincs menekvés a halál elől... erőm nincs, alig bírok 30—40 lépést tenni... szóval minden jel mutat a csendes elalvásra. Hát te hogy vagy? Írj néhány sort, az enyimet aligha kapod többet!” Szegény Lajos! mily igazán sejtette: pár hét s elaludt — örökre!

Másfél év óta távol volt szülőföldjétől. Midőn halálát közeledni érezte, hazakívánczolt Poroszlórról, hogy még egyszer megcsokolja övét s a hazai hantokon hajtsa fejét pihenésre. De már késő volt; útközben, Vadna körül, édes anyjának karjai közt jobblétre szenderült! Decemb. 25-én temették el szülőföldén!

Mire a szép kikelet ismét visszajő, a fű kizöldül és a természet újra ébred, ő nem ébred föl vele; hiányzani fog nekünk a tavasz szépségéből, ő azzal vissza nem jő.

Ha majd összejövünk egykor, kiket az iskolai élet: a közös vágyak, közös remények, közös lelkesedés barátokká fűzött össze, ő hiányzani fog közülünk, s míg lelkünk egyik fele örülni fog a viszontlátásnak, addig a másik fél a bákai temetőt fogja felkeresni.

Te anyaföld, drága kincset raboltál el tőlünk; legszebb virágaidból fonj koszorút sírhalmára; ti madarak, édes dalokkal altassátok; te szellő, szeliden lengedezz porai felett; s te Balog vize, susogj nyájas, altató dalt: hadd legyen az ő nyugvása édes, pihenése könnyű!

Isten veled, édes barátom! Fogadd a távolból barátaid búcsúszózatát! Isten veled! Isten veled!

Rácz Lajos.

EGYLETI ÉLET.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ a megújított elegia-pályázat határidejéül, a folyó évi április 20-át tűzte ki. Óhajtanó, hogy a versenyzési kedv nagyobb mérvben mutatkozzék, mint a multkor lejárt pályázat alkalmával. Megemlítésre méltó az önképző-társulat életéből azon áldozatkészség, melyszerint nemcsak a pályázatok útján beérkezett jelesebb műveket, s nem is csak a titkári hivatalhoz az év folyamán beadott legjobb prózát és költeményt jutalmazza, hanem esetleg egyes felolvasott kiválóbb műveket is, mint legközelebb Németh József, IV. éves jogásznak, egy nagy szorgalommal és alaposággal készített bírálati előterjesztését, melyért szerzőnek teljes elismerésén kívül 5 frtot szavazott meg. E társulat működése, az akadémia mindkét szakában most folyó colloquiumok miatt szünetelni fog egészen a második félév megkezdéséig.

b) Az „Erdélyi önképző-kör“ a műfordítási pályakérdésre beérkezett két műnek, a másodízben kiküldött bíráló-bizottság véleménye alapján, a pályadíjat nem adta ki, mindamellert az egyiket dicséretben részesíté. Ez némi tekintetben következetlenségnek tűnik fel. Mert vagy rossz az a mű, s ekkor nem érdemel dicséretet sem; vagy jó, amely esetben aztán a jutalmat is megérdemli. Különben új pályázatot tűztek ki. A lefordítandó mű még ezután fog kiválasztatni. Az Eötvös „Búcsújának“ elemzését kívánó tételre csak egy pályamű érkezett, mely még bírálat alatt van.

c) Az „akadémiai ifjúság könyvtára“ számára 150 frt. értékű könyv rendeltetett meg. Véletlenül volt alkalmunk beletekinteni a művek jegyzékébe és csodálkozva láttunk közöttök a „Magyar történelmi életrajzokban“ megjelent két munkát, melyeket a bizottság a könyvtárnak, mint a „Történelmi társulat“ évdíjas tagjának sokkal olcsóbban szerezhetne meg, ha jeles történelmi művekkel is gyarapítani óhajtaná azt.

d) A „torna-egylet“ tagjai február 13-án „tornamulatságot“ akarnak rendezni, melyet egy pár tornászati versenynyel szándékoznak érdekesebbé tenni. Az énekkar közreműködésére is számítanak, s ezt már fel is kérték e célból.

APRÓ HIREK.

-- Tisztelt olvasóinkat kérjük, sziveskedjenek az előfizetési összegeket, főként pedig esetleges hátrálékaikat minél előbb beküldeni, hogy mi is eleget tehessünk kötelezettségeinknek.

— Az érettségi javító-vizsgálatok mult évi decemb. 15-én tartattak meg. Nyolcan állottak vizsgálatra s mindnyájan szerencsésen átmentek. A vizsgálaton Fejes István, főiskolai egyházi algondnok úr elnökölt, a miniszteri biztos pedig ismét dr. Beöthy Zsolt volt.

— Dókus Gyula, főiskolai világi algondnok úr e hivatalába, folyó hónap 24-én, az igazgató-tanács üléseinek megkezdésekor fog ünnepélyesen beiktattatni. Öszintén óhajtjuk, hogy sok ideig viselje díszes hivatalát, főiskolánknak folytonos fejlődését munkálva, önmagának pedig köz-elismerést víva ki.

— *A főiskolai ifjúság* báltartásra jogosított tagjainak mintegy harmadrésze folyó hó 24-én táncestélyt fog rendezni. A meghívó fogalmazására volna ugyan egy pár megjegyzésünk, de az elnök iránti tisztelet s a nemes cél, amelynek javára a bál tiszta jövedelme fordíttatni fog, arra indítanak, hogy elhallgassuk azokat s csak amaz érzelmünknek adjunk kifejezést, melyszerint a lebető legszebb sikert kívánjuk. Egyébiránt a meghívó szövege a következő: A sárospataki főiskolai ifjúság Dókus Gyula, főiskolai algondnok beigtatása napján, 1887. január 24-én, a városház termében, nagyságos Dókus Gyuláné úrhölgy védnöksége alatt, a sárospataki főiskolai tanári nyugdíjintézet javára *zártkörű táncestélyt* rendez, melyre t. címzett urat és családját tisztelettel meghívja a rendező-bizottság: Kun Béla, jogtanár-elnök. Németh József, ifjúsági b. b. elnök. Márton Imre, b. b. pénztárnok. Forgon Lajos, b. b. háznagy. Papp István, b. b. jegyző. Szakal Károly, b. b. titkár. Csontos József, b. b. ellenőr. Thuránszky Zoltán, Pazar Kálmán, Pataky Pál, Szikszay András, Láncezy Béla, ifj. Molnár Elek, Terfaloga Dávid, Berzsenyi Béla, Stépán Géza, Lengyel Bálint, Gacsályi Károly, Finkey István, Jármay József, Koller Rezső, Vattay Bálint, Hubay Kálmán, Nemes Andor, Németh Géza, Jelenek Gyula. Belépti díj: Személyjegy 1 frt. Családjegy 2 frt. Jegyek előre válthatók Eperjesy József úr könyvkereskedésében Sárospatakon. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak s hírlapilag nyugtáztatnak.

— *Farkas Lajos*, I. éves hittanhallgató, az ifjúsági zene-egylet karnagya, „Pataki emlék“ címen egy keringőt szándékozik kiadni, mely körülbelül húsvét táján fog megjelenni s ára 70 kr. leend. Előre is felhívjuk tisztelt olvasóink becses figyelmét a törekvő ifjú méltánylást és elismerést érdemlő buzgalmanak e szép bizonyítékára.

— *A „Magyar protestáns egyházi irodalmi társulat“*, melyről lapunk első számában megemlékeztünk, megvalósulása küszöbén áll. Egy, lelkészekből és egyházas érzelmű világi férfiakból alakult értekezlet már megállapította az alapszabály-tervezetet. A beiratkozásra vonatkozó felhívást nemsokára közre fogják bocsátani. Reméljük, hogy számosan fognak sorakozni bizonyos „százötvenéves harangkötelek“ feletti sopánkodások nem fognak gátat vetni a lelkesedés elébe. Adja isten, hogy mi is belássuk annak szükségét és azon jótékony befolyást, melyet e társulat egyházi életünknek minden irányban való fejlesztésére fog gyakorolni. A katolikusok már kezdenek félni tőle. A „Religió“ riadót fúj, egy szatmári kanonok pedig tízezer forintos alapítványt tett a katolikus akadémia részére, hogy az minél hathatósabban ellensúlyozhassa a protestánsok nemes törekvését. Egyedül azt sajnáljuk, hogy az unitáriusok csaknem el vannak zárva a társulatba való beléphetéstől.

— *A gimnáziumból* egy I. és egy III. oszt. tanuló több rendbeli vétség miatt elutasított.

— *„Irodalom.“* A regényeiről és egyébéről általánosan ismert dr. Tolnai Lajos, új-évtől kezdve, ily című, hetenként kétszer megjelenő „szépirodalmi, kritikai, művészeti és társadalmi“ közlőnyt szerkeszt. Tolnai eddigi mű-

ködését ismervén, a priori tudhattuk lapjának irányát és ő be is teljesíté a hozzákötött várakozásokat. Tompát, a „Budapesti Szemlében,“ néhány évvel ezelőtt, már igyekezett lerántani, most Aranyval kezdi ugyanazt tenni. A „Kisfaludy-társaság“ tagjai és kiadványai, szerinte mind semmit sem érnek; Gyulai Pál, Szász Károly. Beöthy Zsolt gyenge írócskák. Hanem aztán egészen más tésztából gyúrtattak Tolnai és a körülötte csoportosult fiatal óriások: Bodnár Zsigmond, Szana Tamás, Palágyi Menyhért és a többi, akik arra vannak hivatva — szerencsére csak egymás által — hogy a clique-uralom által silánynyá tett irodalmat magas színvonalra emeljék (!). Boldog Arany! boldog Tompa! és boldogok ti, élő jeleseink! kiknek a Tolnai ócsárlása nem egyébre, mint dicsőségetekre szolgál.

— *Hittanhallgató ifjúságok közlönyei.* A mi lapunkon kívül, mely tulajdonképen nem csupán theologusok közlönye akarna lenni s mi végképen nem is vagyunk okai annak, hogy csaknem teljesen azzá lett, még eddig csak két jap létezett, melyet magyar protestáns hittanhallgatók adtak ki: a debreceniek által szerkesztett „*Hittanszaki Közlöny*“ és a pápaiak „*Ifjúsági Lapja*.“ Mostantól fogva már az evangélikus hittanhallgatók is életjelt adnak munkálkodásukról. A soproniak csak nem régen indítottak meg „*Törekvés*“ címmel egy könnyonatos lapot s most már az összes evangélikus theologiai ifjak, tehát a pozsonyiak, eperjesiek és soproniak együttesen tudatják, hogy „*Gondolat*“ címen a folyó januártól kezdve „*theologiai-philosophiai folyóiratot*“ fognak szerkeszteni. „Tartalmát theologiai és philosophiai tudományos munkák, olykor komoly irányú szépirodalmi dolgozatok és versek, végül az ifjúság beléletét tárgyaló hírek képezendik.“ A szerkesztőség tagjai: Sax Frigyes, felelős szerkesztő; Holéczy Zsigmond, pozsonyi; Jausz Vilmos, soproni és Zúz Pál, eperjesi társszerkesztő. A hónaponként 1 $\frac{1}{2}$ —2 ívnyi terjedelemben megjelenő közlöny előfizetési ára egész évre 2 frt., mely Horváth János theologushoz, Pozsonyba küldendő. Így tehát már csakis a budapesti és nagyenyedi református, továbbá a kolozsvári unitárius hittanhallgatóknak nincs lapjuk. Mi már eddig is, legközelebről épen a jelen számban közölt szép „bibliai költeménnyel“ bizonyítékát adtuk annak, hogy nem kívánjuk kizárólagosan a pataki iskola növendékei által írt közleményekkel tölteni meg lapunkat. És ezennel nyilvánosan is szívesen értesítjük budapesti, nagyenyedi és kolozsvári kartársainkat, hogy készséggel fogjuk közölni tanulmányaik eredményeit. Nekünk is kedvenc eszménk levén az egyesülés, egyelőre legalább ennyi mutassa egységünket! Reméljük azonban, hogy nem sok idő múlva el fog következni egy *szakközlönynek* a *kilenc* protestáns theologiai ifjúság közös erejével való kiadásának ideje is.

Tartalom: „A Jézus Sirah könyvének fordítója.“ Krausz Jenő. — „Párhuzam a mű- és népköltészet között.“ Csik Dániel. — „Saul.“ Bibliai költemény. Gáspár János. — „Az én első szerelmem.“ Visszaemlékezés. Szabó József. — Úti képek. II. „Egy kárpáti kirándulás“ (Vége). Mezőssy Béla. — Nekrológ. „Demeter Lajos. 1865—1886.“ Rácz Lajos. — „Egyleti élet.“ — „Apró hírek.“ —

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-utca 21. szám alatt. —

Pro domo nostra.

A sárospataki hittanhallgatók száma egy pár év óta rohamosan fogy. A körülmények úgy mutatják, hogy az apadás még a jövő iskolai évben sem fog megszűnni. Még az 188³/₄. iskolai évben 120 hallgatója volt theologiai akadémiánknak, a most folyó évben már csak 66-an iratkoztunk be, a jövő tanévben pedig, biztos kilátás szerint, alig lesznek 60-an. Itt tehát négy év alatt felényire fogy a lelkészi pályára készülők száma. És e néptelenedés Patakon kívül csak Debrecenben tapasztalható. Budapesten, Pápán, Nagy-Enyeden a hallgatók száma alig változott.

Ezen nagymérvű apadás bizonyos tekintetben örvendetes, de okai sok részben sajnálatosak. Sokan azt állítják, hogy a debreceni zsinat által hozott lelkészválasztási törvények voltak erre legnagyobb hatással. Hát én azt hiszem, hogy azon törvények intentioja nem az, hogy elriasztaná a lelkészi pályára szándékozókát: de sőt jóra való fiatal emberre kecségetésül szolgálhat az, ha kilátást nyújtanak neki arra, hogy szorgalma és képzettsége rendes állomás betöltése alkalmával tekintetbe fog vétetni s előnye lesz olyan társai felett, a kik csak nagynehezen küzdtek át magukat tanulmányaikon. És valóban a zsinati törvények alkotása utáni évben harmincnél is többen iratkoztak be theologiai akadémiánk első évére, a szentesítésüket követő évben pedig — mint emlékszem — 28-an. S annak az osztálynak, a mely 1882-ben lépett a theológiára, olyan kitűnő tagjai voltak, hogy hasonló osztály azelőtt is nagyon ritkán akadtt, azóta pedig épen nincs s — bizony mondható — ezután sem lesz.

De mi történt az 188³/₅. tanév kezdetén?

Még félannyi első éves sem iratkozott be, mint a megelőző évben. Ezt három okra vezethetjük vissza. Egyik az volt, hogy akkor kezdődött az érettségi vizsgák új rendszere, s ennek folytán mindenütt nagy szigorúsággal jártak el a felsőbb iskolákra való képesítés körül. A másik oknak azon sajnos körülményt tekinthetjük, hogy a segédlelkészek száma mindenhol nagyon elszaporodott, sőt némely végzett theologus állomást sem

tudott kapni. A harmadik és legfőbb ok gyanánt pedig kétségen kívül a tiszáninneri egyházkerület által készített s az ungvári gyűlésen, 1883. szeptember 26-án elfogadott lelkészminősítési szabályrendelet szerepelt, mint a mely a legkitűnőbb fiatal embereket is elzárta a jó egyházakba való megválasztatástól. Nem tartom magamat arra illetékesnek, hogy ezen lap hasábjain bírálgassam azt, csak épen azon határozott tény kimondására szorítkozom, hogy az öt egyházkerület e tárgyú szabályzatai között a tiszáninnerié a legszigorúbb, holott a zsinaton ez ügyben is épen ezen egyházkerület képviselői adtak hangot a legszabadelvébb nézeteknek.

A debreceni hittanhallgatók számának apadását csak az első és főképen a második okból magyarázhatjuk ki. Köztudomású ugyanis, hogy egy ott végzett lelkészjelölt öngyilkossá lett, miután évek folyamán sem bírt segédlelkészi állomást szerezni. És ez az állapot ott még most is tart, annyira, hogy a tiszántúli egyházkerület kénytelen volt azon, unioellenes és máskülönben is méltánytalan intézkedést elhatározni, hogy csak azután fogadja el a többi theologiai akadémia növendékeit, a midőn a Debrecenben végzettek már mindnyájan el lesznek helyezve.

E határozat és a többi egyházkerület hasonló irányú lépései ismét egy okát képezik a pataki hittanhallgatók folytonos apadásának. A többi egyházkerületek szülőttei nem igen fognak saját érdekeik ellen oly nagyot vétkezni, hogy kizárják magokat mindenhonnan; még akkor sem, ha a kivétel nélkül jeles erővel ellátott s e tekintetben Magyarországon páratlan theologiai tanári kar még egyszer oly nagy vonzerőt gyakorolna is.

Hasonlóképen okúl szolgál a hittanhallgatók kevesbülésére Patakon az is, hogy míg máshol a végzett jelesebb növendékekről még azután is gondoskodik az illető főiskola vagy egyházkerület: itten az első lelkészkepesítő vizsgálat után szárnyaikra bocsáttatnak mindannyiszor, egynek kivételével, mindnyájan. A mily bőkezűen ellátja főiskolánk számos jótéteményeivel, szellemi és anyagi tekintetben egyaránt, tanítványait, tanuláskor ideje

alatt. épenúgy leveszi róluk áldásos gondját pályájok bevégeztével.

A többi theologiai akadémiák jelesebb növendékei részint bentartatnak még egy pár évig főiskolájokban, különféle hivatali állásokat foglalva el ottan; részint pedig több-kevesebb ösztöndíjjal s különösen hathatós ajánlattal elősegítettnek a külföldi egyetemek látogatását célzó szándékukban. Csak Debrecen említve, tudjuk, hogy ott gimnáziumi segédtanári, esküdtfelügyelői és széniori minőségben évenként átlag hét végzett theologust alkalmaznak. Azonkívül meg onnan rendszeren 4--6 ifjú időzik külföldön. Két edinburgi ösztöndíjat tanáraik összeköttetései eszközöltek ki számukra s így azok bizonyára állandóan debreceni növendékeknek fognak adatni. Ott van továbbá a Nagy József féle alapítvány, s első sorban a széniori ösztöndíj, melyet a tiszántúli egyházkerület 1875. évi tavaszi közgyűlésének 71. számú határozatával, évi 1000 frtban állapított meg, a hivatali évét bevégezt szénior részére.

Patakon ellenben csak egy, 126 frtos stipendium van olyan, a mely külföldre menő ifjúnak adatik. És csak a széniori hivatal az, mely 1000 frtnyi jövedelmével évenként egy végzett theologust az alma mater kebelében megmaraszt. Emlegetik ugyan egy pár év óta, sőt egyházkerületi határozattal is kimondatott, hogy felállítják a segédkönyvtárnoki hivatalt, melynek hivatali teendői már előlegesen körülírtak a „Kormányzati rendszabályokban.“ E határozat azonban még mindeddig nem lépett életbe, s bizton remélem, hogy az intéző körök be fogják látni, hogy ez állomást állandó hivatalnokkál lesz célszerű betölteni, nem pedig évről-évre eltávozó ifjakkal. Különben is az annak számára adandó, egyházkerületileg megállapított 300 frt fizetés bizonyosan nem elégitné ki még egy. szerény anyagi viszonyokhoz szokott ifjú igényeit sem. Belátta ezt már főiskolánk igazgatótanácsa is, a midőn a múlt évi nyári közgyűlés elé a tanári fizetések emelése ügyében beterjesztett költségvetési kimutatásában, a segédkönyvtárnok fizetéséül 400 frtot vett fel, s így azt 100 frttal, legalább elvben, már feljebb emelte. Ez sem elég, különösen egy rendszeresített kezelő-könyvtárnoknak; már pedig a könyvtár s általában véve a főiskola érdekei határozottan állandósított hivatalnokot követelnek ez állásra.

És valóban, értesüléseim szerint, azok közül, kiket ez ügy közelebbről érdekel, többen szintén e nézetben vannak. Hogy azonban a főiskola pénztára túl ne terheltecsék, s minthogy a theologiai tanári karnak egy pár évvel ezelőtt készített tervezete szükségesnek tartja a héber s az új-szövetségi görög nyelvre egy docensi állomás felállítását: egyesek azon eszmét vetették fel, hogy e két állást össze kellene kötni s tisztességes fizetéssel

díjazni. Mindenesetre megfontolandó terv, mely ellen csak két körülményt lehet felhozni. Egyik az, hogy a theologiai vizsgálatok szabályzata értelmében a docensi képesítvény megszerzése külföldi tanulmányozás után, külön vizsgálat letétele által történhetik, s az így képesített docens bizonyára első kötelességének tartandja választott szakmáján való képzettségének öregbitését s könyvtárnoki hivatalát csak mellékesnek fogja tekinteni, annyival inkább, mivel főtörekvése kétségenkívül oda leendő irányozva, hogy rendes tanári vagy esetleg lelkesíti állomást szerezzen, s így önállóságra jusson. Könyvtárnoknak pedig olyan egyén kell, ki szívvel-lélekkel szentelje magát a könyvtárnak. A másik dolog, mely szintén meggondolandó, az, hogy korántsem tudható teljes bizonyossággal, vajjon az, aki a docensi vizsgát talán igen jó sikerrel tette le, képes-e másik irányú kötelességeinek teljesítésére?

No! dehát ezek olyan ellenvetések, a melyeket egyrészt illő mennyiségű fizetéssel és kellő hatáskörrel, másrészt meg alkalmas egyén választásával talán le lehet győzni. Mindamellett is sokkal ajánlatosabb volna külön könyvtárnokot választani.

Mindezekből különben csak az tűnik ki, hogy a segédkönyvtárnoki hivatal a végzett theologusokra nézve jelenleg nem létezik, s az is csaknem bizonyos, hogy, mint évről-évre betöltendő hivatal, nem is fog létezni. Sőt körülbelől az az egyetlen hivatal is, mely mostanában a IV. évesek előtt, részint aránylag magas díjazása, részint pedig a miatt, hogy az osztály egy tagját kitünteti a többiek felett, oly csábító színben tűnik fel s gerjeszt irigységet és szit gyűlöletet, nemsokára meg fog szűnni jelenlegi alakában. Régen belátták már ugyanis jeles tanférfiak, hogy a progimnáziumi osztály vezetését sokkal helyesebb volna egy állandó tanítóra bízni, mint folytonosan változókra. Épen azért felesleges is ennek érdekében többet írni, elérkezett már erre a cselekvés ideje. A szénior számvevői hivatala nem lehet akadály. Mert az egyleti díjakat más, és pedig sokkal helyesebb és célszerűbb úton is be lehet szedni. Akkor a számlási rendetlenségek is megszűnnének, az egyletek és egyesek gyakori károsodása is elkerültetnék, ha félévek elején, közvetlenül az egyes egyletek pénztárnokaihoz fizettetnének a tartozások, s az indexek csak akkor erősítették meg, midőn illető tulajdonosaik már minden kötelezettségöknek eleget tettek. A könyvek meg bármikor rögtöni fizetésre adatnának.

A széniorválasztás egyébiránt valóságos dilemmát képez. Minthogy egyfelől jutalmazás, némelyek a legjelesebb IV. éves hittanhallgatót óhajtanák megválasztani. De másfelől az elemi osztály tanítása azt kívánja, hogy a nevelői képességének már előzőleg legtöbb bizonyítékát adó ifjú válasz-

tassék meg. Minthogy pedig mindkét kellék ugyanazon egyénben nem igen szokott teljes mértékben összpontosulni: többnyire erős küzdelemmel történik meg a választás. Azoknak, a kik első kellékül a tanításban való kitünőséget állítják fel, s így szemeik előtt főleg a tanügy érdeke lebeg, nem kellene megállaniok — mondhatni — negyedréz úton, hanem jó volna következetesen tovább haladniok, s oda törekedni, hogy állandó progimnáziumi tanítóság szerveztessék.

Ha tehát abban a véleményben vagyok, hogy a széniori hivatal, ez egyetlen állás, a mely a theologusokra tanulmányaik befejeztével kecsagetőleg hathat, nem felel meg teljesen céljának: miket gondolok hát olyan eszközöknek, melyek megakadályozhatnák theologiai akadémiánk szünet nélküli néptelenedését s jelesebb ifjakra is vonzólag hatnának? Azt nem is említem, hogy a lelkészminősítési szabályrendelet módosítása bizonyára szintén jó eszköz volna, mert köztudomású, hogy a convent ez irányban is egyöntetűséget akar létrehozni. Ha az egyházkerület a végzett theologusok közül minden évben kiküldene egyet valamelyik külföldi egyetemre, és ha évenként szintén egyet ellátna elegendő költséggel arra nézve, hogy egyik hazai egyetemen a tanári pályára előkészíthesse magát: bizonyosnak tartom, hogy a hittanhallgatók száma nem fogna többé apadni s a tehetségeesebbek is örömmel lépnének a theológiára.

A külföldi tanulmányok szellemi hasznait — általánosan ismertek levén — szükségtelen elősorolnom; elég azért csak annyit mondanom, hogy azok kétségbevonhatlanok és bizonyára az egyház javára fognak gyümölcsözni. Méltányos tehát, hogy e tekintetben is kölcsönösség fejlődjék ki az egyház és az egyesek között. Az egyház anyagilag pártolandja a törekvőket, ezek szellemi téren fogják elősegíteni az egyház céljait. Aztán meg a theologiai docensségnek, s így nagyrészen a rendes tanárságnak is nélkülözhetetlen feltétele levén a külföldi egyetemek látogatása: ezen szempontból is érdekében áll az egyháznak, hogy anyagilag is elősegítse azok céljait, kik theologiai ismereteiket külföldön is gyarapítani óhajtják. Erre annyival készségesebben fognak vállalkozni a kiszemeltek, mivel lelkési állomások betöltésénél is előnyben részesülendek.

Véleményem második felének indoklásául csak azt hozom fel, hogy gimnáziumaink tanárai régebben csaknem kivétel nélkül theológiát végzett egyének közül választattak. És az az igazi protestáns szellem, melyben neveltettek az előbbi nemzedékek s neveltetik részben a mai gimnáziumi ifjúság is, nem köszönhető egyébnek, mint épen annak, hogy ama tanárok azonosították, s az illetők ma is azonosítják személyöket a protestantizmussal; úgy tekintik magokat, mint akik,

minthogy az egyház kebelén nőttek nagyra, hozzá is vannak ahhoz növe. Egyházas érzelmet, a protestantismus magasztos elvei iránt buzgó szerelmet oltottak be s oltanak be ma is tanítványaik fogékony lelkéke. Ám ez nem volt hátrányára a tudományos nevelésnek sem. Képzett férfiak, a végzett theologusok színe-java közül valók voltak ama tanárok, a kik aztán választott szakmájokban, természetökké vált kötelességérzettel s iskolájoknak hírnevét emelni óhajtó lelkiismeretes buzgalommal képezték magukat s a mult, a magyarországi középiskolai oktatás története bizonyosságot tesz arról, hogy semmivel sem maradtak hátra vetélytársaik, igazabban mondva: ellenfeleik mögött, mert átértették a protestantismus valódi hivatását, melynek nemcsak az ígéhirdetés terén kell nyilvánulnia, hanem az egyház veteményes kertjeiben, az iskolákban is.

Nem tehetek róla, más képet látok a jövőben. A jelenlegi tanárképzés elcsüggeszt, ha protestáns gimnáziumaink s velök együtt egyházunk jövőjére gondolok. Nem kell ezt hosszan, kimerítően bizonyítgatnom; hiszen úgy tudom, általános meggyőződés, hogy szükségünk van protestáns tanárképezdére. Vajha mielőbb felállíttatnék! Azonban addig sem szabad tétlen vesztegelni; tenni kell mindenáron; tenni, hogy midőn megismertük a multat, ne szégyelhessük a jelent a jövő előtt. Annak, a ki theológiát végzett, két évet kell egyetemen töltenie, az illető szaktantárgyakkal foglalkozva. Ha egyházkerületünk évenként azon ifjak közül, kik leteszik az első lelkészképeségi vizsgát, egyet egyet elküldene valamelyik hazai egyetemre a tanári pályára való készültség végett, s azt azon két éven keresztül elégséges összeggel segélyezné: egy nagy lépést tenne a cél felé, a protestáns gimnáziumoknak protestáns érzületű tanárokkal való ellátása felé.

És mindez mennyibe kerülne? A külföldi egyetemre induló theologusnak 600 frt. volna szükséges, a két tanárjelöltnek pedig (mert csak az első évben volna egy, azután meg a két évi tanfolyam miatt folytonosan kettő) egyre 300 frtot számítva, szintén 600 frt. Összesen tehát 200 frtot igényel ama célok megvalósítása. Az áldozattól nem kell visszariadni, nagy eszközökkel nagy eredményeket szokás elérni; itt az eszközök nagyságát messze felülhaladja az elérhető siker.

Ámde ezek nagy valószínűséggel mind olyan tervek, illetve eszmék, amelyek csak a jövő nemzedék idejében fognak ténynyé válni, noha már most is égető szükség volna teljesítésükre. Mi, jelenlegi hittanhallgatók, ha már nem lehetünk olyan szerencsések, hogy az egyházkerület ily nemű jótéteményeit élvezhessük, sokkal kisebbet kérünk magunk részére. Mondja ki az egyházkerület a többi kerület példájára és a conventi szabályzat

értelmében, hogy az első lelkészi vizsgálatot egy év múlva követi a második. A jövő iskolai évben életbelép az új szabályzat, már alapvizsgálatok is fognak tartatni, a melyek a tovább haladók többi vizsgálatait nagymérvben meg fogják könnyíteni. Nekünk, a kik a régi, nehezebb rendszer szerint teszszük le az első vizsgálatot, legalább ebben ne legyen hátrányunk az utánunk következők mögött; nekünk, a kik felett — mint előadtam — több tekintetben előnyök van a többi akadémiák növendékeinek. legalább ebben ne legyen ezután is hátrányunk azok mögött!

Bízunk az egyházkerület vezérferfiainak általánosan ismert bölcsességében és jóindulatában, ennek folytán teljes hittel reméljük, hogy e kérelmünk teljesített fog.

Z. X. Y.

A Péter-monda irodalmáról.

(Dr. Baur F. K. után).

A római kath. egyház magas igényei- s merész követeléseiivel szemben, korán bizalmatlanságot keltettek minden olyan történeti s tradicionális adat iránt, mely a római hierarchiának történelmi alapjául szolgálhatott. Így fordult egyeseknek figyelme a Péter római tartózkodására s ottani püspökségére vonatkozó hagyomány felé; vizsgálták a hagyomány valóságára mellett s ellen felhozható bizonyítékokat s az eredmény a római hierarchiára nézve kedvezőtlen lett, amennyiben a használható adatokból a monda védői még annyit sem tudtak kimutatni, hogy volt-e hát Péter Rómában? A monda ellenségei azonban már mindjárt, az e tárgyban megindított vizsgálódások elején, a leghathatósabb érveket hozták fel álláspontjuk igazolására.

Már a középkorban keletkeztek egyes, a kath. egyházzal ellentétes irányzatok, mint például a Valdenses s híres pápai ellenségek, mint Pádúai Marsilius, Cäsena Mihály és mások, kik a Péter-mondát igen kétes s homályos eredetűnek tüntették fel. Határozott álláspontot azonban a mondával szemben csak a reformáció korától kezdve foglalnak el, persze leginkább protestáns történet-búvárok. *Flaccius Mátyás* e tárgyról készített művében¹⁾ már határozottan elveti a Péter-mondát; sőt nemcsak Péter római püspökségét, hanem még Rómában való tartózkodását is megtagadja. „*Non constat*“ — mondja Flaccius — „*Petrum fuisse Romae. Nam quod Papistae scribunt, Petrum Romae 25 annis docuisse, cum usque ad 18 Jerosolymis docuerit, item in Ponto, ut aliqui tradunt, 5 annis fuerit et Antiochiae 7, ad haec etiam cum Babylone scripserit suam epistolam, propalam falsum est: inde enim efficeretur, ut longe ultra Neronis mortem vixisset, a quo tamen interfectus dicitur. Demonstratio item certa est Petrum Romae non fuisse*“²⁾. A legnagyobb súlyt fekteti Flaccius, Péter Rómában való tartózkodásának s ottan viselt püspökségének elbírálásánál, Pálnak a galatákhoz írott levele II. fejezetére; innen gondolja ő származottnak az egész Péter-mondát³⁾. A *Flaccius* által megke-

zett úton halad *Salmasius Claudius*, ki a pápának elsőségéről írott művében¹⁾ szintén elveti egész határozottan a Péter-mondát. Tovább folyván a vizsgálódások e téren a protestáns, különösen a ref. egyház kebelében, mind több tekintélyes bizonyítékot fedeztek fel az ellenpártot képviselő kath. theologusokkal szemben, s félretéve minden felekezeti elfogultságot, teljesen bizonyítékokra támaszkodtak, úgy hogy részrehajlatlanságukat még az ellenfélnek is be kellett ismerni²⁾. Első, ki a Péter-mondát kimerítő történeti vizsgálódás tárgyává tette s eredményképpen mint szilárd meggyőződését nyilvánította azon véleményt, hogy az minden történelmi alapot nélkülöz: *Spanheim Fridrik* volt az 1697. évben megjelent „*Dissertatio de ficta profectioe Petri Apostoli in urbem Romam, deque non una traditionis origine*“ című művével. *Spanheim* először a negatív okokat sorolja fel, amelyek már maguk is hihetetlennek tüntetik fel a Péter apostolra vonatkozó hagyományt; felhossa bizonyítékul az ellen, hogy Lukács is hallgat arról az apostolok történetében, bár igen sok alkalma lett volna arról megemlékezni; Pál sem tesz arról említést, sem a rómaiakhoz írott levelében, sem a római fogságából írott leveleiben. Felhossa továbbá a Gal. II. 9. után a két apostol, Péter és Pál között létrejött azon egyezséget, melynek következtében Péter kizárólag a pogányok apostola lett. Erre támaszkodva, állítja *Spanheim*, hogy az oly távol fekvő tartományokban működő Péter apostolnak nem lehetett része egy csaknem kizárólag pogány keresztyénekből álló egyház megalapításánál. A hagyomány eredetére vonatkozólag azt állítja, hogy annak alapjául részint a Péter I. levele V. 13. versében előforduló Babylon-névnek képleges magyarázata szolgált; részben a *Simon Magus*nak Rómába tett útjáról szóló monda, kit Péternek oda kellett követni; részint pedig a római kath. egyháznak azon nagyravágására utal, mely csak azzal elégedhetett meg: „*ut Paulo in Romanae ecclesiae institutione, sed et in consummatione martyrii socius quoque Petrus adderetur, primus omnium Apostolorum, primus in evangelio, protobaptista, protopropos, archipros, qui primum lapidem in aedificanda ecclesia posuisset, obsignaturus quoque fidem in ecclesiarum omnium prima*“³⁾. *Spanheim* értekezéséről el lehet mondani, hogy az igen alapos mű, igyekszik tárgyát elfogadható történeti bizonyítékok alapján lehetőleg világosságba helyezni; de bár erős érveket hozott fel a Péter-monda ellenében, nem volt képes a hagyomány felől uralkodó régi hitet megdönteni.

A *Spanheim* után következő egyháztörténészek megmaradtak azon nézet mellett, hogy oly sok s oly jelentékeny történeti bizonyítéknak szinte merészség lenne ellenmondani. Részben, mint *Schröckl*⁴⁾ is, határozottan kifejezték abbéli nézetüket, hogy a régi egyház történetének egy eseménye sem helyeztetett annyira vitán kívül az első keresztyén tanítók egybehangzó tanúskodása által, mint épen ez. Az újabb történetbúvárok és kritikusok között először csak *Eichhorn*⁵⁾ merészelte határozottan kifejeteni közvetlen

¹⁾ Librorum de primatu Papae pars I. cum apparatu. 1645.

²⁾ Több ilyen ref. tudósról emlékszik meg *Spanheim* az ő *Dissertatiojában*, mint *Blondellus D.*, *Junius Fr.*, *Molinaeus*, *Petitus*, *Fellius* stb. Ide tartozik *Basnage Samuel* is *Exercitationes historico-criticae de rebus sacris et ecclesiasticis*. Ultrajectum. 1692.

³⁾ I. m. 383. l.

⁴⁾ Kirchengeschichte. II. k. 2. kiad. 185. l.

⁵⁾ Einleitung in das neue Testament. I. k. 554. l.

¹⁾ Historia certaminum inter Romanos Episcopos et sextam Carthaginensem synodum Africanasque ecclesias, de primatu seu potestate Papae, bona fide ex authenticis monumentis. 1554.

²⁾ I. m. 267. l.

³⁾ I. m. 124. l.

elődeivel merően ellentétes nézetét. *Eichhorn* szerint a legvalószínűbb, hogy Péter apostolnak Márk evangelistával Rómában való tartózkodása csak mese, mely az ő első levelének Babylonban való szerzetésén alapúl. E hely nevét ugyanis a régi egyház képlegesen Rómára magyarázta s erre építette mindazt, a mit Péternek a római egyház érdekében kifejtett nagy tevékenységéről, az ő ottani elsőségéről s Rómában szenvedett martirhaláláról, a régi s új keresztyén-világ mesél. (Vége köv.) Szakal Károly.

Párhuzam a mű- és népköltészet között.

(Folytatás.)

Lássuk most már eszthetikai szempontból a mű- és népköltészet egymáshoz való viszonyát! Feleletet óhajtunk adni azon kérdésre, melyek azon benső tulajdonok — mintegy alapvonások — a költészetnek úgy egyik, mint másik ágát jellemzően fel-tüntetik? E kérdés megfejtése — véleményünk szerint — lényegesen meg van könnyítve azáltal, ha figyelembe vesszük, hogy úgy a mű-, mint a népköltészet, ugyanazon anyának gyermekei, s ha mégis egymástól eltérő vonásokat mutatnak fel, ennek oka nem lehet más, mint hogy más légkörben, különböző viszonyok közt élnek. Mert azt habozás nélkül lehet állítani, hogy a mi a lényegét illeti, voltaképen alig van különbség a mű- és népköltészet között. Hiszen a való eredetiség úgy egyiknél, mint másíknál nem annyira a tárgyban, az alapeszmében rejlik, mint inkább a szellem fölhalálól s főleg alkotó erejében, s maga az eszmekör, mely körül mindkettő forog, csaknem ugyanaz. Hit, szerelem, hősiség, e három főeszmé az, mely úgy egyiknél, mint másíknál, természetesen számtalan változatban és árnyalatban kifejezést nyer, s a különbség csupán az eszmék megjelenési alakjában van meg. Míg ugyanis a népköltészet termékeiben a költészet három osztályát nem lehet egymástól teljesen elszigetelve megkülönböztetni; addig a műköltészetben azok, mint már önállóan kifejlett formák szerepelnek. Ez alatt azonban nem azt kell érteni, mintha a népköltészet eszmékben szegény, a műköltészet pedig gazdag volna; mert hiszen a költészetnek hármias osztálya meg van azért a népköltészetben is, csak hogy egymástól elkülönítetlen egységben. Az a kérdés merülhet fel most már: honnan e különbség a kettő között, illetve mi hozta létre a műköltészetben azon örvendetes jelenséget? mert annak kell mondanunk, hogy ebben a költészetnek hármias osztálya egymástól szépen elkülöníthető.

Nem csalódunk talán, ha azt állítjuk, hogy az idegen irodalmakkal, az azokban kifejlett műformákkal való megismerkedés. Igen, a műköltészet minden iskolát kitanult már, s mindenikből sajátított el olyat, a mi abban azelőtt nem volt meg, s a mi azt sokkal gazdagabbá tette. Különösen áll ez a népies irány felülkerekedése előtt. A classicismus hívei, mint tudjuk, folyvást arra törekedtek, hogy az idegen, mívelt nemzetek irodalmában kifejlett költői műfajokat utánózzák és saját költői működésökben mintegy azokat tekintették irányadóknak. Így honosítottak meg számos műfajt hazai költészetünkben. Ezen törekvés azonban, legalább a jelen kor ítélete szerint, nem csupán üdvös eredményeket vont maga után. Mert hiszen, ha csak ismerni akarták volna classicistáink az idegen műfajokat, ez még nem lett volna baj, sőt az egyetemes műveltségre törekvés mindig kívá-

natos és egy, a fejlődés stádiumán álló irodalomnak, mint a miénk volt még a múlt században is, mindig szüksége van arra, hogy a már előhaladott irodalmak minta-műveit figyelembe vegye. Csakhogy abban volt a hiba, hogy a formával együtt az idegen szellemet is behozták irodalmunkba, a mi pedig az önálló nemzeti költészetnek, melynek felvirágoztatása lehet pedig egyedüli célja minden igazi magyar költőnek, nagy mértékben hátrányára szolgált. Nyertünk számos új költői műfajt, de a nemzeti szellem s költői nyelv rovására.

Nem így a népköltészet; ez maradt idők folytán is a régi, a maga egyszerűségével, őszinteségével s jellemzettségével. S éppen ez okozta aztán, hogy az íróvilág figyelme a népköltészet felé fordult. Valóban szükség is volt rá, hogy a sok cifraság után jöjjön egy kis egyszerűség, a sok beteges szenvedés után nyílt őszinteség, hogy végül minden költői alkotáson tessen meg a jellemzetes, legyen az a mi vérünkben való, izról-izre magyar. És valóban az igazán nemzetinek felismerése a népköltészetben, s a felfedezett kincstömögnek meghódítása a műköltészet számára, ezek azon tényezők, melyek az „új népies iskola“ felléptével tényleg bekövetkezett üdvös átalakulást a költészetben megmagyarázzák. Ime, itt a kulcs, mely megfejt a népköltészet nagy jelentőségét, mely megmagyarázza azon hatást, melyet az a század közepe táján a műköltészetre gyakorolt. Jellemzően nyilatkozik ezen hatást illetőleg Greguss Ágost, a Kisfaludy-társaságban tartott székfoglalóbeszédében: „A műköltészet a mesterség, a népköltészet a természet előnyeivel és hátrányaival bír; az gyakran hazug álarc, ez mindig valódi érzés; valahányszor pedig amaz károssá lesz, megvénhed, elerőtlenedik, összeroskad, ez mindannyiszor gyógyítja, ifjítja, eleveníti, feltámasztja. Így a műköltészetnek a népköltészet forrásához kell járulni, hogy tartalomban és idomokban gazdagodjék, hogy merevségét ruganyosság, bágyadtságát elelenség váltsa fel“¹⁾.

De, mert tudjuk, hogy ezen általánosságban mondott szavak korántsem elegendők feladatunk megfejtéséhez: részletes bizonyítékokra, példákra van tehát szükség, hogy feladatunk megoldható legyen. Vagyis körvonaloznunk kell azon specifikus jellemvonásokat, melyek, mint a népköltészet tulajdonai, mindig életteljesebbé teszik a műköltészetet, ha t. i. azokat észszerűen felhasználjuk s alkalmazzuk, mely esetben a nemzeti költészet megmenthető egyszersmind az idegen irodalmak túlságos utánzásától.

Hogy mennyit tanult a műköltészet a népköltésztől, hogyan újult meg ennek üde forrásából, azt tudja mindaz, a ki irodalmunk történetét ismeri és a ki a költészet e két ágának viszonyáról gondolkozott. Sajátos érzés fogja el keblünket egy népköltészet gyűjtemény lapozgatása közben, s ha az egyes termékeket vizsgálat alá vesszük, sok oly vonást találunk azokban, mely a népköltészetben vagy éppen nem, vagy legalább nem oly mértékben található fel. Szembetűnő mindjárt a mű- és népköltészet között az a különbség, hogy ez utóbbinak jellegét túlnyomóan az *alanyiség* képezi. A névtelen költő elmondja, eldalolja búját-baját, s a dal hangjaiban a másik saját szíve érzelmeire ismer; eltanulja, tovább zengi, hozzáad vagy elvesz belőle, új szavakat költ dallamához: így támad, terjed és nő a népköltészet. És, ha utánózni akarnók p. o. a népdalokat, ha benső for-

¹⁾ Kisfaludy-társaság Évkönyve új foly. I. k.

májukat eltalálnók is: az egyszerűség és közvetlenség nyilvánulását nem. Találunk ugyan művelt költőknél naiv egyszerűséget, közvetlenséget, de ez más-nemű. Művelt költő mindig szem előtt tartja a közön-séget, a melynek ír s a melyre hatni akar, ezért magyarázóbb, részletesebb, festőibb és bővebb beszédű, mint a nép. A nép magának dalolván, ösztönszerűleg csak arra törekszik, hogy minél közvetlenebbül fejezze ki örömét és bánatát s mellőzi az alkalmot, a színhelyt, a helyzet részleteit, melyeket úgy is tud, merész átmeneteiben, töredékes rajzában habozás nélkül követi az érzés és szenvedés áramlatait. Valóban a subjectiv dal az, melyben a magyar nép költői teremtő ereje legfényesebben nyilvánul. E mellett szól irodalomtörténetünk is. Méltán elmondhatjuk Bartók Lajossal, hogy a „magyar népköltészet századokon át kiaknáthatlan bányája volt, melynek kincseit csak az utolsó évtizedek hozták napvilágra. Hogy addig mennyi semmisült meg, mennyi enyészett el az idők mostohasága miatt: felszámíthatatlan. Népköltészetünknek mennyi gyöngye heverhet még ismeretlenül nemcsak a nép ajkán, de már leírva, fakult leveleken, ócska daloskönyvekben feljegyezve és elfeledve! Mert egy nép költészete sem gazdagabb a magyarénál, mely mindig maga készíté dalait“¹⁾. (Vége köv.) Csik Dániel.

TÁRCSA.

Demeter Lajos halálára.

A természet borítva szemfedővel,
Pihentető álomba' szendereg.
Csillag se gyúl az égen, nap se jő fel,
Kihalt, elmúlt a dalos berek.
Óh mért, hogy e szokatlan néma csendben
Csak az én beteg lelkem háborog!?
Kiáltva: Sors! miért vagy ily kegyetlen!
Te, a mit adsz: köny, sóhaj, szent romok.

Fájó lelkem ne vigasztalja senki,
Hadd ürítsem az öröm poharát!
Hiszen felém a meghalt árnya zengi:
Isten veled, légy boldog, jó barát!
Lásd, ifjonta, magasztos vágyban égve
Futottam én kitűzött cél után,
S küzdelmemnek mi lett jutalma végre?
Óh fájdalom! . . . egy néma sír csupán.

Fáj, fáj a szív, a hányszor csak megkondul
Siralmas hangján a halál-harang.
De sokszor megszakad a fájdalomtul,
Ha lelkünk jobb felére hull a hant;
Ha nincs többé, ki lángoló tűzével
Életre keltse a bennelt tagot;
Ha nincs többé, ki borzalmas vak éjjel
Megmutassa a biztos csillagot.

Jól emlékszem. Igen! Hisz' minden emlék,
Mint egy villám csapja meg lelkemet.
Bizton tudom — láttam kínos küzdelmét, —
Hogy ő mosolygva is rég temet.

¹⁾ Figyelő. 1871. 104. 1.

Mert mikor a halá! ez a kegyetlen.

Megrázta az ifju porhüvelyét:
Nem rendült meg! — rég elsiratva csendben,
Szép lelke minden kedvenc gyermekét.

Első halottja volt nemes szívének,
A boldogság — e még kicsiny gyerek.

Alig zendült meg az angyali ének! . . .

Már ő koporsó felett kesereg.
Még mart sebe, mint kígyó, mérges ajkkal

Szemén a könny se száradt fel talán,

Mikor szerelme, e mosolygó angyal,

Feküdt virági közt ravatalán.

Majd megtörve a néma fájdalomban,

Sötét emléki kínos éjjelén.

Feléje még egyet mosolyg s ellobban

Hűn biztató csillagja — a remény.

Soká, soká nem hitt könnyes szemének.

Csak várva-várt; hisz máskor is letűnt.

Mind hasztalan! . . . Pedig mit ér az élet.

Ha nem lehet többé reménylenünk!?

Csodálatos! Még olykor a barátság

Feledteté e drága kincseket.

Hallatta víg lelkének kacagását,

Ámitva jósoká, hogy nem beteg.

De e kacaj, ez örökös vidám arc,

Ki tudja, mily számos könybe került,

Mikor magányos éjjelen az alarc

Le lett téve s ő bánatba merült?!

De el kellett temetni jó kedvét is

Egy szép, mosolygó őszi délután.

Hideg közöny borítá már szívet is,

Elsírva könyjét a többi után.

— «Most mit tegyck?! Így nem bírom sokáig.

Szétzúzom én e hitvány homlokot!»

De gyilkosává a fegyver se válik;

Mert hiszen *hinni* még most is tudott.

Egy vágy epesztí már a bús magányban:

Látni, ölelni a legjobb anyát!

S mihez nem volt szokva, e boldogságban

Meglátta lelke égi csillagát. . . .

Már ott pihen, hol többé nem fáj semmi.

S ha itt megállva, sírva kérdezem:

Mindenható! miért kellett *így* lenni?

Buzgón imára kulesolom kezem.

Szuhay Benedek.

Költemény prózában.

Olyan nehéz szívvel bocsátotta útnak, a mit csak adhatott, mindennel ellátta; kikísérte messze egész a határig, hol az út, mint kereszt, elválnék négy felé, hol egy százados hárs zizegő levéllel, susogó lombjával ásit unalmában.

Nehéz volt a válasz, égő szemeibe búcsúkönye jött ki, szíve sajgott s mégis oly édeset érzett, mához esztendőre ezt suttozták együtt, a nagy hárs bölintett, vagy tán koro-

Tornaünnepély.

Az akad. ifj. torna-egylet február 13-án, vasárnap kiválóan sikerült mulatságot rendezett, melylyel míg egyfelől régi babóraihoz újakat szerzett, addig másfelől fennállásának jogosultságát, sőt mi több — szükségességét is újra egy előkelő nagy közönség üdvözlő nyilatkozatai és tapsai által látta bebizonyítva. A mulatságnak két részlete volt: egyik a tornacsarnokban délután lefolyt díszturnázás, másik az este — ennek folytatása gyanánt a városháza termeiben tartott táncmulatság. Délutáni három órára nagy közönség gyűlt össze a tornacsarnokba, hölgyek (szép számmal), tanárok, városi urak, az ifjúság nagyjai; a cigány zenéje szórakoztatta őket, míg az egyenruhás (veres ing, kék öv) tornászok meg kezdték mutatványaikát, s míg megérkezett az énekkar, mely az ünnepély fényének emelésére szívesen ajántotta fel közreműködését. A mint a dalárok lobogójuk alatt megérkeztek, a karzaton helyet foglalva: megnyitóul egy ügyes alkalmi darabot, Goll: Tornászindulóját adták elő. A tornászok kiléptek a küzdőterre; nagyobbbrészt izmos, erőteljű duzzadó alakok, alig akad egy-egy cingár közöttök, de ügyességben s erőben az sem enged a többinek. Előbb ösztöngykorlatokat mutattak be Hatvany László egyleti elnök vezénylete mellett: karemelest, rohamlépést, törzshajlítást sat. A mutatvány összevágó volt; úgy a vezér, mint a legénység megkapta tapsban az elismerést.

Az ösztöngykorlat után következtek a csapatgyakorlatok, melyeknek érdekességét növelte az, hogy versenydíjak is voltak kitűzve a bajnokok számára. Először volt a magasugrás rohamdeszkával. Nyolean indultak neki, de a mint a kezdetben 2 méternyi magasság fokunkint felebb emelkedett, lassankint elmaradoztak; hárman birkóztak erősen az elsőségért, végre is Kovács István II. é. th.-é lett a babér. ki a 220 cm magasságot simán, szabályos testtartással ugrotta át, a versenybírótság (tagjai voltak: dr. Láczy László elnök, dr. Kun Zoltán, dr. Szánthó Gyula, dr. Rik Gusztáv, Nagy Gusztáv, dr. Baliagi Géza, Németh László, Nemes Ferenc, Emödy Dániel, Kiss Elek) 5 frt jutalomban részesíté; versenytársai közül Bogcha Márton I. é. jh. kapott 2 frtot, Németh József IV. é. jh. szintén 2 frtot. Az ugrók a közönség osztatlan tetszését kiérdemelték. Érdekes volt a következő tétel is; a súlydobás. Egy 15 $\frac{1}{2}$ súlyú vassúlyzót kellett 220 cm távolságból egy 2 m magasra kifeszített fonal felett átadni. Erős vállalat volt. most sikerült. majd a fonal alatt csúszott el; Szikszay András előbb sikerrel dobott, de azután vissza kellett lépnie. ketten maradtak már csak: Bogcha Márton és Lányi János, míg végre Lányi egy merész dobással elnyerte az első díjat, 3 frtot, társa 2 frtot kapott. Ezután műgyakorlatok következtek: nyújtón, korlátán, kötelen, lovon; súlyzó-emelés s egyéb erőgyakorlatok. Ezen gyakorlatnál kitűntek Hatvany László, ki nyújtón, korlátán, kötélhintán egyaránt lelkes tapsokat aratott szép mutatványaival; Bogcha Márton és Kovács István. kik merész ügyességről és gyakorlottságról egyaránt tanuskodó gyakorlataikkal általános elismerés tárgyai voltak; Mészáros István, Molnár Elek, Hörsik Lajos, Gacsályi Károly és főleg Szikszay András. ki egyebek közt súlyemelésével (egy-egy kezében 25 $\frac{1}{2}$ terhet emelgetett felfelé) keltett általános bámulatot. Ez utóbbi kitűnő mutatványaiért 3 frt jutalomban részesült. Befejezésül egy ügyes tornajáték volt, melyben Kovács I. és Láczy Béla nyertek díjat; előbbi 2 frtot, utóbbi 1 frtot. Az énekkar mutatvány közben Szentirmay: Török-magyar barátságát s végzetül pedig a Nemzeti zászlót adta elő, ez utóbbit közkívánatra megtoldotta a Marseillaise-szel.

A közönség lelkes hangulattal, a szép sikerrel teljesen megelégedve távozott el az ünnepélyről. De az elválás csak rövid időre szolt, pár óra múlva újra viszontláttuk egymást a városház termeiben s a délutáni lelkesedés itt a legfesztelenebb vígságba csapott át. Ritkán láttunk oly jó kedvet pataki bálban, mint ez este. A közönség a tornászoknak nem maradt adós, a lányok kedvet kedvvel viszonzottak, a mamák pedig szünóra közben dús asztalt terítettek. a legnagyobb vendégszeretettel vendégelve meg a nap hőseit! E tekintetben a kezdeményezés érdeme Emödy Dánielné ő nagyságáé. kit fáradhatlan buzgalma méltóvá tett a tornaegylet s általában az egész közönség hálás köszönetére.

EGYLETI ÉLET.

a) Az „Erdélyi önképző-körbe“ pályázatra beadott s lapunk múlt számában említett elemzés. hiányai miatt nem jutalmaztatott, minek következtében a díj ismét kitűzetett. ez alkalommal Arany Janos „Fiamhoz“ című költeményének elemzése kívántatván. Beadási határideje apr. 23. A műfordítási pályázatra lefordítás végett Ovidius „Tristium liber IV“ -ből a 8. elégia választatott ki. Beadási határidőül erre nézve máre. 13-a állapított meg. A történeti beszély beadására kitűzött pályázati határidő lejárván, egy pályamű érkezett, mely még bírálat alatt van. Lehetetlen elhallgatnunk a feletti megütközésünket hogy egyes tagok ez egylet békéjét felforgatni törekednek s egyéni ellenszenveiket itt akarván érvényesíteni, céljaik elérése végett a rágalmazás nemtelen útjához folyamodnak.

b) A „gyor-síró-kör“ alelnöke főiskolánkból eltávoztván, helyébe Rácz Kálmán I. é. th. választott. Az így megüresedett jegyzői és könyvtárnoki hivatal pedig Mauritz Árpád II. é. th.-sal tölthetett be.

APRÓ HIREK.

— Lapunk jelen számának vezércikke már ki volt szedve, midőn tudomásunkra jutott, hogy a főiskolai igazgató-tanács közelebbi ülésesei alkalmával elhatározta, hogy az alkönyvtárnoki hivatal a jövő iskolai év elején fel fog állíttatni, és pedig 400 frt fizetéssel s nem. mint mulhatatlanul egy éves hivatal. Egyszersmind a könyvtári olvasószoba berendezésére és egyéb ez által szükségessé vált átalakítások eszközésére 800 frtot szavazott meg. Ennélfogva cikkünk e része némileg tárgytalanná vált.

— Az ifjúsági részvényes bál nagy közönség részvételével tartatott meg. Helybeliek úgy, mint vidékiek szép számmal jelentek meg s jó kedvvel mulattak. Az összes bevétel volt 506 frt, melyből felülfizetés 382 frt, kiadás 304 frt 25 kr. Tiszta jövedelmül maradt tehát 201 frt 75 kr.

— A főiskolai ifjúság, mint minden évben, úgy az idén is meg fogja ünnepelni március 15-ét. Az ünnepély rendezésére egy 13 tagú bizottság választatott. A legjobb műre, mely az ifjúság érzelmeit leghívebben fogja tolmácsolni, s mely lehet oda vagy pedig prózai visszamelekezés, egy arany pályadíj tűzetett ki.

— Dobos János meghalt. Méltatása nem a mi feladatunk s valóságos vétek volna azt még csak megkísérelni is a rendelkezésünkre álló kicsiny téren. Usak annyit mondunk, hogy teljesen kiérdemelte a közrészvétet, mely sírjába kísérte. Mi is öszinte fájdalommal veszünk részt a nagy gyászban.

Tartalom: „Pro domo nostra.“ Z. X. Y. — „A Péter-monda irodalmáról. Baur után Szakal Károly. — „Párhuzam a mű- és népköltészet között.“ (Folyt.) Csik Dániel. — „Demeter L. halálára“ Szuhay Benedek — „Költemény prózában.“ Bodnár István. — „Tornaünnepély.“ — „Egyleti élet.“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

A szabadság ünnepén.

A magyar nemzet szabadságra született. Bizonyítja ezt történelme. Századokon keresztül lankadatlanul folytatta nemes harcát elveszített önállóságaért. Sokáig hasztalan. A magyar meg volt fosztva mind állampolgári, mind emberi jogaitól. Idegen hatalom által leigázott s rendi előjogoktól uralt államban, szolgaság országában élt, önkény rabja volt. Eszméi nem szárnyalhattak magasra, szavait korlátoznia kellett. Oh! de ki ellenőrizheti a gondolkozást, ki foszthatja meg az embert attól a reménytől, hogy leend még egy jobb jövő, melyben szabad lesz az érzélem, szabad az értelem, független a haza, független az egyén. Ezen reményben küzdött a nemzet az igazságért, szabadságáért. És küzdélmé nem maradt sikertelen, reménysége nem szégyeníté meg. Rendeltetését elérte. A szellem és annak nyilvánulásai diadalünnepet ültek az 1848-ik évi március 15-én. Szabad lett a gondolat, szabad a beszéd és szabad a sajtó. Az igája alól felszabadult nép rajongva üdvözölte mindazt, ami szintén megmenekült bilincseitől s új életét azok védelmére szentelte. Az időnek teljessége elérkezett, a megváltás napjai elkövetkeztek. El végre azon napok is, amelyek szabaddá tették a hazát is; sajnos! csak rövid időre.

És kik voltak mindebben a főtényező? Az ifjak, az 1848-iki ifjúság tagjai. A szabadság, egyenlőség, testvériség szelleme áthatotta szépért, jóért, igazért lelkesedő lelköket. Magasztos eszméikért készek voltak minden áldozatra. Meggyőződésüket nem cserélték volna fel a világ összes kincseivel; elveiket többre becsülték a legmagasabb rangoknál.

Azóta harminckilenc évvel lett idősebb az emberiség. Vajjon ma is olyan-e az ifjúság, mint akkor vala? Tudunk-e mi is olyan szilárdan, olyan önzetlenül küzdeni eszmékért, még egyéni érdekeink árán is? Tudnánk-e mi a szabadság vértanui lenni? Ha őszintén akarunk felelni e kérdésekre, bizony! gondolkozóba esünk válaszuk tartalma felől.

Ha régebben véleményt nyilvánítottak az olyan fiatal emberről, a ki nem volt a szabadságnak feltétlen híve, egy, végképen nem hízogó ítéletet alkalmaztak reá. Ugyanis vagy eszét, vagy be-

csületét tagadták meg. Már ma a kor szelleme nem ilyen kérlelhetlen bíró. Hány ifjút látunk, a ki szellemi életénél előbbvalónak tartja anyagi létét, s a kenyérért küzd, nem pedig meggyőződésének győzelméért!?

Hiszen általánosan tudva van, hogy a jelenlegi politikai viszonyok között a kortesszolgálatok a legtöbb pályán nagy érdemeket szereznek s gyors előhaladást biztosítanak. A polgári élet terén néhány év óta sajnosan tapasztalhatók bizonyos reactionarius áramlatok, melyeket nem lehet egyébnek tekinteni, mint az átalakulni kezdő korszellem jelenségeinek.

És korunk e jelleme behatol az egyház életébe is. Már ott is vehetünk észre olyan tüneteket, melyek arra engednek következtetni, hogy a lelkiismereti szabadság fenyegetve van. Közönnyőség vett erőt a lelkeken, sokan csak formának, külsőségnek tekintik a vallást. Meggyőződésből felekezetet változtatni, most sok ember szemében a kortól való elmaradást bizonyít. És az nem szomorú jelenség-e, hogy még azok közül is, a kik foglalkoznak a vallási kérdésekkel, számosan kárhoztatják az észet, hogy az mindent szeret megpróbálni és csak a jót megtartani? Hát az nem a gondolkozás szabadságának megtagadása-e, ha az kívántatik, hogy értelmünk ellenére hitünk-ként valljunk olyat, mit belsőkben tagadunk? Vajjon nem a szabadság elleni merénylet-e, hogy félremagyarázásnak, kárhoztatásnak van kitéve az, aki az igazság mellett bátran sikra mer szállni, s az, hogy — különösen fiatal embernél — határozott elítélést von maga után a meggyőződése melletti állhatatos küzdés? Ma engedni kell, kivált nagyobb szemben.

Mindezen vaskalapos elvek lassankint reáragadnak az ifjúságra is. Hisz' az ifjú embernek is érdekében áll jövőjét biztosítani, elhallgattatni szívének és eszének őszinte sugalmát s az önzés csalfa ígéit venni ajkaira! Ezért van már most is annyi fiatal agg, kik megélemedett gondolkozással a körültekintő alkalmazkodásnak — igaz! — igen kényelmes útain haladnak. Bizony! bizony! féleka mai ifjúságot az 1848-ban élővel összehasonlítani. A közszellem megromlott, miként lehetne

kívánni az ifjúságtól, hogy a levegőt, melyben él, magába ne szívja?

De én mégis azt vallom, hogy vétket követnek el, akik magokba szívják. Meneküljünk felsőbb régiókba, oda, hol tisztább, földi salaktól még meg nem fertőztetett légkört találunk. Az ifjúnak nem szégyen, ha eszményi célokért lelkesedve, talán elérhetetlen vágyakat is táplál. Van még ideje leszállni a föld göröngyeihez s nem sóvárogni többé az után, mi nem e világból való.

... Nekünk, sárospataki ifjúságnak szerencsés helyzetünk van. Az a hamisítatlan szabad szellem, mely főiskolánknak századok óta éltető eleme, jó-tékonyan hat még a ridegebb kedélyekre is. Átszáll az nemzedékről nemzedékre, apákról fiakra. Óh! szálljon is, töltsék el keblünket felmagasztosult érzelmek, s főleg ez ünnepi napon, mely egy nemzetet adott vissza a szent szabadságnak, olvaszon össze mindnyájunkat a hon lángoló szerelme, a szabadságszeretet éltető tüze. Az adjon nekünk erőt a kitartó munkára, szívet a lelkesedésre. És a szabadság, egyenlőség, testvériség elveivel összeforrt nagy nap megünneplése ne csak mulékony hatást gyakoroljon reánk, avassuk fel egész életünket a szabad eszmék szolgálatára. Bizonyítsuk be ne csak szóval, hanem tettel is, hogy követői vagyunk amaz ifjúságnak, melynek még élő, nagy alakjai ma is buzdító példát nyújthatnak nekünk. Kövessük példájokat! A szabadságharc hőseinek, a márciusi ifjúságnak szelleme hasssa át mindenikünket s kiáltssuk jelszavukat: Előre! Előre a szabadságért!

És... forró imádatlal boruljunk le a Mindenható előtt, buzgón esedezvén annak életéért, ki a messze távolban velünk együtt ünnepel, de nagy lelke elborul fájó keservtől, ha a multa emlékezve, eszébe jut a vigasztalan jelen. Hazánk legnagyobb fiát, a népszabadság dicső hősét, életének alkonyán jutalmazd meg, istenünk! elveinek győzelmével.

A Péter-monda irodalmáról.

(Dr. Baur F. K. után).

(Vége).

Azon egyáltalában nem csodálkozhatunk, hogy maga Eichhorn oly kicsinylőleg nyilatkozik egy oly monda hiteléről, mely olyan levél részlete alapján származhatott, a melynek hamis voltát s felekezeti irányzatát már a legkiválóbb kritikusok, mint *Reuss*¹⁾, *Köstlin*²⁾, *Hilgenfeld*³⁾, *Schwegler*⁴⁾ stb. a legvilágosabban kimutatták. Hasztalan keresnénk még más bizonyítékot a Péter I. levele V. 13. található adaton kívül; és ezelőtt a képtelen bizonyíték előtt hajlik meg a történeti kritika?

Az Eichhorn vizsgálódásának eredménye felett való megütközés volt főoka annak, hogy egy római

katholikus theologus egy egészen új, álláspontjának elfogulatlansága miatt mindenestre elismerést érdemlő vizsgálódásra ösztönöztetett. Tanulmányának végeredményeként kimondja ugyan, mint történeti tény, hogy Péter apostol Rómába érkezett, ott a szervezett keresztyén egyházat tanította, vezette, s végre rendithetlen hitéért vértanúi halált szenvedett; de az ő római tartózkodásának tartama sem nem 20, sem pedig 25 év, de legfeljebb egy év s egy pár hónap¹⁾.

Míg a római hierarchia szolgálatában levő kath. theologusok mindinkább felismerték annak szükségességét, hogy e régi hagyomány hitelét, mint a mely alapját képezi a pápai hatalomnak, amennyire csak lehetséges, megőrizték: addig akadtak a protestáns részről is történészek s kritikusok, kik a szenvedélyes polémiáknak még látszatától is őrizzék, inkább közvetítő álláspontot igyekeztek elfoglalni. Összevetették a Péter római tartózkodásáról s püspökségéről szóló hagyomány körül eddig kifejtett vizsgálódások eredményét, s úgy találták, hogy Spanheim s Eichhorn nagyon is messzire ment a tagadásban; védelmezték velök szemben a hagyomány egy részének eredetiségét. Ezt az álláspontot foglalta el Neander és Gieseler is.

Az első²⁾, t. i. Neander, pusztá gáncsoskodásnak állítja azt, hogy egy ilyen hagyományt, melynek tekintélyét az ő keresztyén egyház idevonatkozó egybehangzó tudósításai védik, valótlannak mondtak egyes protestáns kritikusok. Ez a hagyomány — mondja Neander — nyilván még azon időből ered, a midőn még nem gondolhattak arra, hogy ez idővel a római hierarchia történeti alapjául szolgálhat.

Ugyanezen álláspontot foglalta el Gieseler is a hagyomány körül tett vizsgálódásai alkalmával; csak a párt-vita — mondja ő — és az elkeseredett szenvedély indíthatott némely protestáns theologust arra, hogy megtagadják e hagyomány authenticitását³⁾. Hasonló módon nyilatkozott Bertholdt⁴⁾, Cölln⁵⁾, Mynster⁶⁾ stb. Mynsternek egész vizsgálódása igen csekély értékű, a bizonyítékokkal szemben való, igen is önkényes eljárás jellemzi egész munkáját. A történeti adatokat minden összefüggés nélkül hozza fel s csak annyiban tulajdonit azoknak bizonyító erőt, amennyiben az ő állításai és következtetései azokból indokolhatók.

Baurnak 1831-ben megjelent „*Abhandlung*“-ja sem volt képes reábirni az említett két egyháztörténész, Neandert és Gieselert, korábbi nézetök megváltoztatására, pedig ebben Baur a legnyomósabb történeti bizonyítékokkal s szilárd alapokon nyugvó következtetéssel bizonyítja be a Péter-mondáról, hogy az minden történeti alapot nélkülöz. De bármennyire nem akarták is azok megengedni azt, hogy a monda tulajdonképen való ténye elessék: nem voltak képesek elrejteni annak gyöngeségeit; nem tudták eltitkolni, hogy mily gyöngye alapokon nyugszik az. Neander is felveszi ugyan a monda keletkezésére azt az eshetőséget, a melyet Baur felvett⁷⁾, de őt ismert álláspontja nem engedi azon következtetésre

¹⁾ Theol. Quartalschrift. Kiadta Drey, Herbst és Hirscher. Tübinga. 1820. 567. l.

²⁾ Geschichte der chr. Rel. und Kirche. 1826. I. k. 317. l.

³⁾ Lehrbuch der Kirchengeschichte. I. k. 1827. 189. l.

⁴⁾ Hist. krit. Einl. in das alte und neue Test. 269. l.

⁵⁾ In der Encyclop. von Ersch und Gruber. 42 l.

⁶⁾ Kleine theol. Schriften. 1825. 143. l.

⁷⁾ Geschichte der Pfl. 520. l.

¹⁾ Geschichte der heiligen Schriften. 139. l.

²⁾ Lehrbuch. 480. l.

³⁾ Protestantenbibel. 873. l.

⁴⁾ Nochapost. Zeitalter. II. k. 22. l.

jutni, a melyre az jutott. Gieseler¹⁾ később a monda keletkezésére vonatkozólag azon nézetét nyilvánítja, hogy az a Rómában élő zsidó-keresztyénektől származott. kiket ennek megalkotásánál azon cél vezetett, hogy Péter apostolnak fölényt s tekintélyt szerezzenek Pál apostol felett. Nem fogható fel — mondja Gieseler — hogy e költemény miért nem talált ellenmondásra a római paulinusoknál s miért nem cáfoltatott meg általok, ha nem volt igaz; hogyan lehet épen Cajus Pál követője, egyik bizonyíték a hagyomány valódsága mellett?²⁾

Baurral egy nézetben van a Péter-mondára nézve Mayerhoff³⁾, ki minden tekintetben elfogadta azon bizonyítékokat, a melyeket Baur felhoz a hagyomány ellen; ellenben Olzhausen, Credner és Bleek a monda védelmezői közé tartoznak⁴⁾.

Azok közül, kik, anélkül, hogy a Péter-mondának részletes tárgyalásába bocsátkoztak volna, csak mint tekintélyek nyilatkoztak a monda ellen, első helyen nevezendő meg Schleiermacher és De Wette. Az első ezt mondja: „*En azok közé tartozom, kik a Péter római tartózkodására vonatkozó adatok hitelességét kétségbevonják*“⁵⁾. De Wette pedig ez a nézete: „*Az egész hagyomány már magában véve is valószínűtlen. Úgy látszik, az egész Péter-monda a zsidó-keresztyéneknek azon törekvéséből származott, hogy a római egyháznak alapítójául Péter apostolt tüntessék fel*“⁶⁾.

A kath. egyház kebelében a legújabb időben Windischmann⁷⁾ és Ellendorf⁸⁾ emeltek szót ezen, az ő egyházokat oly közelről érdeklő kérdésben. Windischmann az ultramontan pártérdekeket szolgálva, teljes erővel küzd a hagyomány hitelessége mellett. Az ellentmondó adatokat nem tudja másként kiegyeztetni, mint úgy, hogy felveszi azt az eshetőséget, hogy Péter apostol két ízben is tartózkodott Rómában; első időzése a 42 és 51 év közé esik, a második pedig a 64 és 68 év közé.

Ellendorf már sokkal szabadabban vizsgálódik a Péter-monda körül, s figyelembevéve azt, hogy mint a római kath. egyház tagja teszi azt, teljes elismerést érdemel elfogulatlanságáért; történeti-kritikai nyomozását ezen eredménnyel fejezi be: Péter lehetett Rómában, lehetséges, hogy a 65-ik vagy 66-ik évben volt ott; de ez csak lehetséges s az ellenkező épen annyira valószínű, sőt még valószínűbb; egy prot. theologusnak sem lehet vétkül tulajdonítani be, ha azon bizonyítékok alapján, melyeket a szentíratok s a legrégebb atyák szolgáltatnak, Péternek Rómában való tartózkodását s mindazt, a mi azzal összefüggésben van: az apokrifokból vett mesének tartja.

Péter Rómában való tartózkodása sohasem bizonyíttatik be.

Szakal Károly.

Párhuzam a mű- és népköltészet között.

(Vége.)

Ha tekintjük a népdalokat, látjuk, hogy alapérzelmök a szerelem, melynek öröme és bánata temérdek változatban talál azokban kifejezést. És pedig e sze-

relem korántsem a műköltészet sokszor sentimentalis szerelme: tiszta hév élteti ennek lángjait. Az ifjú megpillantja a leányt, lelkesül érte s rádabolja:

„Nem anyától lettél,
Rózsafüu termettél;
Piros pünköszt napján
Hajnalban születted.“

Álmodni kezd s álmai gyorsan valósulnak. A lány nem tud közönyös maradni, egymásra lelnek s megértik egymást. Ezután nincs hatalom, a mely képes volna őket szétválasztani. Az ifjú mindent tündéri színben lát s minden virág, minden berek, minden teremtmény kedvesét juttatja eszébe; még a kis cserebogár is alkalmat ad neki a dalolásra. Találkoznak árnyas lomb alatt, átölelik s megcsókolják egymást s az ifjú örömtől ragyogó arccal susogja:

„Rózsa vagy, rózsza vagy
Még annál is szebb vagy,
Aranynál, ezüstnél
Sokkal ékeőbb vagy.“

De az igaz szerelemnek próbát is kell kiállnia. Az ifjúnak válnia kell. Más tájak fogadják, más hatások alatt áll, míg a leány a távolba függeszti szemeit, fölkeresi az emlékezetes erdőt, mezőket s fölhangzik ajakán adal: „Bújosik az én galambom valahol“ stb. Majd kedvese hazatér és boldogok lesznek.

Általában tehát a népdalok főelemét a szerelem képezi. Csak egy futó pillantásra van szükség s azonnal meggyőződünk, hogy azokban a mindenható szerelem temérdek változatban van ecsetelve. Most öröme, majd bánata, reménye, majd csalódása tükröződik vissza. És e szerelem ment minden érzélgéstől, minden szenvelgéstől; ellenkezőleg tiszta az, mint bérceink aránya; végtelen, mint az átláthatlan rónaság; vállalkozó, mint a harcverő apák; kimenetelében pedig sokszor gyászos, mint a nemzet történetei. Igen, a bánat is telve van költéssel, a mi szegény magyar népünknel az érzések hullámozása alatt, öntudatlanul a legszebb dallamok születnek a szív tolmácsolására. Ott terem a magyar népdal az egyszerű födelek alatt, bánatnak és szerelemnek közepette, midőn költőivé válik az egyszerű lélek és kezesetlen, cifrázatlan szavakban verseket sző ábrándjaiból, melyeket az épen eléje tűnő természet képeiből vett rámba foglal. Ott van a bánatos ábránd kifejezésére a természetből vett kép, az eget elborító sötét, terhes felleg. S ugyanazon percben megszületik hozzá a dallam, mely mind a bánathoz, mind a természet képeihez hozzáillik. Mutatványul említem fel a sok közül e négyesoros dalt:

„Bús az idő, bús vagyok én magam is,
Valamennyi szép leány van, mind hamis.
Szeretete nem állandó,
Mint az idő változandó!“

Vers és dallam fényesen igazolja, hogy népünknek határozott s erős hajlama van az érzés legnemesebb kifejezésére: a dalra és zeneköltésre. Sajátságos azonban, épen a műköltéssel szemben, hogy bár a népköltészet igen sok elégiái elemet rejt magában, mégis az igazi elégiát, a szemlélődés lyráját nem látjuk ezekben képviselve. Annál számosabbak már a népdalok közt eltérőleg a műköltésettől a pusztai, pásztor- és betyárdalok. A széles mezőségen terül el a termő rét, rajta a fű már nagyra nőtt; a legény beleáll, a kasza megpendül s a gyűjtő-leány ajakán felhangzik a dal: „Kaszás csillag jár az égen“ stb.

¹⁾ Lehrbuch der Kirchengeschichte.

²⁾ Baur F.: Paulus, der Apostel Jesu Chr. I. k. 271. l.

³⁾ Hist.-krit. Einl. in die Petrin. Schriften. 73. l.

⁴⁾ Tüb. Zeitschr. für Theol. 1838. 45. l.

⁵⁾ Vorlesungen über die Kirchengesch. 69. l.

⁶⁾ Einl. in das neue Testament. 314. l.

⁷⁾ Vindiciae Petrinae.

⁸⁾ Ist Petrus in Rom und Bischof der römischen Kirche gewesen? Darmstadt 1841.

Különben az egész igen alkalmas tárgy egy festő számára, épenúgy, mint Aranynak a „Kondorosi csárda mellett“ kezdetű dala, mely már a pásztor-életből van véve s abból örökít meg egy sajátos mozzanatot egyszerűen, híven s mégis művésziesen. Íme, csak ez is mint igazolja a nép- és műköltészet egymásra való kölcsönös hatását. Ugyancsak a festőiség jellemzi a „Szederinda levél“ kezdetű dalt, mely a betyáréletből van véve. Az eső szakad, a szél zúg, a fák hajlonganak a viharban, de a betyár szembeszáll széllel, zivatarral egyaránt, mert üldözi a vármegye. Elrejtőzik az erdőben s itt a siket rengetegnek önti ki szíve érzelmeit s megszületik ajkán a dal.

A mi már a lelkesedés lyráját illeti: erre nézve szintén lényeges a különbség a mű- és népköltészet között. Míg amabban az már mint szépen kifejlett műforma szerepel, addig ebben jobbra az úgynevezett hazafias, katonadalokban találja meg kifejezését. S hogy e dalok nagyrésze mily szép színben tünteti fel a nép hazafias érzületét, bizonyításul álljon itt a következő példa:

„Könnyeimnek záporából tenger lett,
Mert elhagyott az én rózsám engemet;
Elment a hazát védeni,
Vissza se fog többé jönni . . . sohasem.
Ti leányok, maradjatok pártába,
Igaz legény, mert nem ölöl karjába.
Ki honn marad, nem érdemel,
A ki elment, annak nem kell . . . feleség.“

Többnyire ily hazafias érzületből foly a satyrai elem is a népköltészetben. A nép féltékenyen őrzi nemzetiségét. Sok helyen kel ki az idegen dívat ellen, feltétlenül rossznak tartván mindent, a mi külföldről, különösen a némettől jön. Érdekes p. o. a kurucoknak egy kis gúnydala, mely mintegy kipattanó szikrája a keserű gúnynak és gyűlöletnek:

„Ne higgy magyar a németnek,
Akármivel hitegetnek:
Mert ha ad is nagy levelet,
Mint a kerek köpönyeged
S pecsétet üt olyat rája.
Mint a holdnak karimája:
Nincsen abban semmi virtus,
Verje meg a Jézus Krisztus.“

Egyébiránt a népköltészetben, eltérőleg a műköltésztől, szabályszerű satyrára nem találunk. Ennek oka pedig nem más, mint hogy a nép költőinél, mint általában a népnél bölcsészeti emelkedettséget, mely a satyrához szükséges, hiába keresünk, miután gondolkozásmódja egyszerű, egyenes, józan; de nem mély. A főtényező nála a szemlélet s ezért természetes, hogy gúnyjának tárgya is csak az lehet, a mi közvetlen közelébe, gondolkozása körébe esik s mélyebb vizsgálódást nem kíván. Egészséges elméje észreveszi a hibát, a hol — úgyszólván — kézzelfogható, de hogy észrevegye ott is, hol elpalástolva jelen meg, arra ritkán képes. Éles látása megpillantja az idegen ruhát a magyaron, a festéket az arcon; de a szívbe, a lélek mélyébe nem igen tud tekinteni.

Lényeges különbséget észlelhetünk a mű- és népköltészet között az elbeszélő költészet terén is. Az epikai népkölteményeket sokáig a ritkaságok közé sorozták. És ez természetes is volt. A nagy tömeg, a magyar nép tulajdonképi zöme körülbelül a jelen évszázad közepéig viselte rabszolgasága bilincseit, résztvevett a harcokban; de mindenkor kivált-

ságos osztályainak vezetése mellett s győzelmei után vissza kellett térnie a régi bilincsekhez. Épen nem lehet tehát csodálni, ha a nép elnyomóinak hőstettei iránt kevésbé érdeklődött, dalaiban pedig korántsem dicsőítette őket. Innen van, hogy míg tisztán lyrai népdalokat ezrével találunk, addig epikai darabokra nagyon is gyéren bukkanunk. Ez állításunk azonban a hajdankorra nem vonatkozhatik, mert míg Magyarország nemzeti királyok alatt független államot képezett — krónikásaink szerint — számos hősmonda s költemény volt a nép birtokában. E költemények azonban nagyrészt megsemmisültek s csakis gyér emlékek, töredékek maradtak ránk örökül, s örök hála érte Aranynak, hogy legalább a hun-magyar mondakör művészi kidolgozását munkába vette s fájdalom, hogy a nagy sikerrel kezdett munkát nem fejezhette be.

Volt tehát a magyaroknak epikai költészetök, minek fényes tanúbizonysága a hősmondák töredékein kívül az újabban napfényre került népballadák tetemes száma is. Hogy e ponton mily közel áll a mű- és népköltészet egymáshoz: nyilván kitűnik, ha a népballadákat Arany balladáival röviden egybevetjük. Tény az, mit Greguss állít, hogy: „a tőszyökeres magyar népi elemet önállóan, teljes erejében és bájában Arany tüntette fel a balladában, habár az idegen befolyás nyoma, nevezetesen az angol és skót népek hatása nála is mutatkozik, de csak, mint egy-egy vonás, beolvadva saját hatalmas egyéniségébe. Ő fejtette ki műalkotásait a népeszmélet naivságából; ő állította helyre teljesen a megszakadt kapcsolatot a mű-, meg a népköltészet között és ő lett a magyar műballada igazi megalkotója, azáltal, hogy azt a maga természetes földjén, a maga eredeti magvából nevelte fel s idegen oltványokkal csak nemesítette, míg az ő koráig az egész növény csak átültetett idegen termény volt“¹⁾. Valóban csak egy futó pillantást vetve is Arany egyes balladáira, észrevehetjük, hogy azok a tulajdonképi népballadákhöz felfogás, szerkezet s alak tekintetében nagyon közel állanak. Ott találjuk egyenlően mindenikben a költői igazságszolgáltatást, melyszerint a bünt büntetés követi, a mi népünk lélnék erkölcsi érzéséről tanúskodik. Ott találjuk a drámai szerkezetet s az ennek megfelelő népies külalakot. Íme, a mű- és népköltészet ölelkezése, mondhatni egyesülése! De hát vajjon Tompa népregéinek s mondáinak is nem az kölcsönöz-e különös becsét ránk nézve, hogy azokban a népköltészet jellemző alakjai domborodnak ki s a felfogás épenoly naiv, mint ezt a népköltészet termékeinél tapasztaljuk? Sőt helyesen mondatott Erdélyi által, hogy: „Tompa népregéi s mondái nem pusztán gyönyörködtetésre vannak szánva, hanem azokban az alapos szemlélő a népnek egész szellemi látkörét híven látja visszatükrözve“²⁾. Íme, tehát e ponton is kölcsönhatásba lép a mű- és népköltészet!

Miután már — röviden bár — tartalmi szempontból is igyekeztünk körvonalozni a mű- és népköltészet egymáshoz való viszonyát, még az a feladat vár reánk, hogy a külalakot tekintve is megejtsük összehasonlításunkat. Arról azt mondhatjuk, hogy az mindig összhangban áll a tartalommal, azaz egyszerű, természetes és jellemzetes. Míg a művelt költő, bármily egyszerű legyen is, sohase vetkőzheti le teljesen az irodalmi nyelv hatását, addig a nép köl-

¹⁾ Greguss Á.: A balladáról. 155. l.

²⁾ Irodalmi ör. 146. l.

tője nem keresi a szavakat, melyekbe érzelmeit öntse. A nép semmi másra nem ügyel, mint hogy kidalolja magát, s olykor, épen azért, mert nem keresi, a legjellemzőbb vonásokat találja meg. S ha igaz az — mit pedig tagadni nem lehet — hogy a költő csak egy nyelven írhat istenigazában, t. i. azon, melyet az édes anyai tej szívárogatott életerébe: úgy el lehet mondani, hogy a népköltészet forma tekintetében is üdvös hatással volt s van ma is a műköltészetre. Mert tagadhatjuk-e, hogy az idegenek sokáig szemünkre vetették nyelvünk szegénységét és valóban volt is idő, mikor megérdemeltük. Dehát még akkor rejtett kincs volt a magyar nyelv szépsége. Majd jöttek bűvárok, kik felszínre hozták a drága gyöngyöket s értékesíteni kezdték. Temérdek saját-ságot fedeztek fel nyelvünkben, belátták, hogy van abban valami eredeti, a magyarnak jóleső zamat. Büszkén hirdették, hogy vannak nyelvünkben olyan kifejezések, a melyeket szóról-szóra fordítani fonák-ság, másképp pedig lehetetlen. Ezek a nyelv álló csil-lagai. Ez azon saját-ság, melyet hungarismusként nevezünk. Ezekben gazdag a népköltészet s ezekért üdvös hatású alakilag is a műköltészetre. A mi már a sorok mértékét s dallamosságát illeti, itt is olyan saját-ságot veszünk észre, a melynek felvétele a mű-költészetbe üdvös hatású. Értjük itt a népdalokat annyira jellemző dallamosságát. Mindezen jellemző tulajdonok méltán vonhatták magokra a 40-es évektől kezdve az író-világ figyelmét. Ma már kitűnő s örökbecsű művek állnak rendelkezésünkre, melyek a népköltészet alapján épültek fel s a külföld részben azóta van nagyobb figyelemmel költészetünk iránt. Talán már is elmondhatjuk, hogy költészetünk nép-nemzeti alapja annyira megerősült, hogy mitsem félhetünk az idegen irodalmak káros befolyásától.

Csik Dániel.

T Á R C Z A.

1848—1849.

Kietlen éj volt . . . esillagfény sehol,
. . . Rabszolgaságban küzködött a nép.

A gondolat rég szenvedő fogoly,
Bilincseit még nem törhette szét.
Hiába járt a gyöngye s üldözött
Védőt keresni emberek között!

De kél a hajnal . . . oszlik a sötét,
A nap sugára végre felragyog;
A gondolat elhagyja börtönét
S büszkén kiáltja: már szabad vagyok.
Megnyílt a menny és messze szárnyala
A szent szabadság drága anyyala.

És küld az ég két lángoló kebelét,
Hogy angyalát megértse a haza!
S im', egy dicső nap már visszhangra lelt,
A «Talpra magyar» mindenik szava!
Az ég örömben úszva könyezik,
Midőn a földön népe esküszik.

S ha szólt az ország nagy Washingtona,
A pór kezéről a bilincs lehült. . . .
A népszabadság hősi bajnoka
Szavára úgy megédesült a mult.

Feledve lett a régi fájdalom.
Óh, mert hiszen megváltozott a hon!

De elborúlt a láthatár megint! . . .
A fölkelő nap gyászba öltözött!
A nemzet nagyja és kicsinyje, mint
Elszánt oroszán, hareba költözött . . .
Kard lett a láncból, gyilkoló acél,
— Meghalni mind, vagy győzni . . . volt a cél!

Ott volt a dalnok . . . elhagyá nejét,
A tűzbe vitte honszerelme őt . . .
Hallatta lantja lelkes énekét
Karddal kezében a golyók előtt!
De pattan a húr . . . vére festi be . . .
S meghalt a költők legdicsőibbke!

Egy villanat még . . . s elnyomott sohaj
Vegyül a léghébe a sorok között;
Átkos nevet zúg, harsog a moraj. . . .
S a hon nemtője gyászba öltözött!
S kit istenite árva nemzete,
Távol vidéken volt csak menhelye!

Halotti dalt zúg-búg az esti szél
Az ágavesztett fák s bokrok között . . .
A honfi szíve fáj . . . alig remél
S könyezve áll a tetszhalott fölött.
Lantját a dalnok megpihenteti,
S fölvéve is . . . csak sirva pengeti. . . .

Elég . . . pihenj toll . . . könyezik szemem.
Ne bántsd tovább a mult történetét.
— Vigasztalódjunk — sugja a jelen,
A honszerelmi tűz még egyre ég . . .
Addig pedig . . . — óh én szentül hiszem —
Megőriz isten, drága nemzetem! . . .

Csik Dániel.

Nehéz idők, vészes napok.

— Történeti beszély. —

Gyújtuk meg az emlékezet fáklyáját s halvány vilá-gánál vessünk egy pár pillantást a mult napjaira! Hisz voltak azok között dicső napok is, hátha azok tűnnek elénk! . . . Ah! de mit látunk? . . . Fáklyánk sugarai szomorú időket világítanak meg előttünk. Fényénél ama véres könyv egyik lapját olvashatjuk el, melyben minden betűt ártatlanok vére-vel rajzolt ki az emberiség egyik legkegyetlenebb hóhéra: Karaffa. . . Nézzük, mi van e lapra írva!?

Az első sérelem.

Kemény februári reggel van. A hópolyhek lassan hul-ladoznak a szunnyadó természet kebelére, s puha, fehér lepellel vonják be a néma erdőt, a dísztelen mezőt. Csend van mindenütt, csak a csipős szél dúdol végig Eperjes zaj-talan utcáin; fel-felkap egy csomó havat s gorombán vágja a járó-kelők szemébe, akik tűzhelyeiket sietve igye-keznek felkeresni. Az emeletes, egészen svájci modorban épült házak mereven bámulnak magok elé, s a lécezetek-

ből összerovátkolt cifrázatok nyílásain keresztül sivit a szél, egy olyan fájdalmas dalt idézve elő, melyre a piei madárkák is rettenve bújnak el.

Csak egy szűk sikátorban tűnnek fel nagyobb számmal jól beburkolózott alakok, kik óvatosan suhannak be egy félreeső ház ajtaján. E ház az Úrnak templomát helyettesíti, melytől az önkényuralom megfosztá az eperjesi protestánsokat. Nem pompás épület, sőtinkább nagyon is egyszerű, de azért a hívek buzgó áhitattal lépik át küszöbét. Kitértve a belvárosból, ide is eljönnek, e csaknem rejtett helyre; eljönnek, hogy hallgassák azt, a miért üldöztek: az igazság ígét; eljönnek, hogy magokba szívják az üldözött tan magasztos eszméit.

Az imaházba sietők közül két férfi élénk beszélgetést folytat egymással. Az egyik Keczer András, a város volt országgyűlési követe, a másik Baranyai Ferenc, az egyház felügyelője. Keczer első tekintetre is fölényt gyakorló benyomást tesz a szemlélőre. A magas homlok, melyet dúsan árnyékolnak a lefüggő hajfürtök, a villogó fekete szem, az erősen hajlott orr, a szabályos metszetű ajk oly összhangban egyesülnek, s egyúttal oly sajtóságot arkifejezést kölcsönöznek birtokosuknak, mely híven jellemzi a nemes gondolkodású s egyúttal hajthatatlan embert.

„Nem hallottad-e?“ — mondja társának, ki alacsony, zömök férfi — „hogy Lipót a Thököly híveinek megbüntetésével Karaffát bízta meg.“

„Igen, hallottam“ — válaszol emez — „s ha jól tudom, ő városunkba meg is érkezett. Félek, hogy működése, tekintve a debreceni executiot, reánk semmi jót nem fog hozni, mert e túlhevés ember dühét itt sem fogja mérsékelni.“

„Barátom!“ — mondá Keczer — „nagyon sötétnek képzeled a jövőt. Hisz a király sokkalinkább bízik bennünk, hogysen itt szigorúbb rendszabályokat alkalmaztatna. Különben is, mi nem tarthatunk semmitől.“

„Igaz! Csakhogy félek, hogy az egészről királyunk mitsem tud, s e tervet Kollonics készíté, és hogy az ellenünk, protestánsok ellen van intézve, így tehát a bűnösök helyett ártatlanok fognak szenvedni.“

Keczer még válaszolni akart barátjának, de épen az imaházhoz értek, s levéve kucsmáikat, beléptek abba. Mily nagy volt meglepetésök. A számukra fentartott helyen két idegen egyén ült. Meglepetés és harag látszott arcukon, de, hogy a botrányt kikerüljék, másutt foglaltak helyet.

Hallatlan eset volt ez. Hogy valaki elfoglalni merészelt volna az egyház felügyelőjének s a város követének fentartott helyet, még meg nem történt soha.

Hasztalan mondá szép prédikációját az iskola nagy-hírű professora, Rezik János, ki a beteg lelkészt helyettesíté. Bizony abból vajmi keveset értett a gyülekezet, mert mindenik tagja az ismeretlen egyének kiléte felett töprengett. Ezek azonban úgy viselték magokat, mintha észre sem vennék a kellemetlen benyomást, mit tettökkel előidéztek, s különösen az egyik egyén egészen el vala mélyedve gondolataiba, s csak néha tekintett egy vele szemben ülő gyönyörű lánykára. Úgy látszik, hogy egész lényét ez angyali arc foglalta el.

Az idegen különben kiülő pofacsontokkal, vörösbe

játszó bajuszszal bírt. Bágyadt, fénytelen szemei körül kék karikák húzódtak, s az ajkán játszadozó, kárörvendő mosoly valóban ördögies kinézést kölcsönzött neki. A mellette ülő férfi minden kifejezés nélküli arca pedig arra engedett következtetni, hogy valami alárendelt személy lehet.

A híveket nagyon nyugtalanítá magaviseletök, s főleg Baranyai arcán félelem látszott, mert sejté, hogy az idegenek egyike Karaffa, ki szemtelen viseletével épen azt akarja tudtára adni a város lakóinak, hogy a hatalom kezei között van.

A beszéd végeztével a két idegen azonnal odabagyta bitorolt helyét s alig maradt ideje Keczernek, ki a távozók után sietett, hogy megkérdezze a hátulmenő egyéntől urának kilétét. A megszólított gúnyos mosolylyal válaszolt:

„Karaffa, Eperjes város törvényszékének elnöke.“

Keczer eisápadt s társainak megdöbbenve adta tudtára az idegen nevét, melynek hallattára minden arcon a legnagyobb meglepetés látszott. Baranyai sápadt arccal mondá a hazafelé menő Keczernek:

„Úgy-e? előre mondtam, hogy Karaffától jót nem remélhetünk.“

Az általános felindulás alatt a két idegen nyugodtan távozott a közellevő városházához, melyben a tábornok számára egy lakosztály volt berendezve.

A tero.

Usinosan bútorozott szobában vagyunk, melynek közepén egy hosszú tölgyfaasztal van elhelyezve. Az asztal művészies faragványai, melyek egyes különféle alakokat ábrázolnak, s a körülötte levő mahagoni-fából készült székek, melyek régi szokás szerint nem befestve, hanem művésziesen kicsiszolva vannak: sajtóságon török meg az ablakok nyílásain behatoló napsugarakat s az egész szobát derengő fénynyel világítják be. Az egyes bútorarabok, úgyszintén a falon függő gazdag aranyozással ellátott képek, továbbá a remek fegyvergyűjtemény arra engednek következtetni, hogy előkelő egyén lakásán vagyunk.

A tágas szobában egy magas, száraz egyén sétál, kívül az imaházban is találkoztunk. Ő az, Karaffa. Izgatottságtól reszketve, majdnem érthetetlen szavakat mormol:

„Először láttam őt s már is megszerettem. Igen, megszerettem s olthatatlan szenvedélyemnek, mely lobogó tűzként lángol. határt szabni nem vagyok képes. E nőt bírom keli. bármi áron is. Hisz a város hatalmamban van, s ha a szép szó kellő hatást tenni nem fog, én erőszaktól sem riadok vissza. Szentiványi jártas az ily dolgokban, s hiszem, hogy pár nap alatt e nő enyém leend. . . László!“

„Szolgálatjára méltóságodnak,“ szól alázatos hangon a megszólított, kiből Karaffának az imaházban látott kísérőjére ismerünk.

„Egy ügyet akarok reád bízni“ — mondá Karaffa — „melyet, ha kívánatom szerint végzesz el, bőven meg foglak jutalmazni. László! nem tűnt-e szemedbe ama bájos leány, ki velem átellenben ült?“

„Igen“ — mondá a kérdezt — „szépsége engem is meglepett.“

„Nos!“ — folytatá tovább Karaffa — „e leány engem

rabjává tett s reád bízom, hogy birtokomba ejtsd. Eredj tehát, tudakold meg kilétét s készíts egy ügyes tervet, melylyel a kis galambot hálomba kerithessük!”

„Méltóságod parancsa szerint fog történni minden,“ viszonzá Szentiványi s eltávozott.

Alig telt el egy pár óra s már visszatért egy beburkolt nőalakkal.

„Célt értél?“ kiálta fel Karaffa repeső örömmel.

„Kissé nagyon korai volna a diadal“ — mondá Szentiványi — „s ellenkezőleg célunkat elérni nagyon bajos leend.“

„Nos! mit keres hát itt e nő?“

„Csak türelem, tábornok úr! türelem. Azonnal tudtára adok mindent. E nő különben minden tekintetben megbízottam, kire tervünk kivételében okvetlen szükségünk van.“

„Vagy úgy? Foglaljon helyet!“ mondá Karaffa a mozdulatlanul álló nőnek, ki aztán lassan kibontakozott felsőruháiból. Egy csinos nő tűnt a tábornok elé. A vállaira dúsan leomló holló-hajfűrtök, a villogó fekete szemek, a tömött szemöldökök, a magas, izmos termet arra engednek következtetni, hogy e nőben vakmerő elszántság s boszúálló természet lakozik. Inkább hasonlíthatnók őt gyönyörű, de szenvedélyes démonhoz, mint egy ártatlan, szende nőies lényhez. Minden mozdulatából, minden tekintetéből meglátszik, hogy olasz vér buzog ereiben s mindent a végletekig vívő szenvedély honol benne. E nő neve Tábora Erzsók, kitért az egykorú krónikák gyakran emlegetnek, s mindenütt kegyetlen s heves jelleműnek tüntetnek fel. Karaffa rajta felede pár percre tekintetét, de majd izgatottan mondá Szentiványinak:

„Beszélj hát! ne engedd, hogy kétségek közt legyek!“

„A lány, ki annyira megnyerte méltóságod tetszését, Keczer Kata. Atyja András, igen tekintélyes gazdag ember, s így nem számíthatunk arra, hogy e nő szerelmét pénzzel vásárolhassuk meg, annyival kevésbbé, mivel legközelebb el fog jegyeztetni Baranyai Ferenc fiának, Józsefnek. Azonban én egy tervet gondoltam ki, melylyel e lányt kezeink közé kerithetjük. Kata, kinek anyja rég meghalt, rajongó szeretettel csüng édes atyján, s azt hiszem, hogy legkönnyebben úgy ejthetjük hálomba, ha méltóságod börtönbe vetve atyját, halálra ítelteti. Ekkor aztán pereig sem fog habozni a lányka, hogy imádott atyját megmentse.“

„Tökéletes igazad van“ — vágott közbe izgatottan Karaffa — „de hisz' az lehetetlen, hogy én Keczert, ezen rokoni összeköttetései folytán, az udvarnál is befolyásos egyént, minden ok nélkül börtönbe vettessem!?“

„Valóban!“ szólalt meg gúnyos hangon Szentiványi, „én nagyon jól ismerem méltóságod szigorú igazságszeretetét, mely a legcesekélyebb törvényteleniségtől is visszariad, de ép' lelkiismeretének megnyugtató végett egy oly tervet főztem ki, a mely Keczer Andrást, bár teljesen ártatlan, a legbűnösebb színben fogja feltüntetni. Tervem következő: Keczerhez és Baranyaihoz Zrínyi Ilona nevében leveleket kell írunk, s habár ők erre vagy épen nem, vagy nagyon is közönyösen fognak válaszolni, levelöket egy másikkal kicserélve, ennek alapján mindkettőjüket elfogathatjuk.“

„De hogyan juttatod kezökbe a levelet?“ kérdé némileg csillapulva Karaffa.

„Épen e végett van szükségem e leányra, ki Keczerhez főzőnő gyanánt beszélődik, s az eljegyzés napján, midőn a bor s öröm mindnyájokat felhevíti, a levelet valamelyiköknek könnyen átadhatja s aztán — —“

„Terved kifogástalan, de kérem!“ — fordult a nőhöz — „siessen, nehogy valaki megelőzze!“

A leány mereven meghajtá magát és szótlanul távozott. Mihelyt elhangzottak léptei, a tábornok izgatottan fordult Szentiványihoz:

„Megbízhatunk-e e leányban s mi köt téged hozzá?“

„Hogy mi köt engem Erzsókhoz, erre nem válaszolhatok, különben is ezt méltóságodnak tudni egészen felesleges. De, hogy tervünket elárulni sohasem fogja, arról életemmel kezeskedem.“

„Feleletteddel engem teljesen megnyugtattál, de e szavaidat el ne feledd, mert én engesztelhetetlen vagyok.“

Szentiványi elérte a tábornok célzatát, nyugodtan mosolygott, majd jó éjt kívánva, magára hagyta a gondolataiba mélyedőt.

Az eljegyzés.

Nagy nap van ma Eperjes városában. Nincs olyan ember, aki ne tudná, hogy ma fog jegyet váltani Keczer András leánya, Kata, Baranyai Ferenc fiával, Józseffel. Hivatalos oda az egész város, gazdag és szegény egyaránt. Ki is tesz magáért úgy a vőlegény, mint a menyasszony. Hisz' már hónapok óta beszélnek arról a skófiummal kivarrótt jegykeszkenőről, a melyen oly régóta dolgozik a tündérszép Kata. Hát még arról a zománcos gyűrűről, melynek minden köve egy kis vagyont képvisel s melylyel meglepi a kedves menyasszonyt a deli József.

Van is nagy sürgés-forgás a Keczer András portáján. Bizony nagy bajjal jár ilyenkor a temérdek vendég ellátása, még olyan háznál is, a hol maga az úrnő viszi a tendőket! Hát még ott, a hol hiányzik a mozgató kerék, a gazdaszszony, . . . a leányasszony pedig úgy el van foglalva, hogy most az egyszer nem tekinthet szét. Mégis a legnagyobb rendben megy itt minden dolog. Meg is van elégedve Keczer András uram s elégtelen látja, mint sűrög-forog az a tűzröl-pattant menyecske, ki olyan reudesen végzi teendőit, mintha gyermekkorától fogva az ő házában lakott volna, pedig még csak egy héttel előbb fogadta magához.

„Nincs is megbecsülhetlenebb kincs, mint egy hű cseléd. Gyere csak, Erzsók!“

„Mit parancsol?“ — kérdé a megszólított.

„Aztán még a legszegényebbekről sem kell elfelejtkezni, hadd legyen jó napjuk!“

„Mindent elintéztem már“ — mondá a leány, ki nem volt más, mint az a nő, akivel Karaffánál találkoztunk.

„Nem is azért mondom; tudom, hogy figyelmed mindenre kiterjed“ — szóló Keczer s elégtelen távozott, hogy érkező vendégeit fogadhassa. . . .

Hát csakugyan nem téved szemünk? Nem káprázat-e az, hogy e nő azonos volna azzal, akit pár nappal ezelőtt a tábornok szobájában láttunk. Nem! ő az valóban, csak-hogy itt Ujhelyi Erzsók a neve. E nő, ki ahoz volt szokva, hogy lábai előtt szerelmökben elvakult férfiak térdeljenek; ki kényelemben s gyönyörök mámorában tölté életét, most

odahagyja a fényt, a pompát, mely nélkül eddig élni nem tudott, s lesz másnak szolgájává; ki eddig mindig parancsolni vágyott. S miért? Egy férfi parancsszávéért vagy talán kérelméért? Valóságos rejtély e nő. Mi az az eltörhetlen kapocs, mely Szentiványit és Erzsókot oly elváhatlanul összeköti? A feleletet e történet további folyama adja meg.

(Folyt. köv.)

Mezőssy Béla.

EGYLETI ÉLET.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ műfordítási pályázatára két pályamű érkezett, melyek a várakozásnak teljesen ugyan nem feleltek meg, mindazáltal az egyik, mint társát sokkal felülmúló s szorgalomra valló munka, a kitűzött díjjal jutalmaztatott. Szerzője *Csik Dániel*, III. é. th. A beszély-pályakérdés határideje is letelvén, erre három munka adatott be, melyek még bírálat alatt vannak. A komoly- és vígszavalmi versenyek a március 23-án, illetve a 26-án tartandó üléseken fognak megejtetni. Versenydarabokul kitűzettek: „Híddavatás“ Aranytöl és „Jóczik Jónás futása“ Tompától.

b) Az „Erdélyi önképző-kör“ a pályázatra beadott történeti beszélynek a jutalmat dícsérete mellett adta ki. Szerző *Mezőssy Béla*, VIII. osztályos. A történelmi pályakérdésre egy, a műfordításra pedig öt pályamű érkezett. A bírálat eredménye még nem tudható.

c) A „gyorsíró-kör“ februári versenyén *Rácz Kálmán*, I. é. th. győzött, ki 169 szótagot írt percenként.

d) Az „énekkar“ egyik főénekese, *Béki József* eltávozván, helye *Fármay József*, III. é. theologussal tölthetett be.

e) A „tűzoltó-egylet“ hivatalnoki karában is történt változás, amennyiben *Várady Sándor* segédtiszt lemondott s helyébe bizottsági tagul *Kovács István* előléptése után *Bogcha Márton*, I. é. jh. választatott.

APRÓ HIREK.

— Tisztelt olvasóinkat kérjük, sziveskedjenek az előfizetési összegeket, főként pedig esetleges hátrálékaikat minél előbb beküldeni, hogy mi is eleget tehesünk kötelezettségeinknek.

— A március 15-iki ünnepély alkalmából kitűzött pályadíjért három mű versenyzett: egy verses és két prózai visszaemlékezés. A rendezők által ezek megbíralására kiküldött öttagú bizottság a jutalmat egyhangúlag az I-ső számú, „Excelsior“ jellegével ellátott munkának ítélte oda. Szerzője *Mezőssy Béla*, VIII. o.

— Érdekes munka jelent meg közelebb a történelmi társulat kiadásában: „*Rákóczy Zsigmond élete*“ *Szilágyi Sándortól*. A pataki főiskola fejlesztése körül oly sok érdemet szerzett, fiatal korában elhunyt főúr vonzerőt gyakorolhat mindazokra, kik érdeklődnek főiskolánk multja iránt. A kitűnő és nagyérdekű könyvet melegen ajánljuk. Ugyancsak a „Magyar történeti életrajzok“ között jelent

meg *Szádeczky Lajostól*, főiskolánk volt növendékétől, „*Békés Gáspár élete*.“ mely szintén jeles munka. de nagy hiánya az, hogy Békésnek vallásügyi szereplését meg sem említi, holott a gyulafehérvári és nagyváradi disputatiókon tevékeny részt vett. Ha egy pár lapon erre is kiterjeszkedett volna, műve igen sokat nyer vala.

— A főiskolai ifjúság által március 15-én rendezett hazafias emlékünnepele a következő tárgysorozat szerint folyt le: 1. „*Szentelt hantok*.“ *Mosonyi M.-től*. Előadja az énekkar. 2. *Alkalmi beszéd*. V. *Krüzseli Bálint* tanártól. 3. *Szavalm*. *Kovács Istvántól*. 4. „*Népdalok*.“ Előadja a zenekar. 5. „*Népdal-egyveleg*.“ *Goll és Kuaht* után. Előadja az énekkar. 6. „*A szabadság emlékünnepele*.“ *Jutalmazott pályamű Mezőssy Bélától*. Felolvassa *Stépan Géza*. 7. *Szavalm*. *Osváth Zoltántól*. 8. „*Szabadság-dal*.“ *Huber K.-tól*. Előadja az énekkar. 9. „*Kossuth-induló*.“ Előadja a zenekar. — Minden pont határozott sikert vívott ki. A közönség, mely a kellemetlen idő dacára is szép számmal gyűlt össze, számos „éljen“-nel és tapsal jutalmazá a szereplőket: úgy az énekkart, mint a zenekart; úgy a szavalmakat, mint a felolvasókat és a pályadíjat nyert visszaemlékezés szerzőjét. Az ünnepély estéjén 100 terítékű banket tartatott a városháza termeiben. A kitűnő pohárköszöntők egymást érték. Hazafias lelkesedés bőven volt s ez nemsokára zajos vígságba ment át. Ugyanis egy szépen sikerült táncmultság fejezte be a szép ünnepnapot.

— A protestáns hittanhallgatók közlönyeiről januári számunkban írt soraink az evangélikus theologiai ifjúság által kiadott „*Gondolat*“ című folyóiratban visszhangra találtak. Melegen üdvözlök az összes protestáns hittanhallgatók által kiadandó szakközlöny eszméjét, de a közeljövőben kivihetetlennek tartják azt. Bizony! mi is azt mondjuk és valljuk, hogy ily nagy ugrás nem lehet a természetben sem, a társadalomban sem. De addig is, míg lehetővé válnék ez eszme megtestesülése, határozottan szükségesnek tartjuk a protestáns felekezetek összetartozásának gyakori hangsúlyozását. Midőn még ma is uralkodik némely protestáns körökben az a, részint szűkkebiúségből, részint tudatlanságból eredt korlátolt nézet, hogy az unitáriusok nem protestánsok: akkor nem lehet eléggé örvidenünk az ifjúság egymáshoz való közeledésén. Üdvözlök a „*Gondolat*“ szerkesztőségét, s őszintén óhajtuk, hogy lapjuk sokáig fennálljon, mint a valódi protestáns szellem híve.

— A húsvéti ünnepválasztás április 2-án fog megejtetni; a húzás pedig körülbelöl egy héttel előbb. Vajjon most mennyi fizetéspótlékot fog kapni az énekkar elnöke?

— Az akadémiái hallgatók létszáma a jelen félévben ismét fogyott. Most van hittanhallgató 62, joghallgató 37.

Tartalom: „A szabadság ünnepén.“ — „A Péter-monda irodalmáról.“ (Vége). *Baur* után *Szakai Károly*. — „Párhuzam a mű- és népköltészet között.“ (Vége). *Csik Dániel*. — „1848—1849.“ *Csik Dániel*. — „Nehéz idők, vészes napok.“ *Mezőssy Béla*. — „Egyleti élet.“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

Hittanhallgatók segélyegylete.

A sárospataki akadémia tan- és fegyelmi rendszabályainak 12. és 13. pontjai szerint „az akadémia vagy egyes tanulmánykarainak hallgatói, mint olyanok, együttvéve, testületet nem képeznek; egy ilyennek jogait, a más testületekkel, hivatalokkal való érintkezést, képviseltetést, az akadémiai tanári kar közbejötté nélkül nem gyakorolhatják. Az őket illető ügyekben a szükséghez képest, tanácskozhatnak ugyan, de csak az iskola épületében s az akadémiai igazgató engedélyének kinyerése mellett, kihez a tanácskozás tárgya előre bejelentendő.” Ezen intézkedések azonban ma már nagyjórészt csak papíron léteznek, a valóságban többnyire változást szenvedtek. Ugyanis az egyik „kar hallgatói, mint olyanok, együttvéve testületet” igenis „képeznek.” A jogász-egylet, előbb mint jogász-segélyegylet tényleg fennáll, alapszabályai új alakukban ez iskolai év elején erősítették meg és nyomattak ki. Az egész ifjúság is gyakorol testületi jogokat az olvasó-kör, mint az összes akadémiai hallgatók egylete elnökének vezetése mellett. Igaz ugyan, hogy az ifjúsági gyűléseken hozott határozatok csupán a rendszabályokban foglalt feltételek teljesítése esetén érvényesek. E megszorítás azonban mitsem változtat a dolog lényegén, s így világos, hogy mind az egész akadémia, mind pedig a jogi szak hallgatói élveznek testületi jogokat. Tehát egyedül a hittanhallgatók, mint ilyenek, nem képeznek semmiféle testületet.

Pedig milyen régóta érezzük már, s mily gyakran emlegetjük e különleges állapot tarthatatlanságát, sőt bizonyos tekintetben lealázó voltát. Mert ugyan nem méltán kérhető-e, hogy hát a theologusok nem képesek-e a jogászok közreműködése nélkül társulatot alakítani, s míg ezeknek igen helyesen és okosan van egy külön egyletök, addig a hittanhallgatóknak miért nem lehet saját, csak reájok tartozó ügyeik felől a magok körében tanácskozni s határozni?

Talán nem fordulhatnak elő olyan ügyek, melyek csak minket érdekelnének? Ellenkezőleg, önként értetik s mindnyájan tudjuk, hogy igen

gyakran. És míg a jogász-egylet hatásköre még arra is kiterjed, hogy „az ügyrend és tanácskozási rend ellen vétő tagra” büntetéseket szabjon, sőt azt az egyletből ki is zárhassa, a mi egyjelentőségű a jogi karból való eltávolítással: addig mi, theologusok, csak szemlélhetjük saját belügyeink folyását, de cselekvőleg közre nem hathatunk; sőt, midőn a mostanában lefolyt évek alatt két kartársunkat sujtottuk — igaz! -- szigorú, de kiérdemelt büntetéssel, határozatunk megerősítése helyett komoly megrovásban részesültünk.

Ily körülmények között meg vagyok győződve a felől, hogy minden hittanhallgató belátja az egyletté alakulás szükségét. Ez egyesülés három alakban létesülhet: akár olyan szervezettel, mint a sárospataki jogász-egyleté; akár egyszerűen mint theologiai önképzőkörre, vagy pedig mint önszegélyző egyletté való tömörülés. A leghelyesebb mindenestre az első volna, s a végcélnek valóban ennek is kell lenni, de kezdetnek kissé soknak találom. Semmiből egyszerre mindent teremteni ember nem képes.

Hogy pedig a másik kettő közül melyiket tartom jelenleg az egyesülés leghelyesebb kiviteli módjának, arra nézve véleményem indokolásául a multa hivatkozom. Ide s tova három éve lesz, hogy néhányan mozgalmat indítottunk egy rendszeres theologiai önképzőkör felállítására. De azután számot vetve a körülményekkel, különösen pedig tekintettel a „szónoklasi és írásműgyakorlatokkal és az egyházi gyakorlati életbevágó kérdések fejtegetésével” elfoglalt gyakorlati theologiai órákra, melyeket mi más hiányában addig is, azóta is szeretünk „theologiai önképzőkörnek” nevezni, felhagytunk ez irányú törekvésünkkel. És helyesen is tettük. Az a lanyha érdeklődés, a melylyel most említett körünk működése iránt igen sokan viselkednek, bizonyoságot tesz erről. Ezen körülmény és az akkor gátul szolgáló s most is fennálló viszonyok engem arra indítanak, hogy akkori kedvenc eszmém helyett egy segélyegylet alakítását indítványozzam, mely aztán később épenúgy kinőhetné magát és nője is ki, általános theologus egyletté, mint ahogy a jogász-segélyegylet átváltozott jogász-egyletté.

Hittanhallgatók segélyegylete! Van-e szükség reá? Hiszen főiskolánk annyi jótéteményt nyújt növendékeinek, annyi alkalmat szolgáltat a megélhetés kellékeinek megszerzéséhez, hogy azok mellett talán számosak előtt feleslegesnek is tűnik fel minden mellékes segélyezés. Előttem nem. Ismét a multat hozom fel bizonyítékul. Két év óta körünkben adakozás útján három kartársunknak nyújtottunk segélyt. Nem sokkal jobb volna-e, ha ezen személyenkénti adakozásnak kellemetlenségeitől úgy az egyes aláírók, mint a segélyezett megmenekülénének? Aztán meg a kölcsönpénztár túlságosan magas kamatja is szükségessé tenné egy olyan együletet, mely kamat nélkül kölcsönözzön tagjainak.

Minthogy pedig ez egyület magvát képezné egy szélesebb működésű, mert az önképzésre is kiterjeszkedő együletnek, szerintem pályadíjak kitűzése is teendői közé tartoznék, egyelőre is. Ez egyrészt alapul s biztosítékul szolgálna a tágabb körű munkálkodáshoz, másrészt meg szintén határozó eszköze a segélyezésnek, melyet a jelenleg létező csekély számú theologiai pályadíjak végképen nem tesznek szükségtelemmé.

Véleményem szerint tehát egyenes segélyek, kamat nélküli kölcsönök és pályadíjak képeznék alakítandó segélyegyletünk működésének eszközeit. Ehhez tetemes mennyiségű tőke szükségeltetnék, s e körülmény talán számosakat visszariaszt a kezdettől. De én bizton hiszem, hogy e sokhasznú eszme naponként több-több pártfogót fog szerezni azok között, kik igazán érdeklődnek a theologiai ifjúság jóléte iránt. Addig pedig remélem, hogy akiknek meggyőződésök az egyesülés halaszthatlansága, nem sokáig fognak késni a szükséges lépések megtételével. Szívemből kívánom, hogy a most szervezendő egyület pár év múlva már éreztesse áldásait.

Krausz Jenő.

Amerika műveletlen népeinek vallása *).

A vallás eredeti alakja általában minden műveletlen népnél nyers, durva, minden rendszer nélküli polytheismus. A műveletlen vagy félvad embernek első benyomásai, melyeket a körülötte levő mindenségből nyer, nagyon hasonlítanak a gyermekéihez. A műveletlen épenígy, mint a gyermek, szeret mindennek öntudatos és személyi létet tulajdonítani: azonkívül, főként a külvilág tüneményei, nem pedig a saját lelkében támadó jelenségek kötik

*) Források: *Waitz Tódor*. Anthropologie der Naturvölker. Leipzig, 1862. III. k.

Kovács Ödön. Vallásbölcsészlet. Budapest, 1876. I. k.

Dánielik János. Columbus. Pest, 1857. II. kiadás.

Beöthy Leó. A társadalmi fejlődés kezdetei. Budapest, 1882. I—II. k.

Hellwald-Toldy. A föld és népei. Budapest, 1879. I. k.

Haraszthy Agoston. Útazás Északamerikában. Pest, 1844. I. k.

Révillé A. után Nagy Zsigmond. A műveletlen népek vallásainak egysége. Protestáns Közlöny. 1884. 11—14. sz.

Ladányi Gedon. A vallás az emberiség őskorában. Tiszántúli ref. középiskolai tanár egyesület évkönyve az 1880. évről. Debrecen, 1880. 36—54.

le mindkettőnek figyelmét. Ha valami kellemes vagy kellemetlen történik a műveletlen emberrel, azt mindjárt felsőbb lényeknek tulajdonítja: ha valakit erősebbnek, hatalmasabbnak tapasztal, mint önmagát, kivált, ha annak külsője is különbözik az övétől, azt azonnal imádata tárgyává, istenné teszi. A gyümölcsöt termő fa, a források vize, a hegy, mely vadakat, a tó, mely halakat nyújt az éhezőnek, felkeltik háláját azok iránt, a kik azokat teremtették. Gyermeteg képzelődésével mindenütt rémeket lát, a mennydörgés, villámlás, földrengés, víz-áradás, zivatar és a többi eféle természeti jelenségek mind az ő vesztére térnek, s mind egy-egy külön isten munkái. Azt kérdehetők azonban, miért nem egy istent tart mindennek okául? Ennek az a könnyen megfejtendő oka van, hogy a kellemes hatású dolgokat naiv gondolkodásmódjával nem tulajdoníthatja épen azon isten művének, aki a kellemetlen vagy épen káros hatásukat eszközli. Az iránti háláteljes tisztelete nem fér össze ettől való félelmes irtózásával. Aztán meg az egynemű, jó vagy rossz hatású dolgok is különböző kinézéssel és nem egyforma működési móddal bírván, mindannyiról külön kell isteneket alkotnia magának.

A mily esetleges, épenoly változó is vallásos képzetök. Nem is lehet másként. Tegyük fel például, hogy egy földrengés pusztít lakhelyökön, annak okozóját rögön, mint rossz szellemet tisztelik. De azután évekig nem mutatkozik földrengés, elfelejtik az azt előidéző istent s lelkökben más isten foglalja el annak helyét. Vallásuk ezen jellemvonásából önként következik türelmességök is a hitbeli dolgokban. Ha ellenségek meggyőzi őket, belátják, hogy annak istenci hatalmasabban segítik azt, s így tehát vagy jobbak, vagy erősebbek, mint az ő isteneik. Minden csökönös ragaszkodás nélkül elpártolnak tehát előbbi isteneiktől s nem csökönő áhitattal tisztelik legyőzőik isteneit.

A természeti állapotban levő ember vallásos ösztöne először a fétis-imáadásban jutott kifejezésre. Azonosította ugyanis a felsőbb hatalmakat eleinte bizonyos hordozható, ingó tárgyakkal, majd földhöz kötöttekkel, így kővekkal, fákkal, forrásokkal. Vallásos háláját vagy félelmét annyira az illető tárgyra irányozta, hogy határozottan istenévé lett az, mert a magasabb szellemi hatalmat nem választotta attól külön, s egész hite és imádása erre irányult. Azután a samanismus, vagyis a varázslás vallása is uralkodni kezdett. Ez már valamivel magasabb fokozat, mint az előbbi, mert ott az ember még csak imádja, féli vagy tiszteli isteneit, melyeket valamely életlen tárgyba helyezett; de itt már igyekszik kikerülni azon csapásokat, melyeket azok reá bocsátottak; ott egészen reá bizzza isteneire, hogy mikor jelenjenek meg, sőt nem is gondolkozik arról, hogy milyen jó volna, ha nyilvánítná hatalmát a jó isten, vagy viszont: bár ne jőne ártó istenünk! itt már arra törekszik, hogy előidézze, vagy eltávolítsa, valami hasznosnak megadására, illetőleg valami károsnak megszüntetésére bírja őket.

* * *

Az ősvallások ez általános jellemzése után, térjünk át tulajdonképpen való tárgyunkra: az indiánok vallásának ismertetésére! A számtalan törzs mindenikének másféle vallása van, de általában ki lehet mondani, hogy a legtöbbé felülemelkedett a durva természetimáadásra s a határozatlan irányú félelmen s rettegésen. És ez lényeges dolog műveltségök fokára nézve, mert az indiánnak egész életét a vallás intézi, ez fő alapja jellemének s így tetteinek is. Nem tesznek ők semmit úgy, hogy a felsőbb lényekről, a mindenséget kormányzó szellemek létezéséről elfelejtkezzenek, vallásos szertartásokkal kezdenek és végeznek minden olyat, a mi létezésükre valami be-

folyással van, így a harcot, vadászatot, lakhelyváltást. Csak néhány törzs van, mely az emberi fejlődés oly alanti fokán áll, hogy nem tudott kiemelkedni az irtozás vallásából, vagy éppen semmi olyan érzelm nincs lelkökben, mely vallásnak volna nevezhető. Kaliforniában egyes törzseknél minden hiányzik, amit istentiszteletre vagy vallásos szertartásra lehetne vonatkoztatni, nincs templom, nincs bálvány s így áldozat sem; sőt még olyan szót sem lehet nyelvökben találni, mely vallást vagy istent jelentene. A délamerikai grankhaco törzsnek, valamint az Amazon felső vidékén lakó indiánoknak szintén nincs semmi fogalmok felsőbb lényről. Némely kaliforniai törzsnek vallásos sejtelméi meg a vallás legdurvább és legkezdetlegesebb alakját képezik. A természet előttük egy ellenséges hatalom, mely pusztításaival félelmet kelt, áldásairól nem tudnak. Imádásuk tárgya nem a jó, hanem a rossz. Ennél nem sokkal áll feljebb a délamerikai emberevő indiánok vallása. Ők Tupánt félik, ki a mennydörgést okozza, azonkívül más rossz, az erdő sűrűjében lakó s onnan rájuk rohanó hatalmakat, akiktől való függésöknek érzete csak remegéssel tölti el őket, mely tehát nem az igazi tisztelet érzelme.

Ez csak a fejlettebb törzseknél van némileg, többé-kevésbé kifejlődve, amelyek szerint szellem lakik mindenben, ami csodálkozásukat kelti fel, tehát úgy a jóban, mint a rosszban. Szellem az oka minden természeti tűneménynek, szellem van minden természeti tárgyban. Szellemeik személyesítik a jótékony és fenyegető természeti hatalmakat, például Hénó a mennydörgés és eső, Géó a szél, Weeng az alvás, Pauguk a halál istene. Némely törzs szerint a halál oka tulajdonképen az ellenséges törzsek boszorkánysága, de a melyet így is szellemnek képzelnek. Ezen szellemeik száma így csaknem a végtelenig szaporodhatik. Számuk és minőségek különben a legkiválóbb tekintetben az égaljtól, a talaj minőségétől, sőt a törzs természeti sajátosságaitól is függ. Minthogy különböző számú, előttük titokzatos tárgyakat, vagy addig ismeretlen személyeket láthatnak az egyesek, még az egy törzshöz tartozóknak sem egyenlő számmal vannak az isteneik. Ha egy olyan személyt vagy tárgyat lát az indián, amelyet azelőtt még sohasem, azt mindig a felsőbb lénynek tartja. Midőn Columbus második útja alkalmával partra szállott Cubában, egy kacika közelített felé, a ki kijelentette előtte, hogy akár isten, akár ember, mindenképen meghódol neki s nem szegül ellene parancsainak. Azaz feltette a kacika, hogy Columbus és társai istenek is lehetnek, A madárban is szellemet tisztel az indián, mert nem tudja megfejteni, hogy miért repülhet az, amidőn ő azt nem képes megtenni; a halban hasonlóképen talál ő tisztelni valót, mert titok előtte, hogy miként, minek a segítségével úszik az a vízben.

Bármennyire különböznek is az egyes indiánok vagy az egyes törzsek, isteneik számát és minőségét tekintve, abban kivétel nélkül megegyeznek, hogy — csaknem kivétel nélkül — felvesznek egy főszellemet a közönséges szellemeiken kívül, de nem felette azoknak. Ez utóbbi körülmény dacára is ezen, Manitunak nevezett főszellem imádása az, a mely bizonyos, kezdetleges nyilvánulása az egy, illetőleg két isten hívésének. Mert hiszen, ha megnézzük ma is a katolikus és a hivatalos protestáns vallást, láthatjuk, hogy azokban is szerepelnek az embernél feljebb való lények, az angyalok. Csakis abban különböznek tehát az indiánok vallásától e tekintetben, hogy az angyalok az istennek alárendelt lények, míg az indiánok szellemei semmi függésben nincsenek a főszellemtől, kit «nagy szellemnek», «élet urának», «élet adójának», «ég és föld alkotójának» neveznek. Mindamellét nagy tévedés volna ebből azt következtetni, hogy vallásuk

a szellemi monotheismusig emelkedett. Ez csak akkor lehetne úgy, ha mindennek végokául a főszellemet — és pedig mint valóságos szellemet — tartanák, de hogy nem tartják, bizonyítja az a körülmény, hogy szerintök minden tárgynak más-más létoka van. A főszellem tehát végképen nem alkotja vallásos életök központját, annyira nem, hogy ritkán is imádkoznak hozzá, mert azt hiszik, hogy miután a világot általános vonásaiban megteremtette, avval már nem is sokat törődik s annak kiegészítését az alsóbb isteneknek engedte át. Így például a kaliforniaiak némely törzse azt hiszi, hogy a nap és hold szerették őket, de azután elfelejtkeztek rólok.

Az indián-törzsek egyáltalán leggyakrabban egy óriási madár alakjában képzelik a főistent, melynek szeme tűz, tekintete villám, szárnyecsapása mennydörgés. Leggyakoribb tartózkodási helye a nap; ezért van ez, különösen a déli törzseknél, oly kiváló tiszteletben; ezért szoktak a főnökök a nap tiszteletére naponként háromszor pipázni, és pedig az első füstöt a nap felé, az azután következő négyet pedig a négy világtájék felé bocsátván, sőt a szent tűz is ezért tartatik örökké égve. A nap ugyanis, mint a melegnek és tűznek főforrása, nem tiszteltethetik általok méltóbban, mintha jelképét, a tüzet soha ki nem hagyják aludni és ha dohányoznak, mivel a dohányt megszentelt növénynek s egyenesen a nap ajándékának tartják s azt hiszik, hogy annak égésében és füstölésében a nagy szellemnek különös öröme telik. Sőt némely törzs annyira viszi e tűzimádást, hogy a főszellemről azt mondja, hogy égi lakhelyén kívül van földi lakhelye is, a szent tűz, melynek éppen ezért nem szabad kialudni. Egynehány népnél meg az a szokás, hogy akiknek házi tűzök kialszik, akármilyen távol lakjanak is a szent tüztől, odamennek tüzért s roppant nagy véteknek tekintenek ennek elmulasztását.

Némely törzs azonosítja a főszellemet az első embe rérel vagy az illető törzs főjöltevőjével. Ily azonosítás van az algonkinoknál, kiknek törzshőse, Menabozho — a róla szóló mondák szerint — az embereket megtanította vadászatra, pipázásra és általában minden foglalkozásra, sőt ő teremté a földet is. Az irokézek törzshőse, Thannevage, vagy későbbi elnevezése szerint Hiawatha az ősidőkben harcot folytatott az óriások és szörnyek ellen.

(Folyt. köv.)

Krausz Jenő.

A népies irány vívmányai költészetünkben.

A magyar nemzet költészetében a népies iránynak jutott osztályrészül az a szép, de a súlyos viszonyok között egyszersmind nehéz feladat, hogy költészetünket felszabadítva az idegen irodalmak hatása alól, tartalom- és formában egyiránt nemzetivé, önállóvá tegye.

Tagadhatatlan, hogy a népies iránynak is voltak kinövései, melyeket egyes kritikusok túlságosan megrónak ez irány költőinél; de azok elenyésző csekélységek azon messzeható vívmányok mellett, melyeket felmutatni szándékozom.

Egyik legfontosabb vívmánya az, hogy közelebb hozta a költészetet a való élethez; a merev idealismus helyére a nemesebb értelemben vett realismust ültette, mi által költészetünk tartalmi tekintetben gazdagodott. A classica irány költői a merev idealismus elvénel fogva egészen eltávoloztak a földről, megéneklésre nem találtak alkalmasnak minden tárgyat s inkább csak elvont, általános dolgokkal foglalkoztak; így aztán természetes, hogy költeményeikben ritkán találhatni őszinte érzelmeket, mert nem az élet benyomásai után irván, erőszakolni kellett magokra az érzelmeket. Műveik nélkülöznek minden eleven üdeséget, jellemzetességet. S éppen azért lett

oly erőtlenné a költészet, mert hiányzott alóla a költészet egyedüli és igazi talaja: az élet. A népies irány e tekintetben újjászülé költészetünket: a költészet gyökereit a hazai életbe bocsátá le. Ezáltal a költészet egyszerre meggazdagodott tárgyban; mit azelőtt oly nagy fejtöréssel kerestek költőink, az most egyszerre, minden utánjárás nélkül nyújtá a magyar nép élete s érzélemvilága, mely oly gazdag a szebbnél-szebb tárgyakban. S a népies irány főbb költőinek fellépésével igazán új világ tűnik fel a költészetben.

Ugyancsak tartalmi tekintetben fontos a népies iránynak az a vívmánya, hogy a lyrai költészetben a költői egyéniségnek teljes érvényt szerzett. Tudjuk, hogy a classici kor férfiai megtagadták a költőtől az egyéniség jogát, nem volt szabad a költőnek saját egyéni érzelmeit nagy változatosságban, sokféle árnyéklatban megénekelni s a legáltalánosabb tárgyakat, mint barátság, szerelem, igazság stb. kellett feltüntetni. Ezáltal bizonyos közös modorosság jött be a költészetbe, mely előtt háttérbe kellett vonulnia a költő egyéniségének, ha mindjárt önmegtagadásra vezetett is az. A népies irány azon elvet követte e tekintetben, hogy a költészetnek tárgya lehet az emberi élet legegényibb árnyalataiban, miket többé-kevésbé minden ember megért a műveltség bármely fokán. Ezen elvnek Petőfi szerzett teljes érvényt. Míg azelőtt merev formák között kellett mozogniok a költőknek, addig most, a költői egyéniség diadala után, a költők egyszerre felszabadultnak a lenyűgöző formák alól.

Kiváló vívmánya a népies iránynak tartalmi tekintetben a jellemzetes, magyar fajtság beoltása a költészetbe, miáltal egy önálló, minden más nemzet költészetétől különböző s független, szilárd s tisztán nép-nemzeti alapon álló költészet jött létre, mely mellőzve minden idegen tárgyat, vonást, a magyar nemzet eszme-körében mozog. A classicius költők a görög-római költők utánzásával foglalkoznak, úgy tartalmi, mint formai tekintetben. Így míg egyrészt a költészet bizonyos kosmopolita jelleget öltött, másrészt oly tudós színezetet nyert a görög-római mythológiára vonatkozó célzásoktól, hogy azt bizony csak a kiváltságos osztály élvezhette. Tompa, Petőfi s Arany költésze ellenben tisztán nép-nemzeti alapra állva, oly specíficus nemzeti színezetet nyert mely által minden más nemzet költészetétől elütővé lett.

S mindezt azáltal voltak képesek elérni nevezett költőink, hogy a néphez s költészetéhez fordulván, megismerték annak egész külső s belső életvilágát, megismerték a magyar életet és jellemet a maga valóságában: ezért tüntetik fel oly festői hűséggel a magyar nemzeti sajátságokat, ezért tükrözik vissza oly megvesztegethetlenül a magyar népnek jellemét, kedély-világát, szokásait, erkölceit. Míg a classicius költészetet bátran magáénak mondhatta bármely nemzet fia: addig a népies irányban csak a magyar ismerhet magára, saját örömét, bánatát hallja abban zengeni. Költészetünk ezáltal lett teljesen önállóvá s minden más nemzetétől függetlenné: másrészt pedig a művelődés, a költészet szent csarnoka meg lett nyitva a nép előtt is, melynek addig oda belépni tiltva volt; de még ha belépett volna is, előtte érhetetlen dolgoknál egyebet ott nem látott volna. Most költőink a nemzet eszme-körében mozogván, költeményeiknek tárgyaival nemcsak a művelteknek, a kiváltságos nemesi osztálynak, hanem az egész nagy közönségnek, az összes nemzetnek írnak. Műveik a magyar életből, nemzeti, népi hagyományokból vett tárgyaikkal, magyaros zamatukkal közkinésékké váltak. Tompa regéi, Petőfi dalai, Arany «Toldi»-ja egyenlő lelki gyönyört szereznek a gazdag főurnak s a szegény földművelőnek.

Nem áll az, mit némelyek állítanak, hogy költé-

szetünk a népi alapon visszatér a nép primitiv eszme-körébe s csupán a nép érzélemvilágának lesz kifejező-jévé. Ha megnézzük Tompa, Petőfi s Arany költészetét, látni fogjuk, hogy bár a népköltészet alapján állanak, magok nem népköltészetet hoznak létre, az eredeti, romlatlan szellemért nyúlnak s fordúlnak a népköltészethez, a sajátos nemzeti geniust veszik át abból, eszményien használják fel azt. De hogy mennyire nem szállott költészetünk alább ezáltal, az is eléggé mutatja, hogy a külföld, mely azelőtt idegen befolyás alatt álló költészetünkről mitsem tartott, most az új irányban egy addig ismeretlen nemzet sajátos egyéniségét, kedély-világát, nemzeti szokásait, erkölceit látván feltűnni, kezdi becsülni költészetünket.

Figyelmet érdemlő vívmánya a népies iránynak s ezt szintén a népköltészet tanulmányozása által vitte be költészetünkbe: a természetes egyszerűség, mely nyelvi előadási tekintetben is jótékonyan hatott költészetünkre, mi természetesen a tartalomnak is előnyére vált. Jótékonyan hatott az előző költészet keresett, szónokias nyelvének cícomájával szemben. Miután a népköltészetet tanulmányozták költőink, eltanulták attól azt az előadást, nyelvet, mely minden egyszerűsége mellett is oly szép s kedves. Ezért van az, hogy Tompa, Petőfi s Arany oly egyszerű, keresetlen hangon s szavakkal sokkal szebben, határozottabban körvonalozták azt az érzelmet, gondolatot, melyet elődeik a képek s hasonlatok egész tömkelegébe burkoltak. Míg elődeik a képek és metaphorák világában mozognak, melyek minden szépségök mellett is ritkán fejezik ki a való értelmet, mit felékesíteni igyekeznek: addig az ő dalaik úgy nyílnak ki magukból, mint a virág, igénytelen bájjal, cícoma nélkül; de oly változatos és mindig új alakokban, mint a virágok a mezőn, nem hasonlatokkal, hanem természeti színezésökkel festenek. Elég csak Petőfi dalaira utalnom, hogy behizonyítam, mennyire nem keresik a népies irány költői a hatás eszközeit, a sallangós, felcícomázott képekben: ők az őszinte gondolatnak és érzelemnek megfelelő, keresetlen, egyszerű nyelven keltik a legnagyobb hatást, műveikben a kifejezés hangja együtt emelkedik, együtt száll magával a gondolattal és érzéssel. Ők a valódisággal a leghájosabb egyszerűséget párosítják: távol van tőlök minden mesterséges ékitmény, hosszasan kivitt hasonlat, hatásra számított fordulat.

Pusztán nyelvi tekintetben kitűnő vívmánya a népies iránynak az, hogy költőik a nép költészetéből s magától, a néptől is átvették a nyelvi kincsüket s azokat a költészetbe átültették. Nemcsak észjárását, gondolkozásmódját, kedélyvilágát ismerték meg népünknek, hanem a tösgyökeres, sajátos kifejezéseket, szólásmódokat, nyelvfordulatokat is, miáltal aztán a nyelvre is ráütöttek a magyar nemzeti bélyeget.

Fontos vívmánya a népies iránynak alaki tekintetben, hogy felszabadítván költészetünket az idegen versformák alól, a nemzeti rythmust hozta gyakorlatba. Ezáltal, míg önállóbbá s eredetibbé lett költészetünk, másrészt nagyobb hatást is biztosított maga részére: mert a magyar nép előtt ismeretes lévén ez a sajátos hangmenet, ha a költő eltalálta azt dalában, a dallam azonnal hozzácsendült a nép ajakán.

Mint fontos vívmányt kell még megemlítenem népies irányú költőink részéről az assonance behozatalát, valamint azt is, hogy oly költői fajokat hoztak létre a népköltészet alapján, melyeket a népies irányon kívül nem műveltek: ilyen a népdal, románc (Petőfinél), regé (Tómpánál), népballada s naiv eposz (Aranynál).

A felsorolt vívmányok adnak nagy jelentőséget a népies iránynak a magyar költészet történetében; azok

által üdítette fel költészetünket tartalmi s alaki tekintetben; azok által tette azt annyira önállóvá, hogy majd idővel, ha újabb törekvések fogják is háttérbe szorítani a régieket, de a nemzeti szellem nyomait semmi el nem törölheti. S ha költőinket kifárasztja a filozófiai szemlélődés, megvénheszi a világpolgári szellem, üdülés és ifjulás végett mindig vissza fognak térni a népköltészet forrásához.

Szakai Károly.

T Á R C Z A.

Saul király.

— Bibliai költemény. —

Elnémult a harci lárma,
Béke honol Kanaánba'
De nem nyugszik — fáj a lelke —
Izráelnek fejedelme.

«Enyém a fény, s e nép hatalma,
Kezembe' van ország uralma.
— A csillogás nekem minek?
Mit ér a fény, hahogy hideg?
Nincs öröm a hatalomba,
Bilincs az, mely szívem nyomja.»

«Óh volt idő! — édes az emlék —
Bennem nem vivott érzelem még.
A szívbe' lelt, hol rejtve él,
Aludt mélyen a szenvedély.
Munka után biborágyon
Édes volt az éji álom.»

«S most... kerüli szemem a szender,
Szívem zúg, mint zajongó tenger.
Forrón lüktet testembe' minden ér,
Arcom naponta százszor színt cserél.
Agyamba' rémes árnyak rajzanak,
Keserű méreg mindenik falat.
... Koronám van — de gyöngye nincsen,
Ah! elveszett e drága kincsem. . .
Nem! mit susogni sem merek.
Hitvány kölyök, pásztorgyerek
Elrabolta azt én tőlem,
S átkozott lény lett belőlem.»

«Hirre tett szert — nem tudva mással —
Hogy megküzdött az óriással.
S a nép — ez ingatag csapat.
E rongyba öltözött salak —
Neki tüstént oltárt emelt.
S sivárrá tőn egy hó kebelt.»

«— — Oly ifjú még... piros ajkán
Az anyatej is ott van tán.
Mégis, mégis... ah! az a dal!...
Elbűvölni tud a lanttal.
Bejött hozzám, kérve-kértem,
Hogy vidítson énekével.
Tűzzel játsztam, ég a házam,
Szava csábos, rajta máz van,
Nem menekszik senki tőle.
Fiam esett előbb tőrebe.
Igen! apját odahagyta,
S égő szívét neki adta.
— Jött leányom — lelkem lelke,
Dala azt is megejtette.
Hogyha zendült, szólt a hárfá:
Hallatszott szivdobbanása.»

Igen! — mások nem is merték. —
S ő megnyerte hű szerelmét. . .
Majd, hogy fájóbb legyen sebem,
A prófétát is ellenem
Ingerelte csásbszavával,
S vihart keltett fel Judában.»

„Aztán — igen! — aztán a Jáhve hagyott el,
Nevem — királyi név — törölve van ott fel.
Helyette beírva, helyette jegyezve
Övé, a kié már a Jáhve szerelme.
— Enyhe sugárfény, mely ha kiröppen,
Fölmelegednek mellette többen.
Reggeli harmat a rózsalevélen,
Üdítve csillog a völgynek ölében.
Ilyen bizony ő — — ni! szám dicsre fakad.
Saul! Saul! hát feleded te magad!?
Juda királya nincsen-e résen? . . .
— Kétszer hibázott dárdavetésem,
Ámde harmadszor, avagy ha negyedszer
Zúzott koponyával előmbe lefekszel!!
Van seregem még, fejtek erőt.
Nyomába csak! üldjük, fogjuk el őt!»

Sötét éjjel megy a tábor,
Dávidnak az Úr világol.
Sault kétszer adja kézbe,
S nem gondol a megölésre.
— Napok jönnek, napok mulnak,
Lelke egyre sajn Saulnak,
Percreől-percre jobban-jobban,
Féreg emészt, az dül ottan.

«Elhagyott Jehoval, egy szív sincsen rokon.
Ha nem segít az ég, hát jöjjen a pokol!
Vérem izzó meleg, szédült, bódult fejem.
Hah! a királyi szék inogni kezd velem.
Valami éles kés hasgatja velőmet.
Nos, varázslóasszony jósold meg jövőmet!
— Csellel, hogy elhivám a fölket papokat,
Szakiték az Úrral — leöltem azokat. . .
Ne szólj, ne zúgj lélek! — ellenem támadtak,
S öltem, hogy teneked szerezzek nyugalmat.
— S te mégis vergődöl, te mégis hánykódsz.
Hol találom békét — mondjad asszony! — óh hol?
Öreg prófétánkat, hogyha van hatalmad
Sírból felidézni, erődöt mutasd csak?
Akarom kérdeni, meg akarom tudni:
Gyöz-e a seregem, avagy meg fog futni?
Mert ellenem jött a filiszteus tábor.
A nagy prófétának feleletét várom.»

Szól a bűbáj, dobban a föld.
Saul király rémarcot ölt.
Látja hosszú, nagy szakálát
Sámuelnek . . . hallja hangját:
«Mit háborgatsz gonosz lélek?
Elhagyott a Jáhve téged.
Holnap bukás napja lésszen,
Ott maradsz a csatatéren!»

Másnap — miként szólt az ítélet —
Izráel népe szerte széled.
S hogy piros lesz Gilboa bérce,
Vitéz fiát hogy látja vérbe,
Kardjába fut Juda királya.

— — — — —
Ez egy élet tragédiája.

Szabó József.

Nehéz idők, vészes napok.

— Történeti beszély. —
(Folytatás).

Lassan gyülekeznek a vendégek, de végre is megtelek a nagy ebédlő s a tágas terem utoljára alig képes befogadni a később érkezőket. Szegény menyasszony! Mennyi gyöngéd kínzást kell kiállnod! Végig kell hallgatnod a tapasztalt nénikék oktatásait, hogy mit mondj, midőn a skófiummal kivarrott kendőt átnyújtod völegényednek; hogyan köszönd meg azt a kis zománcos gyűrűt, mely után annyi leány várakozik. De végre üt az óra. Kata belép a terembe. Igazán úgy néz ki, mint egy égből leszállt angyal. A hullámzó fehér ruha ígézően tárja elének bájait; a piruló arc, a boldogságtól könnybelábadt szemek, a zavartalan, szőzies tekintet bizonyosságai szíve ártatlanságának. Hát még akkor, midőn meglátja az elébe siető deli férfit, hogy elpirul! . . . Inogva előre lép, szólni akar, de nem tud; minek is beszéljen akkor az ajk, mikor a szemek oly érthetően szólnak? Végre erőt vesz magán, átnyújtja a kendőt s boldogan engedni újjára húzatni azt a kis gyűrűt, mely mindkettőjök boldogságát megpecsételi. Majd szótalanul borúl völegénye vállára, ki a leánykát gyöngéden öleli át s piruló arcára rálehel az első csókot: a menyasszony-csókot.

Felharsan a szívből jövő éljenzés Mindenki siet a boldog ifjú pár üdvözlésére s Keczer András uram alig képes kedves vendégeit „szerény“ lakomájához leültetni.

. . . Csengnek a poharak, a serlegekben gyöngyözök az aranyszíu bor; víg nevetés, gondtalan beszélgetés hallatszik mindenütt. De a férfiak homlokán mégis ott ül egy sötét felhő, melyet még a vidámság nemtője sem képes eloszlatni jölvő kezével. Baranyai Ferenc erőltetett mosolylyal fordul az asztalfőn ülő Keczerhez:

„Oszlasd el barátom komorságodat, feledjük mindannyian az emésztő kétségeket! Bízunk istenünkben, aki minden jót diadalra segít s ne gondoljunk, legalább e napon, a rajtunk elkövetett sérelemmel és ürítsünk poharat e város jóléteért!“

Harsogó örömrivalgás követé e szavakat s úgy tetszett, mintha a bánat komor madara elrebbent volna a redőzött homlokokról. A férfiak kedélyeit lassankint felvillanyozta a bor, a társalgás mind fesztelenebbé és zajosabbá lett s így a mulatozók közül senkinek sem tűnt fel, midőn Ujhelyi Erzsók egy levelet adott át Keczernek, s ez barátjával, Baranyaival egy más szobába távozott.

Az ajtót betéve, Keczer izgatottan mondá:

„Nézd! e levelet Erzsók azon megjegyzéssel adta át nekem, hogy ő ezt egy egészen ismeretlen egyéntől kapta, ki válaszra várakozik. Felbontsuk-e?“

„Miért ne? ha nekünk van címezve“ — mondá Baranyai s hirtelen felszakítá a levelet.

Alig olvasott belőle egy pár sort, elsápadt s remegő hangon folytatá tovább: „Mi, tapasztalva Keczer András és Baranyai Ferenc uraiméknak nő szolgálatait, melyeket, mint a protestantismus és nemzeti alkotmány védői kifejtettek, azon kérelemmel járunk hozzátok, hogy mint hű s régi párthíveink, ismételten tudósítsatok a császári had-

sereg száma felől, hogy így, tájékozva magunkat a hadi constellatiók felől, adandó alkalommal ti és társaitok segélyére a leggyorsabban siethessünk. Kelt Munkács várában, 1687. február 13-án. Thökölyné, Zrínyi Ilona.“

„Mi ez?“ — mondá megütközve Keczer — „nincs-e tévedés a dologban? Nem. E levél nekünk szól, de tartalmával nem tudok tisztába jöni. Igaz ugyan, hogy vallásomnak s alkotmányunknak rendíthetlen híve vagyok, de én Zrínyi Ilonának soha semmiféle tudósítást nem küldtem s mint hiszem, te sem.“

„Igazán nem, hisz' azt nem is lett volna alkalmam megtenni“ — mondá Baranyai, barátja gyanakodó hangján megütközve — „s mást nem is képzelhetek, minthogy e levél hamisítvány, melyet elleneink megrontásunkra írtak. Ugyanazért legjobban teszszük, ha azt elégetjük s reá nem válaszolunk.“

„A viláért sem“ — mondá Keczer — „hisz' ha elfogadjuk, bűnösségünket ismerjük be. Ellenkezőleg, nekünk válaszolunk kell, s hogy még a legkisebb gyanú se érhesen minket, e levelet visszaküldjük. Kérlek, vedd a pergament és írd: „Nagyságos asszonyom! Miután nekünk, eperjesi békés polgároknak, nagysággal soha semmi összekötésünk nem volt és miután sokkal nagyobb hódolattal viseltetünk királyunk iránt, hogysen a rebellesek terveiben a legkisebb részt is szándékoznánk venni: e levelet, melyet nagyságod bizonyára más valakinek óhajtott juttatni, ezennel visszaküldjük. Maradtunk szolgálai — Eperjesen, 1687. febr. 16. — Baranyai Ferenc, Keczer András.“

„Így“ — mondá Baranyai — „e levéllel még elleneink előtt is tisztázva leszünk, s ámbár válaszunk minden szava tördőfés volt szívembe, mely utolsó dobbanásig a magyar hazáért s annak hőslélkű védőjéért határtalan hévvel lelkesül, mégsem tehetünk e zavaros időben egyebet, midőn életünk egy szeszélyes ember önkényétől függ.“

Keczer az elkészített levelet kézbesítés végett átadta Erzsóknak, s mintha semmi sem történt volna, visszatért barátjával a mulatozó társaságba, melyet csak a kora hajnal oszlatott szét.

A győzelem.

Izgatottan járkal fel s alá szobájában Keczer András. Aggodalommal tölti el szívét a levélke, melynek értelme előtte oly megfoghatatlan volt. Elgondolkozik az elmúlt napok története felett; emlékébe ötlök Karaffának szemtelen magaviselete, aki katolikus létére csakis azért kereste fel az evangélikus imaházat, hogy éreztesse az eperjesiekkel szemben nagy hatalmát s az ő tehetetlenségüket. Ez s általában minden körülmény arra a következtetésre vezette Keczer, hogy e hálót Karaffa vetette ki az ő s barátja törbeejtésére.

„Miért e búfelleg arcodon, jó atyám?“ — szólal meg egy ezüstcsengésű hang — „hiszen most örvendened kellene boldogságomon!“

„Az arc nem mindig fejezheti ki, amit a szív érez“ — viszonzá barátságos hangon az öreg — „s ha néha sötét gond is tanyát lel szívemben, az csakis térted van. Lásd, kedves lányom! én már előregedtem, hatvan év terhe nyomja vállaimat s napjaim megszámlálvák.“

„Félre e borús gondolatokkal!“ — esenge a lányka s forró csókokkal tapasztá be atyja ajakát.

„Nem, leányom! a halálra mindig készen kell lennünk. És ha az isten kiszólit engem ez árnyékvilágból, akkor is azt tartsd mindig szemed előtt, melynek eddig öre valék: becsületedet. E drága kincset soha, semmi áron el ne dobd magadtól. Neked nemsokára derék férjed leend, kinek oldala mellett boldogan éled át napjaidat, én pedig majd onnan túlról, a másvilágról küldöm feléd áldásomat.“

Kata még válaszolni akart atyjának, hogy szavaival vigasztalást nyújtson számára, de egy erős kopogtatás megakadályozá.

„Szabad!“ — hangzott Keczer erőteljes szava, mire egy katonatiszti egyenruhába öltözött férfi lépett be s illedelmesen köszönve, egyenesen hozzáfordult:

„Uram! a tábornok nevében arra kérem, szíveskedjék meglátogatni őt! Mint idegen, egynémely dolgok felől szeretne felvilágosítást nyerni.“

Keczer egész gyanútlanul vette felsőruháját s kalapját. Leányának egy szeretetteljes csókot lehelve homlokára, eltávozott a tiszttel. Kata nagyon izgatott volt. Valami úgy sugta neki, hogy atyját veszély környezi. Úgy szeretete volna visszahívni a távozót, s hogy mégis tovább szemlélhesse, az ablakhoz sietett. . . . Borzasztó látvány tárult eléje s ő egy szívrepesztő sikoltással összerogyott. Sokáig feküdt így s midőn némileg föleszmélt, kételkedve kérdezé:

„Mi volt ez? Való-e vagy álom? Atyámat bilincsekbe verték durva katonák, nem kímélték erőtlen tagjait. Ott volt egy másik megkötözött alak is, kit a lelketlen poroszlók korbácsosai kergettek; ő volt az, Baranyai Ferenc. . . Atyám! atyám! siess, óh jőj eloszlatni e borzasztó álmot!“

A hívó szózat válasz nélkül hangzott el, semmi felelet, semmi biztatás. . . . De mi ez? Közeledő léptek zaja hallszik. Kata repesve fut az ajtóhoz, kitarja karjait, hogy imádott atyját keblére zárja. Óh! de egy ismeretlen lép a szobába.

„Hol van atyám?“ — szól a lányka oly szívrehatólag, hogy arra még a mohos szikla is megrendülne — „csakugyan fogoly? vagy az egész, mit láték, gonosz káprázat volt?“

„Fájdalom! nem“ — viszonzá az idegen — „atyja valóban elfogatott s én épen azért jöttem, hogy tanácsot adjak önnek atyja kiszabadítására.“

„Óh! ne áltasson engem! Ki ön, hogy képes volna atyámat kiszabadítani ama vérszopó zsarnok kezei közül?“ — mondá a leány az igaz bensőség hangján.

„Én Szentiványi László vagyok; Karaffának, kit kegyed vérszopó zsarnoknak nevez, hadsegéde s így ismerős vagyok a viszonyokkal. Ismétlem, ha tanácsomat megfogadja, atyja szabad leend.“

„Óh! beszéljen!“ — esengett Kata s a nyomorútnak lábaihoz térdelt — „szóljon; kérjen bármit, én nem fogom megtagadni; kérjen kincseket, melylyel ura pénzsóvár szenvedélyét kielégítheti; vegye el vagyonunkat, életemet, csak adja vissza atyámat!“

„Drága lánykám!“ — szóló szemtelenül Szentiványi s megfogá a remegő kacsókat — „uram nem pénzsóvár,

„hisz’ kincse garmadával van; életedet sem akarja elvenni; hanem a díj, mely váltságul szolgálhat atyáért, te magad vagy!“

„Vissza, nyomorúlt!“ — kiáltá Kata s ijedten rántá el kezeit — „vissza te rabszolga! egy szót se többet, mert kidobatlak szolgálommal.“

„Semmi heveskedés, kedves gyermek“ — folytatá nyugodtan amaz — „válaszodat jól megfontold, mert attól függ atyád élete. Bájos kis leány! a választás könnyű s te mégis habozol, előtted áll egyfelől a hóhérbárd atyád számára s ezt megelőzőleg rettentő kínzások; másfelől egy rózsás út, amelyen az életnek millióktól irigyelt örömeit boldogan élvezheted, csak kezeidet kell kinyújtand a kéj gyönyörrel rakott fája felé, megnyílik számodra a menny, túlvilági élveivel. Balga gyermek! mit uram kíván tőled, az nem áldozat, hiszen a szerelem egy viruló kert, melyben ezer és ezer virág leheli bódító illatát; ragyogó nap, melynek sugarai túlvilági boldogsággal töltik el az érező kebelt. Ne késsél hát, add beleegyezésedet!“

Kata helyzete borzasztó volt, mindkét oldalról tátongó örvény környékezé, bármerre lépjen, okvetlen buknia kell. Elveszteni a becsületet, hűtelenné lenni ahhoz, kit atyján kívül legjobban szeretett, egy lépéssel örökre elveszíteni mind azt a földi boldogságot, melyet számára a jövőndő nyújthatott: iszonyú gondolat volt ez. De majd maga elé képzelte imádott atyját, bilinesek között s a poroszlók korbácsütéseitől halálra kínoztatva, elgondolta, hogy egy szavától függ s e béklyók lehullanak: atyja szabad lesz. Minden perc, mit annak szerető, gondviselő körében átélt: annak jósága, szelidsége; az édes órák, midőn gondtalanul csüngött ajkain; a boldog idők, midőn szép regék elbeszéléssel fűszerezé a jó atya gyermekének napjait és a többi, annyi ezer meg ezer emlék mind egyszerre jutottak a leányka eszébe, hogy annál súlyosabban éreztessék vele azt a borzasztó fájdalmat, melyet egy gyöngéd gyermek a legjobb apa elvesztésekor érezhet. Szíve elszorúlt, lázas feje szédült, agyán rémes sejtelmek cikáztak keresztül és néma kétségbeeséssel fohászodott fel ártatlan szíve szentélyéből a kegyelem örök atyjához, hogyha lehetséges, múltjék el tőle e pokoli gyötrelmem.

„Kegyelmezzem!“ — kiáltott oly esdő hangon, melylyel a puszták vérengző tigrisét is megszelidítette volna — „óh! ne kínozzon, ha azt nem akarja, hogy lelkemet rögtön kileheljem. Óh, ne vegye el becsületemet!“

„Ha ez utolsó szava volt“ — válaszola hidegen Szentiványi — „atyjának halálos ítéletét is kimondá.“

A leány megrezzent, hosszas ideig szótlanul, mereven állt. Végre is erőt vett magán. . . az erény felett győzedelmeskedett a szeretet s végső erőfeszítéssel zokogá:

„Vigye beleegyezésemet nyomorúlt urának!“ — s ájul-tan rogyott össze.

Az esküszegés.

Midőn Szentiványi tudtára adta Karaffának, hogy a leány már azon a napon birtokában leend, ennek öröme határtalan volt.

„Kedves Lászlóm! — szóló színészies hangon — „mint ígértém, megjutalmazásodban nem leszek fukar. Im! fogadd

nemcsak az én elismerésemet, hanem a császári család érdekében tett szolgálataid jutalmául e pergament, mely előtted bizonyára sokkal becsesebb, mintha ezerekkel ajándékoztalak volna meg.“

Szentiványi remegve nyúlt a papír után s hirtelen átfutá azt. Mindazt, mit élete céljává kitűzött; minden álmát, mely után véghetetlen vágygyal sóvárgott; ábrándképeit, melyek eddig leírhatlan magasságban lebegtek előtte, megvalósítva látta ez írat által. Megnyerte tehát azt, mit eddig remélni se mert: a grófi címet. Végnélküli boldogság tüköröződött arcán, szeretett volna lábai elé borúlni jóltevőjének, ki őt ily nagy kegyre méltatta. De a büszkeség erőt vett rajta. Hisz' már ő sem a lenézett adjutáns többé, bajtársainak gúnjai s élcei ellen fedezi őt ezentúl a grófi cím. Valóban, az ujdonsült mágnás nagyon hamarosan beletalálta magát szerepébe s ámbár tudta, hogy e kitüntetését senki másnak nem köszönheti, mint Karaffának, ki azon aljas dolgokért, melyeket érdekében tett, ezzel akarja megjutalmazni, mégis egész közönyösen mondá:

„Uram! fogadja legőszintébb köszönetemet közbenjárásáért, igyekezni fogok, hogy az udvar e kegyére továbbra is — — —“

„Jól van, jól, László!“ — szakította meg a tábornok — „a grófi szerepet betanulni majd később is ráérsz, hanem figyelmeztetek, hogy a nekem tett ígéret beváltását ne feledd!“

„Én adott szavamat mindig teljesítem“ — válaszolt büszkén Szentiványi — „s biztosítom a tábornok urat, hogy a lány ma birtokában leend.“ Ezzel meghajtá magát s boldogan távozott.

* * *

Szentiványi László örömmünnepet tart. Ragyogó csillárok díszítik a termeket, hol számos vendég hullámszik és zajong. Itt vannak mindnyájan. Egy sem hiányzik a vígkedvű barátok és barátnők közül. Eljöttek, hogy üdvözöljék a boldog házigazdát. És Szentiványi csakugyan boldog s a dicsőség mámorában elfeledkezik Erzsókról, kinek a grófi címet köszönheti. Hogyis jutna most eszébe ez a nő? Hisz' esapodár szíve másé már. Heves lelke teljes erejével más után eseng már. Egy szép, magas, barna arcú nő foglalja el egész lényét, ezt követi lépten-nyomon, mint a napot hű kísérője, a föld. Megszólal ugyan kebelében egy rég nem hallott hang, hogy azt a leányt, ki érte minden áldozatra kész volt, ily könnyelműen el ne dobja magától. Emlékeibe idézi szavait: „Ha elhagysz, boszúm iszonyú leend.“ De ez csak egy pillanatig tart s már a másik percben feledve minden, de minden.

„Hiszen nem is szerettem őt“ — mormogja Szentiványi — „túrtem szeszélyeit, míg szükségem volt reá. De eldobjam magamtól? Eh! egy oly nő, mint Erzsók, talál magának vigaszt s majd lassan elteled. Meg hát tehetek-e arról, hogy szívemnek parancsolni nem tudok s mást szeretek?“

S e férfi, kinél eddig csak az ész, a hideg számítás uralkodott, most csakugyan szeret. A viruló délszaki növények, melyek bódító illatot terjesztenek, oly bűbájosan beszélnek, oly édes szerelmi vallomásokat sutognak. Majd megszólal a zene. Szentiványi táucra hívja fel az imádott

hölgyet. Karjait körülfonja a karcsú derék körül, érezi a kedves lihegő lehetét, hallgatja szívének heves dobogását, a lehulló hajfürtök pajzánul esókdossák égő arcát... feje szédülni kezd s kimerülten vezeti táncosnőjét egy, a terem zugában, susogó virágbokrok között elrejtett pamlaghoz.

„Óh, ne húzódjék tőlem!“ — mondá izgatottan Szentiványi a hölgynek — „óh hallgassa meg vallomásomat, szeretem önt, mint még soha senkit se szerettem, szeretem teljes szívemmel, óh! adjon csak egy biztató szót s én örökre boldog leszek.“

Az nem válaszolt, csak mosolygott.

„Ön mosolyog? kineveti érzelmeimet, nem hisz szavaimnak?“ — kiáltá izgatottan Szentiványi.

„Hogyan hihetném el vallomását?“ — szolt amaz még mindig mosolyogva — „hogy bizhatnám önben, hogyan szerethetne engem, kit eddig nem is vett észre; én jól tudom, hogy szerelme csak szalmaláng, mely pillanatra fellobban, de csakhamar el is alszik.“

„Igaz, hogy eddig alig ismertem“ — folytatá Szentiványi heves hangon — „de hisz', hogy valakit megszeresünk, ahhoz nem elég-e egy perc? Elég egy tekintet, melyet soha el nem feledünk. Dehát lehet-e feledni ezeket a fekete szemeket, melyek, mint gyémántsugarak világítanak; feledni ezeket a puha kacsókat, melyeknek érintésére hatalmas villanyütés érinti testemet, kimosódhatik-e szívemből az a bűbajos hang, melynél még a tündérek szava sem tisztább s kellemesebb? Óh! hidd el, leány, hogy egyedül téged szeretlek kiolthatlan szenvedélyvel.“

„Hányszor mondta már ön ezt, így térdelve más nőnek s hányszor feledte el?“ — kérdé a bájós leány.

„Óh! valóban mondtam“ — folytatá hévvel Szentiványi — „de az nem volt igaz; hazudtam, rútul hazudtam; megtagadom, hogy valaha e szó: „szeretlek“ elhangzott ajkamról; örült, bolond voltam, mikor kiejtém; esküszöm hölgy! egyedül téged szeretlek, imádlak örökre.“

„Hah! mi az?“ — sikoltott fel a nő — „mintha valaki rejtőznék e bokrok között?!“

„Eh! csak a szél süvölte be egy véletlenül nyitva hagyott ablakon. Ne gondolj most azzal, hanem adj választ szavaimra!“

... Pedig nem a szél reszketteté meg a lombokat, csakugyan ott rejtőzött valaki és ez nem volt más, mint Tábori Erzsók. Kígyócsípés volt szívének László minden szava, borzasztó gondolatok cikáztak agyán keresztül s támolmogva, észrevétlenül nagyá el a termet. Kiért a szabadba, a csipős szél át meg át járta tagjait, a zúgó vihar összekuszálta fürtéit; mit gondolt ő ezzel?

„Hát elhagyott!“ — rebegé — „elhagyott engem, ki imádtam, mint istenemet. Eldobott magától, mint őszszel a fa sárguló leveleit. Addig szeretted, angyala, imádozt szerelmese voltam, míg aljas tetteinek nyomorult eszközéül felhasználta; dédelgetted, mint a síró gyermeket dajkája; örök szerelmet esküdött nekem is, mint ennek a nőnek, kiért elhagyott. Elhagyott engem, ki kiragadtam magamat az élvek mámorából, hogy egy szűzies leány szerelmével egyedül őt imádjam. Én tudtam őt híven szeretni, ki csalfa

lepke voltam, mely virágról-virágra reppen, hogy édes mézzel táplálja rövid életét . . . s most megszegte esküjét . . . beváltom ígéretemet, melyet egykor fülébe rebegtem: „Ha megszűnöl szeretni, megöllek“ . . . igen! én megteszem, esküszöm az élő istenre; nem! a pokol ördögeire, hogy boszúm féktelen leend!“ (Vége köv.)

Mezőssy Béla.

Úti képek.

III. Egy nap Velencében.

A lagunák és gondolák hazáját megláthatni gyermekségemtől fogva hű vágyaim közé tartozott. És a gondviselés e kívánságomat teljesítette. Láttam a tengerre épült várost, gyönyörködtem a szép Velence remeknél remekebb palotáiban. Csodáltam sajátosságait, melyeket más városban feltalálni nem lehet.

1885. október 11-én éjfélkor szállottam be Triesztben útitársammal a Lloyd-társulat „Milano“ nevű személyszállító hajójába. Tengert látni, hajón utazni, ráadásul még egy tengeri vihart is átélni ilyen magamforma, szárazföldre szokott ember előtt meglehetősen szokatlan dolog. Láttam hát tengeri vihart is; azaz, hogy nemesak láttam, de benne is voltam s azt még egyszer átélvezni legkisebb hajlandóságom sincs. Kicsibe múlt, hogy a Milano a Kháron csónakja nem lett rám nézve.

„A ki nem tud imádkozni, menjen a tengerre,“ majd megtanul ott. Hogy mennyire igaz ez, magamon tapasztaltam. Soha életemben oly buzgón nem imádkoztam, mint ott, a Sirocco bömbölése, a zajgó hullámok zúgása, a koromsötét éjben cikázó villámok harsogása, a hajó árbocfáinak recsegésétől támadt pokoli zajban. Ha még ehhez az előttem szokatlan dologhoz hozzáveszem azt, hogy a hajó, mely kegyetlenül himbálózott, legkisebb respectussal sem viseltet irántam, mint igen beteg iránt, hanem kíméletlenül dobált ide s tova: el lehet képzelni, milyen jó kedvem volt. Ha eszembe jut, mai napig is majdnem keresztet vetek magamra. Három teljes óráig tartott a vihar, három hosszú óráig keresztül remegtem s erősen felfogadtam, hogyha még most az egyszer el nem nyel a cethal, mint hajdanában Jónás prófétát, soha többet még a Hernádon sem csónakázom. Úgy a dologhoz nem tartozólag azonban megjegyzem, hogy ezt az erőszakkal kicsikart fogadást bizony nem tartottam én meg. Most már hálát adok a gondviselésnek, hogy ilyet is láttam, de hogy abban az időben is így gondolkoztam volna, azt már magam sem hiszem el.

Mikor a vihar megszűnt, azon estem gondolkozóba, hogy élek-e hát? Erre a nagyfontosságú kérdésre az a körülmény, hogy a nekem nyújtott cyprusi malagát nem a padozatra öntöttem, igennel felelt. Később meg, midőn a velencei csatornát elértük, már még kevély is tudtam lenni s kicsinylőleg néztem le azt a hullámozó Adriát, mely pedig úgy megrémített.

Kilenc és fél órai hajózás után elértünk a kikötőbe. Már kiszállásunk előtt annyira magamhoz jöttem, hogy a szigetcsoport és csatorna szépségeiben már tudtam gyönyörködni. A hajó nem ment egészen a kikötő partjáig s mi

kénytelenek voltunk életünket egy jószívű gondolásra bízni, aki előre kifizetett, illő díj mellett, miután az olasz finánc is megvizitált, partra szállított. Egy gyönyörű, szebbnél szebb palotáktól környezett helyen, a „Szent-Márk téren“ szedtük össze magunkat. Még Fiumében, azok az igazán jó magyarok, akik, amint később megtudtuk, nagyokat nevettek a felett, hogy mi fog velünk történni, beleírták a notesembe ezen varázsszavakat: „un ciceroni tedesca.“ Felírtam azt is, hogy kell kiejteni; meg hogy mi az értelme magyarul. Most aztán elkezdtem a búbajos szavakat kellő méltósággal és correct kiejtéssel kiabálni. Azért mondom hogy correct, mert Johann Bolla megértette, hogy mit akarok s kalauzul ajánkozott. Teljes címe ennek az uraságnak: Johann Bolla. Fremdenführer nro. 6. Hotel Sandwirth oder Caffehaus Svigiero. Markus-platz. Wenedig. Szórolszóra így írta a notesembe. Az a dologban az érdekes, hogy most megtalálta zsák a foltját. Ő is épen oly jól beszélt németül, mint mi. Hogy tudtunk egymás nyelven, mily jól megértettük egymást! kivált mikor enni kellett, meg aztán — hiszen a tenger vize sós és nem oltja a szomjúságot.

Legelőször a Márk templomába mentünk el. Vasárnap volt, istentiszteletet tartottak benne. Mi sem feledkeztünk el hálát adni, hogy a tengerbe nem fultunk. A gyönyörű márvány oszlopok, az arany mozaik, a világhírű festők ecsetje alól kikerült képek s a szép szobrok erősen lekötötték figyelmet. Épen a boltzat díszítményeit csodáltam, midőn akaratom ellenére egy fehér kitlibe öltözött gyermeknek, ki egy mellék oltár előtt ajtatoskodott, a lábára tapostam. A kis signorkának igen járt a szája. Nem szerettem volna, ha kérése teljesül. Az a körülmény, hogy a lábát igen tapogatta és hogy igen furcsa szemeket vetett rám, legalább is arra engedett következtetni, hogy ez most nem imádkozik . . . A templom igen nagy s kívül belől egyaránt bámulatra ragadó. Déli homlokzatát a Lysippus négy részlova is díszíti.

Ezután a templommal összeköttetésben lévő dogé-palotába mentünk, mely most muzeumnak van átalakítva. Ez nekem még jobban tetszett, mint a templom. Márvány termei mellett a hazánk fővárosában levő legszebbek eltörpülnek. Az a rengeteg sok műkincs, melyet itt lépten-nyomon láttunk, még felcsigázott képzeletünket is felülmúlta. Egy nagy teremben a dogék arcképei vannak. Egy hely üres s az arc helyén e szavak olvashatók: Hic est locus Marini Falieri decapitati pro criminibus. Johann úr egy kezében levő könyvből nagyon magyarozott egyet-mást, mi meg nagyon megértettük. A sóhajok hídján át a kínzó-termekbe, onnan az ólom-kamarákba jutottunk. A palota képcsarnokában, meg az óriási nagy képtárban (Galerie) ezer darabot meghaladó művészi festményeket láttunk.

Voltunk a híres üveggyárban is. Onnan akarva, nem akarva emléket kellett hozni, csak hogy egy csomó centesimét szintén emlékül ott kellett érte hagyni. Egy esernyő igen nagy terhemre volt. Nem ért annyit, amennyit a szíves megörzésért fizetnem kellett. Ha enyém lett volna, nem kerül többé Magyarországra.

A monumentalisabb épületek közül még kettőt néz-

tünk meg. Az egyik SS. Giov. E Paolo. Bolla úr „zárdatemplomnak“ nevezte. A belseje vérpíros márvány. Szép benne annak a hét családnak a sírboltja, mely a templomot építtette a hetedik században. Voltunk a „Chiesa della Salute“-ban is, mely köralakba van építve s óriási kupolája ragadt bámulatra.

A nagy csatornán, hogy a város nevezetesebb részeit hamarosan megláthassuk, egy propelleren utaztunk. Hogy az egész várost madártávlatból is láthassuk, estefelé felmentünk a Márk-templom tornyába. Ott a magasban a zajgó tenger, a hullámzó néptömeg, a nehézkes hajók, a könnyen sikló gondolák, a csaknem egészen lapos fedelű paloták, a merész építésű „Rialtó-híd“ látásakor minden, amit csak olvastam vsy hallottam Adria gyöngyéről, megelevenedett képzeletemben. A dogék városának hajdani fénye és pompája, mely maradványaiban is bámulatot keltő, akaratom ellenére is a mulandóság érzését keltette fel bennem. Velence, a tengerek egykori parancsnoka, a dogéira még ma is büszke nép hazája, az oly fényes multat megfutott város elvesztette egykori jelentőségét. Kapzsi, az idegen utazók kizsákmányolásából élő népe csak gyenge epigonja annak a világkereskedésben első rangú szerepet vitt népnek, mely képes volt a tengerpartok kincseit összpontosítani e kicsinysege mellett is hatalmas államot alkotó városban. Kalaúztunk jelenléte reánk, helyesebben mondva, zsebünkre már terhelő kezdett lenni s miután szolgálati könyvébe (hol egy magyar írás is volt) nevünket s vele meglegedésünket beírtuk, őt isten hírével útnak bocsátottuk.

A nap hátralevő részét a Márk terén összesereglett nép szemlélésében töltöttük el. Este pedig egy gondolán a kikötőbe jó messze bementünk, onnan néztük a fényárbán úszó márványpalotákat, s ott hallgattuk majd a katonai zenét, majd az egymást felváltó énekkarokat.

Szerettem, ha csak lehetett a zsandárok (a kakastoll ott is meg van) körül lenni. Félig-meddig biztonsági szempontból, meg azért is, hogy majd csak elfognak s nem levén úti-levelünk, legalább is Romába, a konzulátushoz visznek. Nem ért a mesterség semmit, ránk se nézett senki.

Hogy másnapra ott ne maradjunk, a mellett zsebünk igen nyomatékos érveket hozott fel. Tizenegy óra felé eljutottunk a vasúti állomáshoz. Hajón menni Friesztbe egy csepp kedvem sem volt. A személypénztárnokkal a jegy kiváltásakor igen meg voltam akadva. Sokára érte fel észszel, hogy íráskáról talán megtudom a fizetendő összeget.

A vasúti töltés a tengerben körülbelül 4000 méter hosszú s azon végig robogva értünk el a szép Olaszországba. Sok viszontagság után, pénztelen Walter sorsára jutva, hazajutottunk. Itt már biztosan éreztük magunkat, s oly jól esett elmondanunk a „Turinig és vissza“ utazó ceglédiekkal: „Csakhogy itthon vagyok kedves — ejnye de kár, most veszem észre, hogy nincs — feleségem.“

Papp József.

EGYLETI ÉLET.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ beszély-pályázata nem sikerült, amennyiben a beérkezett pályaművek a legszerényebb igényeket sem elégíthették ki. Ennek folytán a pályadíj ismét kítűzetett s határidőül május 7. állapítottatott meg. A szavazati versenyek ellenben igen jól sikerültek. Jutalmat nyertek: 1., a komoly szavazatnál *Stépan Géza*, I. jh. és *Kovács István*, II. hh. 2—2 frtot; *Lengyel Bálint*, I. hh. és *Klein Sámuel*, I. jh. 1—1 frtot. 2., a vig szavazatnál *Bodolay Miklós*, II. hh. 4 frtot és *Gádl Ferenc*, II. hh. 2 frtot. A mind-

két szavazatnál eredetileg 5 frtot tevő díjat 1—1 frttal az előbbinél maga a társulat, az utóbbinál pedig Szinyei Gerzson, tanár-elnök úr pótolta.

b) Az „Erdélyi önképző-kör“ a pályázó műfordítások közül a kítűzött 5 frtot, az illető szaktanár úr véleménye alapján is, mint legkitünőbb munkának, az 5. számúnak ítélte oda. Szerzője *Mezőssy Béla*, VIII. o. Minthogy pedig a 4. számú is kinyerte a bírálók meglegedését s csak erősebb versenytársa által üttetett el a pályadíjtól, a kör ezt 3 frt jutalomban részesíté. Szerző *Finkey Ferenc*, VIII. o. A 2. számú pedig megdícsértetett. Szerzője *Torma András*, VII. o. A történeti pályakérdés is sikeres volt. A beérkezett pályaműnek ugyanis a díj kiadott Irta *Finkey Ferenc*. Az „Ember tragédiájának“ elemzését kívánó pályázatra egy mű adatott be.

c) A „jogász-egylet“ által kítűzött pályakérdések közül a jogbölcsezetire egy munka érkezett, a nemzetgazdaságira pedig kettő. A harmadik kérdés megoldását senkisé megkísérlé meg.

d) A „torna-egylet“ jegyzője lemondván, helyébe *Szikszay András*, II. hh. választatott.

APRÓ HIREK.

— Tisztelt olvasóinkat kérjük, sziveskedjenek az előfizetési összegeket, főként pedig esetleges hátralékaikat minél előbb beküldeni, hogy mi is eleget tehessünk kötelezettségeinknek.

— *Orbán József*, akadémiai tanár úrnál március 19-én, nevenapján mind a főiskolai tanári kar, mind az ifjúság kifejezte tiszteletét s szeretetét azon alkalomból, hogy a nagyérdemű tanár úr e tanévben tölti be pataki működésének 25. évét. Az ifjúság küldöttségének szónoka *Rácz Lajos*, szénior volt, ki mélyérzelmű szép beszéd kíséretében adá át hálánk csekély jeléül Madách „Ember tragédiájának“ díszkiadását. A jogász-egylet külön is tiszteltgett *Hatvány László*, jogász-elnök vezetése mellett, emléktárgyul egy szép serleget nyújtván át az ünnepeltnek, ki mindkét üdvözlöt után megható s tanulságos szavakban adott kifejezést érzelmeinek. Szívünk legforróbb kívánata, hogy szeretett tanárunkat, főiskolánk egyik büszkeségét a mindenható jutalmazza meg hosszú, boldog élettel!

— *Muszkalay Tivadár*, sárospataki jogász, ki már adott ki egy kötet költeményt, újabb kötetre hirdet előfizetést. A 150—160 költeményt tartalmazó, 13—14 ívre terjedő kötet ára füzve 1 frt 20 kr, díszkötésben 2 forint. Gyűjtők nyole előfizelő után tiszteletpéldányban részesülnek. A pénzt május 15-ig a szerzőhöz kell beküldeni. Melegen ajánljuk a nemes vállalkozást a közönség pártfogásába.

— *Dessewffy József*, vívómester Patakon 14—16 tanítványt igyekszik a vívás mesterségébe bevezetni. Május végén a városháza nagytermében az illetőkkel vizsgálatot is tartand, melyet táncmultság fog követni.

— *Rácz Károly*, a „Szabad egyház“ szerkesztője, lapjának április 1-jén megjelent számában foglalkozni kezd „Melius Péterről“ írt dolgozatot őt érdeklő részével. Észrevételeimet akkorra tartom fel, amidőn befejezi választát.

Tartalom: „Hittanhallgatók segélyegylete.“ *Krausz Jenő*. — „Amerika műveletlen népeinek vallása.“ *Krausz Jenő*. — „A népies irány vívmányai költészetünkben.“ *Szokol Károly*. — „Saul király.“ Bibliai költemény. *Szabol József*. — „Nehéz idők, vészes napok“ (Folyt.). *Mezőssy Béla*. — Úti képek. III. „Egy nap Velencében.“ *Papp József*. — „Egyleti élet“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

Mozgalmak az ifjúság körében.

A főiskolai ifjúság kebelében több, olyan tárgyú mozgalom indult meg, amelyek érdekességök-nél és részben messze kiható voltuknál fogva megérdemlik, hogy tüzetesebb szemlést tartsunk felettök s velök szemben elfoglalt álláspontunkat röviden körvonalozzuk.

. . . Nagy örömtől dobog szívem, mert lapunk múlt számában közölt vezércikkem nem lett pusztában kiáltó szóvá. A hittanhallgató-ifjúság nemes buzgalommal karolta fel az abban felvetett eszmét. A május 1-jén tartott bizalmas értekezlet kinyilvánítá az iránti óhaját, hogy az egyletté alakulás a cikkemben jelzett alapon már a jövő iskolai év elején végrehajtsák. Egy héttagú bizottságnak erkölcsi kötelességévé tétetett, hogy szeptemberben kezébe vegye a zászlót s a kellő lépéseket minden irányban megtegye. Én pedig, hogy ne csak indítványozó legyek, hanem tettel is közreműködjem: vállalkoztam egy pár „Theologiai segélyegylet” alapszabályainak megszerzésére s azok alapján egy alapszabály-tervezet elkészítésére. Majd, a siker biztosítása végett, aláírási ív köröztetett az eszme pártolói között. A lelkesedés nagyságát mindenki megítélheti azon szép eredményből, mely szerint 54 theologus, 1—3 évi kötelezettséggel, 486 frt 50 krt ajánlott meg tőkealapul.

. . . A jogászok is mozgolódnak. Egyletök ugyanis az „akadémiai ifjúsági olvasó-kör” alapszabályainak egy pontját a „paritas szempontjából” megváltoztatni törekszik s e végből kérvényt nyújtott be az akadémiai tanári karhoz. És pedig azon pont ellen van kifogásuk, mely azt mondja ki, hogy olvasóköri elnökké az olvasókör minden rendes tagja, tehát minden jótéteményes akadémiai hallgató megválasztható. Nos? a jogászok célja az, hogy szoríttassék meg e választási szabadság s a bizalom ne keresse tárgyát oly széles körben. Legyen az ifjúsági elnök egyik évben jogász, a másikon theologus. Hát én kételkedem a felett, hogy annak, ki ezt kitalálta, a legcsekélyebb fogalma is legyen arról, hogy mi a paritas. Akkor nem állíthatná azt a matematikai képtelenséget, hogy 37 annyi, mint 63. . . .

Íme! milyen következményei vannak annak, hogy elődeink hallgatagon belenyugodtak az ifjúsági könyvtárnok ilyen paritásos választásába. Ha ők akkor a történelmi adatokkal támogatott jogos alap védelmét megkísérlik, ma ilyen merész követelések talán nem háborítják az ifjúság nyugalma és békéjét. Mert hiszen a könyvtárunk számára a főiskolai pénztárból évenként kiadott 105 frthoz eredetét tekintve tulajdonképpen csak a theologusoknak volna joguk s a jogászokra nézve az is elég jótétemény lehetne, hogy olvashassák az e pénzen szerzett könyveket.

De legyen azért csak úgy, a mint van! Mi jogunkat nem szándékozunk visszaszerezni. Mi megengedtük és megengedjük azt, hogy az egyes egyletek bizottsági tagjai között épen annyi jogász legyen, mint theologus. Sőt még abba is beleegyeztünk, hogy az őket illető bizottsági tagsági helyeket a jogász-egylet a maga választottaival töltsse be; dacára annak, hogy erre semmi jogos alapok nincs. A jogász-egylet alapszabályai e különös kiváltságról a legmélyebben hallgatnak.

Mi egyszerűen gyakran megmutattuk azt, hogy ott, ahol az egyesek szakpályája teljesen közönséges dolog, nem viseljük magunkat úgy, mint specialiter theologusok, hanem általában akadémiai hallgatóknak érezzük magunkat. Igen derék volna, ha e példa követőkre találna. Hiszen az olvasóköri elnökség betöltése tisztán bizalmi kérdés! Végképen nincs kizárva, hogy akár minden évben jogász választassék, — csak nyerve meg a szavazatok többségét. Az ellen azonban a törvényes határok között mindent el fogunk követni, hogy e bizalom reánk kényszeríttessék.

Mint értesültem, a jogász-egylet az iránt is lépéseket akar tenni, hogy az ifjúsági közlöny szerkesztőségének megválasztása „szabályoztassék”, azaz egy szerkesztő állandóan jogász legyen. Az indokolást még nem hallottam, következőleg nem vagyok bizonyos e követelmény okai és célja felől. Ha az a cél, hogy ez által évenként legalább egy jogász mintegy kötelezve legyen a közlönyben való munkálkodásra, akkor fogadják ezen jó irányu szándékért szives üdvözetemet! De engedjék meg, hogy még akkor is határozott

ellensége legyek ez indítványnak, mert szerintem a cél nem szentesíti az eszközöket. Vagy talán ez érdeken is a paritas ösztöne dolgozik? Higyjék el, hogy az erőszakolt bizalomnál hasonlíthatlanul többet ér az önként nyilatkozó. Én egész lelkemmel csüngök e közlöny jövőjén s gondolatban már meg is alkottam a jövő évi szerkesztőséget. Egész őszintén ki nyilváníthatom, hogy egyik társszerkesztőként az önképző-társulat egy olyan tagjára gondoltam, aki véletlenül éppen jogász. És ez az én részemről az illető iránt bizonyára kiérdemelt bizalom. Nem állok azonban jól arról, hogy ez indokolatlan kívánalmak ellenhatást nem keltenek fel, sőt állíthatom, hogy a bizalom igazságos nyilvánulását nemcsak bennem, hanem másokban is meg fogják akadályozni. És ez csakis az indítványtevőknek fog hátrányt okozni, mivel — gondolom. — ők sem kecségetnek magokat azzal, hogy terveiknek az önképző-társulat többségét meg tudnák nyerni.

... Az énekkar egyes tagjai meg azt szeretnék keresztülvinni, hogy alapszabályaiknak azon pontja is érvényben legyen, hogy az elnökök a a kar történetét pontosan és rendesen vezetni tartoznak. Ez már évek óta szünetel s a történetkönyv lapjai nem bizonyítják, hogy az énekkar a lefolyt években is, tőle telhetőleg működött. Bizony! szomorú dolog s éppen ezért helyes irányu e mozgalom. Mert e kötelezettséget nem szabad bizonyos emlékiratszerű, visszapillantásféle, felolvasásra szánt dolgozatokkal elütni. Az énekkar törvényei világosan megkövetelik az évi történet meg- s beírását. Szólítsa fel az énekkar a kötelességeiknek meg nem felelt elnököket a hiány pótlására, ezentul pedig ellenőrizze őket jobban s minden törvényes uton szorítsa arra, hogy hűveknek találtassanak a rájuk bízottakban. Ugy tudom, alapszabályai módot nyújtanak erre az együletnek. Ha a tisztességért nem, hát azért a sok fizetésért meg lehet követelni a lelkiismeretes hivataloskodást.

... Még indult meg egy, lehető eredményét tekintve, fontos mozgalom, de ennek most még csak csirái vehetők észre. Pedig igen életrevaló és sürgősen keresztülvendő eszme, és remélem is, hogy nemsokára magáévá teszi az egész ifjúság. Az akadémiai hallgatók létszámának folytonos apadása következtében az olvasókör bevételei, a tagsági díj felemelése dacára is, nagy mértékben csökkennek, míg ellenben a kiadásoknak meg kell maradniok a mostani fokon, hogy az ifjúság valóban hasznát vegye az együletnek. Gondoskodni kell tehát az olvasókör érdekeit szívőkön hordozó tagoknak, hogy az akadémiai hallgatók nagyobb arányu megterhelése nélkül fentarthassák azt jelenlegi színvonalán. Némelyek úgy gondolják e célt elérhetni, ha az „Erdélyi önképző-

kör“ most fentartott külön olvasókörét megszüntetné s tagjai az akadémiai ifjúság olvasókörébe iratkoznának be. En részemről nagyon helyesnek találom e tervet, mert mind az érdekelt olvasókörnek, mind a nevezett önképzőkörnek nagy anyagi előnyöket szerezne. Olvasókörünk alapszabályai megengedik, hogy VIII. és VII. osztályosok beléphessenek tagjaik. Csak az „Erdélyi önképzőkörtől“ függ tehát ez eszme megvalósítása.

... Ezekben akartam előadni nézeteimet azon törekvésekről, melyek ifjúságunkat mostanában oly élénk tevékenységre sarkalják. Nincs mit hozzátennem az eddig elmondottakhoz. Azokból is kiviláglik, hogy nem egyebet, mint az igaznak és helyesnek győzelmét óhajtom. Győzzenek is!

Krausz Jenő.

Amerika műveletlen népeinek vallása.

(Folytatás).

Ami előbb elő volt adva általánosságban az özszes vad népekről a több istenségre vonatkozólag, azt alkalmazni lehet az indiánokra is, akik szintén megkülönböztetik a jótévő főszellemtől ennek ellenlábását, a rossz szellemet, aki minden kárnak s bajnak okozója. Ami a társadalmi életben és a természetben ártalmasnak tűnik fel, azt mind e rossz szellemtől és kíséretétől származtatják, kit különféle állatok, de legtöbbször egy nagy kígyó alakjában képzelnek. Azt hiszik, hogy a főszellem e nagy kígyóval örökös harcot folytat s hol egyik, hol másik kerekedik vetélytársa fölébe. Az algonkinok Menabozhója szintén harcol a kígyóval s ennek üldözései ellen menhelyül teremté a földet. Az irokézek szerint a jó és rossz szellem ikertestvérek s a teremtésben egyenlő részek van. A rossz szellem kíséretének legveszedelmesebb tagjai a meghalt varázslók lelkei, melyektől igen sok csapás származik.

Isteneiket, mint az eddigiekből is kitűnik, roppant mértékben felruházzák az emberi s állati tulajdonságokkal. Például és bizonyítékul szolgálhat erre a következő eset is: a sack és lock törzs a criktrahakohia törzssel háboruba elegyedvén, abban legyőzetett. E vereségét egy indokolta, hogy a gonosz szellem, mely az ellenséget pártfogolta, mindig avval együtt járt, míg az ő szellemök az egészségtelen levegőben megbetegedvén, e miatt kényszerült elhagyni őket s így nem is segethetett harcaikban.

A teremtésről nagyon különböző mondáik vannak. Egyes törzsek azt hiszik, hogy Hayti szigete volt a teremtett dolgok elseje s ennek egy barlangjából emelkedett ki a nap és hold. A grönlandiak azt állítják, hogy az egész mindenség az ő országukból keletkezett. A chippeway-k szerint kezdetben minden víz volt. Wieszka, a nagy szellem víz alá merítette a hódmadarat, hogy onnan egy kis földet hozzon fel, de ez többszöri kísérlet után sem sikerült; a vidrával tett tehát próbát Wieszka s az végre hozott is fel a víz fenekéről egy kis darab földet. Wieszka ráfujt a földre, mire az nőni kezdett, s mindaddig fujta, míg csak olyan nagy nem lett, hogy a holló, mely eleinte igen hamar körülrepülte, csak hosszú idő alatt tehetette meg azt. Az irokézek szerint a föld a teknősbéka hátán növekedett mint egy sziget. E mondák általában azon alappondattal bírnak, hogy először csak ég és víz volt s ez

utóbl íből állott elő valami módon a föld, valamint az ezen lakó lények is, különösen pedig az emberek. De az embereknek a földön elterjedéséről már különbözők a nézetek. Némelyik törzs hite szerint az első emberek hegyi üregekben voltak elzárva, melyeknek nyílásánál örök állottak; az örök azonban egyszer elaludtak s alvásuk alatt az emberek kiszöktek a földre. A nap e miatti haragjában az örököt kövekké, az embereket pedig más, különféle tárgyakká változtatta. Hanem némelyek mégis ki tudták kerülni az átváltozást, s megtartották eredeti alakjokat, majd megszorítottán az emberi nemet, eléggé benépesítették a földet. De a nap még mindig bosszankodott rajuk s ezért egy ideig csak éjjel merészelték kijöni búvhelyeikből, hol nappal rejtőzködtek. Végre kiengesztelődött a nap s ők szabadon járhattak-kelhettek a földön.

Igen érdekes az emberi nemnek a földre való jöveteléről a mandanok mondaja. Az emberek a föld alatt laktak s csak egy szőlőtő közvetítésével nyertek világosságot, mert az a föld felszínétől egészen az ő lakhelyökig nőtt le. Nehányan felkapaszkodtak a szőlő vesszőin egészen a földig, hol először is többféle gyümölcsöt találtak, melyekből — ismét lemenvén — megízlelés végett vittek rokonaiknak is nehányat. Ezek jónak találták azokat s mindnyájan ki akartak mászni értök a földre. Midőn egy részök már lenn volt, a szőlő töve leszakadt egy kövér asszonygyal, s így a többiek a föld alatt maradtak s nem is jöhettek onnan ki soha. Minden mondájokat felülmúlja azonban leleményességével az, amely a fehér ember eredetéről van elterjedve némely törzsnél. Midőn a nagy szellem megteremté a földet, szerintök — ellentétben más törzsek regéivel, — három férfit is alkotott, kik mindhárman fehér bőrűek voltak. Azután egy tó partjához vitte őket s azt parancsolta, hogy ugorjanak bele s fürdjének meg. Az egyik rögtön teljesíté a parancsot s fürdés után még fehérebb lett. A második kevés habozás után szintén megfürdött, de az első által kissé felzavart víz színüvé tette bőrét. A harmadik már egészen zavaros vízben fürdött s fehérségét elvesztvén, fekete színü lett.

Az indiánok hisznek a lélek halhatatlanságában és a jövő életben. A lélekről azonban igen különös fogalmaik vannak. A lélek szerintök a testtől annyira különbözik, hogy már akkor is létezett, amidőn még nem volt az emberben. Ime tehát a praeexistentializmus nemcsak a keresztyén, hanem az indián dogmatikában is szerepel! Ezen praeexistenciából kifolyólag a lélek a test halála után ismét önálló lesz, kivéve — egyes törzsek felfogása szerint — bizonyos eseteket. Az új-szelelandiak például azt hiszik, hogy az állatok által megérett embernek lelke is meghal; ugyanezt gondolják a kaliforniaiak arról, akit bármely okból megégetnek. A testtől elvált lélek megtartja mindazon sajátosságokat, melyekkel az illető ember életében bírt; ez az oka annak, hogy a meghaltak sírjára oda teszik, ami neki életében kedves volt, kivált ételneműeket. Néhol egy egész évig hordják a sírhoz halottjuk legkedvencezbb eledeleit. A floridai indiánok még lakhelyét is megégetik, hogy a túlvilágon szolgálatára álljon a halottnak, sőt néhol még a szolgák és nők is megégettetnek hasonló czéllal. A meghalt halotti ünnepélye alkalmával kevés kukoricát vetnek a tűzbe, hogy lelke avval táplálkozzék vándorlása közben. Ugy látszik azonban, hogy némelyik törzs már kezd e hiből, némi tekintetben, kiábrándúlni. Az északamerikai winnepeg törzsnél ugyanis az a szokás kezd divatba jönni, hogy a sirra tett tárgyaikat kevés idő múlva haza viszik s csak a pipát és dohányt hagyják ott.

Némelyek két, három, sőt négy lelket is különböztetnek meg. A halál után az egyik a testben marad, másik az élők között jár, a harmadik vagy negyedik a túlvilágon vadászik. Az eszkimók azt mondják, hogy a halott vízen megy át, a jó olyan kellemes helyre jut, hol a vad engedi magát megöletni s nem szalad el, a rossz pedig olyan helyre, hol látni fogja ugyan a vadakat, de, midőn meg akarja őket löni, mind elfutnak előle. Hiszik tehát az erénynek az ő felfogásukhoz mért jutalmát, a bűnnek pedig büntetését: épígy más törzsek is, melyek úgy vélekednek, hogy a jók a tejúton, a szellemek ez útján, keresztülmenve a mennyországba jutnak, a gonoszak pedig kizáratnak onnan. Mindazáltal a gonoszak e meghűntetését nem az istenek hatalmának tulajdonítják, hanem a természet örök rendjéből következő olyan, semmi különöséggel nem bíró szükségességgel tekintik, melyhez nem kell semmi isteni közbejvetel. Az istenek és az erkölcsiség nálok semmi összeköttetésben nincsenek egymással. Az ő isteneik áldozatokat, nem pedig erkölcsös életet kívánnak. Ebből folyólag bűneikkel nem is az isteneket, hanem egymást sértik meg.

A mennyországot a jelennek érzéki vágyaival és örömeivel képzelik. Egyesek felfogása szerint, nem az égben, hanem a földön van a mennyország, a jó lelkek e boldog lakhelye. Különböző kies tájakon, többnyire szép fekvésű tavak és lassan hömpölygő folyók mellett, kedves éghajlat alatt fekszik az, némelyek szerint a Tiburon tava mellett, mint amely mameys-fákban bővölködő térségtől körülvéve van. A mameys ugyanis egy kellemes ízű gyümölcs, melyről azt hiszik, hogy a lelkek legüditőbb tápszere. Ennél fogva ők nem is eszik, hogy a lelkeket ne foszszak meg eledelöktől. Mindebből az tűnik ki, hogy általában a halál utáni létet csak egyszerűen a földi élet folytatásának, mintegy alvásnak tekintik, mely hosszabbban tart ugyan, mint egy éji alvás, de lényegében ugyanaz. A meghalt szellemé lett, aki a természet alkotó szellemeihez hasonlóan a láthatatlan világban él s tettség szerint megjelenhet a földön emberi vagy állati alakban.

Az a körülmény, hogy az elhunytak szelleme állati alakban is szokott megjelenni, nagyon emeli az állatok iránti tiszteletüket, melyet bizonyít az, hogy csaknem minden indián magánvédszelleme állat: továbbá az is, hogy a legtöbb indián törzs állatokról nevezé el magát és az illető állatfajt ösatyjának, őrszellemének tartja. Például a thlinkiták tekintélyes törzsei között van farkasok, hollók törzse. Az irokézek szövetségét képező hat nemzet törzsei szintén állatok után neveztetnek, így létezik medve, hód, szarvas és még igen sok állat-nevű törzs. A Braziliában élő uainuma törzs több nemzet-ségre oszlik, melyek szintén többnyire állatokról nevezik magokat, így például van köztök jaguár törzs. Van olyan állat is, melynek az emberénél nagyobb hőlcseséget és értelmet tulajdonítanak, kiválóan a hódnak, bagolynak és a csörgökigyónak. Ez az állattisztelet totemismusként neveztetik.

Vannak aztán olyan törzsek, melyek a fákat részéssítik vallásos tiszteletben. Északamerikában léteznek olyan szent fák, melyeknek ágain folytonosan többféle áldozati tárgy függ. Néhol meg a víz tiszteletére áldoznak s imádkoznak is hozzá; ismét másutt meg a köcultus van szokásban. A vallásos érzelmenek e sok irányú nyilvánulásából határozottan kitetszik a polytheismus, a mely — lehet mondani — igen gyakran pantheismussá fejlődik, mert az egész természet azonosul az istenséggel.

(Vége köv.).

Krausz Jenő.

A vallásos érzelem nyilvánulása Arany János „Fiamnak” című költeményében.

Költői irodalmunk gazdag tárházában a mély vallásos érzelem, az éltető hit sugalta költemények — lehet mondani — kevés számmal vannak képviselve. Még a mult idöket alig lehet e részben vádaldal illetnünk, de az újabb idöben méltán merülhet fel lelkünkben a kérdés: honnan a közönyösség a vallásos költészet iránt; miért kell oly sokszor szinte némán vesztegelnie az egyházi lantnak? Talán a mai társadalmi élet csaknem tulságba menő realismusa, mondhatni kalmárszelleme az, mely legalább némileg megmagyarázza azon lehangoló indifferentismust, mely napjainkban általában a vallásos költészetrel szemben uralkodik. Odajutottunk, hogy mohó vágygyal futkosunk anyagi, önző érdekek után, erősen ragaszkodunk a földiekhez s megfélekedünk az égiekről. Csak egy futó pillantás a társadalom különböző rétegeinek életére s azonnal számos élő, de egyszersmind szomorú példában tükröződik elénk állításunk igazsága. Ilyen tapasztalatok mellett nem a leglélekelőbb hatást gyakorolja-e reánk egy, az istenbe vetett hitből, mély vallásos buzgalomból fakadó költemény, mely mint napsugár a levegőt, — mint üde harmat a virágot: úgy hatja át fogékony lelkünket? Valóban a legnagyobb lelki élvezettel olvashatjuk Arany „Fiamnak” című költeményét is. A költő, mint családapa, gyermekét serkenti ebben az imádkozásra. Hiszen ő is, mint gyermek, szegény öreg szülőinek ajakáról tanulta el az első imádságot; tőlök nyerte, legbecsesebb örökség gyanánt, a vallásos érzést, buzgóságot, mely fentartotta őt szenvedései között. Mikor szülei napi munkájokat elvégezték, vallásos énekek zengésében s a szentírás olvasásában kerestek nyihülést s vallásos érzésök ott lebegett a kised szegényes bölcsője felett s eltöltötte a gyermek lelkét, kísérte az ifjú lépteit, vigasztalást nyújtott a férfinak s a nyugalom, a lelki béke fenségével jutalmazta az öreget. Kétséget sem szenved, hogy Arany mély vallásos érzülete adta meg legszebb költeményeinek s ezek közt az imént jelzettnak is azt a szívigható hangot, mely felmagasztosít és megnyugtat. Tekintsünk át röviden a költeményen s meg fogunk győződni arról, mily megható közvetlenséggel, mély bensőséggel, melegséggel nyer itt a költő vallásos érzülete kifejezést.

A költő — mielőtt a napi fáradoalmak után álomra hajtaná fejét — fiacskájával törődik, ki még ébren van, és hogy édesapai kötelességét mély vallásos érzelméből kifolyólag teljesítse — mint ő vele tettek öreg, istenfélő szülei — inti ő is a nyugalomra térő gyermeket:

„Kis kacsóid összetöve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem.”

Igen, az imát, ezen természetes virágát a gyenge gyermeki szívnek, ezt köti fiának ártatlan lelkére. Hiszen ő már az élet nagy iskolájában igen sokszor tapasztalta az imádkozás jótékony hatását; jól tudta már, hogy ami a forrás enyhe cseppje a szomjúságtól eltikkadt vándornak; ami a biztos kikötő a tenger hullámain vergődő hajósnak; ami a csendes fészek a zivatar elől menekvő madárnak: az az imádság a küzdelemben kifáradt emberi kebelnek. Aztán meg eszébe jut a költőnek az is, hogy ő nem dicsekedhetik gazdagsággal, nem hagyhat fiára gazdag örökséget, azért mintegy megnyugtató magára, vigasz-

talásul gyermekére nézve azon reményének ad kifejezést, hogy legalább becsületes, „mocsoktalan” nevet biztosít fiának; s mint a költő maga mondja:

„Ártatlan szíved tavaszkerdőben
A vallást ezért öntözgetem.”

Óh! bizony csak felületes, féltudós ember dicsekedhetik azzal, hogy ő nélkülözheti a vallást. Tegyétek ki csak éltét a szerencsétlenség rohamainak, melyek lelkét alapjában megrázzák és elő fog kerülni, mi ott sokáig szunnyadott: megtalálja ismét a vallást, mely annyi ezer sajtó sebet hegesztett már be az életben. Tudta ezt a költő, a sokat tapasztalt férfiú, s ezért igyekszik már korán beültetni gyermekének fogékony szívébe a vallás, a hit nemes magvát, hogy az majdan szépen virágozó, dúsan gyümölcsöző fává növekedjék és ha gyermekének boldog jövőjéhez fűzött reményei nem mind valósulnának is, legalább legyen meg neki az a tudata, hogy nem hagyta magára egészen gyermekét, s ha szenvedések érendik, lesz, ami még vigasztalja, ami a küzdelemre erőssé tegye; hiszen vele marad hite, vallása s ennek melengető karjain majd csak könnyebb lesz élete.

„Mert szegénynek drága kincs a hit,
Túrni és remélni megtanít,
S néki, míg a sír rá nem lehel,
Mindig túrni és remélni kell!”

Íme, ily arany-mondatokban tanítgatja Arany kis fiát az életre. És e sorok nagyon jellemzők magára a költőre nézve is, ki szintén sok szenvedést látott életében; annyira, hogy mint a következő sorok igazolják, már szinte hite is megrendült s alig talál benne vigasztalást. Pedig hát mi készíti élni azt, kinek szinte teherre vált az élet; mi nyújt reményt annak, ki már remélni is alig képes; mi ad vigasztalást annak, aki ártatlanul szenvedett; hanemha a hit, ez a gyógyító-balsam, mely, mint hűségés útitárs, nem hagy el bennünket az élet ezer bajai között. Ezért mondja a költő fiának, kit majd elszólit a szülei háztól az életpálya, a kötelesség s korán kezdi tapasztalni, mily kevés örömvirág terem számára; seholsem találja fel azt az édes szülei szeretetet, melyet odahaza, a csendes családi körben oly boldogan élvezett, hogy:

„Balszámul a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken.”

Tehát azt kívánja gyermekétől, hogyha majd könnyeket szívárogtat szemébe a rideg való, viselje azokat békén, titkon; ne mutassa a világnak a fájdalom-sajtolta könnyeket. Hiszen az talán úgy sem értené meg az ő szíve búját, azért ajánlja neki a hitet gyógyító balsam gyanánt, mint amely előbb-utóbb felszárítja könnyeit s meg hozza szívének az óhajtott nyugalmat, a vigasztalást. A következő versszakban a költő, mint egy szomorú élettapasztalatokkal rendelkező ember áll előttünk, ki óva-inti gyermekét a reávaró bizonytalan jövőre — melyben esetleg több lehangoló, mint vigasztaló jelenséggel fog találkozni — hogy legyen erős, legyen készen a lehető legrosszabbra, ne várjon sokat a világtól, ne várja minden óhajtása teljesülését; akkor nem fog sokban csalatkozni, akkor könnyebben kibékülhet majd sorsa ellenséges folyásával s a világ előítéleteivel; csak a hit védőszárnyai alá meneküljön; csak azt ne feledje soha, hogy az erény, a becsület, általában minden igaz s jó előbb-utóbb diadalt arat!

A költemény hátralevő soraiban már a honfíui aggodalom bánatos érzelve is megszállja a költő lelkét. Félti a hazát, az ősapák földjét, melyen századokon át élt már fényben és viharban a nemzet; félti, hogy idegen nép lakja majd ennek virágzó téreit. Előkészíti hát gyermekét erre a bekövetkező leggyászosabb időre is; előre megadja gyermekének a vigasztalást, ami mégis enyhíteni képes ezt a nagy honfíui fájdalmat is, mondván:

„Lelj vigasztalást a szent ígében:
Bújdosunk a földi téreken!”

Aztán, mintegy megdöbbenve a rettenetes jövőtől, mely képzeletében felmerült s melynek szomorú képe szinte megrázta lelkét, új gondolat villan meg elméjében, eszébe jut, hogy gyermekét oktatja, ki talán még nem is érti az ő honfíui aggodalmát, de meg nem is volna jó, ha oly korán megértené, azért e szavakkal bocsátja pihenni kis fiát:

„Óh remélj, remélj egy jobb hazát!
S benne az erény diadalát;
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódní költ.
Járj örömmel álmaid egében,
Utravalód a csókom legyen:
Kis kacsóid összetéve szépen.
Imádkozzál, édes gyermekem!”

Mintha mondaná: „Él még a magyarok istene,“ gondviseléséből, örökös kegyelméből nem esett ki még e nemzet; felemeli ezután is a porbatiport erényt s megbünteti a büntetésreméltót; azért csak örülj az életnek, higgy az isten bölcs gondviselésében, remélj egy szebb jövőt, mert különben elfásúl szíved a rideg jelen felett, csüggedés vesz rajtad erőt; sőt zúgolódásra nyílik ajkad; pedig ezt tenned nem szabad; neked ezt a vallás nem engedí meg; te csak imádkozzál a jó istenhez s erős hited nem fog megszegyenülni!

Íme, így tanította Arany gyermekét az imádkozásra. Azt hisszük, hogy e költeménynek ily rövid ismertetése is elég arra, hogy meggyőződjünk a költő mély vallásos érzelméről, hitéről, buzgóságáról, melyet mint gyermek, szüleitől kapott örökségül, s amely egész életében hűséges útítársa, őrangyala, vigasztaló ereje volt. Sok szenvedés nehezült lelkére; sok csapás súlyosodott vállaira, nagy szüksége volt tehát a hitre, hogy időelött össze ne roskadjon. Dehát ő sem lehetett a miénk örökre, s ma már csupán szelleme, költészete a miénk, de az emléke feletti gyászban vigasztalásnak annyi is elég, mert szent ereklye marad nekünk s a jövő kornak Arany költészete.

Csik Dániel.

T Á R C Z A.

Dalok.

I.

Életemben mindig forrón szerettem,
Nem kívánom, nem, hogy viszont szeressen.
Mert a szívnek — tapasztaltam eleget —
Olyan könnyen megnyilni nem . . . nem lehet.

Bús pacsirta kesereg egy sirhanton,
Én is fájó csalódásom siratom.
Most akartam, most először szeretni,
Már is mondják: tanulj, tanulj . . . feledni!

Ha meghalok, rózsza nőjön felettem,
Ne mondják, hogy én soha nem szerettem.
Majd, ha sárgul a rózsának levele,
Síromra hull, megkérdelem, hogy . . . szeret-e?!

II.

Szőke kis lány, ha már enyém nem lehetsz,
Ejts érettem egy-két könyvet, ha szeretsz.
Akkor talán nem bústúlnék.
Szomorkodnám annyira.
Ha könyedtől, könnyeidtől
Megáradna a Rima.

Ha megárad, öntsön is ki messzire,
Vigye szívem el a világ végire.
Boldog leszek akkor is, ha
Szerelmem nem folytatom.
Ha szívemet széke kis lány!
Könyeidbe fojthatom.

Réthy Andor.

Nehéz idők, veszes napok.

— Történeti beszély. —

(Vége.)

A s z ö k é s .

Böszülten zúg a vihar. A sűrű hótömegek örületes táncot lejtve kavarnak tova az utcákon. A szél dühösen rázza meg az ablakokat, mintha bebocsáttatásért esengene, majd tehetetlen dühében a háztetőkről seprí le a finom hópolyheket s a kéményen át besüvöltve rémesen dalol s félelmes érzésekkel tölti el az ember szívét. Valóságos istenítélet van! Mily jó ilyenkor meleg szobában, barátságos kandalló enyhe tűzénél megpihenni s szereteteink körében nyugodtan csevegni! —

. . . Díszes szobában vagyunk. A kandalló előtt egy aranyrojtokkal gazdagon szegélyezett keréveten ifjú pár ül hallgatagon. Mindketten ismeretesek már előttünk: Baranyai József és Keczer Kata. Némán, szótlán bámulnak a pattogó tűzbe, ajkuk nem tudja kifejezni azt a forró szenvedélyt, melyet mindkettőjük szíve oly égőn érezt. Kéz kézben, szorosán egymáshoz simulva, lelkök messze tekint a jövőbe s egy ábrándvilág nyílik meg csapongó képzeletök előtt.

„Katám! szerelmem! angyalom!” — töré meg az ifjú a csendet — „ha kis kezeidet néha kezemben tarthatom, ha nyájas szemeidnek egébe nézhetek, ha aranyfürtéiddel játszhatom, ha szüzi ajkadnak lehelete arcomat érinti, szóval, ha veled lehetek: feledem, mily boldogtalan vagyok. Feledem, hogy a sors mily kegyetlen irántunk — feledem, hogy azon két agg élete, kikel mindketten imádunk, egy szeszélyes zsarnoktól függ — feledem, hogy csak gyöngöbáb vagyok a változó szerencse kezében s nem bírom megmenteni azt a két férfit, kikért — ha téged oly nagyon nem szeretnék — életemet is kész volnék eldobni.”

„Bizzunk Istenben, ő megsegít” — szólt Kata, mialatt karjait vőlegénye nyaka körül foná s égő arcát csókokkal borítá — „én hiszem, hogy mindketten szabadok lesznek.”

— rebegé tovább alig hallható hangon s egy könyvesepp gördült alá szemeiből.

A férfi nem felelt. Kata remegve ölelé át s elhallgatott. Iszonyú volt helyzete. Még most boldog, ártatlan lelkén még nincs semmi folt, szerelme még tiszta, mint rengeteg erdők homályában csörgedező patakocska, melyben csak a virágok fűrésztik lenge termőket — szeret s viszont szerettetik. És egy pár óra múlva mindennek vége; a bős vihar belesepri a patak kristály vizébe a sziklák mohát s az zavarosan sikamlik tova; szende szerelmének szüzes templomát feldúlja a legnyomorultabb zsarnok szennyes szenvedélye. Pedig ennek meg kell lenni, nincs mód, mely megmentse. Még hevesebben fűzi karját jegyesének nyakára s búcsúcsókját ajkaira lehelve, már épen kérni akarja, hogy hagyja magára, midőn erős kopogás hallatszott. Kata megrémült, azt hívé, hogy Szentiványi korábban jött érte, mint megígérte volt. Göresösen kapaszkodott vőlegényébe, de sejtelve nem valósult. A feltárult ajtón egy kendőbe burkolt női alak lépett be.

„Én a börtönőr leánya vagyok s üzenetet hozok a kigyelmetek édes atyjától, azaz csak Keczer András uramtól, mert Baranyai Ferenc uram már ma délben meghalt“ — mondá a jövevény pórias német kiejtéssel.

„Meghalt!“ — kiáltá József rémülten s a legmélyebb fájdalom tükröződött le arcán. Nem tört ki zokogásban, nem jajgatott keservesen, de az ajak rángatózása, a szemek iszonyú villogása megmutatták határtalan fájdalmát. Az idegen leány is megrendült a férfi borzasztó fájdalmán és Kata kétségbeejtő zokogásán, de azért tovább folytatta:

„Ne sírjanak, hiszen még csak Baranyai uram halt meg. Keczer uram pedig üzeni, hogy ama borzasztó kínok, melyekkel gyötörtetett, őt is a sírba viszik s nemsokára viszont fogja látni barátját. Ezért a leányasszonyt arra kéri, hogy becsületét az ő hátralévő pár napjáért könnyelműen oda ne dobja a tábornoknak, ki szenvedélyének kielégítése után sem fogja megtartani ígéretét, mert nemcsak a leányasszony után, hanem atyjának és Baranyai uramnak a vagyona után is epekedik. Meneküljön hát vőlegényével oly helyre, hova a tábornok keze nem képes elérni s ő — mint mondá — majd a mennyekből áldását küldi rájuk.“

Kata szerencséjére e beszédből mitsem értett, mert mihelyt meghallotta, hogy atyja a súlyos kínzások következtében halálához közel érzi magát, kétségbeesésében eszméletét veszti. József azonban azt hívé, hogy örülten van dolga s végtelen izgatottsággal ragadá meg a leányt, rákiáltva:

„Örült vagy te? Mit beszélsz itt becsület eldobásról? Szólj, mert . . .“

„Igen“ — szólta az teljes biztonsággal — „Kata leányasszony azt ígérte a tábornok úrnak, hogy az övé lesz, ha a két foglyot szabadon bocsátja.“

Baranyai előtt világos lett a helyzet, elébetárult az a maga borzasztóságában. Szökniök, menekülniök kell. Ha pillanatig haboznak, Karaffa emberei erővel ragadják el Katát s e nyomorult zsarnokról feltehető, hogy ha aljas vágyait kielégíti, mindkettőjüket halálra kínoztatja. Habozásra nem volt idő s az ifjú, hogy szökésökről senki se

tudjon, maga fogott be egy könnyű szánkába és Katát, ki még mindig eszméletén kívül volt, bundákba göngyölve a szánkába helyezte el. Aztán hirtelen tovahajtott . . .

. . . Az idegen leány még sokáig mereven bámult maga elé s midőn a sötétség teljesen eltakarta szemei elől a menekülőket, felkaczagott démoniasan . . . Tábori Erzsók.

„Hazudtam . . . rútul hazudtam, elveszítettem két ember életét, de megmentettem egy ártatlan leány becsületét s szerelmi csalódásomat megtorlom. Ordíts vihar, zokogj halotti dalt, mert boszúm iszonyú.“

A b o s z ú .

Karaffa ábrándozva ül szobájában . . . izgatottan néz olykor órájára, mely még csak féltizenkettőt mutat. Egy félóra még s a leány birtokában leend; szíve a határtalan kéjtől előre megreteg, már karjai közt képzele a leányt, már érzi forró leheletét s boldogan susogja: „szeretlek.“ Nem érez semmi lelkifurdalást; mit gondol ő azzal, hogy megrabolja egy lányka szerelmét, feldúlja boldogságát, halálra kínoztat két ártatlan, nemes jellemű férfit!?

. . . Halk kopogás hallatszik s egy nő lép be a terembe. Mi ismerjük már: Tábori Erzsók az. Borzasztón néz ki, szemei vérben forognak, ajkai a boszú szenvedélyes vágyától vonaglanak, felső ruháit eldobta, béli fehér ruhája össze volt tépve. Valóban úgy nézett ki mint egy boszúálló furia.

„Tábornok úr!“ — szólta metsző, gúnyos hangon, melynek hallatára amaz ijedten ugrott fel — „tábornok úr!“ — ismétlé örületes mosolyal — „ne féljen tőlem, hiszen ismerőse vagyok. Emlékszik-e még arra a nőre, ki egy vasárnap délután itt volt kedves segédével? No, az én vagyok. Úgy-e, egy kissé megváltoztam?!“ — kacag fel félörülten. — „De arra is emlékszik talán még, hogy akkor mondta Szentiványinak, ha én elárulom, megöli őt? Nos hátha nem én árultam el, hanem az a férfi, akiben talán leginkább bízott?! Óh, hisz' azok a körmöci aranyok olyan szépen csengenek . . . Mit szól ehhez tábornok úr?“

„Mit beszélsz nyomorult?“ — riadt fel a tábornok s megragadta Erzsókot.

„Azt, hogy épen az a férfi, akinek kötelességévé tetted, hogy Keczer Katát birtokába ejtse, épen ő segíté elő annak szökését, az arany fénye által megvesztegetve“ — válaszolt a nő határozott hangon. „Nos, mit mond erre tábornok úr?“

„Csak annyit, hogy ha igazat szólnsz, Szentiványit lelövöm“ — s ezzel egy ezüstfel kivert pisztolyt vett le a fegyvertartóról — „ha pedig hazudol, téged fog ama sors érni.“

„Ismételje szavait s engem véghetlen boldoggá tesz“ — mondá Erzsók túlradó örömmel.

„Eredj!“ — kiálta Karaffa parancsoló hangon s egy kis benyilóba taszította Erzsókot. „Még öt perc s Lászlónak a leánynyal itt kell lennie“ — szólta mogorván s a pisztolyt kezében tartva leült.

Lázasan várta a pillanatok folyását, minden perc végtelen hosszúnak tűnt fel előtte; homlokán gyöngyözött a veríték, midőn látta, hogy egy perc múlva elérkezik a várt óra. Alig volt meg az óra, az ajtón mosolyogva lépett be Szentiványi:

„Úgy látszik, Kata nagyon is gyorsan eljött tábornok úrhoz, mert már nem találtam otthon. Remélem . . .“

Nem fejezhette be szavait, Karaffa arca ónszínűvé vált, szája körül habzott a düh tajtékja, szemei vészesen villogtak, görcsösen szorítá a pisztolyt, egy csattanás . . . s Szentiványi hörögve rogyott össze.

Midőn Erzsók meghallotta a lövést s az ezt követő tompa zuhanást, rémulve menekült az ablakon át. — Futott, mintha a pokol ördögei üldözték volna rémitő tekintetökkel — futott, míg csak lábai bírták. Végre is összerogyott. Sokáig feküdt eszméletlenül. Midőn felébredt, ott találta magát a Székeső locsogó habjainál. Lábai önkéntelenül idevonzották . . . A folyóvíze oly lassan halad, az elfutó habok oly édesen csókdossák a part fővényét s a szél dühe oly erőteljesen siklik el sima tükre felett! Olyan hívólag, olyan kecseslegesen suttognak felé a habok, mintha mondani akarnák: óh! jőj közénk — ha volt bánatod, az mindjárt elmúlik — ha epesztő kétség rágja szívedet, örökre megszűnik az, jer! lágyan ringató karjainkba! — A leány csak néz szótlan, mereven, oly édes volt az élet s oly kínos lehet a halál!

„Ti rémalakok ne kísértsetek!“ — suttogja halkán, csendesen — „távozzatok . . . ne tártjátok felém hideg karjaitokat . . . én nem megyek . . . de mégis . . . elmegyek . . . Mit ér a rózsa, ha nincs illata? — mit ér a zöldelő borág, ha nem hoz gyömolésöket? — mit ér az élet, ha kertjében számomra már csak búvirág terem? . . . Öleljetek át ti sötét alakok, már nem félek tőletek . . . megyek . . . megyek a hideg hullámsírba, nyomorult élet, átkom read!“

A vihar bőszerűen ordít fel, a nő lába megsiklik, egy loocszanás s elmerülő hideg tetemét a hullámok pajzánul karolják át, lágyan ringatják tovább . . . tovább . . .

Karaffának dühe határtalan volt, midőn megtudta, hogy Szentiványi életét ártatlanul oltá ki s az egész dolgot Erzsók koholta ki boszúszomjának kielégítése végett. Arról is értesült, hogy e szenvedélyes nő azzal az álhirrel, miszerint Baranyai már meghalt s Keczer élet és halál közt lebeg az iszonyú kínzások következtében, reabírta a vőlegényt, hogy menyasszonyával együtt megszökjék. A ki nem elégitett szenvedély lobogó fáklyaként lángolt a tábornok keblében. Nagy jutalmat ígért annak, aki az elmenekülteket vagy Erzsókot kezére keríti. Hasztalan volt minden törekvése. Amazokat megoltalmazta a mennyei gondviselés, emezt örökre elfedé a hideg hullámsír.

Karaffa tehetetlen dühét a szerencsétlen foglyokon tölté ki. Megremege a szív, elnémul az ajk, fél leírni a toll a kínzások azon borzasztó nemeit, melyeket a tábornok kitalált Keczer és Baranyai gyöttrésére.

Végre március 3-án kihirdettetett az ítélet, melyszerint Baranyai Ferenc és Keczer András felségsértés és lázadás miatt, jobbkezők levágatása után lenyakaztassanak, testeik négyfelé darabolatván, Eperjes különböző helyein kifüggesztessenek . . .

. . . Szomorú, nagyon szomorú idők voltak azok! . . .

* * *

Fordítsunk egy pár lapot a történelem nagy könyvében . . . hisz' az idő oly hirtelen elrepül, az évek oly gyorsan elmúlnak, mintha csak egy rövidke óra folyna le.

Kis szépeességi faluban vagyunk. Az éj ráborítá sötét fátylát a pioiny helysége, melyben némaság honol. Az ünnepléses csendet nem zavarja semmi sem, csak a toronyőr kiáltoz elhaló tompa hangon.

S visszafelelgetnek az éjjeli örök: tuhu, tuhu, tuhu . . . Aztán csend lesz ismét . . . már lenyugodott miudenk, csak egy félreeső házból csillámlik ki egy mécs halvány világa. Tekintsünk be ide!

Az asztalfőn ülő férj imára kulesolja kezeit, mellette ülő neje, ki ölében egy szőke hajfürtű gyermeket tart, áhítattal tekint rá. Hallgassuk meg imájokat!

„Isten! véghetlen bölcseségű és kegyelmű atyánk, hálával eltelt kebelled járulunk fenséges színed elé, forró köszönetet rebeg ajkunk mindama jókért, melyekben minket részeltetél s részeltetsz. Óh! de midőn felzeng ajkunkon nagy neved dicsőítésének és felséges hatalmad imádásának szózata, hallgasd meg esdeklő gyermekeidnek forró kérését. Egy ember életeért könyörgünk te hozzád, tartsd meg határtalan hatalmaddal annak életét, ki minket gyűlöl, ki ősz atyainkat halálra kínoztatá. Tudjuk mi azt, istenünk! hogy a te szereteted kifogyhatlan és megmérhetlen; óh! de azt is tudjuk, hogy igazságos atyja vagy gyermekeidnek, aki megjutalmazza a jót s megbünteti a gonoszt. Óh! nyujtsd ez embernek életét a lehető leghosszabbra, küldj reá borzasztó betegséget, mely fenhéjzú lelkét megalazza és őt porba sújtsa, éreztess vele mindazon kínokat, melyeket ő másokkal szenvedtetett, hogy így aztán testileg, lelkileg megtörve hagyja el e világot, ha majdan elszólítod. Hallgasd meg isten kérésünket. Ámen!“

A férfi az ima végeztével boldogan karolta át szerető hitvesét s gagyogó kis gyermekét. Majd aludni mennek . . . kialszik a mécs, a sötétség átveszi birodalmát . . . csak néha-néha hallatszik az éjben: tuhu, tuhu, tuhu . . .

Tudjátok-e, ki volt ez imádkozó férfi? Vajjon meghallgatá-e kérésöket isten?

* * *

A haldokló meghördült . . . keble lázasan zihált . . . a megüvegesedett szemek kimeredtek . . . majd fájdalmasan nyögé:

„Óh ég! miért nem veszed el életemet? hisz' ha vétkeztem, már megbűnhödtem érte, hónapok óta itt fetrengök ágyamon, — borzasztó nyavalyák kínozzák testemet. Ah! de érzem már, közelg végóráim . . . óh! mily jó volna még élni! . . . te sötét árny! ne közelíts felém! . . . csak még egy perc . . .“

Itt elakadt szava, a minden hatalmat legyőző halál nem várt többé, a beteg végsőt lehelt s életének világa . . . kialudt. A hóhérok hóhéra, Karaffa a legigazságosabb bíró ítélőszéke elébe lépett . . .

Baranyai József és neje imáját meghallgatá a mindenható.

Mezőssy Béla.

EGYLETI ÉLET.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ elégia-pályázatára egy munka érkezett be, de ennek a díj, számos hiánya miatt nem adatott ki. Szépészeti elemzés szintén csak egy pályázott, beszély pedig kettő.

b) Az „Erdélyi-önképző-körbe“ egy aesthetikai pályamű érkezett be, mely a kitűzött díj, egyrésztével, 5 frttal jutalmaztatott. Szerzője: *Torma András*, VII. o. Elemzésre ketten pályáztak. Nyert az I. számú, melynek szerzője *Emödy László*, VIII. o., a másik mű pedig megdicsértetett. *Irta Szilva Béla*, VII. o.

c) A „jogász-egylet“ a beérkezett jogbölcseleti műnek a pályadíjat kiadta. Szerzője *Hatvany László*, IV. jh. A nemzetgazdasági kérdést tárgyaló munkák közül pedig a *Németh Fózsef*, IV. jh.-ét jutalmazta. A harmadik tételt, melyre a rendes határideig senki sem pályázott, ismét kitűzték s beadási határidőül május 19-ét állapították meg.

d) A „sakk-kör“ szokásos évi versenyét közelebb tartotta meg és pedig külön versenyeztek a haladók és ismét külön a kezdők. Amazok közül *Bogcha Márton*, I. jh. 5 frtot, *Váry Sándor*, VIII. o. 4 frtot, *Nagy Ferenc*, I. jh. 3 frtot, a kezdők között *Vass György*, V. o. 3 frtot, *Botka Dezső*, VI. o. 2 frtot és *Höröcsik Lajos*, II. hh. 1 frtot nyert.

e) A „tűzoltó-egylet“ bizottságában ismét történt változás, amennyiben Jelenek Gyula lemondván, helyébe *Nemes Andor*, VIII. o. lépett. Ez egylet folyó hónap 15. jól sikerült majálist tartott.

f) A „gyorstró-egylet“ májusi versenyén ismét *Rácz Kálmán*, I. th. lett a nyertes. 186 szótagot irt egy perc alatt. Általában véve a tagok mindnyájan igen szép haladást tanusítanak.

g) A „torna-egylet“ áldozó-csütörtökön kirándulást rendez a mintegy 14 kilométernyire fekvő „hatfai“ fürdőbe, hol azután tornászati gyakorlatokat tartanak. Az egészet pedig táncmulatság fogja befejezni.

APRÓ HIREK.

— Azon tisztelt olvasóinkat, kik e helyen többször ismételt kérelmeink dacára mind ez ideig nem küldték be lapunk előfizetési díját, újra felkérjük, sziveskedjenek e kötelezettségüknek mielőbb eleget tenni.

— *Warga Lajos*, hittanár úr nagy művének, „A keresztyén egyház történelmének“ a napokban jelent meg második kötete, mely a reformáció utáni korszakot a 18. század végéig tárgyalja. A III. kötet a 19-ik század egyházi mozgalmával fog foglalkozni s erre 3 forinttal úgy az egész műre 10 frttal a szerzőnél a mű befejezéseig még mindig elő lehet fizetni. Nekünk nem lehet bővebben szólnunk e munkáról, mert azon összeköttetésnél fogva, melyben szerzővel állunk, hízelgésnek lehetne venni szavainkat. Azonban büszkén hivatkozhatunk egyházi és politikai lapjaink nyilatkozataira, melyek a legnagyobb dícsérettel és őszinte tisztelettel adóznak a szerzőnek.

— A „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társulat“ alakítására közelebb bocsáttatott ki a felhívó szöveget s vele kapcsolatban az alapszabály-tervezet. A leg-

szőbb jövőt reméljük e társulatnak s hiszszük, hogy a sárospataki hittanhallgatók nem fognak kimaradni a tagok sorából.

— *Farkas Lajos*, I. é. hittanhallgatónak lapunk 4. számában ajánlott zeneműve nem régen jelent meg. Kapható Rózsavölgyi és társa zeneműkereskedésében Budapesten.

— *A főiskolai énekkar*, a zeneegylettel együttesen, az évszázó ünnepélyt követő este hangversenyt szándékozik rendezni.

— *Az akadémián* a colloquiumok május 16-án kezdődnek s a pünköshti szünidő és a lelkeszi vizsgálatok napjait kivéve, június 30-ig tartanak. A gimnáziumban is 16. kezdődtek meg a vizsgálatok, a VIII. osztályával.

— *Rácz Károly*val az alábbirt okok következtében lényegbeli vitatkozásba nem bocsátkozom. . . . Ha valaki történésznek tartja magát, mindenekelőtt az a kötelessége, hogy a történelmi tényeket lelkiismeretesen, igazán adja elő. Azonban teljességgel nem képzelhető, hogy a multat el ne ferdítse az, aki a jelenben történeteket sem a valóságuk megfelelően írja le. R. K. ugyanis azt állítja, hogy „az egyházi lapok nagy része még tudomásul se vette e közlöny létezését.“ Ez nem áll. A „Protestáns egyházi és iskolai lap,“ a „Debreczeni protestáns lap,“ a „Protestáns közlöny,“ a „Magyar protestáns egyházi és iskolai figyelő,“ az „Evangelikus egyház és iskola,“ a „Keresztyén magvető“ nemcsak megemlékeztek lapunkról, de sőt dícsérőleg és ajánlólag nyilatkoztak róla. . . . Egy történésztől meg lehet kívánni azt, hogy a történelmi adatokat ne pótolgassa saját céljainak megfelelőleg, mivel nem egyes rögzelmékhez (Sikszaiak szülőföldje, Melius újtestamentumának 1547-ben való nyomtatása stb.) kell idomítani a forrásokat, hanem ellenkezőleg azokból kell elvonni az eredményt. R. K. nem ezt teszi. Debrecen város jegyzőkönyve megőrökölt 1547-ből egy Péter nevű papot. R. K., hogy a maga véleményét megdönthetetlené tegye, felcsap 16. századbeli notáriusnak s ez adatot kipótolja azzal, hogy ez a Péter 1572-ig volt debreceni lelkész. Lelke rajta! . . . Az igazságszeretet akkor is nagyon erőt vesz R. K.-on, midőn azt állítja, hogy én Skaricza, Fényes Elek, Budai, Balogh Ferenc adataihoz hozzá sem szólok, hanem „esupán az általa közlött életrajzot ítélem el.“ Ha ezt tettem volna, annak is megvolna a maga practicus oka. Gyenge ellenféllel könnyebb harcolni, mint erősebbekkel. Na! de hát ez sem így történt. Én bizony az ő állításaira is kiterjeszkedtem s igekeztem részint összeegyeztetni azokat az én nézeteimmel, részint indokolni az övéktől eltérő álláspontomat. . . . Aztán egy olyan történész, ki szeret a nagy Révész Imrére, mint mesterére hivatkozni, sajátíthatott volna el e halhatatlan emlékü nagy egyháztörténészünktől egy kis kritikai tehetséget is a buzgalmon kívül. Akkor nem tartaná Melius saját állításánál megbízhatóbb adatnak Balogh Ferenc, semmi bizonyítékkal nem támogatott véleményét. Meg — hogy másfelé irt sorait is figyelembe vegyem — nem hivatkoznék, mint hathatós tekintélyi érvre, a kuria jogászainak döntvényére, az unitáriusok protestáns volta ellen, tehát egy tisztán vallási kérdésben. . . . Azt hiszem, az előadottak feljogosítanak engem arra, hogy falra ne hanyjak borsót, azaz ne kíséreljem meg Rácz Károlyt meggyőződésének változtatására rábírnai.

Tartalom: „Mozgalmak az ifjúság körében.“ Krausz Jenő. — „Amerika műveletlen népeinek vallása.“ (Folyt.). Krausz Jenő. — „A vallásos érzelem nyilvánulása Arany János „Fiamnak“ című költeményében.“ Csík Dániel. — „Dalok.“ Réthy Andor. — „Nehéz idők, vészes napok“ (Vége). Mezőssy Béla. — „Egyleti élet“ — „Apró hírek.“

SÁROSPATAKI IFJÚSÁGI KÖZLÖNY.

— Megjelen minden hónap 15-én. —

Előfizetési díj: egész évre helyben 1 frt. 60 kr., vidékre 1 frt. 75 kr.

— Kiadja az „Irodalmi önképző-társulat.” —

— Szerkesztőség: Piac-útca 21. szám alatt. —

Titkári jelentés

a „magyar irodalmi önképző-társulat” 1887-ik évi működéséről*).

Tisztelt társulat! Ismét egy év telt le „önképző-társulatunk” életéből; ismét elválunk egymástól, hogy majd az új év kezdetén, megújult erővel kezdjük meg a félbehagyott munkát.

Öröm és fájdalom érzelme járja át szívünket egyaránt ez ünnepélyes órában, a midőn társulatunk 55-ik élet-évének végperceiben egy futó pillantást akarunk vetni lefolyt dolgainkra, kifejtett munkásságunk eredményére. Az öröm érzete hatja át keblünket, annak tudatában, hogy minden erőnket felhasználtuk a kitűzött nemes cél érdekében; megnyugtató önértzet tölti szívünket azon gondolatra, hogy dicső őseink nyomdokait nem tévesztettük egy pillanatra sem szem elől. S ha talán munkásságunk nem tűntet is fel oly fényes eredményt, mint egykor az övék: ennek oka nem a mi ügybuzgalmunkban keresendő.

A fájdalom fog el mindnyájunkat annak tudatában, hogy nekünk, kik oly sok, nemes élvezetet nyújtó órát töltöttünk e szent helyen együtt a szép, jó és igaz magasztos eszméinek szolgálatában: most *isten hozzádot* kell mondanunk egymásnak, némelyikünknek talán örökre?! De, ha elválunk is egymástól s e kedves társulattól, ez az elválás csak külső lesz; bensőleg együtt leszünk mi örökre: az a munkás, éltető szellem, a melyet „önképző-társulatunk” kebelében elsajátítottunk, mint drága ereklye, fentartja szellemileg köztünk az egységet folyvást; az a munkásság, melyet kifejtettünk társulatunk kebelében, utódaink emlékezetében örökre élni fog.

De, mint minden, létezésre jogot tartó egyesületnek, úgy nekünk is — mielőtt búcsut vennénk egymástól — összegeznünk kell ez évi fáradozásunk gyümölcseit, hogy meggyőződhattunk arról, vajjon jó úton haladtunk, s hogy méltó tagjai vagyunk-e szeretett hazánk művelődési egyesületeinek?

*) Felolvasatott a „Magyar irodalmi önképző-társulat” 1887. június hó 23-án tartott zárülésén.

„Irodalmi önképző-társulatunk” ez iskolai évi működését, a szeptember hó 11-én tartott alakuló üléssel kezdte meg, 27 taggal. Első teendője volt társulatunknak a hivatalnokok megválasztása. Elnökké, általános lelkesedéssel, társulatunknak már 10 éven keresztül fáradhatatlan s hű vezére, Szinyei Gerzson, akadémiai tanár úr választatott meg. Alelnöknek Krausz Jenő, IV. éves; titkárnak Szakal Károly, IV. éves; főjegyzőnek Csík Dániel III. éves; pénztárnoknak Csontos József, III. éves; ellenőrnek Korocz József, III. éves; aljegyzőnek pedig Szikszai András, II. éves hittanhallgatót választotta meg a társulat.

Az alakuló gyűlés után hozzáfogott társulatunk a munkához. Főcélja lévén társulatunknak az önálló, alkotó erő növelése s a minél szélesebb körű irodalmi műveltség megszerzése; főként széptani elemzések, tanulmányok készítésével, továbbá kötött s kötetlen művek írásával s megbíráásával igyekezett feladatát megoldani. Ezenkívül, a művészi előadás elsajátítása végett, költői s prózai művek szavalása is fel volt véve társulatunk működési körébe.

A munkakedv ébresztése végett, pályadíjakat tűzött ki társulatunk az irodalom különböző ágai-ból vett kérdések megoldására; ezenkívül tartott szavalmi versenyt; a titkári hivatalhoz az év folyamán beérkezett legjobb prózai s költői mű részére díjat tűzött ki.

Végre társulatunk lapja, a „Sárospataki Ifjúsági Közlöny” is egyik eszköze az önálló munkálkodás felébresztésének, mint amely alkalmat nyújt a komolyabb törekvésű társulati tagoknak arra, hogy munkásságuk gyümölcseit a nyilvánosság előtt is bemutassák.

Ha már megtekintjük önképző-társulatunknak a nevezett körökben kifejtett tevékenységét, a kép, melyet így nyerünk társulatunk ez évi működéséről, elég megnyugtató.

Tartott társulatunk 41 ülést, melyeken elemzéssel szavaltak hárman, tanulmányt olvastak nyolcan, elemzés nélkül szavaltak tizennégyen. Az elemzéssel szavalmok közül megdicsértetett egy, a felolvasott művek közül négy, az elemzés nélkül szavalmok közül öt, a többiek tudomásul vétettek.

A titkári hivatalhoz beérkezett 18 mű; részben vers, részint prózai munka; részben eredeti, részben műfordítás. Felolvastatott mind a 18, bírálatával együtt; a munkák közül emlékkönyvbe vétetett 1, megdicsértetett 3, a többi tudomásul vétetett. A bírálatok közül megdicsértetett 4, a többi tudomásul vétetett. A bírálatokkal kapcsolatban említhetem meg, hogy Németh József, társulati tag, egy nagy szorgalommal írt, alapos és kimerítő bírálati előterjesztéseért, a társulat elismerésén kívül még 5 forinttal lett megjutalmazva.

Pályakérdéseink következők voltak:

I. Műfordítás, díja 12 frt. Kívántatott Heine „Das Sklaven-Schiff“ című költeményének műfordítása. A kitűzött határidőre érkezett két pályamű. Nyertes lett a II. számú, szerzője Csik Dániel.

II. Elégia, díja 6 frt. Érkezett egy mű, de nem találtatott méltónak a jutalmazásra; úgyszintén a megújított pályázatra beérkezett mű sem.

III. Beszély, díja 12 frt. Érkezett 3 mű a kitűzött határidőre, de egynek sem adatott ki a díj. A meghosszabbított határidőre beadott két mű közül az I. számúnak szerzője, Forgon Lajos 8 forinttal, a II. számúnak szerzője, Warga Dezső, 4 forinttal jutalmaztatott.

IV. Arany „Toldi szerelme“ című művének széptani méltatása, díja 20 forint. Beadatott egy pályamű, melynek a díj kiadatott; szerzője Csik Dániel.

Tartott „önképző-társulatunk“ ez év folyamán egy víg- és egy komoly-szavalati versenyt; az előbbire kitűzetett versenydarabul Tompa „Jóczik Jónás futása“ című, az utóbbira Arany „Hidavatás“ című művének elszavalása. A víg-szavalati versenyen nyert Bodolay Miklós 4 frtot, Gaál Ferenc 2 frtot; a komoly-szavalati versenyen pedig Stépán Géza és Kovács István 2—2 frtot, Lengyel Bálint és Klein Sámuel 1—1 frtot.

A titkári hivatalhoz beérkezett legjobb költemény s prózai mű díját Stépán Géza és Szikszay András nyerte el.

A társulat anyagi ügyeinek állása következő: pénztári bevétel az év folyamán 124 frt 85 kr volt, kiadás pedig 117 frt 36 kr; maradvány a tőkével együtt 1442 frt 88 kr.

Ennyi az t. társulat! a mit társulatunk ez évi életének egyes mozzanatairól jelentésembe foglalhatok. Most bezárom jelentésemet ázzal a kívánsággal, hogy a majdan bekövetkező új iskolai év újult erőben hozzon ismét össze mindnyájunkat társulatunk kebelébe, s az a szent eszme, melyért eddig küzdöttünk, legyen továbbra is vezérlő csilaga önképző-társulatunknak!

Szakai Károly.
titkár.

Uzoni Boldizsár, Uzoni Sz. Balázs.

A 17. századbeli magyar protestáns egyházi irodalomban, ha nem is nagyon jelentékeny, de semmi esetre sem teljesen ismeretlen az Uzoni név. Szabó Károly „Régi magyar könyvtárának“ I. kötetében¹, mint Diest Henrik egy munkájának fordítója foglal helyet egy Uzoni; a II. kötetben² pedig, mint egy disputatio szerzője szerepel. Életrajzi adatok is aránylag nem kevés számmal maradtak fenn e névvel kapcsolatban, és épen ez adatok ébresztik fel s irányozzák reá a különösebb figyelmet. Egymásnak ugyanis aunyira ellenmondanak és egyiknek lehetősége úgy kizárja a másikat, hogy bárkiben könnyen felébredhet az a gondolat, melyszerint talán nem is egy Uzoni, a Balázs keresztnévű létezett, mint ahogy eddig a róla megemlékező irodalomtörténészek kivétel nélkül hitték és állították. Így Bod Péter,³ Ferenczy-Dániel⁴ és Koncz József⁵. Koncz ugyan már vett észre két adat között ellenmondást, de semmi lépést nem tett az ennek folytán támadt homály eloszlatására. Pedig, ha valaki alaposabban vizsgálódik e tárgy körül, határozott meggyőződést szerezhet a felől, hogy a magyar protestáns egyház, tanügy és irodalom történetében két Uzoniról kell megemlékezni, akiknek egyike nem is Balázs volt.

Hogy a rólok fenmaradt adatok nem vonatkozhatnak egy személyre, arra nézve csak két bizonyítékot hozok fel. Egy forrás szerint, Uzoni 1630-ban a gyulafehérvári collegium széniora volt; egy másik forrás pedig, 1658-ban, mint a kolozsvári schola széniorát említi. Diest munkájának előszavából bizonyos, hogy 1656-ban bonyhai iskolamester volt; míg máshonnan tudva van, hogy egy Uzoni 1667-ig több, mint 34 éven át Déván lelkészkedett és e közben esperesi tisztséget is viselt. Ezen adatok teljesen kétségtelenné teszik azt, hogy a 17. században két Uzoni nevű lelkész működött az erdélyi ev. ref. egyházkerület kebelében.

Ha tehát két, különböző személy életeseményeit ismertetik az Uzoni Balázsról megemlékező források, ezeket külön kell választani, s továbbá együvé sorozni az egyikre s szintén együvé a másikra vonatkozó adatokat.

A) Az idősebb Uzoni életéből a következő mozzanatok ismeretesek:

Erdélyi nemes családból származott.⁶ Tanulói pályáját Gyulafehérvártt végezte, s ennek folyamán szerzett érdemei következtében, széniorrá lett.⁷ Midőn a collegium nagynevű tanárai meg akartak felelni Bethlen Gábor azon kívánalmának, hogy a gyulafehérvári iskolában a bölcsészet és hittudományi szak három év alatt végeztessék el, ezen cél elérésének biztosabbá tétele végett hittani és bölcsészeti vitatkozásokat rendeztek.⁸ Mikor Alstedius, a theologia tanára vitatárgyul az istenre vonatkozó elvek és tételek kifejtését tűzte ki, Uzoni volt a „respondens.“ E vitatkozás 1630. április 20-án kezdetett meg, 22-én folytatott és ekkor be is fejeztetett⁹; egyuttal pedig a fejedelem nyomdásza, Effmurdt Jakab által kinyomattott. Ez volt az első, Gyulafehérvártt megjelent

¹ 393. l. 930. sz.

² 127. l. 458. sz.

³ Magyar athenas 1766. 330. l.

⁴ Magyar írók. Pest, 1856. I. 358. l.

⁵ A marosvásárhelyi ref. collegium története. Marosvásárhely, 1884. 45. l.

⁶ Disputatio theologica de deo. Címnap.

⁷ I. m. u. o.

⁸ I. m. Előszó.

⁹ I. m. Címnap.

disputatio. Teljes címe ez: „*Disputatio theologica de deo, quam illo ipso duce in illustri schola Bethleniana, quae est Albae Juliae, ventilandam proponit Johannes Henricus Alstedius a. d. 20 et 22 Aprilis. Respondente Balthasare Usoni, nobili Transsylvano, collegii seniore.*“ Értekezése kezdetén előadja az isten megismerésének különféle módjait, azután felosztja az istenről szerezhető ismereteket két részre, a szerint, amint azok az istennek lényegére vagy műveire vonatkoznak. Ezek szolgálnak bevezetésül az összesen tizenhat lapra terjedő, negyedretű dolgozat további részeihez, melyekben az isten lényegéhez tartozó tulajdonságokat rövid bizonyításokkal ugyan, de azért részletesen tárgyalja. E mű egyetlen, mostanig meglevő példánya a sárospataki főiskola könyvtárában őriztetik.

Széniori működését bevégezve, külföldi egyetemek látogatására indult. Az 1631. évi július 16-án a franekeri egyetem anyakönyvébe iratkozott be.¹ Lehetséges, hogy más, főként hollandi egyetemeken is időzött, de erre nézve nem rendelkezem adatokkal. Mindazáltal azt hiszem, hogy nem sok időt tölthetett külföldön, s talán már 1632-ben hazajött s elfoglalta a dévai lelkészi állomást. Nem tartom ugyan valószínűnek a vajdahunyadi egyházmegye történetírójának azon állítását, hogy Usoni 1634-ben lett dévai lelkészszé.² E nézetem erősítéséül hivatkozom arra, hogy mint dévai lelkész, már 1634. február 7-én, vajdahunyadi esperes volt,³ ami bizonyára, nem lehetett volna, ha ez évben kezdi el Déván működését. Máskülönben is csupán jeles tehetségének köszönhetette azt, hogy oly rövid idő múlva kitüntettetett az esperesi tisztséggel. Az említett időben, 1634. február 7-én, a Duraeus, skót lelkész unio-tervezetére, az erdélyi ref. egyház részéről küldött válasznak írt alá, helyeslőleg és beleegyezőleg. Majd 1646-ban a junius 10-ére összehívott szatmárnémetii nemzeti zsinaton is esperesi minőségben jelent meg.⁴

1647. április 14-én Kalnai Péter, utrechti magyar akadémikus egy dissertatioját a többi között Uzoni-nak is ajánlotta, s azt mondja róla, hogy a dévai egyháznak „vigilantissimus,“ azaz igen éber lelkipásztor.⁵ Abból, hogy Kalnai e művét ő rajta kívül az erdélyi lelkészek közül Geleji Katona Istvánnak, Csulai Györgynek, Medgyesi Pálnak és Füleki Jánosnak ajánlá, akiknek mindegyike nagy befolyást gyakorolt a közügyekre, méltán következtethetjük azt, hogy Usoni szintén nagy tekintélyben állott.

Élete további folyamáról csak annyi ismeretes, hogy 1657-ig volt dévai lelkész.⁶ Hogy helye távozása vagy halála által üresedett-e meg, nem tudom; de inkább tartom valószínűnek az utóbbit.

B) Az ifjabb Usoni akkor kezd feltűnedezni, midőn az előbbiről már elhallgatnak emlékeink. Bonyhai iskolamester korában, 1656. május 20-án keltezi Kemény Simonhoz intézett sorait, melyeket ajánlasképpen írt Diest Henriknek, általa fordított munkája elébe. A mű címe ez: „*Ōt sima kövekkel felékesített Dávid parittyája.*“ A 221 lapra terjedő s végén mutató-táblával és egy imádsággal ellátott könyv Gyulafehérvártt jelent meg 1658-ban. E mű csak egy

példányban maradt fenn napjainkra, s az a magyar nemzeti muzem könyvtáráé.¹ Hogy a magyar református olvasó-közönségnek kedvelt olvasmánya, tehát jeles eredetinek jó fordítása lehetett, bizonyítja az a körülmény, hogy példányai már 1660. elejére elfogytak.²

Miután Usoni ideiglenes hivatalát, a bonyhai tanítóságot bevégezte, visszatérve tanulása helyére, a kolozsvári collegiumba, már műve megjelenése évében, tehát 1658-ban, mint ezen iskola széniora említetik.³ Hogy mikor lett szénior s meddig folytatta e hivatalát, adatok hiányában, nem tudom.

A legközelebbi, róla szóló adat, a marosvásárhelyi particula rectorául tünteti fel. Azonban ez állásában sem sokáig maradt, 1660. november 15-től mindössze 1661. április végéig.⁴ Mindamelllett e rövid ideig, alig néhány hónapig tartó hivataloskodása alatt a marosvásárhelyi iskolának hálás emlékezetére érdemesíté magát. Ő eszközölt ki ugyanis II. Lázár Györgynétől, született Nemes Ilonától a lelkészi és rectori fizetés emelésére, valamint az alumnusok táplálására évenkénti 60 véka gabona-adományt, továbbá szintén ő szerezte meg a rector és vele együtt a praeceptorok díjazásának javítására az ugyancsak Lázárné birtokát képező bunyii szőlők dézmáját.⁵ Habár e jótéteményt nem sok ideig, csak kilenc évig élvezték az illetők,⁶ Uzoninak mégis érdeméül tekintendő ez adományok megszerzése.

Marosvásárhelyről Szeredaszentannára költözött, mint az ottani református egyház lelkésze.⁷ Uzoni falusi lelkészkedése idejében sem hanyagolta el a tudományokkal való foglalkozást, s gondot fordított könyvtárára, amit bizonyít az, hogy egy adat szerint, 1661. szeptember 28-án Brassóban járván, ez alkalommal egybeköttette két könyvét: a „*Publii Vergilii Maronis viginti quatuor opuscula*“ és „*Computus ecclesiasticus vel rudimenta supputationis ecclesiasticae*“ címűeket.⁸ Lelkészi hivataloskodása helyét többször változtatta. Így 1668. november 19-én már a gyalakuti és kelementelki társegyházak lelkésze volt⁹; majd 1671. július 3-án pedig már Bethlenszentmiklóson hirdette az evangeliumot.¹⁰ Körülbelül ez utóbbi helyen ért véget változatos életpályája, mert 1673-ban, mint elhaltról van róla emlékezés.¹¹

Ennyiben foglalhatók össze a két Usoni életrajzai, melyek, dacára annak, hogy bennök az eddig ismert adatok lehetőleg mind felhasználhattak, sok tekintetben hiányosak; de annyit határozottan bizonyossá tesznek, hogy két Usoni létezett. És pedig nem mindkettő Balázs volt, mint életíróik eddig tévesen gondolták. Az idősebb keresztneve ugyanis a róla szóló eredeti adatokban, melyek kivétel nélkül latin nyelvűek, Balthasar, aminek magyar jelentése Boldizsár, nem pedig Balázs, mely latinul Basilius. Így tehát a két egyén összezavarása ebből a tévedésből eredt.

Az Usoni Boldizsár és Usoni Balázs közötti esetleges családi összeköttetésről egy forrás sem nyújt

¹ Régi magyar könyvtár I. k. Budapest, 1879. 393. l.

² I. m. 410. l.

³ Bethlen Miklós: Önéletírása I. k. Pest, 1858. 244. l.

⁴ Koncz i. m. 45. l.

⁵ I. m. 46. és 104. l.

⁶ I. m. 104. l.

⁷ I. m. 46. l.

⁸ I. m. n. o.

⁹ I. m. u. o.

¹⁰ I. m. u. o.

¹¹ I. m. u. o.

¹ Történelmi tár. 1886. 603. l.

² Az erdélyi ref. egyházkerület 1863. évi névkönyve. 24. l.

³ Magyar prot. egyh. és isk. figyelő. 1887. 181—2. l.

⁴ Lampe-Ember: Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transsylvania. Utrecht, 1728. 419. l.

⁵ Methodus respondendi excerptis et calumniis de deo autore peccati . . . Ajánlás.

⁶ Az erdélyi ref. egyházkerület 1863. évi névkönyve u. o.

felvilágosítást. Balázsról az elődottakon kívül még csak az tudható, hogy vezeték- és keresztnéve között egy Sz. betűt is használt, amely tulajdonképpen eredeti családi nevének kezdőbetűje lehetett, s így ő talán uzoni születésű volt. Teljes neve tehát Uzoni Sz. Balázs.

Krausz Jenő.

Amerika műveletlen népeinek vallása.

(Vége).

A hit főbb tárgyainak ezen ismertetése után az istentiszteletek minőségét is meg kell vizsgálunk, mert ez a hívésnek önként következő eredménye s bizonyára olyan tényekből kell állania, melyek a vallásos, tehát boldog megnyugvással eltöltő világnézetnek megfelelnek. Ily szempontból indulva ki, azonnal reá kell jönnünk arra a tényre, melyszerint az indián törzsek istentisztelete oda irányul, hogy az ismeretlen szellemeket kien-geszteljék, sőt — ha lehet — meg is nyerjék érdekeiknek. Ezért aztán imádkoznak és áldozatokat mutatnak be, és pedig minél hatalmasabbnak gondolnak valamely szellemet, annál nagyobb áhítattal fohászkodnak hozzá s annál több szertartás között áldoznak neki. A főszel-lem tehát legbővelben, habár legritkábban részeseül az imádatból. A rossz szellemet viszont sokkal szorgalma-sabban imádják s igyekeznek áldozatokkal megszelidíteni, mint a főszellemet, mely úgy sem akar ártani.

Azt is következtetnünk lehet az indiánok megismert hitképzeteiből, hogy a samanizmus fővonásának, a varázslásnak nagy, sőt csaknem főszerepe van az istentiszteletben, mivel egyrésztől az elhaltak lelkei és a jó vagy rossz szellemek, másrésztől a hívők serege között felette szükséges a közvetítés, ennek pedig bármily alakjában varázslásnak kell lennie. A varázslás korántsem kuruzslás vagy szemfényvesztés mint sokan vélik, mert hiszen a varázsló végképen nem csaló, nem ámitó: ő rendíthetetlen meggyőződéssel hiszi, hogy benne valóban létezik az a hatalom, melynek segítségével képes a szellemekkel társalgást folytatni s a gonosz szellemeket megfékezni, vagy épen el is űzni. A varázsló a szellemekkel szemé-lyesen bizalmas viszonyban van, ő jósolja meg a jövő-dőt, ő deríti fel a mult titkait, eltűnt tárgyak hollétét megmondja, viszontszerelmet kelt; sőt az időjárás felett is szabadon rendelkezik. De tulajdonképpen nem a varázsló működik, hanem a benne létező hatalom, mely olyan sajátságokkal van felruházva, mint a szellemek. Azonban viszont ez meg a varázslástól függ, mert csak akkor szerepelhet, midőn az kifejezi ez iránti óhaját azzal, hogy kezébe veszi varázspálcáját.

A varázslónak lehellete, nyála, izzadtsága, sőt még tekintete is gyógyító hatása. Ellenben, ha valaki testének legparányibb részecskéje a varázsló kezébe jut, ez felhasználhatja azt az illető ártalmára, sőt még ürnyékát is megvarázsolhatja. A varázsló sorsvetés által vagy elő-jelekből jósolhat s a kijelentések, melyeket e két úton nyer, mintegy megszenteltetnek az ő hatalmát képviselő szellem tekintélye által. Hogy a szellemeket, amelyekből valami jót akar kieszközölni, vagy amelyeket valami ártalmasnak eltávolítására szeretne reávenni, előidézze, különböző eszközökhöz folyamodik. Izzató szerek, mámo-ritó italok, füstölés, hangos kiabálás, dobolás játszószák a főszerepet. Kiáltásai által felébreszti az illető szellemet vagy szellemeket, idéző hatalmával pedig kényszeríti őket a megjelenésre. Idéző hatalma főképen bizonyos varázsigékben rejlik, melyeket csak épen ő ismer, ki a szellemekkel közvetlen összeköttetésben áll. Ezek többnyire érthetetlen szavak, igen gyakran valamely régen

kihalt és elfelejtett nyelvnek még megőrizett maradvá-nyai, melyeket rendszeren énekelve mond el. És ezeknek oly erejük van, hogy nemcsak a szellemek, hanem a földi személyek és tárgyak is alájuk vannak rendelve, sőt, ha a varázsló akaratából valamely szellem bizonyos tárgyban elhelyezkedik, az a tárgy fetis lesz.

Ezen és még több eféle tehetségeinél fogva egye-siti magában a varázsló mindazon tulajdonságokat, melyek a fejlettebb nemzeteknél, különválva a pap, a tudós, a költő, a szónok és a művész között oszolnak meg. Mint a szellemek barátja, jogosan igényelheti magának, hogy az azoknak szánt ajándékokat és áldozatokat ő nyújtsa be, miért is az ő teendője az áldozás. Ő a vallási szer-tartások felügyelője és végrehajtója s lassanként oly nagy tekintélyre tett szert, hogy némely törzs azt hiszi a varázslóról, hogy szeplőtelenül fogantatott, tehát em-berfeletti módon jutott egy földi nő méhébe.

Ha a varázsló valamely tárgyba helyez egy szelle-met, azt, mint előbb láttuk, ezáltal fetissé s így imádat tárgyává teszi. Az ilyen fetisek zemes-eknek vagy zem-ik-nek neveztetnek: minden családnak meg van a maga zemije, melynek természetfeletti, esodás erő tulajdonít-tatik. A bennök lakó szellemek különféléségéhez képest különböző irányú hatalommal bírnak, némelyek az évsza-kokat, az esőt, a villámot és a viharokat uralják, mások a tavak, erdők, források és kútak felett bírnak hatalom-mal. Ezeknek is, mint minden szellemnek, mutatnak fel áldozatokat hálaadás- vagy engesztelés-képen.

Az áldozatok nagyon különbözők s kivétel nélkül az illető szellemhez, annak képzelt sajátosságaihoz alkal-maztatnak. Így például, mint már előbb is előadatott, a fő szellem égi lakhelyének, a napnak tiszteletére tüzet égetnek és dohányoznak. De nemcsak a napnak, hanem magának a főszellemnek tiszteletére is áldoznak. Bemuta-tják neki terményeiket és állataikat, melyek a nap jól-tevő melegén fejlődtek s melyeket ennél fogva a főszel-lem ajándékainak tekintenek. Hálát adnak tehát neki azon jószágáért, hogy táplálásukat is gondjai közé sorozza. Az ily áldozatok alkalmával táncolnak is. Különösen, midőn vadászatra indulnak, rendkívül sok ideig táncol-nak, esakhogy siker jutalmazza fáradságukat. Táncköz-ben apró bőr- és húsdarabokat vagdálnak le karjaikról s azokat szintén tűzbe dobják áldozatul: majd levágott állatfejeket akasztanak magokra s úgy folytatják a tán-cot, melyet elvégezvén, ismét áldoznak, de most már fegyvereket. A vadászat után, minthogy a nagy szellem befolyását látják annak sikerében, ismét áldoznak.

A hareot okozó rossz szellemet csak kegyetlenség-gel tudják megengesztelni. Az irokézok egy alkalommal egy algonkin-törzsbeli nőt égettek meg Areskuinak, a hare istenének tiszteletére. Azután emberhúst ettek. Más törzsek is ily véres áldozatokat szoktak bemutatni a háború istenének. Midőn elindulnak a háborúba, áldoz-nak a tavak és folyók szellemeinek, melyek mellett el-menendenek, áldoznak továbbá az utak szellemeinek is. Tavasszal is embert áldoznak, kérve a szellemeket, hogy tegyék termékenynyé az évet. Az áldozatot máglyára kötik, nyilakkal átlövik, de mielőtt meghalna, egy darab húst levágnak belőle s a kifolyt vért a vetésre hintik. Némelyik törzsnél az is szokásban van, hogy napfeljöt-tekor elhagyják kunyhóikat s a szabadban a nap előtt térdet hajtva, kukoricapogácsát áldoznak tiszteletére. Ha tengeren vannak és vihar tör ki, a levegőbe és a tengerbe dohányt szórnak s ha megmenekülnek, ismét dohányt áldoznak. Általában az áldozáshoz azon hitet kötik, hogy a feláldozottat magok a szellemek is élvezik, az égő dohány füstjét beszívják, a megsütött terményekből és áldozatokból esznek. Harcosá felavatásuk alkalmával

többféle csonkítást és kínzást szoktak magokon végrehajtani. Például a mandanoknál a felavatandó ifjak hosszú faszálkákat ütnek át mellök vagy hátok húsán, arra bivaly-koponyát kötnek s ezzel mindaddig szaladnak, míg a súlyos teher leszakítja a húst s azzal együtt a földre esik. A feketelábúak egyik ujjokat szokták levágni. E kínzások részint az illető bátorságának és türelmének kipróbálására szolgálnak, részint pedig a nagy szellem iránti hálát és hódolatot fejezik ki, aki felnőtt korukig épségben és egészségben tartotta őket.

Az ima, ének, bójtölés és virasztás is nagy szerepet játszanak istentiszteletökben, sőt az imát lehet mondani leggyakoribb vallásos eselekvényöknek. Az énekek a táncot kísérik s tárgyokra nézve kétfélék, vagy a szellemeket dicsőítik vagy az elődök vitéz tetteit magasztalják.

Ennyiben foglalható össze az, amit az eddigi kutatások tárgyunkat illetőleg kiderítettek. Lehet, hogy újabb nyomozások folytán sok tekintetben módosulni, vagy talán épen megváltozni is fog az eddigi eredmény. Dacára azonban ezen körülménynek, úgy hiszem, mégsem végeztem felesleges foglalkozást, mivel az összehasonlító valástan elhanyagolt mezején «et voluisse sat est.»

Krausz Jenő.

T Á R C Z A.

Népballada.

Sötét felhő, terhes felhő vonta be a kék eget.
... Tombol a szél — kiseded házon megbontja a födelet.
«Zúg a vihar . . . hallod édes leányom? . . .
Ha te itt hagysz, ki segít majd szegény, beteg anyádon?!»

Dalos Erzsi fel se veszi beteg anyja beszédét.
Kész követni gonosz szive kárhozatos verését. . .
Nem törődik marasztaló szavakkal,
Fut . . . csókolja szeretőjét szomjas, égő ajakkal.

Szűnik a szél . . . félrebeszél kinos ágyán a beteg —
Bokor csörren, meg-megzörren, száraz ága megrezeg —
Hess te holló — ne mondd tovább — elég már —
De semmi szó — szól a holló: kár volt ilyet tenni — kár!

Ha elhagyja . . . újra mondja . . . nagy sokára reppen el
. . . A leánynak néma ajkán nehéz sóhaj lebben el —
Iszonyú az, amit érez lelkében!! . . .
Úgy megijed, meg-megremeg kedvesének ölében!

Zúg a szélvész, újra hull a zápor s egyre mennydörög.
Szegény asszony beteg nagyon . . . nehéz melle így hürög —
Bús sóhaját kinos átok váltja fel:
«Verjen meg a jó isten, ha híred könnyen adtad el!»

Még egy sóhaj . . . jó szomszédok ravatalra fektetik —
Harmadnapra, vasárnapra hideg sirba temetik.
Dalos Erzsi kerüli a templomot . . .
Arcáról a piros rózsza mind lehulla . . . elfogyott!

Lelke vádja egyre bántja . . . sohasem tud nyugodni —
Rémes álmok, látomások csak nem hagyják aludni!
. . . Fut s ruháját tüske, bokor tépi szét. —
Haja bomlik . . . csetlik botlik . . . vízbe dobja szegyénté . . .

Azután megy Szegedre a törvényttevő urakhoz, —
Úgy megreszket — ajka alig jut a nehéz szavakhoz:
«Két életnek vagyok hűnös gyilkosa.
Sűjthat engem — megérdemlem — az igazság pallosa!»

Törvénybírák szinte szánják hűnébánó foglyukat —
Dalos Eszti alig hallja elfogódott hangjukat . . .
Csak a bilincs hideg vasát érezi —
Csak azt tudja: boldogságát, becsületét temeti.

Csik Dániel.

Túzokné gorillája.

Keményítsék meg szíveiket nyájas olvasóim, legyenek erősek, mint bikkfa s csak azután fogjanak e történetecske elolvasásához, mert egy borzasztó helyre készülök vezetni önöket.

Egy borzasztó helyre, ahol egy asszony rémitően szidja és pofozza az urát.

Szereplők Túzok úr és Túzokné asszonyság, az előbbi passiv, ez utóbbi pedig activ szerepet vive. Színhely a rákfalvi korcsmaház belső szobája.

Túzok urat nem pap, de sakter keresztelte, vala tehát ő feleségestül együtt igazhitű izraelita. Jahve akaratából és saját magok jóra való indulatából pedig korcsmárosokká lőnek Rákfalván, viselvén e jámbor hivatalt már évek hosszú sora óta.

Mondom tehát — visszatérve a dologra — hogy Túzokné szörnyen szidja és pofozza az urát s közbe-közbe mutogat a falra egy különös díjszabályzat felé, mely díjszabályzat ilyenformán vala összeállítva:

I. Egy pohár bor	= félórai szidás
II. Két pohár bor	= félórai szidás s egy pof.
III. Három pohár bor	= egész órai szidás, pofozás és kirúgás.
IV. Egy pohár pálinka	= két pof, ebéddel.
V. Két pohár pálinka	= két pof ebéd nélkül.
VI. Három pohár pálinka	= sok pof, ebéd nélkül, kikergetés.
VII. Nagyobbmértvű korhelykedés	= végképen való elkergetés.

Aki azonban azt képzelné, hogy ez a különös díjszabályzat az igen tisztelt vendégkoszorú számlájának a kiegyenlítési módozatát tünteti fel, az nagyon tévedne. Ez csak Túzok úrra vonatkozik, aki szentül meg van győződve arról, hogy neki, mint korcsmárosnak, italozás tekintetében is jó példával kell előlmenni vendégei előtt. Túzokné asszonyság azonban egészen más véleményben levén, hogy urának meggyőződését más irányba terelje, elkészíté e bizonyos díjszabályzatot, amelyből a kihágás nagyságához képest olvasta férje ura fejére a megfelelő büntetést s ebből egy kommányit is elengedni szentlélek elleni bűnnek tartá, sőt lelkének megnyugtató végett rendesen meg is szokta azt toldani, ha többel nem is, de egy poffal bizonyosan. Hja! aki erősebb, az a hatalmasabb!

Túzok úr most a díjszabályzat 3-ik pontja szerint italozott s felesége, Záli asszony, csak a számlát egyenlíti ki

vele. A számla-kiegyenlítést pedig a világ egyetlen törvénye sem veheti bűnnek. Nem bizony!

Ami máskülönb Tűzok urat illeti, ő meglehetősen derék fickó volt, úgy látszólag. Olyan terjedelmes testtel vala az égi hatalmak hajlandóságából megajándékozva, mint egy afrikai gorilla. Kezei voltak akkorák, hogy keztyűt még Pesten sem lehetett volna rá találni. Dehát mindennek mi haszna? ha a természete, ha a vére — nyúl. Bizonyosan attól a sok nyúlbürtől ragadt rá ez a természet, amiket fiatal korában a hátán hordozott faluról-falura. Elég volt a feleségének csak ránéznie, már akkor kétségbe volt esve, s tűrte juhmodra a szidást és ütlegeteket.

Most azonban — amennyiben felesége jóval megszerzte a kiszabott díjat — nem tűrhette szó nélkül, hanem összeszedte minden lelki erejét és bátorságát, szembeállt feleségével, s azt mondta neki: „En nem vagyok bolond, hogy tűrjem ezt a kegyetlenkedésedet. ha még egyszer így mersz velem tenni, majd meglátod, hogy... hogy... elszököm a háztól.“

* * *

Történt egy pár nap múlva, hogy Tűzok úr boldognak érzé magát. Felesége, Záli asszony, nincs otthon. Elment valahova a vásárra. Tűzok úr teljes házigazdai méltósággal beül a kármentőbe s kíváncsi szemekkel sandalít a literes felé. „Ah milyen jó volna egy pohárral!? Meg is iszom én, miért ne? nincs itthon a feleségem. Aztán meg mit is parancsol ő nekem? hiszen én vagyok a gazda (s úgy tön, amint beszéle), a korcsma az enyém, mi köze hozzá valakinek, ha az egészet megiszom is (s ezzel beönté a második pohárral is). Úgy van, nincs hozzá senkinek semmi köze. Azért is iszom!...“ Es ivott.

„Aztán meg (kezdt a bortól megjöni a bátorsága) nem fogok én neki többet tűrni. Elég volt eddig. Veszekedjék csak velem, majd leteperem a földre, hogy a lelkét is kiadja. Úgy van, megfogom a haját és a földre vágom. Nem leszek többé bolondja! Nem biz én!“

E beszéd közben folyvást ivott s egy óra múlva teljesen kész lett.

Egyszer csak, honnan, honnan nem, váratlanul, mint a zivatar, előterem Záli asszony. No szegény Tűzok! Neked sem szeretnék a bőrödben lenni! Amint meglátja urát a kármentőben dülöngeni, nekiesett, mint egy tigris.

„Te korbély, te betyár, te részeges, hát így kell neked tenni, ha én itthon nem vagyok? he! Ne egy pof, ne másik; te huncut, te gazember, hogy rázzon a hideg, mint a garat a pitlezsákok, he! hát én a házból sem húzhatom ki a lábamat, már te iszol, hogy az isten ne engedje megérni neked a holnapi sábeszt!“ Azzal megfogta azt az óriási nagy zsidót hajánál fogva s kilökte az ajtón, figyelemzetve egyszermind, hogy vissza ne jöjjön, mert mind a két szemét kiveszi.

Tűzok úr végig vágódott az ajtó előtt a sárban. Ott kipihente magát és észére tért. Mikor észére tért, vette a kalapját s azt mondta, hogy „no! nem látnak engem többet Rákfalván“ s neki indult a nagy világnak.

„Megállj Záli! megboszúlok még én magamat“ — ez volt utolsó szava.

* * *

Ez esemény után eltelt pár nap, s Tűzok urat nem látta senki. Eltelt egy hét, el kettő, egy hónap... se híre se hamva. Tűzokné bármily kegyetlen volt is férje irányában, már aggódni kezdett miatta. Hova lehetett? Elmúlt két hónap, három hónap, félév, egész év, senki sem hallott, senki sem tudott róla semmit. Eltűnt, eltűnt nyomtalanul.

* * *

X. városban nagyon népes szokott lenni a Sámuel-napi-vásár. Ott van ilyenkor az egész vidék eladó és vevő közönsége. Valamennyi csepürágó, komédiás, szemfényvesztő, bővész, állatmutogató van a környéken, az itt mind összegyűl, hogy csodálatos művészetekkel megadóztassák a bámulni szeretőket.

Mindenik legjobban dícséri a maga művészetét s mindenik magához szeretné hódítani az egész vásári közönséget.

Egy ilyen fabódés művész-bővész háza előtt egész elragadtatással szónokol egy felcifrázott úri ember:

„Tessenek, tessenek uraim besétálni! nadszerő bővészeti szemfényvesztés, mit még idáig nem látak. Itt mek lehet látni sok mintenféle szép tréfa, médfa, krokodil, amerikanischer kijó, dromedár, ekt afrikánischer gorilla, alles lebendig. A pátromoka igen nad mestr, mekesinálík sok mintenféle szép, először táncolni, utószor mekeszi máka makát neki. Cu lect kommt der nadszerü tojjástánc, előadja a madmoazel Seraphine, meglátszik előlrüi 20 kr, hátulról 10 kr. Tessenek! Tessenek!“

A sok nép csak úgy hemzsegett körülötte, mint a Tisza partján a szunyog. Falusi emberek, suszter-inasok, zsidók, talygások kíváncsian kandikáltak a kerítés hasadékain keresztül, hátha megláthatnának valamit abból a sok nagyszerűségből.

A sokaság között egy ismerősre akadunk. Záli asszony az, a szegény elüldözött Tűzok felesége. Úgy látszik, hogy ő is szeretne valami különöst látni. Előveszi rossz bugyellárisát, kivesz belőle 20 krt, megforgatja a markában, no de mégse, visszateszi, meg kiveszi, végre elhatározta magát, hogy bemegy, úgy sincs alkalma másszor ilyen olesó pénzért ilyen sokfélét megláthatni.

A bódében csakugyan sok szép volt. Legelsőben is óriási vaskalitka tűnt a szemébe, mindjárt a bejárás mellett. Benne egy akkora majom, mint egy nagy ember. A magyarázó mondta, hogy ez a gorilla. Ott járkált a kalitkában, két lábon, fel s alá. Ennek volt a legtöbb nézője.

Tűzokné asszony oda állt a kalitka mellé s onnan nézte e különös teremést. Amint egyszer a gorilla véletlenül rávetette szemét, elmordult, cudar, rekedt hangon, hogy az embernek hideg borzongatás futott végig a hátán. Az asszony még jobban bámulta a szörnyű állatot, de a gorilla is folyton rajta tartotta szeméit.

Egyszerre csak, amint az asszony félre tekintett, a gorilla kinyújtotta izmos karját a kalitka rácsozata közül s az asszonyt torkon ragadta. Egy másodperc alatt kirúgta a kalitka ajtaját s az asszonyra rohant. A közönség ordítva, sikoltozva törte ki magát a bódéből, kiabálván, hogy kiszabadult a gorilla. Az pedig irtózatoss csapásokat mért izmos kezével a zsidó asszony fejére, aki ájultan rogyott

össze a vaskalitka mellett, még a földön is rúgdostatva és fojtogatva a gorillától.

A „pátró,“ ki épen akkor „ette mek maka makát,“ meghallván az irtóztatós zajt és ordítózást, egy karóval kezében berohant a bódéba s végig hajított vele a gorilla derekán. Óh borzasztó! A gorilla erre emberi hangon szólal meg:

„De én a szentnek sem tűröm tovább, hogy 30 kr napi díjért még üssenek is. Elég, ha morgok, fogam vicsorogatom, szóval majom vagyok, de hogy még üssenek is, azt nem tűröm.“ S azzal lerúgja magáról a gorilla-bőrt és . . . és ki tűnik ki alóla? Senki más, mint Túzok úr, a néhai áktalvi koreszmáros.

„E miatt a hunent asszony miatt kellett nekem másfél esztendeig gorillává lennem“ — s aztán még egyszer megrúgta az elájult asszonyt, kirohant a bódéból a gorilla-bőrrrel együtt és odább állott

* * *

Túzok úr hazament egyenesen Rákfalvára, erősen elhátározta, hogy ő lesz ott az úr. A felesége nem ismerte fel, mert hiszen akkor el volt ájulva, mikor ő megszólalt és levetette a gorilla-gérokot. Gondolta magában, hogy majd jó lesz ezt akkor felöltetni, ha ismét nem fog bírni a feleségével. Fel is öltötte azon módon, gondolván, hogy ha előjő a vásárról, először is jó lesz egy kicsinyt ráriasztani.

Este felé látja Túzok úr, hogy összekékülve, sántikálva jön haza drága élete párja. Szegényt alig tudták életreköltetni a gorillakalitka mellől! Túzok úr — amint be akar lépni Záli asszony — gorillapofával ráfordul; az meg szegény. megrémülve a gorillával való váratlan találkozástól, utcu! sikoltozva nekiment a bereknek, elszaladt, elmenekült a maga házából, úgy, hogy még mai napig sem látták Rákfalván.

Igv menekült meg. saját akaratán kívül, Túzok úr veszedelmes életpárjától, Záli asszonytól. —s—.

EGYLETI ÉLET.

a) A „magyar irodalmi önképző-társulat“ június 23-án tartotta zárulását, melyen a lapunk élén szószerint közölt titkári jelentés, továbbá a különféle bizottságok előterjesztései olvastattak fel. A már régebben beadott pályaművek szintén közelebb bíráltattak meg. Az eredmény kedvező, a mennyiben a széptani elemzésnek a díj, szerző szorgalmának elismerése mellett, számos hátrányos oldala dacára is kiadatott. Irta *Csik Dániel*, III. éves hittanhallgató. A beszédek között a jutalom megosztatott aképen, hogy az egyik 8 frtot, a másik pedig 4 frtot nyert. Amannak szerzője *Forgon Lajos*, III. éves joghallgató; ezé *Warga Dezső* IV. éves hittanhallgató. A legjobb prózai mű díja *Szikszay András*, II. éves hittanhallgatónak, a legjobb költeményé *Stépan Géza*, I. éves joghallgatónak adatott ki. Az Ifjúsági Közlöny jövő évi szerkesztősége megalakított. Felelős szerkesztő lett *Csik Dániel*, társszerkesztők: *Szikszay András* és *Stépan Géza*.

b) Az „akadémiai ifjúság olvasó köre“ még a mult hónapban megtartá szokásos évi zárközgyülé-

sét, melyen jövő évi elnökül, a tagok egy töredékének a szavazástól visszavonulása után egyhangulag *Csontos József*, III. éves hittanhallgató választott meg. Ennek megtörténte után, a közgyűlés a jelenlegi elnöknek ez évi működéséért jegyzőkönyvileg köszönetet szavazott. Egy kellemetlen ügy azonban mihamar ismét közgyűlés tartását tette szükségessé, amelyen elnöknek egy bizonyos ügyben követett eljárása helyesnek és jogosnak nyilvánított; ezzel szemben pedig *Németh József*, olvasóköri tag eljárása, mint helytelen és jogtalan, rosszlatott.

c) Az „Erdélyi-önképzőkör“ nem régen tartá meg a versenyszavakat. Komoly-szavai darabúl *Csiky „Mágyusz“-*ából egy részlet, vig-szavai darabúl pedig *Don Pedro „Duffa szerelem“* című költeménye tüzetett ki. Az előbbin nyertek: *Vass József*, VIII. o. 3 frtot; *Atányi Lajos*, VIII. o. 2 frtot; *Gaskó Gyula*, VII. o. 1 frtot. Az utóbbin *Dienes Barna*, VIII. o. és *Finkey Ferenc*, VIII. o. jutalmaztattak, amaz 3, ez 2 frttal. A mennyiség-tani pályakérdés határidejének lejártával, arra egy pályamű érkezett, melynek a díj kiadatott. Szerzője: *Geffert Győző*, VIII. o.

d) Az „akadémiai ifjúság könyvtára“ június 12-én tartá évrő gyűlését, melyen *Krausz Jenő* indítványára belépett a „Magyar protestáns tudományos irodalmi társaság“ alapító tagjai közé, oly módon, hogy az alapított 100 frt tőkének 6%-os kamatait fogja évenként fizetni. Ugyanekkor választott meg könyvtárnokul a jövő évre *Csik Dániel* III. éves hittanhallgató egyhangulag *Raddcsi György*, tanárelnöknek s *Marton Imre* volt könyvtárnoknak buzgó és sikeres működésükért hálás köszönet nyilvánított. A bizottság jegyzője nem viselte magát ily buzgón és sikeresen, mert — mint halljuk — a jegyzőkönyv rendtelenségben találtatott.

e) A „gyorsíró-kör“ évi versenye szintén közelebb tartatott. Külön tüzetett ki jutalmak a haladók s külön a kezdők részére. Amazok közül gyorsírásért *Rácz Kálmán*, I. hh. 2 frtot, *Mauritz Árpád*, II. és *Sipos József*, II. hh. 50—50 krt; ezek közül correct stenogrammokért *Farkas Lajos*, I. hh. 2 frtot, *Benke István*, I. hh. egy kötet gyorsírásati közlőnyt nyert.

f) A „torna-egylet“-nek mult számunkban említett, szándékolt kirándulását megakadályozta a kellemetlen idő. Ez egylet jövő évi elnökévé *Kovács István*, II. hh. választott meg.

g) A „tűzoltó-egylet“ hivatalnoki kara nem tudott ez évben állandó lenni. Csak nem régen is változás történt benne. *Vatay Bálint*, volt pénztárnok helyébe *Szikszay András*, II. hh. választott meg az azóta lefolyt kevés időre.

h) A „jogász-egylet“, mult számunkban említett kérvényét, az akadémiai igazgató úr meggyőző felvilágosításai után, visszavette s elnöke a létező állapotok feletti megnyugvását kijelentette. Mint halljuk, a jövő iskolai év elején történő elnökválasztás előleges mozgalmi, a korteskedések már megindultak. Ez egyletnek megújított pályakérdése ismét eredménytelen volt.

APRÓ HIREK.

— Azon megrendelőinket, kik az előfizetési díjat még nem fizették ki, e helyen is, de az „önképző-kör“ határozata szerint, más úton is felkérjük, hogy sziveskedjenek e tartozásukat kiegyenlíteni.

— *A lelkészi vizsgálatok* június 19-től 25-ig tartattak bezárólag. Az első vizsgálaton átment 21 végzett theologus, és pedig jelesen 7 (ezek közül 3 mindenből jelesen); jól 5; kielégítően 9. Megjegyzendő, hogy ez osztályozások az új szabályzat értelmében tétettek, az eddig érvényben volt öt calculus és kétféle képesítés félretételével. Második vizsgálatra 22-en állottak, kikre nézve a régi rendszer még kiterjedt. Ezek közül 6-an kitüntetéssel; 16-an kellően képesítették.

— *Makay Dániel*, ungvári lelkész, főiskolai igazgatótanácsos úr, még a télen átadott *Mitrovics Gyula* tanár úrnak egy aranyat (melyet ő hajdan gróf Teleki Józseftől kapott jutalmul s azóta mindig híven őrizett), hogy adja azt tanítványai közül annak, a kit arra legméltóbbnak tart. A nagytiszteletű tanár úr reáruházta e jogot a kápláni vizsgálatokon jelenlevő küldötségre, mely aztán az aranyat a vizsgázók közül *Zoványi Jenőnek* adományozta.

— *Lapunk felelős szerkesztője* vezetéknevének „Zoványi“-ra kért átváltoztatása 35960. számú belügyminiszteri rendelettel megengedtetett.

— *Porkoláb József*, ibrányi lelkész úrnak busvételkor nem jutott legatus. ifjaink közül. A lelkész úrnak nem inye szerint való dolog volt ez. Fogta magát, beírt Debrecenbe legatusért, de velünk elfeledte tudatni, hogy Patak kiesett kegyeiből. Pünkösztör véletlenül akadt vállalkozó az ibrányi legatióra is. Azonban szerencsétlenségre, mert a lelkész úr, Krisztus hű követője léte, *azonnal visszaküldte* a szegény diákok, ki elfáradva hosszú útjában, nyugalomra számított: s íme! ilyen porkolábi nyájassággal fogadtatott.

— *A IV-ed éves hittanhallgatóknak* a főt. egyházkerülethez intézett kérvénye, melynek érdekében lapunk 6. számában vezércikket írtunk, sikert ért el. Mi már egy év mulva fogjuk letenni a második vizsgálatot.

— *Koncz József*, marosvásárhelyi ref. főgimnáziumi tanár, néhai ipjának, *Péterfi Károlynak*, egyházi beszédeiből 5 példányt küldött akadémiánk igazgatójához azon célból, hogy azok kiosztassanak jutalom gyanánt a hittanhallgatók között. Egy példány a könyvtárba tétellett, egy pályadíj gyanánt adatott ki, a többi három példányt *Szakal Károly*, *Székely Imre* és *Zoványi Jenő* végzett hittanhallgatók kapták.

— *Rácz Lajos*, végzett szénior, külföldi tanulmányainak elősegítésére, a főt. egyházkerületől 320 forint segélyt nyert. Szívünkben kívánjuk, hogy nemes szándékai s hozzá kötött reményeink valósulást nyerjenek.

— *Főv. évi széniorrá* a köziskolai szék által egyhangúlag *Szakal Károly* választatott meg.

— *Akadémiai igazgató* a jövő évben ismét *Nagy*

Gusztáv theologiai tanár úr leendő; gimnáziumi pedig három évig *Kérészy István* tanár úr.

— *A főiskolai alkönyvtárnoki* állást az igazgatótanács *Zoványi Jenővel* töltötte be, akit egyszersmind avval is megbízott, hogy az I. éves hittanhallgatóknak a héber- és újszövetségi görög-nyelvet a jövő tanév folyamán előadja.

— *A tanévzáró ünnepély* június 26-án tartatott meg. A városi templomban tartott istentisztelet után, melyen *Mitrovics Gyula*, főiskolai lelkész úr nagy hatással prédikált, a főiskola imatermében gyűlt össze a szép számú közönség, mely meghatottan hallgatta végig *Kun Pál* tanár úrnak Ivánka Sámuel emlékezetét felújító, kiváló szépségű beszédét. Ugyanekkor történt az akadémiai pályázatok eredményének kihirdetése is. A Vay-féle kettős díjat, mely egyházi beszédre volt kitűzve, 9 pályázó közül *Csik Dániel* (25 frt 20 kr) és *Szobonya József* (16 frt 80 kr). III. éves hittanhallgatók nyerték el. Ezekon kívül *Békny János*, IV. éves hittanhallgató, Péterfi Károly egyházi beszédeivel jutalmaztatott egyházi beszédéért. A Vay-féle nagyobb díj, melyre egyháztörténelmi kérdés tűzött ki, megosztatott a beérkezett két mű között. Az egyik mű szerzői: *Tudós István* és *Rácz Kálmán*, I. éves hittanhallgatók a díjnak $\frac{2}{3}$ -át (22 frt 40 kr) kapták, a másiknak szerzője *Szathmáry József* I. éves hittanhallgató $\frac{1}{3}$ -át (11 frt 20 kr) nyerte meg. A Péczeli-díj (42 frt) a beérkezett két dogmatikai mű közül a *Szakal Károly* művének adatott ki. A Tóth-Fischer-díjat (30 frt) a pályázó történelmi mű szerzője, *Fodor Béla*, IV. éves joghallgató nyerte: a római jogi tételre kitűzött Okolicsányi-díj (24 frt) pedig egyenlően megosztatott *Kérészy Zoltán*, I. éves joghallgató és *Németh József*, IV. éves joghallgató között. Délután volt az ifjúság által rendezett ünnepély, melyet szavallatok s az ének- és zenekar előadásai tettek érdekessé. A négy szavalló közül *Bodolay Miklós*, II. éves hittanhallgató és *Stéphan Géza*, I. éves joghallgató nyertek jutalmat.

— *A főiskolai ének- és zenekar* június 27-én este hangversenyt rendezett, melyre nagy közönség gyűlt össze, s mint halljuk, anyagilag igen jól sikerült a vállalkozás.

— *Ragályi György* ismét 50 frtot adományozott énekkarunknak. Áldás kíséri Ragályinknak minden lépését.

— A „Sárospataki Ifjúsági Közlöny“ olvasó közönségétől, pályám bevégeztével, mint felelős szerkesztő, kénytelen vagyok búcsút venni. Visszatekintve az elmúlt évre, nyugodt lelkiismerettel teszem le tollamat. E lapnak és a hittanhallgató ifjúságnak érdekei lebegtek szemem előtt mindenkor, ezek mellett küzdöttem állhatatosan, szembeszállva néha a tudatlansággal párosult rosszakarattal is. Ellenők elégtételt szolgáltatott nekem úgy az egyházi sajtónak, mint egyeseknek buzdító elismerése. Valamint az is, hogy munkálkodásomban nem nélkülöztem barátim segélyét, kik közreműködésökkel nagyon megkönnyítették fáradalmaim súlyát. Hálás köszönetet kell mondanom ezért szerkesztőtársaimnak, különösen *Csik Dánielnek*, megválasztott utódomnak, továbbá *Rácz Lajos*, *Szabó József* és *Mezőssy Béla* barátainak, kik e lap iránti meleg érdeklődésöknek többször szolgáltatták maradandó becsű bizonyítékait. Isten velünk!

Tartalom: «Titkári jelentés a «magyar irodalmi önképző-társulat» 188 $\frac{1}{2}$ -ik évi működéséről.» Szakal Károly. — «Uzoni Boldizsár, Uzoni Sz. Balázs.» Krausz Jenő. — «Amerika műveletlen népeinek vallása.» (Vége.) Krausz Jenő. — «Népballada.» Csik Dániel. — «Tűzokné gorillája.» — s — s. — «Egyleti élet.» — «Apró hírek.»